ESTERHÁZY PÉTER

HAHN-HAHN GRÓFNŐ PILLANTÁSA

Hahn-Hahn grófnő pillantása

– lefelé a Dunán –

1. „Ne csácsogj. Növeled a káoszt.”

Volt nekem egy távoli, fantasztikus és titokzatos nagybátyám, akit mindenki csak Robertónak hívott, mintha olasz selyemfiú lett volna, kivéve apámat, ő nem hívta sehogy, „nevét nem vette ajkára”. Nem vér szerinti rokon, egy nagynéniszerűség férjeként lett rövid ideig családtag, anyai ágon, mégpedig épp ott, ahol ez az ág játékosan és sorsszerűen érintette az apai ágat – egy a folyó, akárhány ága-boga van is.

Roberto mindig valahogy ünnepet csinált saját magából; ha megérkezett, jobban mondva betoppant, vasárnap lett. Feleségét, a nagynénit, Irának hívták (később a padláson a testvéreimmel találtunk róla egy aktképet, olajfestményt, és nagyon tiszteltük ezért), 49-ben hirtelen elment Brazíliába. Roberto maradt. Annyi látható haszna származott a házasságából, hogy 51 nyár elején őt is kitelepítették, ami saját jogon nem okvetlenül járt neki, a Hortobágyra került, orosz mintára *száműzték*, megfeledkezvén, hogy országunk nem alkalmas a száműzésre, mert ha az embernek Egerben volna, teszem azt, babája, akkor *az* egy nap alatt oda-vissza megjárható.

Ahová mi voltunk elzavarva, abba az észak-magyarországi kicsi faluba, oda is be-benézett időnként, még ajándékot is hozott, mintha afféle külföldi, gazdag rokon volna, s nem pedig ugyanolyan senkiházi, mint mi. Anyám egészen kifiatalodott mellette, viháncoltak, mint a gyerekek, olyanok voltak, mint a testvérek, én legalábbis így láttam, sóvárogva néztem őket, álnővért az álöccsével, nyilván azért is, mert nekem sosem volt nővérem, és mindig szerettem volna egyet (egyet-egyet).

Emlékszem, egyszer este anyám, arcán még az egész nap Roberto-ünnepe, nevetve említette apámnak: Ilyen szerettem volna lenni, mindig ilyen. Apám pedig mogorván így válaszolt: Ne csácsogj. Növeled a káoszt.

Növeled a káoszt, ez apámnak kedvenc mondása, és ez volt az egyetlen mondat, amelyet Robertóhoz intézett, napra tudom mikor, 1963. június 28-án. Azért tudom, mert másnap utaztam, Péter-Pálkor Bécsbe, nyaralni, helyesebben rokonokat „nyári szünidő eltöltése kvázi-vidéki unokaöcs által” – című házi feladat megoldására unszolni. Teletömtek

mindig Maggi-kockás levesekkel – melyektől még ma is hányingert kapok; kenyérgombócokkal gyűrtem le, illetve a cserepes virágok titkos megöntözésével csökkentettem a bajt –, aztán zsupsz, bedugtak egy caritas-táborba valahol a Salzkammergutban. Akkor nem tudtam, hogy ez milyen jó nekem.

– Heló, pupák – köszönt rám 29-én a vonaton egy mosolygós fiatal férfi. Én a szüleimet is magáztam akkoriban, Roberto volt az egyetlen felnőtt, akit tegeztem.

– Öregem! – pattantam föl, és azonnal el is pirultam.

– Tudsz mindent? – kérdezte. Tudtam, tudni véltem. Előző este, éjszaka apám kidobta őt a házunkból. A dulakodás zajára ébredtem. Apám tolta kifelé a lakásból Robertót, aki alig komolyan védekezett; ugyan, ugyan, ismételgette, anyám hallgatott, ő is csak nézett, ahogy én. „Növeled a káoszt.” Roberto mindig nevetett. Nevetve válaszolta apámnak, hogy hát mi különböztetné meg a káoszt a föl nem ismert bonyolult rendtől? „Kifelé!” Én mondatokra nagyon tudok emlékezni. Roberto rágyújtott, kacsintott a *Dohányozni tilos!* táblára, s nem várta meg esetleges válaszomat, hanem elmondta, hogy este atyámmal megbeszélte, amit nyilván én is tudok már, hogy együtt fogunk utazni, utazók leszünk, végigutazzuk a Dunát, satöbbi, én úgyis unom a nagynénik szolid gondoskodását, satöbbi. – Na, pupák.

– Rendben van – bólintottam, mintha én és akkor döntöttem volna. Arról hallgattam, amit az ajtórésben láttam.

2. A Nelly-holtág

Soha nem tudtam megjegyezni a nevét, Franz vagy Joseph vagy Thomas, várt már ránk a Westbahnhofon, szürke sofőröltönyben, tányérsapkáját a keze közt forgatva. Már tudtam, hogy nem érdemes huzakodni vele, rögtön odaadtam a csomagomat. Soha nem volt semmilyen kedve, de kedvetlen se volt, inkább gépszerűnek mondanám. Hogy kényelmes útja volt-e az uraságoknak? Hogyne. És hogy a gróf úr már nyilván várja a jól megérdemelt vakációt. A gróf úr az én voltam, és akkor, 13 évesen, teljesen rendben lévőnek találtam ezt a megszólítást. Olvasmányaimra támaszkodtam. Kedv tehát nem, hanem feszültség volt a sofőrben, most azt mondanám, évszázados feszültség. Sötétkék, nagy Citroënnel siklottunk lefelé a Mariahilferstrassén, szürkéhez szokott szemem nem tudott betelni a színes hirdetésekkel. Roberto nem szólt egyikőnkhöz sem.

Néhány évvel ezelőtt, ahogy mondani szokás, a család ősi sasfészkében akadt dolgom (NÉV NEM FONTOS), a kastélyban értékes könyvtár *bújt meg,* elzárva a nyilvánosság elől, s azt reméltem, találok ott valamit, amire szükségem lehet (nem találtam, hacsak nem a nem-találást, azaz *ezt*), engedélyt kaptam a rokontól, s a megbeszélt délelőtt „jelentkeznem” kellett az Irodán. Tilosban parkoltam, ahogy fölnéztem a házra, a Platz szó előtt a saját nevemet láttam. Figyelmen kívül hagyva a francia forradalom szellemét, ebből helytelenül arra következtettem, hogy aki engem itten meg bír büntetni, az varázsló. (A varázsló fiatal rendőrfiú képében 150 schillingre taksálta az európai emancipációt.)

A *Kanzlei* úgy nézett ki, ahogy azt a monarchiásregények előírják. Négy unalmas, szürke, kortalan férfi hajolt pökhendin az asztalok fölé, könyökvédőben, ahogy kell. Köszönésemre nem mozdultak, kaffogtak valamit. Mondtam, hogy Nabucco fővadászmestert keresem. A legfiatalabb végigmért. Méghogy Nabuccót. A fővadászmestert. Kevesebb tán nem is volna elég. Körülbelül így nézett rám (lett volna dolga egy szemésznek). Mondtam barátságosan, hogy a fővadászmester vár rám. A vár szóra lecsapott.

– Tessék várni! – kiáltotta.

– Jó – bólogattam. Egy olyan Kafka-regényben ácsorogtam, melyben a kiadó szavatolta a happy-endinget, szóval egy *elég* rémületesben. Kis idő múltán krákogni, köhögni kezdtem. Most egy másik emelte föl a fejét. Arcáról por szitált a papírokra. Nem is kérdezett, csak fölvonta a szemöldökét. Ez idősebb lehetett az előzőnél, de nálam fiatalabb. (35 éves koromig így néztem az embereket, idősebb, fiatalabb, ha fiatalabb, melyik öcsémmel egykorú…)

– Ahogy már említettem…

– Elölről! – ordított föl hirtelen.

– Pardon? – A beamter kevély és gyáva. Most ez utóbbi következett. Hogy mire s kire is méltóztatok várakozni. Eluntam ezt a könnyűkezű parafrázist. De azok meg épp mostanra jöttek bele. A kioktatás, a fenyegetés, az unalom szeszélyével lökögettek ide-oda. És még kicsit hálásak is voltak, hogy így elszórakozgathatnak.

– Lenne szíves bejelenteni! – Csalódottan rám néztek.

– Kit, kérem? Kicsodát jelentsünk be? Drága uram, kit, az ég szerelmére! – Tudtomra adták, hogy nem vagyok, csak az van, amit ők megneveznek, és ott még nem tartunk. Utáltam szószátyár osztrák dialektusukat. (Pedig eredendően a német németet nem szerettem, mert apám mindig őket csúfolta, figurázta. Meer-rettich-tunke meg így, és ezért az osztrákot *emberibb*nek tartottam. De aztán, mikor később politikusokat hallottam beszélni, akkor az már csak *slampos* volt. És ilyenkor még azt *szoktam* mondani: A legszebben németül Prágában beszélnek. És úgy mondom, mintha én ezt meg tudnám ítélni. Van egy-két ilyen apám-mondatom. Uraságtól levetett holmi…)

Akkor halkan megmondtam a nevem.

Én még ilyet nem láttam. Mind a négy, mintha rugó lökte volna őket, fölugrott, bokáját összecsapta, akár egy színes filmen, állukat kicsit megemelve rám bámultak. Arcuk nem tudta követni az eseményeket, s egy pillanatra még ott maradt rajtuk az előző mimika, a bosszankodás, az unalom, a fennhéjázás. De gyorsan átvette az uralmat az *elkeseredett alázatosság,* igen, az évszázados feszültség. Hogy ne nevessek, gyorsan valami olyasmit mondtam a legfiatalabbnak, hogy édes fiam, nyugoggyá má meg bazmeg, magánemberként vagyok itt – de az akkor már futott is, és futott hirtelen mindenki, engem lerántottak egy székre, és a rangidős, szemében könnyel, azt ismételgette: – Drága kegyelmes úr! – És megsimogatta a fejem.

A sofőrt Nelly tant' küldte ki elénk. Nellyke hercegkisasszony volt, hercegvénkisasszony, és nagyon okos. A századdal vagyok egyidős, szerette mondogatni. Nagyon jól tudott sakkozni, még tavaly is simán megvert, lényegében a halálos ágyán, a szél is már megütötte akkor, alig forgott a nyelve, és el-elcsöpögött a nyála. Elvileg én is okos voltam, úgy értem, gyerekkoromban ez a hír járta, és ez összehozott minket, az egymásnak való két krüpli, „hadd nézzelek", mondta, mikor először találkoztunk, mintha rám várt volna, az eszemre. Nem nagy fogás.

Mikor annyi volt, mint én ekkor, Schratt Katalinnal sakkozott rendszeresen, a híres-hírhedt színésznővel, Ferenc József bizalmasával. Die Schratt!

– Ügyesen játszott – mesélte. – Hidd el, egész ügyesen. Műveletlen volt, nem ismerte a szakirodalmat, de érzékien játszott.

– Érzékien? – vihogtam.

– Érzékkel, úgy értem. És őfelségével is sokat múlatták így az időt. Aki viszont nagy pancser volt, mutatott egy-két partijukat. Nevetséges. Unalom és akarnokság. A Volksgartenben üldögéltünk sokat. – Akarta is folytatni meg nem is. – Sütött a nap a szemünkbe, hunyorogtunk, ő a kalapját egészen az arcába húzta, hogy ne ismerjék föl, de persze mindenki, igazán mindenki fölismerte őt, ám tapintatosan úgy tettek, mintha csak egy szép asszony üldögélt volna egy lánykával, az én kicsinke elefántcsont sakk-készletemet az ő combjára tettük, és úgy játszottunk. Ide-oda csúszkált a tábla. Sakk, mondtam én, aha, mondta ő, bajban van a király! Mire én: És császár! – amin aztán nevettünk. A Volksgarten… nagyon jó a Volksgarten…

Nellyke a Monarchia egyik legpatinásabb családjának sarja, fölmenői sok bajt és bosszúságot okoztak Magyarországnak, olykor kart karba öltve az én fölmenőimmel. Nekem minden családtörténet. Nellyke maga is hasonlított a Monarchiához, amennyiben különböző, egymásnak ellentmondó részekből volt összerakva: nagy debella asszony, egy szekrény, akkora, viszont kicsi, finom keze könnyű, selymes tapintású, dús, szinte férfias szemöldöke, akár egy pamacs föl-le ugrál, olyan, mint egy, illetve kettő bajusz, amelyik rossz helyre került, *kackiás* bajuszok, a szeme vadul kék, mint egy italo-western sztárnak, éles, fürkésző tekintete pedig mutatja az okosságát, az okosságát, melynek – a sakkot leszámítva – nem volt tárgya, merthogy az életének nem volt tárgya, ő maga bizonyosan nem

volt az. És azt hiszem, golyvája is lehetett, az állától egyenes út, hús-út vezetett a hatalmas, minden *nőit* nélkülöző keblekig. Bűn-drága, nagyon ízléstelen ruhákban járt.

Soha életében nem dolgozott, soha semmit nem akart, még csak gyáva se volt, legföljebb annyira, hogy apáca se akart lenni. Érteni véltem az *egészet.*

Nellyke volt az egyetlen a világon, aki nekem örült jobban és nem Robertónak. Robertónak tényleg nagyon lehetett örülni. A Maggi-leves már az asztalon volt. Öklend, kenyér, virágcserép. A szemöldökök ugrásra készen, de Nellyke kíméletesen kanalazott.

– Elkezdődött az aratás? – Ezt sose hagyta ki. Tudni akarta, mi történik az országban, fegyelmezett honleány. – Apád hogy van? – fordult felém. Bólintottam, jól, növeli a káoszt. A szobalány behozta a tálat, Nellyke intett, tegye le. Eszegettünk. Robertóval pofákat vágtunk. Aki beszámolt a Duna-utazás tervéről.

– Anyádék szólhattak volna – dörmögte, aztán kutató pillantását a fiatal férfira vetette. Roberto most különösen szép volt, seprűs nagy szempillái, mint egy olasz nőé, és a melegben a barna bőre olajosan csillogott, már-már kékes, fekete haja szorosan hátrasimult. Úgy tetszett, mintha épp a fürdőkádból szállt volna ki. Eleganciájához hozzátartozott a rendetlenség. – Mondd, Roberto, ugye nem hallgatsz el semmi fontosat?

– Ugyan, drága néném.

– Nagyszerű – válaszolta az idős asszony keményen, és csöngetett, hogy hozhatják a kuglófot, melyről tudtuk, hogy olyan lesz, mint a fűrészpor. Istenem, gondoltam később, évek s szakácsok múltán, mennyi figyelem, utánajárás kell, hogy mindig ennyire biztonságosan, szolidan szarul főzzenek.

3. Ein Wintermärchen

A probléma problémája többnyire a léte, a léte vagy nem-léte, azazhogy nincs módunkban őt fölismerni, nem tudjuk, hogy vékony jégen járunk, s alattunk dühösen morog a sértett folyó. A hiányzó kérdések – ez a metagond. Ezért van igaza a bátor Wittgensteinnek – bár ő mindig úgy forgatja a szót, úgy *használja*, hogy ha valakinek egyáltalán, neki legyen igaza, s ha mégis baj van, és baj van, elhallgat, akkor pedig meghatódottan a csöndet írjuk az igazsága javára –, igaza van, mondván, a *rejtély* nem létezik, mert ha egy kérdést egyáltalán föl lehet tenni, akkor meg is *lehet* válaszolni azt. A szkepticizmus (tehát) *nem* megcáfolhatatlan, hanem nyilvánvalóan értelmetlen, mert kétkedni akar ott, ahol nem kétkedhetünk. Mert kétely csak ott merülhet fel, ahol van valamiféle kérdés; kérdés pedig csak ott, ahol van felelet, és ez utóbbi csak ott, ahol valamit *mondani lehet.* Érezzük, hogy még ha feleletet adtunk is valamennyi *lehetséges* tudományos kérdésre, életproblémáinkat ezzel még egyáltalán nem érintettük. Akkor persze nem marad egyetlen további kérdés sem, és éppen ez a válasz. Az élet problémájának megoldását e probléma eltűnése jelenti.

De itt még nem tartunk (és egyébiránt beszélt *ez* a Wittgenstein később másképp is).

Heine, ez a „kellemetlen agy” (Engels nem minden féltékenységet nélkülöző, bisszig kifejezése) Aachen, majd Köln érintésével északra fordul, okkal, hiszen Hamburgba tart jó Hoffmannjához. Mért regisztrálnánk hát hiányként a Donaueschingenről szólandó beszámolót? Ami nincs, az még nem hiány. Miért *volna* a kérdés? A költő nyilván nem járt Donaueschingenben, amiként New Yorkban sem, és nem járult jelentősen hozzá a műtrágyagyártás fejlesztéséhez sem és így tovább. Mi van, mi nincs.

A véletlen a buták istene – szokták volt atyáink nagyvonalúan mondogatni, ha eltörvén a családi porcelán egyik utolsó, érdektelen darabját, okként a „véletlen hars maszkját” húzzuk védelmül arcunk elé.

Ügyetlenség, szeretnék az apák hallani, és még ott helyben, golyó által megbocsátanának. Mindig ezt csinálják.

Heine *Németország (Téli rege)* című korszakos munkája egy kitűnő jegyzetapparátussal ellátott kiadásban került a kezembe, az Országos Béketanács gondozásában jelent meg 1956 februárjában, a szovjet G. Ecsejsztov fametszeteivel a Békebizottságok Kiskönyvtára sorozatban. Nem figyeltem föl arra, csak megjegyeztem, hogy Heine, a későbbiek ismeretében úgy mondanám, gyanúsan sok időt tölt Aachen és Köln közt, így 43 október elején (4-e és 10-e közt), majd a visszaúton (Hamburgból Párizsba) december (8-a és 14-e közt), hasonlóan 44 nyarán (majdnem egy teljes hetet). *Véletlenül* lapoztam rá Várhegyi Miklós kis filológiai remekére, mely két Heine-mondatot? aforizmát? vesz górcső alá. (Ami engem illet, félek az aforizmáktól, félek az olyan mondatoktól, melyeknek látható becsvágyuk tartalmazni az igazságot.) Várhegyi a Heine-hulladékra az *Ehe bei Tageslicht*-ben bukkant.

Erre már fölkaptam a fejem. Hisz e rövid s kalandos sorsú periodika nem volt más, mint Wolfgang Menzel donaueschingeni irodalmi kirándulása, bakugrása (három szám, 1827-es, ill. 1828-as évszámozással)! Ki merné állítani, hogy nem váratlan Heinét – aki igazán nem volt „a grave man" (Rómeó és Júlia, III. felvonás) –, őt látni Menzel lapjában, Menzelében, akit nem túlzás reakciósnak nevezni, aki szembefordult Goethével, majd hevesen támadta az „Ifjú Németország" politikai és irodalmi mozgalmát, s a benne érvényesülő „francia befolyás"-t, személy szerint pedig, természetesen Ludwig Börne mellett, magát Heinét. Aki szívesebben volt adósa a bácsikájának, mint idegennek, s 1837-ben röpiratot intézett Menzel ellen: Über den Denunzianten (A denunciásokról) címmel.

Mint kiderült, az a botrányocska, melyet megorrintottam, semmiségnek bizonyult a valódi fölfedezéshez képest. Két fiatalember együtt, aztán külön. (Hány ilyet látni nálunk manapság, hogy megszűnt a külső erő, amely egymáshoz préselte az embereket. Azt hittük, a barátunk, pedig csak menekülő volt. A nyakunkba zihálásokat illetően: tévedésben leledztünk!)

Okosan jegyzi meg Várhegyi: valamivé lenni: ez csak *elhatározás* kérdése. *Ezt* az elhatározást érhetjük tetten azon a hídon, mely a két talált mondat közt ível. Tárgyszerűen: a Duna s Rajna közti választás a tét, és ez az a pont, ahol Heine: német. Kizárólagosan német. Ami – azaz valaminek

lenni – mégiscsak paródia. (Lásd Marx-levél.) De hát kinek is volna nagyobb szüksége Párizsra, mint egy németnek! Hisz Párizs, a francia, a nem-német akkor és csak akkor bír jelentéssel és jelentőséggel, ha a német is avval bír! Mennél inkább szidja szidni való nemzetét, annál inkább szereti! És ezt ugyan nem vetjük szemére, de a horizont szűkségét megállapítani nem mulasztjuk el, és hangozzék bármilyen furán, hisz Heine éppen hogy bátor ember hírében áll, a saját nemzet általi megfélemlítettség nyomát láthatjuk, noha ez a nyom nagyvonalú és igen kvalitásos. Talán félreérthető volna hiányérzetünk irányát jelzendő Hölderlinre utalni (aki így fejezi be Az Isten című versét: ám, hogy az mit tesz, a folyam, nem tudja senki), ezért odatesszük még Goethe-t is, a Farbenlehre íróját, amely Lehre úgy hülyeség, ahogy van, növelve így azt, ami növelhetetlen: Goethét.

De hallgassunk bele a Heine-Deutschland-zenébe, s egy nagy hazafit hallunk:

Honom párája volt biz' ez,
mely orcám itt ma mosta –
s ez országúti sár se más:
hazámnak piszka, mocska.

Farkát barátin vonta fel
lovunk – s mi hull alant, a
golyóbis szebb volt énnekem,
mint almád, Atalanta!

Ám térjünk vissza nyomozásunkhoz.

>Várhegyi első lelete (az első lapszámból): *„Donaueschingen és Brăila közt: ez a jelen pillanat egyetlen, jelentéssel bíró meghatározása”*. Íme a kezdet! Egy ifjú ember nagyotmondása, de hite, nyitottsága és eldöntetlensége! Mennyivel rezignáltabban szól fél évvel későbbről (a harmadik lapszámból), a tudás szomorúságával fölvértezve, s nem túlzás, a döntés kényszerűségének rémületével: *„Milyen volna a Rajna (Duna) a Duna (Rajna) nélkül? – Vagy épp az ilyen kérdéstől kapok hányingert?”*

Nem, nem! Mi nem kapunk hányingert, inkább dagadjon vitorlánk! Vajon a közép-európai térség német-orientáltságának problematikája nem innét ered, a Duna-Rajna *választástól?* Mert hiába német (német is) a kezdetekkor a Duna, egy ulmi csak Regensburgig lát, egy regensburgi Passauig, a passauiak pedig vakok. Vajon nem ez a vízrajz az utolsó száz év története? (Plusz egy kis, néhány milliónyi halottas kitérő a Donig, illetve a Spree-ig…)

Hogy nem a levegőbe beszélünk, azt Walther Victor levélközlése bizonyítja (Marx und Heine, Berlin, Henschel, 1953); a levél magáért beszél, előleg mégis hangsúlyoznánk azt a paradigmatikus toporgást, mely Heinét jellemezte ott a Brigach-forrásnál, azt az összeurópai megoldatlanságot, nem is dilemmának mondanám, hanem *ambivalenciának,* amelyet e kis lépések jelentettek ama vízválasztón (még akkor is, ha eltekintünk Marx pillanatnyi presztízsveszteségétől…). A levélből kihagytuk az Engelsre vonatkozó oldalvágást (ennek okait már jeleztük); a Kedves Marx! az eredetiben Liebster Marx!, a jelző tehát voltaképpen nem is „kedves", hanem e szónak felső foka, „legkedvesebb", amely azonban a magyar levélstílusban nem járja. Heine jól fölismerte a tétet, nem a véletlen műve, hogy 17 év távolából is oly élénk és életes az élmény. Ez volt Heine emberré válásának pillanata, a nagy vereségé! A levél:

Liebster Marx!

Megint a fatális szembajommal kínlódom, csöpögtetek minden reggel – mintha zuhanyoznék, de tán vaksi szemeimbe is jut belőle. Kusza irkafirkámat bocsássa hát meg. Magam se tudom elolvasni, amit írtam – de hisz nekünk, hogy egymást megértsük, kevés jelre van szükségünk.

Fiatal Barátom! Nem mondom, hogy szemrehányása nem jogos, és nem is kérek kegyelmet. De tudhatná, én én vagyok, következésképp arra megyek, amerre tudok. (Goethe úr megy arra, amerre akar…) Maga hiába *akar* valamit tőlem. Valamit mindenki akar. Megengedem, válogasson belőlem, s ha nem tud, hát vonja meg a vállát.

Megjegyzései a Dunára vonatkozóan nagyléptékűek, már-már félelmetesek. De most olyan valakivel beszél, aki 17 éve először és azóta oly megalázóan sokszor sétált (nem: járkált föl s alá) a Brigli dombokon, nem is keresve, csak szemrevételezve a kezdeteket. Hogy az Isten is nekem teremtette ezt a homályt? Meglehet. De ne felejtse, én nem vagyok és soha

nem is voltam cinikus. Egy öreg vakocska költő vagyok. Ó, milyen szánalmas valaminek lenni! És én vagyok, tudom.

Engemet tehát nem *érdekel,* csak közel áll hozzám az az összevisszaság, ahogy ez a folyó kezdődik; a legkevésbé sem meglepő, hogy ez végigkíséri a folyót, gondoljon csak a zsidókra.

De én nem akarok erre gondolni. Ez nekem sok. Nyilván könnyen képviselhető tézis volna, hogy a Duna nincsen is, Breg van és Brigach! Így a Duna egy fikció. Költészet. Ha száz métert följebb sétálok, már indul is a kis Elz a Rajna felé, Rajna apó felé. A Duna egy szonett, beszédmód, diskurzus. Én az Elzet nézem, ezt most Önnek megvallom.

Ha tehetem, eljövök ide, a sok tocsogó közé, és gonosz kis mondatokat mondok a szélbe. Ne higgye, hogy érzelmes vagyok. Ki az vajon, aki *egyben* tudja ezt látni? Mindenkit megkötnek a halászati előírások. Már nem is tudom, kicsoda említi könyve német kiadásának 28. oldalán, hogy Dielhelm beszél egy kocsmáról a Freiburgba vezető út mentén, hogy annak az ereszéről egyfelől a Rajnába, másfelől a Dunába folyna a víz. Hát én nem vagyok ez az eresz.

Boldog vagyok, hogy elkerülök innét. Feleségemet már előbb hazaküldtem Franciaországba az anyjához, aki halálán van.

Isten vele, drága Barátom.

Teljes szívéből: H. HEINE

P. s. Ha a Duna, mint nagy integrátor nincs, hol vannak akkor a Habsburgok? Sehol. De azt már nem *merem* mondani, hogy Európa sincs sehol. És nem fogadom el, hogy a történelemnek vége volna. Vagy halott volna.

Ne feledje: víz és folyó közt az a különbség, hogy utóbbinak van emlékezete, múltja, történelme. Nincs fejlődés. Nincs történet. De van sors.

Írjon Hessnek. A különlenyomatot Campe elküldi. Ne legyen türelmetlen. Öregedjen meg egy kicsit. Lassacskán olyan leszek, mint egy nőíró. Ismeri?! Egyik szemük a papírra függesztve, a másik mindig egy férfiúra. Kivétel Hahn-Hahn grófnő, aki félszemű.

Híve. H. H.

Mit tehetnénk még e zátonyhoz? Zárjuk Várhegyi éles fohászával: A legnevetségesebb és leghiábavalóbb igyekezet, mikor a teremtmény káoszt szeretne teremteni… Isten – pars pro toto…

4. „Ó, Roberto, nagyon kemény szavak ezek!"

Láttam, hogy házigazdánknak egyáltalán nincs ínyére, ahogy Roberto beszélt. Bácsikám azt fejtegette, hogy délután járt fönt a Breg kezdetén (egy szó sem volt igaz ebből, ott aludt a szobában mellettem, aki moccanni se mertem, időnként horkantott egyet, és olyan fáradt volt, hogy féltem), kérem szépen, ő, Roberto, beszélt *avval* az asszonnyal, akinek sötét, savanyú konyhájából *ered* a, mondjuk így, Duna, bár nem kizárt, hogy az alacsony ereszről lecsorgó víz táplálja azt a forrást, melyből az eresz vizét veszi, itt tehát rögvest volna egy végtelen ciklus, mely nagyon is kapóra jön a német szellem szép nagyravágyásának és a káosz iránti titkolt vonzódásának (lásd az idősebb Mann „verzweifelt Deutsch" kifejezését), kérem szépen ez az asszony egy *boszorkány,* amire most bizonyos okok miatt nem térne ki, és mosolyogva rám mutatott.

Roberto e pillanatban nagyon hasonlított az apámra, leszámítva a bajuszát, amit leszámítani nem lehetett, telt, sűrű pamacs, az arc legjellegzetesebb része, és ez a kitüntetettség rögvest zavarba hozó is, mintha egy maszkról állítanánk, hogy az az arc sine qua non-ja. Olyan bajusza volt, mint Megyik Jánosnak – már akinek ez mond valamit. Mindig nagyon jó szag vette körül: dohányszag és parfüm. Külföldi szaga volt. Azért mondom így, mert van egy sajátságos magyarszag. Durvaság és hálátlanság volna ezt büdösnek mondani, bárha épp öntudatosan ezt is vállalhatnók e hangzavarban, büdöst?! – azt! ha nekik az, ami nekünk vigasz, sokat szenvedett kis ország, s nyilván ennek köze van a szappanok és sprayk minőségéhez is, valamint a használatban lévő ingek műanyaghányadához, ami sosem független a nagypolitikától. Ha megmosdik a bécsi szappan habjával / Odavonja a legényeket szagjával.

A Mariahilferen sétálva messziről látni, ki honnét való, egy elnyomorodott cipőtalp, harmonikás pantallórész, a kivillanó Vörös Október Ruhagyár-címke vagy épp a friss farmeröltöny ugyan segítő és árulkodó jel, ahogy a Megyik bajsza vagy a bregi ereszcsatorna, ám végül is az *egész* az, ami eligazít, az egésznek a habitusa, a levegője, a hely szelleme, ez a drámai és slampos, kopott és agresszív, fáradt és rámenős

öltözködés, mely azonnal szemet szúr – elég csak egy kirakatba néznem, a tükörbe.

Még Bécsben elmentünk egy szabóhoz. – Na pupák! Mik vagyunk mi? Utazók vagyunk mi. Mit csinálunk tehát mi?

– Utazunk.

– Ugyan. *Travelling uniformokat* csináltatunk tehát mi. Azaz? Azaz felkeressük a nagy Gigit.

Gigi olyan volt, mint az igazság: „csak az találta meg, aki ösmerte". És Roberto mindenkit ismert. Az az érzésem támadt, hogy mindent tud, mindent el tud intézni. Az apámról is ezt gondoltam, csak ott még azt is látnom kellett, hogy nem tud mindent elintézni, azaz ő jobban hasonlított rám, közelebb állt így hozzám, míg Roberto közelebb állt az apámhoz.

Olykor megfogtam a kezét, aztán elengedtem, aztán ő fogta meg, és egymásra nevettünk. A Hoher Marktról kanyarodtunk le, és én akkor hirtelen a falhoz nyomtam őt, és magam is odalapultam, játékból, mintha üldöznének. Vihogva mentem volna tovább. Roberto barna arca hófehéren világított. Ha lett volna értelme, azt gondoltam volna, hogy megijedt. Hogy láttam-e valakit? Kit láttam volna? Hogy most ő kérdez. Akkor úgy gondoltam, ő is játszik, *visszajátszik* nekem.

Szerény réztáblácska hirdette, hogy a II. emeleten olaszos nevű úriszabó üzemel. Mutatós hölgy fogadott minket, magas, szagos, nejlonharisnyás, aki mikor észrevette Robertót, fölsikított és elvörösödött. Rögtön láttam, hogy szereti.

– Nicht vor dem Kind – mondtam gyorsan, hogy megelőzzem a színjátékot. Ekkor nyílt a fehér szárnyas ajtó, és egy aprócska anyó lépett ki, bőre, mintha zsugorítva volna, nadrágban, mellényben, szája rúzsozva, szeme alja enyhén festve, ő volt Gigi. Átölelték egymást Robertóval. Azt is láttam, hogy a szép nő már nem mosolyog. A két férfi eltűnt a hátsó szobában. Az asszony valamiért úgy érezte, hogy társaságot kell lejsztolnia, és csomó hülyeséget összehordott.

Szédültem, amikor ismét kiléptünk lent a ház kapuján, Juden Gasse, most eszembe jutott. Mint valami tánc volt az egész ruhapróba, én azt sem tudtam, hogy mit akarunk venni, hogy mit is próbálunk éppen, néha a combomhoz nyúlt a mester, akinek váratlanul mély, brummogó hangja volt, olyan, mint Kormos Istváné – már akinek ez mond valamit, anyagok repültek a szobában, zoknik, 100%-os gyapjúlepkék, s néha rám szóltak,

fogjam meg, milyen finom, a bőség tört rám ott, attól szédültem meg, közben bejött a titkárnő, együtt nevetett a férfiakkal, ittak is, akkor most lesz neked egy tweed-zakód, szólt rám a mester, de nehogy kinődd!, ezen megint nyerítettek, az asszony különösen hangosan, de nem volt *rossz,* jaj olyan zavarban vagyok, ismételgette, vagy fáj a fejem, ezt így mindig együtt mondta, jaj olyan zavarban vagyok, vagy fáj a fejem, és egyáltalán nem volt zavarban, de talán tényleg fájt a feje szegénynek. Állandóan változott az arca, nagyvilági nőből egy kislány majd egy szigorú alkalmazott, minden mindig változott rajta, még a teste is, olykor az is elszigorodott, máskor megvonaglott vagy háttérbe szorult, szorította magát, csak a szeme maradt állandó, rejtélyes ékkő, felemás macskanézés, tigristekintet. Még soha nem néztem meg ennyire egy nőt. Nem gondoltam, hogy valaki ilyen sok.

Hármasban mentünk tovább, továbbra is ebben az újsütetű bódulatban, most már a vásárláséban, nyakkendőket vettünk és nyakkendőtűket, egy kasmírsálat, soha nem volt részem ilyenben, nem tudtam, és azóta ismét elfelejtettem, hogy a vásárlástól meg lehet részegülni, mint a szerencsejáték, melybe egyre mélyebben süllyed bele az ember, egyre kevésbé lát ki belőle, már nem érvényesül semmilyen *külső* logika, csak a mámor törvényei, a tánc törvényei, erre a pördülésre az a toporgás, és ne engedj el!

Nem is engedtük el egymást, a szmokinghoz cipőt, a cipőhöz zoknit, a zoknihoz nadrágot, a nadrághoz inget, az inghez zakót, a zakóhoz felöltőt, a felöltőhöz táskát, a táskához koffert és a kofferhoz szmokingot, most tehát fehéret, ahhoz egy cipőt, szün!, fagylaltozás a Schwedenplatzon, ácsorgás a Duna-kanálisnál, látod, pupák, ez az!, de már rögtön tovább, vissza a Kärtner felé, piperetáskát, ahhoz ollókat *szeparáltan,* aztán különféle borotvákat, de hát én még nem vagyok szőrös!, ó, fiatal úr, az idő múlik!, desodorokat, krémeket, kézkrémet, testkrémet, arckrémet, arcvizet, borotválkozó krémet és vizet, még ma is meg van egy kicsike Azzoro parfümüvegcsém, amit csak úgy utánunk hajítottak ajándékul, a ház ajándéka, meg egy szép, kiterjesztett szárnyú lepkét ábrázoló strasszt, emlékszem, 99 volt ráírva, később láttam, hogy dollár és nem schilling, pedig akkor egy dollárért 25 schillinget adtak.

Akkor hirtelen, a Steffl-ből kijőve (ahol *természetesen* nem vásároltunk), a bácsikám így szólt:

– Nekem ide most be kell mennem – és lehajtotta a fejét. A nő megtorpant, és szinte Roberto alá állt, a mellével állt alá, megtámasztotta a fejet, amelyet azután kézbe vett, majdnem durván, de inkább szenvtelenül, akár egy görögdinnyét, majd mindennek megfelelően és ellentmondva azonnal könyörgésre fogta.

– Ne, kérem, ne. Kérem magát, Roberto. – Németül beszéltek, és nagyon bosszantott, hogy egyáltalán nem értettem, miről van szó, mit ne. (Amikor egyszer később, 1976. augusztus elsején, amikor leszakadt a bécsi Reichsbrücke, egész délelőtt azt hallottam, hogy leszakadt a Reichsbrücke, és minthogy Robertóval sokszor strandoltam a Duna-holtágban, a Gänsehaufelen, tudván tudtam, hogy a Reichsbrücke nem olyasvalami, ami csak úgy leszakadna, ingerülten azon tűnődtem hát, vajon mit mondhatnak ezek a bécsiek, amit én úgy értek, hogy leszakadt a Reichsbrücke. Amikor még ugyanaznap azt is hallottam, hogy Niki Lauda életveszélyesen megégett, bólintottam: ez egy ilyen nap, ma így működik a német nyelv – bennem.) – Tudja, hogy én ezt jobban ismerem. Tudod… Ne menjen oda.

A magyar IBUSZ-kirendeltség előtt álltunk. Ide nyitott be Roberto. Az asszony pedig ezt a mondatot motyogta maga elé: – Ó, Roberto, nagyon kemény szavak ezek. Ekkor rám emelte a tekintetét, és én arra gondoltam, hogy ezt a tekintetet soha nem fogom elfelejteni, de elfelejtettem. Biztosan én csak mondatot nem felejtek el, ó, Roberto, nagyon kemény szavak ezek.

5. Könyörgés mondatért

Lefogalmazás, mondja Pilinszky. Az írás a papíron születik, nem a fejben; az utazás az úton. Nem kerülhettem meg hát, hogy aprólékosan, szinte hajlatról hajlatra, tocsogóról tocsogóra, limányokon, sömlyékeken, torlatokon és sarkantyúkon át végig ne járjam a tárgyat, „a csavargó Duna szűk völgyétől" a szulinai turzásokig, meg az ezernyi *picole tole*-kig. Megváltoztam, mondanám, ha ez közérdeklődésre tarthatna számot.

Kétszer is eltévesztettem a leágazást, de hát végül is Donaueschingen nem olyan hely, melyet lehetne nem megtalálni. Fáradt voltam, hirtelen lehűlt a levegő, borzongva, dühösen néztem a várost, „mondana" valamit. A kisváros – mint minden kisváros – hallgatott. Rendes szokásom szerint elgondoltam, mi volna, ha itt élnék; beleborzadtam. Akkor már inkább Ludwigshafen!, mondtam hangosan. (Mért pont Ludwigshafen?, nem tudom.)

Úgy éreztem, kötelességem az ide-úton is követni a folyó vonalát. A térképre pillantva izgalom fogott el. Ez az izgalom maradt azután az egyetlen valóságos esemény Budapesttől idáig. Pedig csak az történt, ami történhetett, az autóút követte ugyan a Dunát, de hát akár egy jó nyomozó, titokban követte, az a milliméter a térképen, az néhány kilométert jelentett; ha meg keresztezték egymást, út és folyó, az annyit jelentett, hogy végigdübörögtem egy hídon, kapkodva kipillogtam, és bólintottam, aha, hát te vagy az, „Fürst allen europaeischen Flüsse" (l. Eine genaue Darstellung aller um und an der Donau gelegenen Königreiche… An das Tagelicht gegeben von einem Liebhaber, Nürnberg, 1688, Johan Hofman), és már el is hagytuk egymást (liebhabertől függetlenül).

Így szerencsétlenkedtem végig a folyó körül, nem tudván a közelébe férkőzni, mindazonáltal mire ide fölértem, annyit azért el kellett ismernem, tényként kezelhettem, hogy a Duna: van. Nem nagy fogás, kezdjük szerényen.

„A Duna nincs, ez a Napnál is világosabb. A Duna az nem valami, nem a vize, nem a vízmolekulái, nem a veszedelmes mederviszonyok, a Duna az *egész,* a Duna a forma. A forma, az nem köntös, mely alatt

megbúvik valami nálánál fontosabb és szeriőzebb. (In concreto: a víz…) Mit jelent, hogy egy könyv formája a Duna? Olyan forma volna ez, mint a szonett? Mi itt a tizennégy? Nem szonett, inkább regény? Ott még tizennégy sincs; mi a regény? Ezt, manapság, minden regény külön elmondja magáról, azaz a definíciók visszakanyarodnak magukba, forrásból az ereszbe és viszont; egyidejűek, nem voltak és nem lesznek, csupán vannak. Lenni – az már késő. A regény azonos volna önmaga halálával? – Nem állítom, hogy a regény akkor és csak akkor halott, ha Isten halott. Nem állítom, hogy ha Isten halott, halott a regény. Nem állítom, hogy ha a regény halott, halott az Isten. De a kérdésre, halott-e stb., nagyon határozott és konkrét válaszom van: NEM TUDOM."

Ezt írtam a füzetembe ott a két folyócska egybetorkollásánál, ahonnét kezdve Dunának neveztetik *a dolog*. Úgy döntöttem, elébb idejövök, csak utána keresem föl Freiherr von C.-t, kinél, ahogy annak idején Robertóval, lakni fogok. Lefutottam a rövid, meredek parton, és kisétáltam az Y tövéig. Üldögéltem. A keveredő vizet fürkésztem, próbáltam lebontani, kis túlzással a vízmolekulákat meglátni, ez a Brigé, ez még bizonyosan a Brigaché, ott! ott az már a Duna! Állítólag – már nem is tudom, hol olvastam – úgy kell a Duna-forrást megtalálni, hogy kell keresni egy folyót, amely hitelt érdemlően a Duna, s menni-menni a partja mellett, folyamatosan morogva: ez a Duna, ez a Duna.

„Hogyan fogom tudomásul venni? Hogy lehet *közel* kerülni? Van-e módszer? Láthatóan általános kérdések. A szeretet kérdései? – A halálra pedig még majd visszatérek."

Falevelet hajigáltam olykor a vízbe, és reményemet fejeztem ki, hogy akkor ezek most leúsznak a Fekete-tengerig. Próbáltam a víz sebességét megállapítani. Kinéztem egy 3,5 méternek becsült szakaszt, bedobtam a falevelet, a lehető legmesszebb (fősodor!), s mértem az időt, 10 másodperc, az akkor 1 perc alatt mondjuk 20 méter, 1 óra alatt tehát 1,2 km. Ha a folyó 2850 km hosszú, akkor az kábé 2400 óra, ami 100 nap. Szamár.

Néztem ezt a keskeny, kecses ezüstszalagot, ahogy ártatlanul tovasiet az eschingeni lapályon. Senki sem tudja, mi vár rá. A nap golyója világos sárga, aranyból szőtt ruhája hanyatlik alább-alább, miközben magára ölti esti violaszín pongyoláját. Ekkor megértettem, hogy én mindent meg fogok ettől a folyótól kapni, hegy- s vízrajzot, történelmet, néprajzot, idegenforgalmat, anekdotákkal, reményekkel, halottakkal együtt, lesz

minden, múlt, jelen, jövendő, árvíz és aszály, lesz buzgár és halászlé, és lesznek emberek – egyvalami nem lesz magától, az egyetlen, amire igazán szükségem volna, arról nem tudtam, hogyan lesz, hogyan lesz itt mondat. „Akkor igaz könnyekkel kértem az Urat…”

6. Roberto mesél

– Ártatlanságot nem óv tudatlanság! – kurjantotta Roberto, úgy döntvén, mégsem lesz tekintettel rám, és elmeséli a boszorkány történetét, akinek a háza ott van a Duna-Breg forrásnál, és aki unottan és dühödten indítja újra meg újra a magnókazettát, hogy azon elmondja a Duna nagy és igaz történetét, és csak mikor a Tulcea szót hallja a magnóról, saját hangját, akkor derül föl az arca rövid időre. Hogy tehát az asszony szörnyszülötteket szül, akiket aztán elad jó pénzért, és ez úgy alakult ki, hogy gyereklányként, szénagyűjtés közben, mert a Schwarzwaldban forró tud lenni ám a nyár, fölcsinálták, és hogy ezt ne vegyék észre, erősen elkötötte magát, a hasát, de ez meg összenyomta a gyerekét, akiért azután a cirkuszosok jó pénzt kínáltak. Hogy ez adta volna az ideát. És hogy később szinte már rendelésre tudta a kívánt formájú szörnyetegeket a világba potyogtatni. Házigazdánk, a Freiherr elégedetlenül csóválta a fejét. Épp a Kék Dunára valcerezett a kertésszel.

Adalbert bácsi különös kis ember volt, alacsonyka, izgő-mozgó, akár egy női fodrászmester. Németország egyik leggazdagabb emberének számított, illetve az egyik legnagyobb birtok volt az övé, főként erdőségek. Valahogy rokonságban is álltunk, annyira csak, hogy németben tegezzük egymást; mikor otthon kérdeztem, hogyan rokon, apám, aki csekély érdeklődést tanúsít a genealógia iránt (érthető, általában *vele* szoktak rokonságban lenni, igaz, mindehhez neki megvan a valódi szerénysége, amit most ez a mondat nem tud érzékeltetni), szóval apám vállvonogatva azt válaszolta, amit mindig az efféle kérdésre, hogy az *ember* rendszerint a Lichtensteineken keresztül rokon, és leste ravaszkásan, hogy komolyan veszem-e.

A Freiherr 18 évesen lépett, úgymond, szolgálatba, apja és anyja autóbalesetben meghaltak, a szokásos évi bayreuthi Ringre igyekezvén. (Hogy mi a Ring, akkor nem tudtam, a várost pedig Bejrútnak értettem. Ennek megfelelően tettem föl érdeklődő, udvarias, úrifiús kérdéseimet, messzi még a messzi?, ami bizarr benyomást kelthetett.) Onkel Adalbert fényes tehetségű atomfizikusnak indult, Diracnak volt kedves tanítványa („a legokosabb abból a bandából”), és nem a nagybirtokosság vetett véget

a tudománynak, hanem megcsípte egy kullancs, amitől agyhártyagyulladást kapott, ahogy Monspart Sarolta – már akinek ez mond valamit. Hetekig élet-halál közt lebegett, apró izomrángások szaladtak végig a testén, akár az alkonyi szél borzolva békés Duna-öblöt, a szívműködése egészen lelassult. (Egyébként van keleti és nyugati kullancs [Ixodes ricinus], az Alpok a határvonal, és a keleti vérszívásának a következményei súlyosabbak lehetnek. Az okok tudományosan még nincsenek feltárva. Magyarországon, noha már innét van az Alpokon, föllelhető ez is, amaz is.) Amikor meggyógyult, az agya alkalmatlanná vált a rendszeres, megbízható működésre. Olyan volt az agya, mint egy gyönyörű brüsszeli kendő, amelyik molyos vagy megégett, kormos, penészes fecnik váltakoztak hibátlan foltokkal. És soha nem lehetett tudni, hogy ő mit tud erről, ezért nehéz volt vele viselkedni. Egy gyereknek persze nem, az látta, hogy egy hülyével van dolga, aki mindenkinél okosabb. Betegsége óta két dolog töltötte ki az életét: a vadászat és a tánc.

– Angolkeringő! – mutatott rá a társaságban valakire, akinek erre kötelessége volt táncba menni az onkellal, miközben azonnal, egy mirákulum, megszólalt a zene. – Csacsacsa! – rikoltott újra a házigazda tánc közben, s a zene tüstént váltott. (Hogyan? Sose tudtam meg.) Adalbert bácsi könnyedén és odaadóan táncolt, arca fennkölten és boldogan keringett. Olykor megtántorult, s ekkor rögtön egy fotel került alá, amelybe beleájult. A csöndben Tante Marie azonnal pezsgőt bontatott. Az egész őrületben volt valami nagyszabású. Hogy ez itt érvényes.

Azt, hogy az pezsgő, amit késő délutánonként ittunk – reggeli nem volt, ebédelni mindenki a szobájában evett, délután volt az első találkozó egy lenti szalonban, szomszédok, vendégek, nyolc-tíz ember mindig, megjelenés öltönyben, este pedig felső szalon, illetve belső kert, szmoking –, szóval, hogy az pezsgő, nem tudtam, magamban „furcsa bor”-nak neveztem, bornak nem volt jó, csiklandozott, karcolt, de csiklandósnak meg jó volt. Sekt, mondták rá, és én egy champagne-szerű szót érthettem volna csak meg.

– Eszedbe ne jusson imádkozni! – fenyegetett meg Roberto lefekvéskor, két egymásba nyíló szobánk volt. Az új hálóingekben feszítettünk, és meg-megpördültünk kevélyen, mint némely angyalok. Nevettem Robertón, akkor még úgy volt, hogy nem tudtam nem imádkozni. Azt hiszem, kitalálta a helyzetet, mert megsimogatta a fejem, ágyba bújtunk, villanyt oltott. Hallgattunk. Vártam. Csönd. Én adtam föl.

– Ma nem mesélsz? – Nem válaszolt. Átfutottam hozzá, és bebújtam mellé. Jó meleg volt. (Apám ágya mindig hideg volt, anyámé mindig meleg. Nem értékítélet.) Még mindig hallgatott, a hátán feküdt, fölszegett állal, a plafont nézte, keze a mellkasán összekulcsolva, akár egy halottnak. Oldalt fordultam, s a fejemet a vállára tettem, odafészkeltem magam. Túl komoly lett minden, s ettől féltem, mert nem értettem.

– Miért nem szólalsz meg? – kérdezte váratlanul. – Hát látod, hogy nem tudok beszélni, mért nem segítesz? – Ettől még jobban megijedtem, így nem beszélnek egy kisgyerekkel. – Milyen embernek tartasz te engem? – Tekintete a plafonon. Segítőkészen, rémülten azt mondtam:

– Roberto, te hülye vagy.

A villásreggelihez a kelleténél korábban ébredtünk, nem elég léhán. Fél szemmel pislogtunk egymásra, ellenőrizni, hogy ki van már fent, ki nem tudja az *úri élet* minimumát se teljesíteni, azaz kivárni, míg hasára süt a nap. A fejem még mindig ott volt a vállánál. Minden áldott nap mesélt, hol este, hol így reggel, de napközben is, kirándulás alatt vagy társaságban, odasúgott egy mondatot, akárha egy verssort vagy súlyos, vidám titkot, folytatásos mese volt. Ez nem mese, berzenkedtem azonnal, hiszen ez rólunk szól, mert egy utazóról szólt, aki a Duna mentén utazott, „aki álmos tekintetét ismételten Donaueschingenre vetette”. Mi az, hogy rólunk?, legyintett rám, inkább csalódottan, mint dühösen, akárki! akárki!, mi az, hogy rólunk?, és ha most e mesékre visszagondolok, nem magamat látom, nem is a tüneményes és aljas nagybátyámat, hanem valakit, akit ismerek, de nem rokonom, aki nem is magyar, se szerb, se cseh, se senki, de azért ez sem igaz, inkább hol ez, hol az, akinek egy porcikája sem az enyém, csak az egész, aki nem rokonszenves és nem ellenszenves, aki főként csak *van* – bár osztom Várhegyi megfigyelését, hogy megbocsáthatatlan gőg ember részéről az, ha *látja,* hogy „minden jó” –, és akit főleg ez a *van* teremtett, valaki (hóhmecolva: a valaki), akit a maga képére teremtett ez a rohadt XX. századi van, a kérdéssé és kérdésessé tett valaki. Hasonlítottak anyám régi meséihez, ott is látni lehetett *(az anya megengedte fiának)*, miből készül az aznapi mese, és ott is ezt a kérdést tettem volt fel, hogy ki kicsoda, hogy én most melyik vagyok, Röfi malac-e vagy Koca coca? a krokodil? vagy én vagyok a levegő? a folyó? és édesanyám is, ahogy itt Roberto, rosszkedvűen bólogatott, úgy látszik, *ezek* nem szeretik ezt a who is whot.

UTAZÓ BEMUTATKOZIK

Utazó utazni kezdett. Álmos tekintetét Donaueschingenre vetette. Hivatásos utazó volt, ez volt a foglalkozása. Ifjabb éveiben írói terveket szövögetett, irodalmi próbálkozásaival hazájában, melyet Magyarországnak hívnak, magyarok lakják, kik magyarul beszélnek, pontosabban magyar szavakat hajigálnak egymás magyar orcájába, magyarul esznek, magyar fogaikkal magyar húst marcangolnak, magyarul szeretnek, magyar kezük magyar combon pihen, magyarul születnek és magyarul halnak meg, magyar bölcsőben magyar fény, illetőleg magyar koporsóban magyar föld hull magyar bársony, illetőleg aszott testükre és magyarul is élnek, hazájában, ebben az ékszerdobozban, mely ékszerdobozként hevert a Kárpátok ölében, irodalmi próbálkozásaival nevet is szerzett magának, de aztán ahogy kiderült, hogy az Isten is utazónak teremtette, utazó lett.

*

Megbízásból utazott, egy-egy fényesebb úr vagy kopottabb ország kibérelte, és akkor utazni kezdett.

*

Köztünk szólva utált utazni, legszívesebben a szobájában üldögélt. Nem, ez nem igaz. A lelke volt egy utazóé, amennyiben több lelke volt, nagyravágyó pillanataiban úgy érezte, tetszőlegesen sok. Lehet, hogy az egy több, mint a több, ezen nem gondolkodott el. Magyarán a halálon nem gondolkodott el. A halált illetően nem volt szűz, állt már koporsó mellett zokogva, némán, bénultan, tudta, mi az árvaság, mi a sírás, mi a fájdalom, mi a fekete, de az élete nem a halál jegyében állt, márpedig az élet a halál jegyében áll. Mindez azért nevezhető legalábbis paradoxnak, inkább mulatságosnak, mert hiszen Megbízók (Bérlők) éppen ezért alkalmazták őt, lényegét tekintve a halálba küldték. Utazó azonban örök életű volt, amennyiben annak gondolta magát.

FÜGGELÉK UTAZÓ BEMUTATKOZIKHOZ

„Karácsonykor írom ezeket a sorokat, és 89 karácsonya Közép-Európában nem a szeretet ünnepe. Ha finom akarnék lenni, azt mondanám, a szabadság ünnepe. De már napok óta a tévéhez láncolva ülök, s nézem a saját sorsom alakulását, ahogy az amerikaiak annak idején a II. világháborút; Schwarzwaldklinik. Zokogó arcok, fegyverropogás a háttérből egyenes adásban. Egy korombéli temesvári férfi mondja, hogy épp sétált a Bega parton, nyakában a gyereke, amikor lövést hallott. Nem gondolhattam, hogy ránk vonatkozik, mondta sírva. Fent a fia enyhén megremegett, majd leesett. Ekkor már ott voltak a securitate-gyilkosok, a gyereket, mint egy macskát a vízbe hajították, a férfit lecsukták, de aztán elfelejtették megölni. – Karácsony van, és újra meg újra meg kell küzdenem a gyűlöletemmel. Legalább, hogy szégyelljem magam, azt elérni. De mozdulatlan vagyok.

Nem gondolhattam, hogy minden, ami történik, rám is vonatkozik.”

UTAZÓ APJA SEGÍT

Amikor az első megbízást kapta, hogy készítene a Dunáról „az ő nagyon is személyes módján, ironikus reflexiókkal tarkított útleírást úgymond a Fekete-erdőtől a Fekete-tengerig”, akkor emlékezvén, hogy apja annak idején érettségi ajándékul éppen egy Duna-utazást kapott, fölkereste őt, majd megvárva, míg besötétedik, nehogy a szomszédság valamit megneszeljen, gyors és nemtelen mozdulattal ama három fa egyikéhez kötötte az őszülő férfit, melyet utazó édesanyja ültetett úgy harminc éve, a három nyír, mely az állandó északi széltől ferdén nőtt, nehézkesen előredőlt, akár három elszánt vándor az ellenszélben (déli szél!), megkötözte erős kötéllel szigorúan, hogy moccanni se bírjon, majd higgadtan, szeretettel és hálával telten, nem nagy, inkább fürge, bár brutalitástól értelemszerűen nem mentes ütésekkel kiverte atyjából a Dunára vonatkozó történeteket.

Apja nehezen adta meg magát, mert nem bízott igazán a fiában. Az meg csak ütötte, ütötte. Azután mosdókesztyűvel végigtörölte az apját, mosta, szárítgatta, dörzsölte, törülte, majd leültek a kerti asztalhoz, és minden szeszt, amit fölleltek a házban, megittak, bort, sört, pálinkát, unicumot, tojáslikőrt, arcszeszt.

UTAZÓ MUNKAKÖRI LEÍRÁSA

Utazót ki lehetett bérelni rövid és hosszú távra, egyénire és csoportosra, elvileg és gyakorlatilag, voltak Sonder-Angebotjai is, így például föl lehetett kérni időbeli utazásra is („Nézzen utána a karlócai békének!”) – ez utóbbi volt az úgynevezett Orlando-Step-ajánlat. Mindezt szerény táblácska hirdette a háza előtt. Szórólapokat is készített.

Akar Ön utazni? Ön azt hiszi, helytelenül, hogy ez csak úgy megy. Ön azt hiszi, fölkeres egy utazási irodát, és basta. Ön téved. E század nem kedvez az utazóknak. A turisták százada vagyunk. A turista nem utazik: helyet változtat. Odautazik. (Hová? hová?, te jóságos Isten…) Ő a század korcs utazója, ki gyáván a jövőbe menekül. Ha pedig kipakolt a mindenhol egyforma hotelek valamelyikében, s leheveredik az egy ilyenhez rendszeresített tengerparton, így szól dölyfösen: „Jövőre is idejövünk.” és „Ezt jegyezzük

meg, ezt a bodegát!”
Ennyivel beérné?
Egy világ dőlne össze bennem.

A bérelt utazó épp ezt a világot viszi házhoz, a nagyvilágot. A nagyvonalúságot. Az utazó fölemel, nemesít. Identitásproblémák? Béreljen utazót. A bérelt utazó nem megoldás, de lehetőség. Az Ön tragikus létélménye nem lesz korlátozva, a középpontban – Van Cha szavai – továbbra sem az ellentéteket feloldó Eggyel, hanem a káosszal fog találkozni, a hiánnyal, a szakadékszerűséggel, a beteljesületlenséggel, a keletkezés és elmúlás feszültségével… Minden azon múlik, hogy mihez kezdünk az énnel. Ön azt továbbra sem fogja fölösleges nyűgnek tekinteni, amiről jobb volna megfeledkezni, ellenkezőleg, hurcolja magával az énjét mindenhová, égbe is, pokolba is. A nyugati ember aztán csodálkozik, hogy ez a kettő nem igazán különbözik egymástól. A bérelt utazó e csodálkozást szünteti meg. Ön nem lesz olyan, mint egy zarándok, aki pianínót cipel a hátán, és úgy érzi, kissé kényelmetlen a világ… Az utazó mindig ő maga, s mint ilyen végtelen! Béreljen utazót, a végtelent béreli! Séta a természet és egyebek lágy ölén! Résztávra kedvezmények! Időjáték-térjáték! Szerezzen személyes élményeket! Legyen régi és korszerű!

Valójában kizárólag Duna-utazó volt; a számát nem tudná megmondani, hányszor állt fent Donaueschingennél, már ismerték, itt a

magyar, súgtak össze. Várták, mikor jön, várták, ahogy a tavaszt a hosszú tél után.

Duna-utazónak lenni nem jelent korlátozást, a szerződéseknek mindig volt egy pontja (rendszerint a 8/epszilon), amelyben utazó kikötötte: *Hogy mi a Duna, azt én mondom meg.* Nem szívelte azokat a megbízóit, akik vonakodtak (vagy akárcsak pofát vágtak) a Los Angeles-i számlák benyújtásakor. „Itt vagyok a Pacific Palisades dombjainál. Keresem mondott folyót. Jó hír: nem találom. STOP.” Nem megnyugtatóbb ez vajon, mintha ott csörgedezne a dombok közt föl-le s találna utat a Csendes-óceánba? Utazó kötelessége az éberség, a figyelem, a tapintat – a folyóval szemben. Bárki lehet Duna! (Beuys)

Az is igaz, ez hamar kiderült, ha bármi (stb.) lehet a Duna, akkor úgy jó, ha a Duna a Duna. Egy közmegegyezés rafinált, alanyi (sőt alanyiaskodó!), áttételes és körmönfont elfogadása különös örömmel tölti el a… Nos kit is? Mintha egy jobb kanyar helyett három balt tennénk. Tölti el az alanyt. Minden utazás belső utazás, azaz Utazó önmagát keresi. Nem mintha volna valaki, akit keresni lehetne. Utazó köteles nem egyéniség lenni, lenni akárki, azaz tartozik bóklászni a valaki és a senki között, tartozik lenni a végtelen, vagy álszerényebben a létező, lenni a forma, lenni egy bödön, egy bőrönd, egy börtön, mézestül, zoknistul, rabostul.

7. A kékszakállú herceg vára

De – mint Balzac szerette asszonyok társaságában mondogatni – térjünk vissza a valósághoz.

Ez az üldögélés a két folyócska egybeömlésénél („egymásba szakadásánál”) olyan romantikus volt, amit ki se néztem magamból. Adalbert bácsiék már vártak. A brüsszeli csipke tovább rohadt vagy molyosodott, az Onkel már nem beszélt. De megismert, a fotőjben ült lenyaklott fővel, amikor beléptem, fölkapta a fejét, és rám mosolygott. Még kisebb, vékonyabb és halványabb lett, szinte mindenütt látszódtak az erek a bőre alatt. (Leslie Howardra hasonlított.) Fölkelt, hozzám lépett, és valcerezni kezdtünk.

Lassan jöttem rá arra az új ellentmondásra, mely úgy töltötte be az egész házat, mint az 1970-es dunai árvíz a rómaifürdői csónakházakat. Minden megöregedett, ezt észrevettem. Adalbert bácsi tényleg nem beszélt, egy szót se, néha tátogott, aztán legyintett, de nem dühödten, derűsen inkább – azonban az ilyen totális hallgatás mégiscsak lidérces. Tante Marie denikve folyton beszélt, a bácsiról, az állapotáról, folyamatosan, mint egy sportriporter, tudósított, hogy mit gondol most a férje, mit érez, mit lát és hall, mégpedig abban a felfokozott, emelkedett stílben számolt be mindenről, ahogy mondjuk Szepesi György vagy Jókai Mór, már akinek ez mond valamit. Ez a förgeteges, álomszerű beszéd emlékeztette őt (vagy őket) az egyetlen létező dologra: a múltjukra. Pontosabban még valami létezett: evvel a tényleges, tényszerű, minden pillanatban érvényre jutó hervadtsággal szemben állt a szintén folyamatosan megnyilvánuló: gazdagság. A gazdagság nem tolakvó, hanem tehetetlen ottléte. Ám ugyanaz kókadt és virágzott, nem lehetett elválasztani a nénikém elviselhetetlen, gépies eufóriáját a butler, a szakács, a szobalány, az inas, a sofőr siserehadától, a szánalmas csöndet a szarvasgombás „boef”-től, egyáltalán a jelenlétünk hiányát a jelenlétünk fényességét biztosító világ elkeserítően természetes jelenlététől.

Maria úgy gügyögött az öreg, tehetetlen emberrel, mint egy gyerekkel. Hogy ez hiba, arra még a Roberto-időkből emlékeztem. A bácsi

nyilván mindent tud. Még annál is többet, derült ki hamar. A néni rám kacsintott, „lefektetem és jövök”. Kezet fogtam Adalbert bácsival, akihez semmi nem fűzött, de ahogy fogtam kis finom selymes kezét, mint egy gyerekét, elöntött valami melegség, talán ugyanaz a szentimentalizmus, mint a Breg-Brigach Y-jánál, és átöleltem. A bácsi azonnal táncra mozdult, Marie pedig, akár a futballbíró a kakaskodókat, ingerülten szétválasztott, „jól van, jól van, *igazán* elég már”.

A felső szalonban várakoztam. Nehezen találtam rá a házi bárra, olyan decensen volt elrejtve, de rátaláltam. Kezemben a konyakos pohárral kisétáltam a teraszra, egy nagy, belső kert, fenyőkkel, bokrokkal, belső patakkal, le lehetne szépen írni. Szokásom szerint irigyelni kezdtem a festőket meg a zenészeket.

Az utazás az utazás. Több is és kevesebb is, mint szavak szavakról. Elmentem és visszajöttem, közben eltelt egy kis idő – értsd: víz folyt le a Dunán –, itt és itt jártam, ezek estek meg velem, bár azt nem állíthatom, hogy ilyen és ilyen voltam és most ilyen és ilyen vagyok! Kezembe vettem a ház belső telefonjegyzékét. Így, ahogy van, kész novella. Csak valami jó cím kell. A lét elviselhetetlen nehézsége. A gazdagság struktúrája. Szabadság, egyenlőség, testvériség. Heine telefonálni próbál nagybácsikájától.

Telefonjegyzék (belső)

Pinceszint

Garázsfolyosó	51
Garázs	52
Borpince	53
Óvóhely	54
Vészkijárat	55

Földszint

Uszoda	44
Folyosó	45
Vendégszoba 1	41
Vendégszoba 2	42

Vendégszoba 3	43
Butler	46
Szakácsnő	47
Inas	48
Szobalány	49
Telefonközpont	77
Pingpongterem	78
Mosókonyha	79

Félemelet

Képernyőállvány	30
Zárt kert	31
Hivatali helyiség (chef)	32
Nagy könyvtár	33
Kis könyvtár	34
Konferenciahelyiség 1	35
Konferenciahelyiség 2	36
Konferenciahelyiség 3	37

Első emelet

Képernyőállvány	20
Nappali szoba, kicsi	21
Nappali szoba, nagy	22
A. szobája	23
Férfiöltöző	26
Férfiszekrény	27
M. szobája	28
Női szekrény	29
Vendégszoba 4	24
Vendégszoba 5	25

Második emelet

Képernyőállvány	10
Szalon	11
Terasz	12
Portugál szoba	13

Ebédlő	14
Konyha	15
Vendégszoba 6	16
Vendégszoba 7	17
Benyíló	18

– Lecsicsikázott – somolygott Marie. Utáltam ezért a mondatáért. Folyamatosan így cinkoskodott, és ez talán nem is egészen azt jelentette, aminek én gondoltam (kisszerű árulásnak tudniillik). Iszogattunk, és ő egyre természetesebben beszélt, egyre fáradtabb és szürkébb volt az arca, és ő így egyre szeretetreméltóbb.

Ekkor hirtelen kicsapódott az ebédlő felőli ajtó, Adalbert bácsi állt ott dúltan, mindketten fölugrottunk, de csak egy pillanatra hihettük, hogy vele történt valami baj. Végigmért engem, végigmérte a feleségét, majd egy szót köpött az arcunkba, oly vad, förgeteges gyűlölettel, hogy le kellett hunynom a szemem.

Reggel köszönés nélkül továbbutaztam, pedig este Marie szürke arcáról eszembe jutott a Holbein keresztút, hogy megnézzem, die sogenannte graue Passion, hülyeség. A gyűlölt szó, mely megtörte a többéves hallgatást, ez volt: Roberto.

8. A baj

– Gyere, pupák. – Roberto felöltözve állt az ágyam mellett a hajnali félhomályban, a travelling uniformban. – Már összepakoltam neked. Öltözz gyorsan – suttogta.

– Baj van? – kérdeztem az anyám aggódó hangján. Ő fölvonta a szemöldökét.

– Miért volna baj?

UTAZÓ KÖTELMEI

Utazó köteles utazásáról rendszeresen Megbízónak (Bérlőnek) beszámolni. Az írás formája Beszámoló. Beszámoló tényszerű és életes legyen, azaz tanítson és okozzon élményt. (Újabban ezt a félmondatot elhagyták.)

Beszámoló írása Utazónak egy incifinci nem sok, annyi problémát se okozott. Egy mákszemnyit, olykor, alkalmanként, esetről esetre, hébe-hóba, egyszer-másszor, az Utazónak az utazás okozott gondot. Helyesen jegyzi meg az akkurátus Thomas Mann: Utazó az, akinek az utazás gondot okoz. Előfordult, hogy egyszerűen nem tudott továbblépni, továbbutazni. Ottan pangott egy helyben, akár a kései Kádár-korszak vagy egy holt Duna-ág; megbicsaklott.

Utazó köteles Megbízó (Bérlő) szeszélyeit kielégíteni. Utazótól semmi ne legyen idegen, ami emberi. A véres köpést is szépnek látni. Utazó köteles tapasztalt öreg róka lenni, valódi világfi, köteles ismerni a pénz természetét, tudnia, hogy helyzete felettébb ingatag, kétarcú, hisz úrként utazik és szolgaként szolgál, s ugyan kompenzálásképp titkon bosszút vehetne, ironikus mérgezett tőrjét döfhetné megbízói (bérlői) hátába, ám hol maradna akkor az „utazás tágassága, független méltósága, sorsszerű kalandja”.

Megbízót (Bérlőt) vágyai kielégítésének anyagi vonzatait illetően nemcsak nagyvonalúság kötelezi (épp oly erővel, mint Utazót a szolgálatkészségben), hanem ezt, e kötelességét, még „veszélyhelyzetben”

(ezt a szót használja a szerződési formula) sem hánytorgathatja föl, illetve csak büntetés terhe mellett.

A következő távirat egy ilyen helyzetet mutat, valamint azt, hogy Utazó sokszor újrafogalmazni kényszerült Beszámolóját, de mint említettük, erre rá se rántott, mit neki Hekuba!

TÁVIRAT

Még egyszer! Érzékletesebben! Tudni akarom, hogy mit éreztem a forrásnál! Egyáltalán: tessék végre elkezdődni! Hagyja el a nyegleségeket, hogy a Duna egy ereszből ered avagy egy esővizes hordóból! Én erre egyszerűen nem vagyok kíváncsi!!! Álljon a Fürstenberg-parkban, a márványtáblánál és rendüljön meg, majd pedig öltse szavakba! Dobjon a tavacskába 10 pfenniget, és kívánjon minden jót magának. Tudom, hogy tilos emlékeztetnem rá – távirattal egy időben föladtam egy csekket pönálé gyanánt –, de emlékeztetném rá, hogy mégiscsak én volnék az, aki fizetem magát, és nem, bizony nem, habokra! – Megbízó (Bérlő)

TÁVIRAT

Bocsásson meg, hogy így elragadtattam magam. De talán ez jó jel – Magának is. Nem világos annak a nőnek a szerepe, akiről említést tesz. Fontos vagy csak színező elem? Mit akar a mellekkel? Jó, hogy nem segg meg valag és tompor! Értem én a tréfát! Van köze az öreg Holbein szürke keresztútjához? Ha titokra bukkan, azt elfogadom, de kérem, ne rejtélyeskedjék. – Megbízó (Bérlő)

BESZÁMOLÓ

Miként országom az oroszok, a kavics az én talpam alatt jajdult, csikkant, csikorgott, és – maradt. Te ez meg az vagy, és én erre a kavicsra építem satöbbi. Duna-kavics, tréfáztam magamban. A Fürstenbergek kastélya akár egy sértett, alkonyi arc. A forrásnál tekintetem lassan merészkedett a komoly tábláig: *Hier entspringt die Donau.* Szóval itt és ered és a Duna! Micsoda szekundum! A kezdet, az origo! Minden kezdet tiszta volna? Vagy… de ki se merem mondani. Ám mit bántam én, hogy a víz olyan, akár egy poshadt lavór, egy vidéki Fontana de Trevi, ahol ha aprópénzt hajít az ember, nem gondol se a vágyaira, se a Földre, se az Égre, csupán arra, hogy hogyan is áll most a Deutsche Mark a dollárhoz…

Igen, Baar útjára engedi leányát, Donaut. (Csak lejjebb lesz: Don Au, a fájdalom hercege – ahogy azt szellemesen, és, nem kicsiny önironikus fordulat, fájdalommal jegyzi meg Berinkey-Farkas a Haltáplálék-vizsgálatok a Soroksári Dunaágban, Bp. 1956, micsoda idők!, Akadémiai Kiadó, című alapos munkájában…)

Ekkor rettentő ásítással kicsapódott a kastély kapuja, egy szürke, lebegő pelerines nő ugrott ki rajta s kezdett rohanni – mintha ő is a Dunával indult volna útjára –, egyenest felém! Kisvártatva megette két férfiú bukkant föl, két elegáns úr, bár nem állítom, nem föltételezem, nem remélem és nem is sugallom, hogy ők az öreg herceg s fia lettek volna, igaz azt sem, hogy ők a Rosenberg házaspár volnának menekülőben a CIA-kopók elől, de akárkik voltak is, a herceg, Mr. Rosenberg vagy az édesanyámra megtévesztően hasonlító angol királynő, engemet meglátván megtorpantak, nyájasságot mímelve biccentettek felém, majd elegáns, íves mozdulattal, akár egy hátrahanyatló hattyúnyak, két tüchtig inas, behajtották a szárnyas kaput, s a kastély visszasüppedt a magányba; ám a hasonlatul használt alkonyi arc már pirosult az izgalomtól s botránytól (míg a hasonló, metaforikus rendeltetésű hattyúk elegánsan vitorláztak a Brigachon).

Nem vagyok au fait az ismétlőfegyverek körében, de úgy vélem, egy géppisztoly ropogásához hasonlított leginkább a sok fölvágódó, repülő kődarab, mely követte az asszony futását. A pelerin, a széles kalap a 20-as évek európai nőinek radikalitását idézte. Akkortájt mondtak föl a nők egy több évszázados szerepet, s a lelkesültség, a düh és a biztos vereség előérzete megszépítette őket. Korallpiros blúz villant, friss seb. A szűk szoknyában murisan fölcsapódtak oldalvást a hosszú, divatos lábszárak. Ahogy mellém ért, megszólaltam.

– Csillagszemű, kócos, kicsi árva lány!

Az asszony sisteregve fékezett, ahogy a macska szokott a Walt Disney-filmeken.

– Őrjöngő bolond ön? – kérdezte közönyösen.

– Ne gyerekeskedjék – nyugtattam. – Maga nagyon jól tudja, hogy én beszélni fogok magával, és maga beszélni fog velem… Nekem így vagy jó, kis csavargó!

Az asszony orrcimpái vadul fölremegtek, majd kezét lassan végigcsúsztatta kemény, vérvörös –

TÁVIRAT

Ne nézzen hülyének! Ez magának BURKOLT FEJLŐDÉSREGÉNY? FELEJTÉS ELLENI HARC? A TOLERANCIA KÉZIKÖNYVE? Netalán ANARCHISTA ÚTIKALAUZ? Ne akarja, hogy a fejére *idézzem:* AZ UTAZÁS HAZUGSÁG! Hogyan fogja így demisztifikálni a posztmodernek öntetszelgését? Hogyan akarja fölvillantani a fájdalomban osztozó részvét túloldalán erjedő makacs életkedvet? Nem kell válaszolni. – Megbízó (Bérlő)

TÁVIRAT

Angyalom, kis szívem! Tudjon meg valamit erről a Hindemithről. Hallgassa le a telefonját, bontsa föl kis kacsóival a leveleit, épüljön be, csavarja el a fejét, gyújtsa föl mocskos szenvedélyét, és figyelmeztesse erre. Tartsa a markában. Ne ízléstelenkedjék! Javítás: a jó ízlés ne korlátozza. Ha mégis feddhetetlen, legyen feddhető, ha feddhető, legyen bizonyítható, ha bizonyítható, legyen kihasználható, ha kihasználható, használja ki… Állítólag vonósnégyes vagy mi?! – Megbízó (Bérlő)

TÁVIRAT

Maga posztmodern!

VÁLASZTÁVIRAT

Anyád.

9. Hindemith nagy szerelme

Akár egy gyilkos, túlzás, settenkedő tolvaj, még mindig sok, neveletlenül siklottam ki a házból; úgy látszik, ez egy ilyen ház, innét csak elosonni lehet, köszönés nélkül.

Átvágtam a Parkon, s balra lekanyarodtam a Prinz Fritzi alléra. Éhes voltam, meg a magyar kávé is hiányzott, én nem tudom megszokni az ittenit, és minden alkalommal meg kell innom három-négyet, hogy *eszembe jusson,* jobb lett volna hozzá se kezdenem.

Az öregasszonyt, aki elém kanyarodott, elébb kislánynak néztem. Mindene vékony volt és fehér, áttetsző, testetlen, félni lehetett, féltem is, lábai összetörnek, az arca púdertől nehezedett, rövid, selymes haja fátyolszerűen meg-meglebbent, de a szeme alatti sötét árok egy halálfejhez tette hasonlóvá, tekintete hol egy gyereké, hogy egy őrülté. Kedvesen rám biccentett.

– Szervusz, édesem. – Ment tovább, én nem mozdultam. – Istenem, de régen nem láttuk egymást. – Ekkor megtorpant, szigorúan mustrált. Spárgával dobozt húzott maga után. – Még soha nem állt el ennyire a füled. Soha ennyire szelíden bizarrul. Ilyen magányosan. – Ekkor felderült az arca. – Meg fogsz halni! Bizony! Nemcsak én.

– Elég már! – ripakodott rá fáradtan a közeli bódéból a virsliárus. Az öregasszony finoman bólintott, akár egy madárka, köszönt, aztán továbbtipegett.

– Ne haragudjon rá – mondta a veresképű férfi, és csapolt az undorító mustárból, a „scharf”-ból –, nehéz élete *volt.* Nehéz, de érdekes. A csemballós Barbara, ha hallotta hírét az úr…

Hogyne hallottam volna, a Barbara-levelek, Hindemith híres-hírhedt levelezése, mely hasonlatos a mi Mikes Kelemenünk leveleihez, azaz egy fiktív „néném”-hez írt levelekről van itt is szó, melyeket Hindemith Ankarából írt, 1935-ben, azt hiszem. Szóval mégis volna? ez a néne? Egy időben úgy hitték, Rebnerhez, volt hegedűtanárához írta, talán az egyetlen, akinek Hindemith „megadta a kóvedet”.

A virsliárus láthatóan meg akarta osztani velem tudását, és ettől viszolyogtam. Kiselőadásba kezdett, hogy Hindemith művészetét, mint az

nyilván előttem sem ismeretlen, a fölényes technika és mesterségbeli tudás jellemezte. Nomármost, hogy a kastélyparkban 1921 óta zenélnek, és az itteniek, ő is, a virsliárus, büszkén emlegetik, hogy a 2. vonósnégyesnek itt volt a bemutatója, és maga Hindemith brácsázott.

– Sokat köszönhetett Bachnak – mondtam, hogy ne gondoljon udvariatlannak. A férfi vállat vont.

– Uram! Akkor ez a valóban jelentős személyiség, abban a valóban jelentős pillanatban, ott állva a kút melletti kis emelvényen, kezében a vonóval… – a férfi hangja megcsuklott –, egy olyan mozdulatot tett, egy olyan förtelmes és álnok mozdulatot, mondhatom, évszázadok mocskát foglalta össze abban a mozdulatban, Európa árnyékát, a másik Európát, az iszonyatos Európát, amely éppenhogy nem leválasztható emettől, egy mozdulatot tett, hetvenkedőt, már ahogy az a fiatal emberek szokása, érvényes értékeken túl, tonalitáson innen, gyerekkoron túl, férfikoron innen, még nyakig győzelemben. Mindezt nem lehetett félreérteni és nem lehetett tudomásul se venni, hiszen, gondolja el, ez egy kisváros, kis német város, mi van nekünk? A Duna van nekünk meg ez a Hindemith. Hallgatott hát mindenki. Egy valakit kivéve.

– Borbála – suttogtam magyarul.

– Úgy van! A leány, akkor alig tizenhárom esztendős, a Freiburgi Városi Zenede egyik büszkesége, mint akit elvarázsoltak, fölállt, helye az első sorban, nem messze a hercegtől, kinek stipendiumját bírta, fölállt, és egy gyermek érzékenységénél és ártatlanságánál satöbbi fogva, magára vette azt az irtózatot, azt a metafizikai terhet, ne feledje Németországban van, amire a közösség képtelennek mutatkozott. A német a közép népe. Mire kitántorgott a zenekarig, már olyan volt a haja, ahogy, uram, ön az imént látta, árvalányhaj, odalépett, tántorgásában is határozottan az ifjú Hindemith-hez, és azokat a szavakat mondta… hisz tudja, szervusz, édesem… Istenem, de régen nem láttuk egymást…

Elhallgatott. Piros folt mászkált a homlokán, mintha Gorbacsov lejjebb csúszott volna.

– Az egész város tudja ezt. Nem beszélünk róla. Egyedül én, én vagyok a kivétel. De mindenki tudja, szervusz, édesem, Istenem, de régen nem láttuk egymást, még soha nem állt el ennyire a füled, soha ennyire szelíden bizarrul, ilyen magányosan, meg fogsz halni, bizony, nemcsak én.

Gépiesen ledarálta a mondatokat, mégis úgy hangzott, mintha nekem mondotta volna.

– Ez, uram, 1921-ben történt. Ki lehet számolni, hány éves volt akkor Hitler.

Nem kezdtem el számolni. Kértem egy kávét, és megkérdeztem, hogy mi az a doboz, amelyet a szerencsétlen asszony maga után húzgál.

– A csemballója, csemballót tanult Freiburgban, a csemballójától nem válik meg. Csemballó! Nem cselló – figyelmeztetett még. Nem kedveltük meg egymást. Föltettem neki mégis a kérdést.

– Maga mért kivétel? Mért mesélte el nekem a Barbara-történetet?

– Ezt még soha senki nem kérdezte tőlem.

– Hát én most kérdezem! – és meredten figyeltem a mozgó, vörös szigetet. Szenvtelenül mondta:

– Mért én? Ezt kérdi? – Az üres kenyérrel tocsakodtam a mustárban, hirtelen könnyezni kezdtem, fölszaladt a mustár az orromba. Megvonta a vállát: – Ő *volt* az anyám.

Köszönés nélkül elindultam az autóm felé. Canetti szavaira gondoltam: Utazáskor elnéző az ember, a felháborodást otthon szoktuk hagyni. Nézünk, fülelünk, még a szörnyűségért is lelkesedünk, mert új. A jó utazók szívtelenek. Odakiáltottam, hogy ki az apád, tegeztem, gyűlölködve ordította, hogy semmi közöm hozzá. Vállat vontam, hátat fordítottam neki, és vártam. Tényleg nem kellett sokáig; akár egy kő a tarkómra, egy szelíd, majdnem bocsánatkérő kő.

– Úgyis tudja. Hatvannyolc vagyok az idén. – Ez 1990-ben volt.

DONAUESCHINGENI BOHÓCTRÉFA

UTAZÓ

Nevezze meg a forrásait!

DUNA

(Vonogatja a vállát.)

10. „Természet a visszához…”

Hogy csónakunk *siklott* volna, az még csak nem is túlzás, hisz ha a túlzást csökkentjük, mégis valami *valósághoz* érünk. Mintha lőtt sebbel, erőnk reménytelen összeszedésével, térdig, kötésig a vízben tántorognánk – teknőszerű ladikunk így bóklászott előre a Duna talán legszebb, leglátványosabb szakaszán. Legalábbis az emberek így beszélnek az Immendingentől Sigmaringenig tartó „áttörésről”, a fiatal Duna „első megpróbáltatásáról”, a „századokkal dacoló sasfészkekről” (Entenburg, Kallenberg és Bronnen romjai, Heidenschloss). Roberto szótlanul evezett, csak villant a szemével, szikla, vár, fahíd, ősfa.

Ahogy mondani szokás, már kora gyermekkorom óta untam a természetet. Nem fogadtam el, mert nem értettem a kiváltságosságát. Hidegen hagynak a bércek, fennsíkok, sziklák és porsivatagok, egy folyó tűkanyarja, soha nem kirándultam, és a regényekben a természetleírásokat átugrom (l. Verne: A dunai hajós), és nem tekinthetek egy rejtett sellőt a Vaskapunál magától értődőbbnek, mint egy ötórai irodalmi ozsonnát, Jause-t Bécsben, és a nagynénik púderes arca mért volna nevetségesebb egy ösvénynél (horribile dictu Holzweg-nél), vagy mért megalázóbb az álnok pletyka a szélnél, mely föltámadva kifordítja a nyárfák leveleit, ami ezüstös, selymes fényt vet a környező zöld hamvas árnyalataira – mindezekért ha olyan helyen vagyok, ahol nincsen ember, nyoma is alig (ezt nevezem én természetnek), akkor mert nincsen mire emlékeznem, se a múltra, se egy mondatra, egészen elképesztően közvetlen, sőt durva viszonyba kerülök evvel a hellyel. Mivel erre nincsenek szavaim, saját szavaim, kapcsolatomat primitíven antropomorfizálom. (Általában ezt teszem a kapcsolataimmal…) A Robertóval való eszeveszett utazás miatt ez annyiban módosult, hogy mindent a Dunához hasonlítok, a Dunát is, amivel ott vagyok, ahol a part szakad, azaz mondjuk Érd és Batta közt, ahol pannonkori lösszel takart magaspartokat láthatni.

Sigmaringenben, közvetlenül a Hohenzollern-vár mellett kötöttünk ki. Két női személy figyelt minket.

– Ah, ezek a zöld fák! – sóhajtott fel esedezve az egyik. Mire a másik, egy fiatal teremtés, naiv csodálkozással kérdezte: – Mondd, mama, mit vétettek neked a zöld fák?

Roberto szakmozdulatokkal kikötött. Én billegtem a csónakban, ahogy egy városi gyerekhez illik. Robertóból olyan biztonság sugárzott, amelynek alig volt köze a konkrétumokhoz, noha nyilván onnét eredeztethető, talán inkább e konkrétumok viszonyából, abból, hogy éreztem egy rendet, melyet azonban nem ismertem. Megkérdeztem, hogy miért olyan lóhalálában jöttünk el Donaueschingenből. Később csak szerelmesektől (nők, férfiak, én, mások) hallottam ezt az őszinteségi rohamot, melynek egyetlen célja az elfedés. Úgy görgettük magunk előtt az igazságot, mint a Duna a hordalékot, melyből azután a zátonyok keletkeznek; Rajka körül nem ritka a gyermekfej nagyságú „kavics". Ásványnál még találkozunk tyúktojás nagyságú szemekkel, Gönyü a galambtojás nagyság hazája, Paksé a borsószem, lejjebb pedig lebeg a hordalék.

Fölnevetett, megint mintha az apámat láttam volna, egy tehermentesített apát, azaz egy nem létezőt.

– Pupák! Hát hogyne siettünk volna! Nem is siettünk, iszkoltunk! Szedtük az irhánk. Lóhalálában, ahogy mondani tetszik. Utolértek a telefonok. Elraboltalak. Anyádék most tudták csak meg, hogy velem vagy. Remélem nem okozt*unk* fájdalmat nekik. Mi?! Így igazibb, nem gondolod? Nekiesünk a Dunának, lesz, ami lesz.

Nem nagyon értettem, mit mond, de nagyon tetszett, amit mondott. Egy ugrással a parton termett. A folyó áradt, a színe olyan barna volt, amilyen talán nincs is, a Trabantok ilyen eszelős barnák – már akinek ez mond valamit. Ágakat sodort a víz, köztük sárgás hab ragadt.

– Pupák, várj itt meg! – kurjantotta, majd belekarolt a két nőbe, s zsongva, nevetgélve, vihúncolva, lebegve eltáncoltak a hercegi vadaskert felé, ahol a szép fekvésű *Josefslust*-vadászlak áll.

11. Tévézés Biberachban

Esett az eső. Tuttlingennél eltévesztettem az utat, és ahelyett, hogy követtem volna terveim szerint a serdületlen folyót, megállva a beuroni kolostornál, a tudós atyáknál, kik régi pergamenek titkait kutatják, azt az írást, amit már lekapartak, leáztattak onnét (ha akarom, ez is a Hahn-Hahn grófnő vak szemének a pillantása), vagy föltekintettem volna az erélyes Wildenstein váránál, egyáltalán, tettem volna a dolgom, álldogálván a Knopfmacherfelsen térdre kényszerített szikláinál, vagy fogcsikorgatva abszolváltam volna az úgynevezett szépségeket, a sima víztükörben tükröződő parti „ellen-fákat", a végtelen csöndet, a vízbe dőlt ősfatörzseket, a sárga tavirózsatengert, a vízisást, lándzsás levelekkel, mályvaszerű virágokkal, a zöldeket: a sárgást, ezüstöst, haragost, olajost, feketést, fehérest, a táj giccset súroló *tágasságát,* egyszerre csak Messkirchben voltam. (Az ember egyszerre csak Messkirchben van, így kezdődik az a sváb anekdota, amely szerint az Úristen itt próbálta megállítani a Dunát, véget vetni neki, visszatuszkolni. Miért, nem tudni. És ha már itt járt, az elbeszélő szerint bekopogott Heideggerékhez.

– Jó estét, Martin!

[Heidegger hallgat.]

– Megvagy?

[Heidegger hallgat.]

– A teljesség felé?

– Hm.

– A teljes bölcsesség okosság nélküli, a teljes igazság tények nélküli, a teljes boldogság öröm nélküli… Azt kérded, nem vagyok-e zsidó?

[Heidegger hallgat.]

– Anyai részről. Potomság. Tudom, hogy nem azért kérded…

[Heidegger hallgat. Húst hoz. Egyedül enni kezd.]

– Nekirontanál a nyelvnek, mi?

[Heidegger eszik.]

– Olyan nyomasztó vagy, Martin. Szorongva gondolok rád… Tudod, mi a te bajod? Hogy válaszolni is akarsz.

[Heidegger hallgat.]

– Szép kérdéseket teszel föl, és zsarnoki válaszokat adsz, mert a válasz zsarnoki.

[Heidegger hallgat.]

– Tudnod kellett volna, Martin.

[Heidegger hallgat.]

Unatkozva így beszélgettek, fejeződik be a sváb anekdota, egyik sem tudott kihúzni semmit a másikból.)

Őrjöngtem. Főként az bosszantott, hogy meg voltam győződve, jól jövök. Hogy jó úton járok. Próbáltam visszaemlékezni útjelző táblákra, elővettem a térképet is, evvel aztán akkurátusan mindent össze is kevertem, térképet, valóságot, tervet, emléket. Csak fortyogtam, magamon kívül nem volt kire dühöngenem.

Nem lesz ez jó, ha már most, a folyó felső szakaszán, így gyűlölködöm.

Úgy döntöttem, napnyugtáig rohanva rohanok *előre* (az *utazóság* minimális föltételeinek sem feleltem meg, méghogy előre?!), és lekanyarodtam az ulmi útról, mert az Iller partján ismertem egy jó konyhájú Landhotelt („és ebben nem ismerek tréfát”), de elromlott az ablaktörlőm, pontosabban egyszer megállt, majd kiszámíthatatlanul, mint egy leszakított pókláb, olykor rándult egyet, ettől ugyancsak elfáradtam, megálltam Biberachban, tetszett a név, anyánk szólított minket kis biberachoknak a neves intrikus nyomán.

Hagytam tehát az illereicheni ízkavalkádot, a „gyöngéd hangok kulináris koncertjét” (ahogy a szaksajtó írja), olyan helyen akartam és azonnal megszállni, ahol van a szobában tévé, mert este futballmeccset közvetítettek (Holland-NSZK), és én képtelen vagyok meccset nem nézni. Ez a gyöngém. Hivalkodva azt mondhatnám, hogy gyöngeségek egész tárháza vagyok.

A nagydarab pirospozsgás lány a pultnál a tévére csak vonogatta a vállát. Megérkezett a tulajnő – csupa klisékből volt egyberakva, „erős asszony”, aki „megáll a maga lábán”, aki „elveszi, ami kell neki”, de jól volt egyberakva –, azonnal intézkedni kezdett. Anni!, átköltözteted a kefeügynököt a balkonosba!, úgy üvöltött, akár egy őrmester, idekopogott, odakiáltott, mozgásba jött az egész hotel, akkor maga most, uram, idemegy!, mert az egy szebb fekvésű szoba, úgy, szépen, az új úr jön át le ide, Anni! huzat! lepedő! Frau Cevapci! fürdőszoba! azonnal!… mintha macskákat hajigált volna egy puha szalonban egyik díszpárnáról a másikra.

Hahn-Hahn kismacska a díszpárnán, félszemmel Van Bastent néztem, félszemmel olvastam, A Duna titkait a kiváló Georges Tim Aar korszakos könyvét. A Duna szökéséről mint egy krimiről számol be, arról, hogy Immendingennél egyszer csak eltűnt a Duna, szárazon maradt a folyó karsztos ágya. Volt folyó, nincs folyó, írja Aar, és ugyanez megismétlődött Fridingennél is. Nosza, törték a fejüket a helybeliek, mi történhetett? Ki a tolvaj?, vetődött föl a kérdés, és ferdén kezdtek nézni egymásra az emberek. Tán te voltál?, vagy te? Nehéz idők az ilyenek. 1719-ben egy Bräuninger nevű prelátus fölvetette, hátha a föld alatt a Bodeni-tó felé menekül a gaz. A bizonyíték csak bő 150 évre rá lett meg; délután négy órakor A. Knop geológus irányításával tizenkét mázsa palakátrányolajat öntöttek oda, ahol eltűnt a gyáva folyó. És vártak. Hatvan óra múltán jelentették, hogy a 25 km-re fekvő Aach forrás olajszagú. Az Aach folyócska pedig a Rajnába ömlik! No comment, inklusive Heinét! Mindenesetre 1971-ben új mederbe terelték a felelőtlent. Még sok érdekeset olvasni A Duna titkaiban; hogy például a Duna jobban szökik azokban az években, melyek jó borévjáratnak számítanak (1921, 1947, 1959), míg gyenge boros években alig-alig tűnik el a folyó (1922, 1965). Hogy a Duna hosszúság tekintetében a 21., vízgyűjtőterület nagysága tekintetében a 26., vízhozam tekintetében a 25, helyen áll. Hogy ugyan a Nílus vagy a Huangho hosszabb, de előbbinek a vízhozama, utóbbinak a vízgyűjtőterülete kisebb. Hogy tehát a Duna behemót. És hogy egy rőf az 68 cm. És hogy e vidéket ravasz, rátarti, szófukar nép lakja, akár Normandiát. És hogy súlyos felhők gyülekeznek a Baltikum felett. És hogy aki terpentint iszik, annak illatos lesz a vizelete.

Ez nap otthon, Magyarországon fontos dolgok játszódtak, a szocializmus szürrealista, de mázsányi szappanbuborékja pukkant szét – azóta is tele az arcunk evvel a mocskos szappanlével. (Minden olyan hasonlat, ez is, mely ezt az ún. szocializmust valami elkülöníthető, az emberektől, az országtól szeparálható dologként szemléli, többnyire undorodva, pestisnek és fekélynek látva – az mind hibás, az rosszul emlékszik, kerüli a felelősséget, lett légyen az akármilyen kicsi is, hiszen, ahogy a költő mondja, a szocializmus nem víz volt, melyet a társadalom mint kutya lerázott magáról, mert bizony nem tudhatni, meddig tartott a víz, s hol kezdődött a kutya…)

A harminc perces híradásban vagy hatszor lejátszották a magyar himnuszt. Elsőre azt gondoltam, ironizálnak, hogy csúfolódnak szegény árva hazámon. De, miközben vigasztalanul esett tovább a biberachi szürke eső, és én át-átfüleltem a másik szobába, mert mintha Anni (?) pakolt vagy takarított volna ott, eltűnődvén megállapítottam, hogy ez a hat darab Himnusz inkább a tárgyszerű tudósítás jele, merthogy csakugyan nálunk a legfontosabb, az országot, a létünket érintő kérdésekbe is csúszik valami személyes, sőt ha továbbcsúszik, érzelmes. Hogyne, hogyne, alkotmány, de előbb himnusz, méltóság, egyenes gerinc. Hogyne, igen: jog, majd. (Emlékszem, egyszer egy jó kis vacsorán a fiatal osztrák újságíró azt kérdezte, a mi alkotmányunk melyik alkotmányon nyugszik. Vezető értelmiségiek, alig értettük a kérdést. Hogy tényleg a miénk valamin nyugodna?, nézegettük egymást tanácstalanul. Szokásom szerint a karamellkrém felé menekültem.)

Összefoglalom: egy *nyugati* az a tárgyról beszél, van a tárgy, és ő ezt szemrevételezi, olykor nagyon is személyesen; egy afféle *keleti, közép, köztes*, az magamagáról beszél, van ő, és erről beszél, egy tárgyon keresztül.

A kérdés: igaz-e ez, és ha igaz, érdekemben áll-e ezt fölfedni. A válasz: igaz és körmömszakadtáig tagadni.

TÁVIRAT

Drágám, annyira hiányzik, a pofija meg minden, hogy csikar a hasam. Stop. Megbízó (Bérlő)

VÁLASZTÁVIRAT

Pardon? Utazó

EGY RÉGI TÁVIRAT

Utazó azon az estén nagy biztonságban és nyugalomban érezte magát. Talán mert az asztalon egy félliteres Chablis állt, ami voltaképp ritkaságnak számít. Utazó sokat evett, korgott a gyomra, és a nő, akivel vacsorázott, néha a hasára hajolt és hallgatózott. És zenetörténeti párhuzamokat is vont. Már majdnem éjfélt ütött az óra, amikor megjött a

távirat. Amikor elolvasta, annyira meglepődött, hogy csikarni kezdett a hasa. Később többször is kapott ilyen tartalmú utasítást, és lassan hozzászokott. Többnyire Ulmban szokta elérni ez a fajta távirat. „Utazó! Ismételje meg a tegnapi napot!” Első alkalommal órákig remegett ott az idegen vécében.

UTAZÓ ÉS A WHO IS WHO

A kezdeti évek poétikusan teltek. A Dunát mindenáron meg akarta személyesíteni. Egy asszony, és akkor fölolvadni benne. Volga anyácska satöbbi. (Heine Rajna apó ellenvetésétől eltekintett.) Azt tűzte ki célul, hogy megismeri ezt a nőt. Tudhatni, nagyravágyó terv, nem meghódítani, nem hódolni: megismerni. *Az összes közhelynek eleget fogok tenni,* ígérte. Vagy hogy a Duna a történelem, a bölcs folyó, az idő folyama, sőt: az élet maga. A metaforák úgy örvénylettek, mint a Margit híd pillére után a szennyes budapesti víz.

*

Utazó ritkán utazott egyedül, ugyanis minek, hiszen az utazó úgyis egyedül *van.* Mért volna ezért magányos? (Hacsak nem ez a Megbízó [Bérlő] határozott kérése. Ön legyen egy ausgesprochen kivert eb. Legyen savanyú e magánytól. Ődöngjön Ulmban. Még alsót se legyen kedve váltani.) Magányát főként úgynevezett Utazó Hölgyekkel osztotta meg. Az az igazság azonban, hogy ez zokon vevődött – „ezt most mind megjegyzem, s szombaton, ha találkozunk, zokon veszem” –, az illető korántsem féltékenykedett, hanem elővett egy gyöngyházbetétes, kecses pisztolyt, régi szép kézimunka, regensburgi mestereket dicsér, és öngyilkossággal fenyegetőzött, illetve erősen kirúzsozván magát kilátásba helyezte, hogy úgy otthagyja Utazót, mint Szent Pál az oláhokat, elmegy a francba, mindennek van határa és az nem okvetlenül folyó, nem azért gürcöl satöbbi, hogy valaki más arasson Novi Sadon (Újvidék), még egy levelet is írt, a szokásos rövid levél a végtelen búcsúhoz: Utazó! Az Utazónék mindegyike akarok lenni, Utazóné. Utazó a vállát vonogatta, és jobb belátásra tért. Egy nő az úgy eltűnik, olvasta valahol, akár az Atlantisz.

*

Az egyik legfölkapottabb és értelemszerűen legmegerőltetőbb ajánlata a Blaubart-Konstrukció volt. Követve a nagy Széchenyi megállapítását – A VÍZ AZ LINEÁRIS –, a folyót 11 szelvényre osztotta föntről lefelé, és mindegyiket más hölgy karján utazta végig (Ira, Dóra, Elvira, Eleonóra, Flóra, Mira, Teodóra, Petra, Imre, Barbara, Sára). Az árajánlat mellett, mely kivételesen nem tartalmazott engedményeket, csupán egy vers áll, egy Szijj Ferenc vers, az [Egy hosszabb töredék] című:

Fátyla alatt egy nő hordoz magával és etet
nyálából naponta, s ami felgyűlt neki,
de nem fér belém, a vállára csorog,
odaszárad, s már a bokámig ér. Én a fátyol
szemein át mindent láthatok, amerre járunk,
de itt belül sötét van, a nő arcát sem ismerem,
és azt is csak sejtem, hogy valakit a másik vállán
is etet Amaz nyilván megnevez, míg én számolok.

Iráé volt a forrástól Schwabischwörthig terjedő szakasz, vagy ahogy most hívják, Donauwörth. Egy reggel így szólt hozzá Utazó: Nem kéne olyan gonddal ügyelned a mimika kidolgozására. Nincs rajtam a szemüvegem. *Dóra* Passauig volt érvényben. Már a degendorfi hajógyárnál hengergőzik rajta ez az asszony; csak úgy, senki nem akar semmit, hengergőzni is csak azért, mert már évekkel ezelőtt egyszer szó esett róla. Vágy és vágytalanság nagy, közös pillanata. *Elvira* határa a tullni lapály, „ott, ahol a Nibelung ének szerint Attila a hunok fejedelme megvárakoztatta jegyesét, Krimhildát” (Georges Tim Aar). Tudna szeretni?, kérdezte Utazó. Elvira vállat vont: Beszéljen a férjemmel. Komáromig, pontosabban a Conco patakig kísérte őt *Eleonóra.* Vele úgy találkozott, hogy éppen a Capitaly nevű játékot játszotta a barátja gyerekeivel, amit nagyon szeretett, és ismét igen előnyös állásban volt, szállodát birtokolt a Váci utcában, övé volt az Andrássy úti sor és így tovább. Ekkor belépett a szobába egy vörös hajú, szemüveges, szeplős lány, a háziak valamelyik gyerekének az osztálytársa, akin látszott, hogy csak most csufi, még egy-két percig, azután nagyon gyönyörű lesz, és

amikor Utazóra pillantott, az úgy érezte, mindent elveszített, a Váci utcai szállodát, az Andrássy úti telkeket és így tovább. *Flórával*(Gemenci árterület erdészháza) pedig úgy ismerkedett meg, hogy hozzáért a melléhez, Utazó Flóráéhoz, és azt kérdezte: Budapest? A nő hevesen rázta a fejét. Budapest? próbálkozott Utazó ismét Flóra egyéniségéhez közelebb jutni. Mit akar állandóan evvel a Budapesttel? – kiabált ingerülten, de közben mosolygott. A férfi meg sorban megérintette mindenét, és mondta végig Európát, Prága? a toscanai dombok? Stockholm? a Duna-delta? Legforróbb Nápoly volt, illetve hát az, ami *ott* Nápolynak mutatkozott. Galambóc váráig volt társa *Mira,* aki főzött rá. Mintha föltámadt volna anyám, kiáltott fel Utazó egy másnapos gulyás után. *Teodórával* is sokat evett különböző helyeken; egyszer, az utolsó pillanatban, tehát Vidinben, a Kossuth emléktáblától nem messzi, egy árnyas belső kertben, spárgaszezonban, borjúvesét ettek, és azt mondták, ez volt ama utolsó pillanat, egymásnak: Szükségem van arra a másféle tudásra, ami a tiéd. Ahogy a sajtokat ismered, az irodalmat, a testet, Goethét, a görög szigeteket, a borokat (dugóízveszély!), a computert, a bankot, vagyis a bankárokat, a gyerekeket, apádat, a jugoszláv tengerpartot, az Északi-tengert, az Aral-tót, a Dunát, a karsztbarlangokat, a Júdás füle gombát, Joseph Rothot, az öledet, az ölemet. És még mást is mondtak volna, ha nem söpörte volna őket el a vágy vihara, akkora hullámokat keltve a Dunán, mintha tenger volna, pedig az még ide messzi. Nikopolig tartott *Petra,* de az utóbbi időkben csak a könyvtárban találkoztak, a lány szeme egyre romlott, s Utazó attól félt, hogy a lány meg fog vakulni, hogy egyszer majd az a hír várja, a lány vak, s akkor ő majd fölkeresi, könnyen meg fogja találni, mert vagy a Botev emlékműnél lesz Lom után, vagy még lejjebb Ulpius Escus romjainál, fölkeresi, leül a lábaihoz, onnét el nem fog mozdulni, és mindent el fog olvasni, amire a lánynak szüksége lesz. Utoljára már alig mert belépni a könyvtárba, a lány már nem dolgozott ott, állítólag összeállt valakivel a Dobrudzsából, és gazdálkodnak. *Imre* felségvize az országhatárig tartott, gyakorlatilag Szilisztráig. Innentől kezdve újra igen az igen és nem a nem, ami a fejbólintást illeti. Lehet, hogy ez is oka a félreértéseknek(?). Mindenesetre amikor Imre nevét meglátta egy idegen asztalon heverő képeslapon – a képeslap egy dán templom kupoláját ábrázolta napfelkeltekor (Kitte Fennestad/Marmorkirken) –, akkor akár egy sötét felhő (vagy annak az árnyéka?) borult a szívére a féltékenység. Illetve a féltékenység sötét

fellege vetett árnyékot a szívére. Árnyékos szíve összeszorult. Nem sokszor érezte ezt. Hát akkor ő most fölrohan ehhez a lányhez, kirángatja a… ahol épp van, a festőállványa elől, az íróasztala mögül, az ágyból, a konyhából, méginkább kipenderíti, és az orra alá dörgöli a lapot, nem is várja meg, hogy elolvashassa, olvasson inkább az ő arcából, ebből a görcsökkel összerántott sötét, gonosz mocsárból, bele fogja gyűrni a pofájába a lapot, nesze, te?! hát hogy kerülsz ide? mi? hogy? mi?, a vastag képeslap törne, nem gyűrődne, kajlán billegne a dán kupola és vele a fölkelő nap egy összetört darabja. *Barbara* a halálos ágyán feküdt, de övé volt minden Galaţig. Kéri Utazót, álljon az ágy mellé a párna magasságában. Utazó megteszi. Barbara zihál, láza van, izzad. Szeptemberben lenne 64 éves. Erőt gyűjt. Odanyúl Utazó nadrágjához, Utazó becsukja a szemét, Barbara szájába veszi a férfit, kicsit szopogatja, mint a gyerek a nyalókát, aztán rendszeretően visszatesz mindent. Tengeri hajó kürtje hallatszik, Utazó az ágy szélén ül, fogják egymás kezét. *Sára:* Sulina. Nem bízom Magában, Izmailtól kezdve nem bízom Magában… Nem volt őszinte Tulceában. Végig a Szent-György ágon őszintétlenkedett. A turzásokon meg magához se maradt őszinte. Én nem szeretem a homályt, ezt vegye egyszer s mindenkorra tudomásul. Miután a Napot nem találták, mind a ketten a világítótornyot nézték. Utazónak eszébe jutott gyerekkorának híres, szőke színésznője. Az is meghalt, gondolta, pedig milyen nagy melle volt.

*

Ki vagyok én? – ez az a kérdés, amit Utazó nem tesz föl. Hová tartok?, ezt se. Mi a Duna?, már ezt se. Utazó nem *gondol* semmit. A Duna Közép-Európa vezető folyója, Fekete-erdő, Fekete-tenger, adatok, passz. De ennek semmi köze a fásultsághoz, munkáját kedvvel végezte, csak épp a meghatározások koptak le róla, akár a gyér *március* végi hó a regensburgi dombokról; az utazó az utazó, az utazás az utazás (a rózsa az… az meg tehet egy szívességet). Utazó szíve Pascalhoz húzott, tehát valamiféle empirikus metafizikához, ami azonban, a közkeletű vélekedéssel szemben, nem azonos avval a jópofasággal, miszerint az Isten a részletekben lakik. Mert a Sátán is ott lakik, meg az Igazság is, meg a Szerelem. Erről mind lehetett olvasni. Szóval akkor ezek négyen ott rejtőzködnek a Részletekben, akár egy túlzsúfolt, szocszür moszkvai társbérletben, az

Isten, a Sátán, az Igazság meg a Szerelem, közös tévéjük van, állandóan be van kapcsolva, a Szerelem az egyesen a társadalmi vitákat nézné, Jelcint favorizálná, a Sátán a kettesen a hokimeccset akarja, ezen kurvára összevesznek, az Igazság ugyan igazságot tesz, tesz rá, és hiába kérleli a másik három, az Úr mereven elzárkózik a parabolaantennától. A következő fáig eljutni, vallotta Utazó, már nem is tudja, ki *nyomán.*

Ellene tartott tehát a Dunát övező pátosznak, de úgy nem tehetett, mintha az nem létezník, vagy ő nem tudna róla, különösen, hogy feszelegve meg kellett állapítania, abban a sok zagyvaságban, föltupírozott fontoskodásban, divatos lagybatyban: van valami. A Duna mint emlékezés. Újrafölfedezése az összetartozás mozzanatának. Népeket összekötő országút. Dunának Oltnak egy a hangja. A Duna mint Európa sine qua nonja. A kulturális sokszín folyékony kódja. A kontinens ütőere. Történelemfolyó. Időfolyó. Kultúrfolyó. Szerelemfolyó. A népeket összekötő béklyó. Szabadságbilincs.

Mindez nehezére esett.

Viszont látva, de legalábbis föltételezve, hogy van valami, ami Ulmot Béccsel és azt Belgráddal összeköti, és ha nem szeretné azt mondani, hogy ez a valami a Duna, e metafizikai locsi-pocsi, imaginárius folyam, akkor odajutna, hogy ő az, ő, aki összeköti Ulmot Belgráddal, ő, az utazó. Ékes hajója a parton *állók* láthatatlan sorfala közt siklik. De a hajót a Duna viszi, a Dunát meg a leélt életek *súlya*, az az elviselhetetlen nehéz, amit elviselünk, mi, utazók. Ezért van az, hogy a Duna előbbre való, mint ő. És ezért van az, hogy a rakodópart alsó kövén ül, és nézi, hogy úszik el a dinnyehéj, már akinek ez mond valamit.

12. Az ulmi torlasz és forgó

Ulmban elakadtunk. Én úgy gondoltam, a két sigmaringeni nő miatt, mert azok jöttek velünk. Roberto szerint fáradtak voltunk. És a fáradtság, pupák, hozzátartozik az utazáshoz. Hogy fáradtnak lenni, meggyötörtnek lenni, kiábrándultnak, ezek mind a kiváltságaink közé tartoznak. A turista fitt, az utazó él. Az élet meg olyan, mint a Duna: hol kék, hol szürke, hol barna, hol árad, hol apad, hajóvonták találkozása tilos.

Imádtam ezt a vidám férfit. (Tartom magam a Dunához, a Széchenyi-i linearitáshoz – de e mondatnál muszáj vagyok megtorpanni, annyi minden jött ehhez hozzá, de mivel csak fél éve, hogy Robertóról megtudtam azt, amit igazságnak szoktunk nevezni, és az olyan nehéz, szörnyű, annyira *más*, hogy nem nehéz mégsem e két ismeretet külön tartani, az Innt is sokáig meg lehet Passau alatt különböztetni. Ide tartozik még, hogy Passau alatt két oldalról meredek hegyoldalak szorítják össze a folyót, majd az igen szép hegyi jellegű folyamszakaszon haladva, egy kanyarulat fölött szembetűnnek Krämpelstein várának, a „Szabó-kastélynak" romjai, amely részint kísértetkastély hírében áll, kivált Ruprecht Moosheim, a hajdani passaui dómdékán jelenik meg, aki az eretnekség vétkében elmarasztaltatván, 1556-ban e vár tömlöcében halt véres halált, részint a monda szerint egy itteni szabó haragjában a folyóba akarta lökni kecskéjét egy itt nem részletezhető konfliktust követően; azonban a szabócska olyan vézna és könnyű termetű volt, hogy a kecske magával ragadta zuhanása közben e méltatlan osztrák Dugonicsot.)

Imádtam Robertót.

Hogy nem is biztos, hogy megakadtunk. Az utazásban megakadni az nem a helyváltozás szüntét jelenti. Valahol megülni és nem továbbmenni, az még egyáltalán nem megakadás. Az még minden lehet. Várakozás, szemrevételezés, elmélyülés, egyéb. A megakadás viszont semmi, a semmi, a megakadás kizárólag a megakadás elmúlására vár, ilyenkor az utazóból kiszivárog az idő, akár csirke nyakából spriccelve a vér egy kormos belgrádi kiskocsma sötét konyhájának mocskos vágódeszkáján. Teszem azt. Egyébként se károljak, többnyire úgyis csak utólag derül ki, hogy valami megakadás *volt* és nem pedig helyben utazás.

Utáltam ezt a két nőt, hogy ránk akaszkodtak. Meg különben is közönségeseknek találtam őket, és a szagukat se szerettem, mindig éreztem az édeskés izzadságszagot. – Pupák, ne szaglássz! – szólt néha rám Roberto, mert mint egy Sherlock Holmes kezdtem olykor szimatolni, meg-megrángó orrcimpákkal, akár egy nyuszi. – Milyen szag ez? – Amire Roberto többnyire nem tudott válaszolni, mert nem érezte vagy nem tudta mihez hasonlítani. – Ulmszag – vont vállat.

Jól nevelt és zord kisfiú voltam. Vagy szigorú? Inkább puritán. Unokatestvéremet kételkedés nélkül megvetettem, mert a Keleti-tengerben, akkor még létező német demokratikus lányokkal mezítelenül fürdőzött. Lefagyott a bögyölőm, erre a mondatra emlékszem. Ne magyarázkodj, ez szánalmas.

Mi bekvartélyoztuk magunkat a Fischerviertelben egy hónapos szobába, anya és lánya pedig az Ulmer Spatzban szálltak meg. Brigitte volt az egyik neve és Barbara a másiké, de soha nem tudtam, hogy melyik melyik, Roberto Bregnek és Brigachnak hívta őket, és hogy ő maga akkor meg, nincs más választása, a Duna lenne, amin vihorásztak, amit megint utáltam. Illetve Roberto közönségessége az más volt, az nem zavart. Akkor úgy gondoltam (mert amit tudtam, elemeztem!), azért, mert nem akar semmit. Ez tévedés, a közönségesség mindig *akar* valamit, mi több, ez talán még fordítva is áll.

Azt se szerettem, ha mint gyerekhez szóltak hozzám, és azt se, ha felnőtt számba vettek, előbbit untam és sértett, utóbbit szégyelltem és zavarba jöttem, minthogy többet értettem meg, mint amennyit megértettem, nem, ez így zavaros, többet értettem meg, mint amennyit elemezni tudtam, azaz volt egy homályos sáv, árterület öklömnyi szúnyogokkal, sátorszerűen összehajló fákkal, ahonnét állandóan eső csöpögött, mint az őserdőben vagy Gemencen, egy sáv, melyet felfogtam, de nem értettem.

A felnőttek általában döntöttek, vagy így, vagy úgy beszéltek. Roberto és a két nő kivétel voltak. Roberto nem döntött, és azt hiszem, a pupák-megszólítással érte el azt, azt a szivárványosságot, amely a viszonyunkat jellemezte, gyerekfelnőttnek tekintett, amiről nem tudtuk, hogy micsoda, így ez tiszta ügy volt. Amennyire szerettem Roberto bizonytalanságát, annyire gyűlöltem a nőkét, akik hol ennek, hol annak

néztek, tehát folyton hibáztak. Roberto játékosan komolyan vett, ezek meg vagy játszottak velem, vagy komolykodtak.

Próbálgattak. Egyszer a lány az Ulmer Spatzban, míg Robertóra vártunk, azt mondta: feküdj rám. Vállat vontam, mért ne. De gyönyörű könnyű vagy, bogaram, mosolygott rám. Erre az anyja sikongatni kezdett. Ezt én is, ezt én is! Tapsikolt, ugrált. Ettől meg megundorodtam, és úgy néztem rájuk, hogy elment mindentől a kedvük. Egyforma nagy sárga fülönfüggőjük volt, mint odahaza nálunk a cigánylányoknak. Mikor mondtam Robertónak, hogy én már sok ilyen függőt láttam, nevetve válaszolta, kötve hiszi, ezen azok megvehetnék fél Budapestet. Akkor már két napja nekünk valahogy nem volt pénzünk, és láttam, hogy a nők fizetnek. Ezek ilyen gazdagok?, kérdeztem. Nem. Csak sok pénzük van. Soha nem mondott rájuk semmi rosszat, de hagyta, hogy én áskálódjak, és mintha derűsen avval egyet is értett volna.

Számomra érthetetlen, váratlan pénztelenségünk egyikőnket sem zavart, noha egyre rosszabb körülmények közt laktunk, kóválygtunk a Fischerviertelben, egyre *feljebb* költöztünk, kisebbedő szobákba, végül egy tetőtér alatti lyukban kötöttünk ki. Körülbelül a 2. emeletig járt hozzánk egy szolgálatkész, török asszony takarítani. Reggelit a földszinten kaptunk, ott, ahol hajdanán a postakocsi emberei pihentek meg.

Pénztelenségünk nem zavart, de Robertót valami más zavarta, eleltűnt félnapokra is akár, eleinte azt hittem, a két nőhöz megy, Breg, Brigach, röhej, de aztán kiderült, ők is rá vártak, olykor aztán együtt hármasban. Sokat tanultam tőlük németül, csomó verset tudtak fejből, főként Heinét, Rilkét is, de ott túl sok szó volt ismeretlen. Rilkétől rosszkedvű lettem, sértett és szégyenkező – mint mikor felnőttként kezeltek.

Rejtélyes dolgok történtek, de én akkoriban nem féltem a rejtélytől, nem ijedtem meg az egymással össze nem függő daraboktól, se a sötéttől; Roberto miatt nem ijedtem meg, mert azt láttam, hogy ő kiegészíti ezeket a töredékeket, illetve hogy az összes homály és sötétség benne gyűlt össze, ő pedig sugárzott, fénylett.

Bármennyit csalinkázott is újabban, együtt reggeliztünk. Amikor harmadik nap is sajtbetétes fölvágottat kaptunk a ropogós császárzsömléhez (akkoriban Magyarországon megoldhatatlannak tetszett

a ropogás problematikája, azóta is váltakozó a küzdelem kimenetele), megkérdezte a fogadósnét, hogy ez mindig így lesz-e. Mi az, hogy mindig. A bácsikám hallgatott. A fogadósné elmosolyodott és megpaskolta Roberto fejét, mintha eltévesztette volna az enyém helyett.

– Aki egy napig marad, annak a mindig… – Komolyan nézték egymást. – Senki, érti?!, senki nem marad ennyi ideig Ulmban! Mint maguk!

– Én sem maradok – mondta Roberto halkan, mintha egy tanárnőnek.

– Ugyan – legyintett az szigorúan, és átadott egy levelet, illetve egy összehajtogatott papírlapot. Roberto kiterítette. Ez állt ott: Effi Briest sajnálja, de a csütörtöki ebéden nem tud részt venni. Majd értesítéssel lesz. Összegyűrte a papírt. – A maga titkárnője hozta az üzenetet.

– Nekem nincs titkárnőm! – kiáltotta Roberto.

– Akkor annak az Effi Briestnek az embere – vont vállat a fogadósné. Tetszett a szőke kontya.

– Hogy nézett ki?

– Hogyan, hogyan… hát ahogy ezek kinézni szoktak, pelerin meg ilyesmi… – Roberto felugrott, a szék hátraesett, a szőke nő is visszahőkölt, szája megvetően rándult. Ekkor egy bőrkabátos férfi lépett be az ajtón, Roberto elhallgatott.

– Legyen eszénél! – súgta oda neki a nő. – Hozok még sajtbetétest. Neked is, kicsikém. – Most nem voltam dühös az álnok simogatásra, láttam, vész van.

Roberto hármasával vette a lépcsőket; mire én fölértem, Roberto már hozzákezdett a rendrakáshoz. Egy szoba, amely idegen, kutató kéz nyomát őrzi, az üres szekrények, a széjjeldobált ruhák, a feltúrt ágy, a lerántott matrac – olyan, mint egy összevert arc, pépesre vert orr, vagy még kiszolgáltatottabban: mint egy ragyás arc, mint egy *friss* fertőzés, gennyedző sebek, szivárgó var – zokogva Robertóra borultam.

– Erre most nincs idő – mondta hidegen. – Bújj oda – és a szekrény felé penderített. Még láttam a belépő bőrkabátost. Hol hallottam már ezt a hangot? Szinte az ajkamra lett csukva a szekrény, belülről csókoltam a szekrényt.

– Van szerencsém. Részemről a megtiszteltetés. Futólag már találkoztunk Donaueschingenben.

– Nem emlékszem – szólt szigorúan Roberto.

– *Futólag…*

– Nem emlékszem.
– Csillagszemű, kicsi, kócos árva lány?
– Hogy hogyan?
– Nekem így vagy jó, kis csavargó?
– Mit akar tőlem?
– Mért ilyen elutasító? Vagy fáradt? Rosszkedvű?
– Kérem, térjen a tárgyra. Nem vagyunk gyerekek. Nyomatékkal figyelmeztetem, unokaöcsémmel, ki ez idő szerint kedves útitársainkkal épp a Fuggerek kastélyát tekinti meg Weissenhornban, nos, véle keresztül-kasul szeljük a Dunát, hogy azután szubjektív élményeink képezzék az objektív képet, ez a lüktetés…
– Elég, Roberto. – Mielőtt elveszítettem az eszméletemet, egy női hangot hallottam. Ugyanazt mint eddig? – Ne dumálj annyit…

TÁVIRAT
1 GO TO 1

TÁVIRAT
Ha kimerült, tartson szünetet. A fegyelem okos. Lófráljon kicsit Ulmban. Én emlékeztessem, hogy a Duna nem egy aprócska gyors fodrú hegyipatak? Nem egy pisztráng-oázis? Kvartélyozza be magát egy hónapos szobácskába a tetőtérben, bízzon meg, teszem azt, egy szolgálatkész, török asszonyt a takarítással, nyilván kap majd lent fölöstököt a postakocsisokkal. Isteni a sajtbetétesük. Stop. Megbízó (Bérlő)

13. A szív

Egy filmben azt állítja valaki, hogy New York a világ szíve, amire dühösen azt mondják neki, hogy nincsen is a világnak szíve (és még azt is mondják neki, hogy máskor ne jöjjön be sorszám nélkül, mert mindez egy híres, budapesti gőzfürdőben játszódik).

A Duna szíve Ulm.

Ezt Neweklowsky mérnök, a „Felső-Duna Hegelje” állítja kimerítően alapos könyvében. Ő inkább, érzelmességét rejtendő, középpontról, centrumról, ill. egy helyen (már-már nyomdahibára gyanakodhatunk) „gigászi súlypontról” beszél, s a maga akkurátus módján érdekes számításokat közöl az elmélethez („semmi nem olyan gyakorlati, mint egy jó elmélet”), melyek nemcsak meggyőzőek, de halk, szép példái a német pedantéria és lezser őrület nem ritka kézfogásának.

Neweklowsky gondolati kísérletében egyszerűen megfordítja a Dunát, azaz a vízmennyiség eloszlását éppen fordítva tételezi, mint a valóságban, és a számítások azt mutatják, hogy az így súlyozott alakzat súlypontja Ulm, az Iller torkolata még pontosabban. A nem lankadó mérnök becsületességét mutatja, amikor kételyének ad hangot, hogy vajon nem ugyanilyen örömmel fogadtunk volna *bármilyen* eredményt, hiszen bárhova esik is a súlypont, az *éppen* oda esik.

Alapvető kérdés, hogy a Dunát, nebich az igazságot, afféle fölfedezésnek tartjuk (aletheia), a rend fölfedezésének, tehát hogy a Duna látszatra kaotikus, de renden nyugszik, melyet (majd) fölismerünk, mert fölismerhetünk, avagy ellenkezőleg, ilyen rend nincs, forgók vannak, tarajlás és ár, a rendet pedig – mert hát végtére *valamiről* mégis beszélünk, és *ha* Bécsben felülünk egy Sirály-hajóra, *akkor* Budapestre érkezhetünk –, a rendet nem fölfedezzük, hanem mi tettük bele, azután elfeledkeztünk róla, s most meg, hallván a Sirály tülkölését, fülig szalad a szánk. Fölfedezés helyett újrafölfedezés. Flusser helyénvalóan jegyzi meg, hogy Kopernikusz nem igazabb, mint Ptolemaiosz, hanem csupán kényelmesebb! Hogy mi a rend, azt „én” mondom meg, az, aki az r, e, n, d betűket kimondta. A szabadesés törvényének kapcsolata a mértani haladvánnyal (egyik szebb, mint a másik, gondoljunk az ulmi toronyról

lezuhanóra, illetve az 1-re, 4-re, 9-re), ez nem csoda, hanem agyunk egy kategóriája; agyunk egy kategóriáját ismeri föl az agyunk. Ezt mindazonáltal ismét csodának lehet nevezni, a természeti törvényeket nem az Úr, nem az angyalok, nem is a természet – az ember! csak ő fúr-farag itten!

Nagyon jellemző a következő legendásított történet, mely Neweklowskyt mint valóságos káoszkutatót állítja elénk, tulajdonképpen a goethei Mehr Licht! – Mehr nicht! kétarcúságára játszva rá; a halálos ágyán egy Dunával eltöltött élet után állítólag így fakadt volna ki a mérnök: Ki az… ki az, ki különbséget tudna tenni Duna és nem-Duna közt?! E mondattól kezdve a halála pillanatáig, 17 órán át, úgy üvöltött, hogy minden spalettát becsuktak a háziak. De Ulm hallotta. Most hal meg a Duna, bólogattak.

Ulm nagy (jelentős) temetője a Dunának. Sokszor meghalt itt a Duna. A város roppant kedves, a Fischerviertel ágbogai, éttermei, kocsmái, a középkori házak, Kis-Velence: *kedves*; olyannyira, hogy még egy (át)utazó is vágyat érez turistává silányodni, aki, tudvalevő, úgy száll a kedvességre, mint döglégy a sebre. Itt ered a kis Mozart, ki soha nem látta azt a tornyot, amelyet közülünk akárki, a még kisebb Einstein, a nagy és rosszkedvű Kepler, a Scholl testvérek, kik puszta kézzel rontottak neki a 3. Birodalomnak, ahogy azt Golo Mann megjegyzi (79. oldal), és itt ravatalozták föl 44 októberében álnok dísztemetésen Rommel tábornokot, hogy azután a porig bombázott városból 950 ezer m^3 törmelék maradjon, 950 ezer m^3 sűrített Ulm.

A völgyzárógátak igaz története avagy a víz nem köthet kompromisszumot című (Garzanti, Milano) részleteiben jeles műben van egy utalás, mely szerint Ulmból volna az Undine legenda, legalábbis az első felbukkanások egyike. Egy kezdeti (és kezdetleges) terv szerint Stauffenberg az Undine tengeralattjárón férkőzött volna Hitler közelébe. Stauffenberg és Rommel titkos viszonyára akarok kilyukadni, ehhez meg kell még említenem Lally Frenzel nevét, aki halászt megvető bátorsággal járta végig a befagyott Dunát, máskor és máshol Achim von Arnim vágott léket a jégen (l. Ritter Peter von Stauffenberg und die Meerfeye), miközben, képesen szólva, támaszkodott, támaszkodni kényszerült a különböző halfajtákra (Fisch Arts?). Az ősi ulmi halászcéh hagyományai ma is élők. Utalhatunk a Fischerstechenre, a látványos Nabada-ünnepségre

az augusztusi Schwörmontag napján… Hallgassunk bele a XVII. századból származó *Ulmer Blindtanz* (Vaktánc) egy hangos változatába, hallgassunk bele nehéz ulmi szívvel:

DUNA (humanistán): Húszmillió éve simogatják hullámaim e tájat, melyet azelőtt tenger borított. (Lerántja álorcáját, és térdre rogy. Kis és Nagy Blau sietve beléömlenek. Duna kevélyen imádkozik.)

Atyám, Uram,
tégy engem békéd eszközévé,
hogy szeretetet vigyek oda és gyűlöletet,
ahol eddig az Üres Szív regnált,
hogy kiengesztelődésnek és neheztelésnek adjak medret ott,
ahol a Figyelmetlenség homokja szitál és arcra bukik a Részvét,
add, hogy igazságot hirdethessek és tévedést ott,
ahol a Mindennapok ragacsos iszapja csúszik,
hogy hitet ültessek a kétely helyébe,
és kételyt a hit helyébe,
zuhogjon a remény vízesése ott,
ahol a kétségbeesés holt ága ütött tanyát,
és reménytelenséget ott,
ahol a fény ül tort.
Tánc! Amen.

(A parton állók ütemes tapsa közben fölhangzik az Ulm, Ulm, über alles, aztán hirtelen teljes lesz a csönd, csak a „skatulyák” evezői csobbannak. Öt másodperc csönd, majd:)

ÉVA BRAUN

Adolf, nem egyezem bele, ezt én nem engedhetem meg, Adolf.

HITLER

Engeded, nem engeded, öreglány… engeded, mert magadnak már megengedted. Az ember először magának engedi meg, aztán már muszáj megengednie…

GÖBBELS

Halkabban, az istenért!

HITLER

Hallgass már, ostoba. Elvégezzük… Azt hiszed, én is úgy alulról csinálom, mint te… Nem, nem, én felülről, így felülről nyírom ki – felülről elegánsan, méltósággal – és mégis olyan ostobán, hogy senki se fog gyanút. Haha (l. Gounod), Éva, ölni felülről kell, nem alulról. Először is mosakodj meg, mert úgy nézel ki, mint egy őrült. Másodszor meg foglalkozz kicsit a vezérkariakkal… Ne felejtsd el, hogy kárászt tálaltassál föl előételnek. Arra van gusztusom, hogy kárászt egyek, kárászt, tejfölösen. Nagyon jó hal. Választékos.

ÉVA BRAUN

Kárászt? Kárászt? *(Göbbelshez, örömmel)* Megőrült! Hála istennek, megőrült!

HITLER

Hallgass, nem őrültem meg. Kárászt tálaltass.

GÖBBELS

Felséges asszonyom, aranypuncim, a tejfölös kárász kitűnő előétel. Nem látom okát, mért ne lehetne kárászt föltálalni.

ÉVA BRAUN

Nem lesz kárász! Adolf, ne kergess az őrületbe, nem tálaltok föl semmilyen kárászt. Honnan veszitek a kárászt?

(Mindeközben egy pallérfiúnak öltözött bátor computer-buzi a dómtoronyra mászik, föl a prospektusok előírta 768 lépcsőn, színes reflektorok kísérik sok ötlettel, ő jelképezi a civil-kurázsit. A nézősereg, akár Wimbledonban, a fejét forgatja, idenéz, odanéz. A legenda elevenedik meg, mely szerint az ulmi dóm tetején volna az ember legközelebb az Istenhez, és hogy volt egy nagyravágyó ifjú, Jákob, aki, idézem, „okvetlenül ott akart lenni a torony befejezésénél – közel az Istenhez! –, és azután az egész város szeme láttára leesett onnét; zuhant, akár egy meteorkő; a légellenállást nem is számítva, ez akkor is több, mint öt másodperc!, egy város, amely öt másodperc hosszan életről s halálról gondolkodik…: az Úr szerette Ulmot”, ez elevenedik meg, azzal a különbséggel… de majd ezt később!)

ÉVA BRAUN

Mondom nektek, nem tálaltok fel kárászt, mért éppen kárászt, most mért pont kárász kell? Nem tálaltatok fel kárászt.

HITLER

Ha én egyszer azt mondom, hogy kárász legyen, akkor kárászt tálaltatsz fel. Ne ellenkezz, mert megverlek… és megverhetlek, ha akarom, megverhetlek, mert vannak bűneim – bármit megtehetek, asszony, mondom neked, reszkess tőlem, mert bűneim vannak! Én vagyok a bűnök kancellárja *(Tapsvihar a partról, míg egy neu-ulmi asztaltársaság hangosan, fegyelmezetlenséget mímelve, a lépcsőfokokat számlálja.)*, hallod, a butaság, a bűn, az erőszak, a sírás kancellárja!

DUNA

S ha Rajna nem volnék, magam
legott Rajnába vetném.

ÉVA BRAUN

(Rémülten.) Adolf!

HITLER

(Nyugodtabban.) Nonono… Add ki az utasítást, hogy kárász legyen ma vacsorára. És hívd meg a legkiválóbb méltóságokat, azokat az öreg rókákat, akiknek nem száll az inukba a bátorságuk, és képesek úgy lebénítani, mint ezer ördög. *(Halkabban.)* Éva, elegem van ebből a bátortalanságból, a félelemből, a szégyenből – értesz? Elegem van a költészetből, a hajlékonyságból, a nádból-sásból… Eredj, eredj kis szakácsném. Felülről, így felülről – méltósággal! *(Braun kezével elfedi arcát, el. A parti éjszakából véletlen kiáltozások: Uwe! Uwe! Üben, üben! stb.)* …Göbbels?

GÖBBELS

Parancsolj kérlek, bazmeg!

HITLER

(halkabban, komoran.) Hajolj meg előttem… Szükségem van rá, hogy meghajolj előttem…

Rövidre zárva Rommel tragédiáját (Stroheim érzékeny alakításában), Göbbels még hadarva álnok előadást tart a kárászról, hogy az látszólag igen szerény hal volna, de alapjában véve, a lényeget tekintve hallatlanul, egyenesen rendkívülien arisztokratikus, elég volna csupán arra utalnia, hogy nincs benne csont, csak szálka!

GÖBBELS

És milyen pompás ez a mártás! Tejfölnek néznénk, de több és fenségesebb annál! Micsoda íz – csípős, pikáns, paradox íz!

Amikor azután Hitler feláll, és félelmetes gesztussal Rommelre mutat, kiáltván: Megfulladt! Megfulladt! A szálkától! Szálka a torkában! A szálka, mondom! Na!!, akkor Rommel valóban megfullad. Közben a toronyra kapaszkodó computer-buziról kiderül, hogy a Stasi-nak volt a tagja, de csak szakértelmét bocsátotta áruba, senkit nem adott föl közvetlenül, *leszámítva néhány közeli barátját, de nekik szólt előre, és tanácsokkal is ellátta őket. Ekkor kis zavar támad, Göbbels látványosan Pietrasekért küldet, a temetkezési vállalkozóért (a Duna haláláról tettünk említést, és nem véletlenül), Pietrasek nélkül nem boldogulunk, ismétli eszelősen, majd letérdel, és így megtalálta a megoldást.*

HITLER
Mindjárt ezt kellett volna tennünk.
(Mind letérdeltek a Duna mellé, csak gróf Stauffenberg nem.)
STAUFFENBERG
Bocsánat. Mi ez itt?
GÖBBELS
Mi van?! *(Felvonja a szemöldökét.)*
STAUFFENBERG
(Hallgat.)
DUNA
Tessék letérdelni.
HITLER
Gyorsabban! Nem állhatsz ott egymagad, amikor mindnyájan térdelünk.

A többi már ismert.

DUNA

(Osztja Witold Gombrowicz nézetét, hogy az emberek a Fájdalom, a Félelem, a Nevetségesség vagy a Titok formáiban kapcsolódnak össze, átláthatatlan melódiák és ritmusok, abszurd kapcsolatok és szituációk uralkodnak rajtuk, annak a termékei tehát, amit maguk alkottak.)

(A Fináléban visszatérünk a civil kurázsit megtestesítő pallérfiúhoz, aki lezuhan a dóm tetejéről, vagyis zuhanna, ha nem nyílna ki szivárványszín ejtőernyője, így aztán a szent öt másodperc most percekig tart, amely alatt egy egész város: nem gondol semmit! Kedves. De nemcsak kedves, a Dunának ez a szakasza igen gazdag halakban, a folyam mélysége, iszapos, táplálékban bővelkedő vize kitűnő életfeltételeket teremt. Ami igaz, igaz, az Al-Duna sokkal több és nagyobb hallal dicsekedhet, mint a Felső-Duna szakaszok. A viza a 200 kilót is elérheti ott. Porcos vérteshalak, acipenserek ezek, ikrájuk fekete, amiből pazar kaviár készíthető. Kistestvére a kecsege. (Vigyázat! Nincs pikkelye!) Az örvénylő, rohanó vízben azonban különleges halászati módszerekre van szükség, apáról fiúra száll a veszélyes mélyvizek, a jó halászhelyek, a halak szokásainak ismerete. Az ilyen ember tudja, hogy a kecsege farokúszójának felső íve nagyobb az alsónál, a cápáéhoz hasonlít, ezért helyesen tesszük, ha rongyba burkolt kézzel nyúlunk hozzá. Az üres parton kutyák vonítanak.)

Abban a filmben még azt is mondták, hogy New York olyan hely, ahol megváltozik az ember, *olyan lesz, amilyennek képzeli magát.*

14. Az ulmi torlasz és forgó folytatása

Lett megint pénzünk. Nem is pénzünk, „még annál is jobb": csekkünk. Akkor láttam életemben először csekket, és nagyon tetszett. Varázslás, olyan! És még pénzbe se kerül.

Elhagytuk Ulmot, de mondhatni, ugyanúgy toporogtunk egy helyben, míg nagy nehezen lejutottunk Passauig.

A két nő is jött velünk. Egyszer hallottam, ahogy azt mondja Breg Brigachnak: – Tegnap annyira kövér voltam, bocsáss meg. – Azt is láttam egy reggel, hogy egyforma, *szivárványszín* a bugyijuk.

Az egy nagyon szép reggel volt, de nem a bugyik miatt, az már csak ajándékként pompázott a furcsa reggelben. Előző este a Duna talán legszebb németországi pontja előtt kötöttünk ki, ott, hol megkezdődik a fenséges és nagyszabású áttörés a Frank-Júra hegységen át. Ez az utolsó olyan hely, ahol még becézni lehet a Dunát, magyarázta sátorveréskor Roberto. Szinte árnyékot vetett ránk a Weltenburgi kolostor, az egyik legrégibb bajor kolostor, mely a Dunába hegyesen benyúló földnyelven fekszik. Délután azt néztük meg, hál' Istennek a nők nélkül, azok, úgymond, lepihentek.

A kolostor sétányán állva éppen beleláttunk a Duna meredek áttörési szurdokának bejáratába. A folyó merész kanyarokkal tűnt tova a szakadékok közt, amelyeket két oldalt hatalmas méretű koponyasziklák kísértek, rajtuk a véletlenszerű erdőfoltok, akár egy paróka pamacsai. Drabális operadíszlet Weber Bűvös vadászához. A sziklákon helyenként vaskarikák: annak idején ezek segítségével húzták fölfelé magukat a hajók. Több évszázad hajóit, uszályait látták elvonulni maguk alatt a szurdok völgy hangzatos nevű sziklái, a Három fivér, a Napóleon, a Szűz, a Péter-Pál s a többiek. Megnéztük a sörfőzdét, és én is belekóstolhattam a Kolostor-likőrbe. – Ehhez értenek a katolikusok – morogta Roberto.

Már álltak a sátrak, egy a nőknek, egy nekünk, amikor szemerkélni kezdett az eső. A mi sátrunk előterében ültünk, Breg fölvágottas kenyereket készített, Brigach pedig tejet forralt, Einingben szerezte, egy, ahogy ő mondta, közvetlen tehéntől. Ha dolgoztak, helyesek voltak, és nem zavartak. Roberto mesélt nekünk, s mi hárman a gumimatracon

kuporogva bámultuk, Breg olykor megsimogatta a hátamat, aztán becsúsztatta a kezét a melegítőm alá, és a csupasz bőrömhöz ért. Nem mertem mozdulni, nem igazán tudtam, miért, de inkább libabőrös gyűlöletet éreztem, mint hálát. Lefelé körözött a hátamon.

Roberto mesélt a rómaiak birodalmáról, amely valahol épp itt Einingnél ért véget, Abusina volt a végvár neve, mesélt I. Lajos költséges építkezéseiről, de hogy nem is annyira a Walhalla-templom vitte a pénzt, hanem egy táncosnő, a Lola Montez, aztán Széchenyi Ödönről, a nagy István fiáról, aki addig trükközött, amíg össze nem kötötte a Dunát a Szajnával, amennyiben Pestről Párizsba hajózott a Hableány nevű gőzösön, via Lajos csatorna, Majna, Rajna, Rajna-Szajna csatorna, mesélt a hídról Regensburgban, melyet 11 év alatt építettek föl, s melyet úgy gyűlölnek az ulmiak. Meg straubingi Ágnesről, a boszorkányról. Félálomban hallottam, ahogy Breg és Brigach kérlelik Robertót, hogy hadd aludjanak az eső miatt nálunk. Nem, majd átnézek, mondta.

Én nagyon könnyen ébredek, anyámnak csak a nevemet kellett hajnalonként elsuttognia, és azonnal éber voltam. Az a sikítás, amelyre riadtam, ezer reggelre is elegendő lett volna. Roberto, mint a tej, nem okvetlenül Einingből való, aludt mellettem. Amit elsőnek láttam, az teljességgel hihetetlennek tetszett. A nők sátra 5-6 méterre lehetett tőlünk, akkor még nem voltam rövidlátó, tehát láttam, amit láttam, csak hinni nem hittem. Akár az őrjöngő orkán, zúdult egy alak a sátorra, és egyetlen mozdulattal, afféle fanyűvő óriásként, lerántotta róluk a sátort, leemelte a két nőről a fedőt. Azok hunyorogva, tápászkodva ébredeztek – sokszor láttam, nem szerettem ezt az álmos pofájukat, ahogy nyújtózkodtak, nyögdécseltek, nyökögtek, szuszogtak, és csak úgy sugározták a forróságot. Az ismeretlen támadó már szórta is ezerfelé a holmijaikat, fel a tölgyfára, a Dunába, szerteszéjjel, s közben, mintegy véletlenül, le-lekevert egy-egy pofont a két nőnek.

Azok sikongattak, felénk menekültek volna, de a támadó elgáncsolta őket – egy mozdulattal a kettőt, bármely vérszomjas futballhátvéd dicséretére vált volna. Arra nem gondolhattam, hogy a védelmükre keljek, de ha gondolhattam volna, se gondoltam volna, a káröröm ömet ápoltam inkább. Rázni kezdtem Robertót; külön harc őt ébredésre bírni, valamit ilyenkor nagyon nem akart otthagyni, vagy valamivel nagyon nem akart találkozni. Amikor mégis széjjelváltak nehéz, kék-fekete szempillái, és meglátta azt, ami bennem azért főként ijedelmet keltett, egyszerűen

vigyorogni kezdett. Én akkor vettem észre, hogy a támadó is nő. Épp űztehajtotta a másik kettőt, s ha közelükbe ért, nagyokat csapott feléjük retiküljével, pörgetve, parittyaszerűen.

Roberto felült, pizsamája szétnyílt, s ő a hasát vakargatva vihogva biztatta az amazonokat. Az idegen döntésre vitte a dolgot, belezavarta Breget és Brigachot a Dunába, s kényszerítette őket, hogy ússzanak át a másik oldalra. A két távolodó remény nélküli szivárványszín! Az idegen vissza se fordult, ment tovább a part mentén, néha toppantott a nyivákoló két nő felé, majd eltűnt a szemünk elől. Roberto jókedvűen vállat vont.

– Egyedül maradtunk ketten – mondta, és én boldogan bólogattam, mint egy kiskutya, ha csontot kap.

Már elhagyva a csupapart Passaut („a végesség csábítása!”), már Ausztriában, végre meg mertem kérdezni, hogy ki volt a harcias hölgy. Roberto röviden felelt.

– Ismered. Effi Briest.

15. Grádicsok

Ulm óta?, nem tudom, mióta, igen, Ulm óta, én folyamatosan csak Mauthausen felé közeledtem. Erősen védekeztem; kóricáltam Regensburgban, előadást hallgattam a Steinerne Brücke nyolc évszázados tölgyfacölöpjeiről, tanulmányoztam a Kepler-házban őrzött álomkönyvet, mely a Holdba való utazásról szól. „Káprázatos látomás egy nyomorúságos szoba mélyéről”, jegyzi meg Aar. Kepler dunai tudós volt. Tán ezért utálta a végtelenséget?

Előírásszerűen foglalkoztam a nagy passaui árvízzel, amely 1954 nyarán sújtotta a várost. A parti sétányról nézve – Passau szinte kizárólag sétány – valahol messze lent döcögött most a Duna. Akkor meg még a parti lámpákat is elöntötte a piszkos ár, és a lámpák továbbra is világítottak, barátságos fénygömbök lent, Nemo kapitány szalonja?, miközben fent erkélyek magasságában zúgott a víz, nincs már Inn, Ilz meg Duna, hol van már a legendás *passaui tricolor:* a Duna magabiztos szürkéje, az Inn nagyravágyó, finom kékje, zöldje vagy az Ilz szemrehányó, súlyos barnája.

– Ott, ott fent csónakáztam – mutatott föl boldogan egy emeletes házra az asszony, akivel szóba elegyedtem, és akiről kiderült, hogy elszánt Inn-hívő – tudvalévő, hogy az Inn itt nagyobb és hosszabb, mint a Duna, és ez sokakat arra bátorít és csábít, hogy Inn-nek nevezzék továbbiakban a folyót, ezért harcoljanak, dőre gondolat, hisz mit is jelent, hogy a Duna az Inn (nem beszélve most elhagyatott Bregünkről), mintha volna valami tiszta, amire törekedni illenék, valami jól definiált teljesség vagy üresség, a Semmi meg az Örökkévaló, hogy a barokk szellemeskedések nyelvét használjam. Legkésőbb itt, az Inn-hívők botránya és veresége után látja az ember: a Duna egy „promenad-mischung”. Az asszony fiatalabb korában a passaui Evezős Egylet tagja volt, állítása szerint tehetséges, rendre megnyerte a kelet- és dél-bajor, korosztályos versenyeket, 54-ben már kiöregedett volt az ifiből. Ahogy vitte az ár a kenuját, mellette, egy második emeleti erkélyen fiatalember borotválkozott, ő megfordult, s teljes erővel lapátolt az ár ellen, így maradt a fiúval egy vonalban. Hatalmas küzdelem volt. Amikor a fiú készen lett a borotválkozással, rápillantott a

kenuslányra, s behívta, az megkapaszkodott izzadtan, ziláltan az erkélyrácsban, egy mozdulattal beugrott, miközben a Duna szinte kirántotta a kenut (a Verein tulajdonát!) alóla, a lány a lendülettől gurulva feldöntötte a vékony fiút, azonnal még a forgás közben erős, sportos combjai közé szorította, mintha egy satuba.

Itt elbúcsúztam alkalmi passaui ismerősömtől.

Amint Linzet elhagytam, a Duna az ún. Linzi-völgyteknőbe lépett, és az addig egységes meder helyenként ismét több ágra szakadt. A bal parton erdős hegyek, jobbra ligetes síkság.

A 2112-es folyamkilométernél a bal parton fekszik Mauthausen község. Mint nevéből kitűnik, ősi vámszedőhely ez, egyes följegyzések szerint már az avarok is vámot szedtek itt a hajósoktól. Aztán meg ahogy fölhergelték a Szentföldre igyekvő Barbarossát! Barbarossa Frigyes az egyszerű megoldások híve volt: meg akarták adóztatni, mire fölgyújtotta a várost. Megvárta, míg a rőt fények kihunytak a Duna tükrében, megvárta, míg a linzi szél fölverte pernye *alászáll*, majd tekintetét a városka de facto hűlt helyére vetette, és hangosan, hogy minden katonája és minden mauthauseni hallja, azt kérdezte: Milyen adó? Milyen város? A középkorban sókereskedelme révén vált híressé a hely. Egykori urai a Pragerek voltak, róluk nevezték el a Pragstein nevű öreg tornyot, amelyhez a vezetéses komp kötelét erősítették. A község határában évszázadok óta gránitkőfejtők működnek, innen látták el nemzedékeken át Bécset utcakő-burkolattal, barikád alapanyaggal, ahogy Heine hanyagul említi.

A mauthauseni kocsmáros be volt rúgva. A Steigerwald Ferire hasonlított, már akinek ez mond valamit. Steigerwald centerhalfot játszott a hozzám közelálló (állt) külvárosi kiscsapatban. Igazi, jó, harmadosztályú bekk volt, azaz nagyon szeretett nyerni, és erre a szeretetre másokat is rá tudott venni (kényszeríteni), a másodosztály már nehéz lett volna neki, de vélhetőleg jobb volt, mint bárki, aki onnét jött volna.

Amikor a kocsmáros az asztalomhoz lépett, nem szólt, nem köszönt, csak várakozón lehunyta a szemét. Szeplői világítottak. Én még nem voltam berúgva, noha amint szívből, bár felületesen gyűlölt Linzemből kikeveredtem, három vagy négy helyen is megálltam, késleltetőleg, és mindenhol ittam egy nagy „Spritzer”-t. Itt is azt kértem. Kettővel hozott, s leült mellém. A falu fölött a Nap halni készült. A romantika, írja W. Kayzer Huisingához írt nevezetes nyílt levelében, a férfibarátság e

megrendítően szép és kemény dokumentumában, mely szinte újradefiniálja a férfiasság princípiumait, a romantika a vágyakozás giccse.

A terasz alatt egy amerikai népi tánccsoport hajlongott, és az egyik nagydarab lány teli harminckét foggal újra meg újra rám nevetett. Láttam, ahogy a fecskék súrolják az utolsó fénysugarakat. A haldokló Nap, a táncoló amerikaiak, a hallgatag kocsmáros, a bukdácsoló fecskék – hirtelen kiszállt belőlem a félelem, semmi sem volt a fejemben, se emlék, se vágy, se fantázia, csak valami jótékony üresség, az üresség mint igazság, a romantika mint a pillanat biztonsága. Az amerikai lány magasra dobálta a lábait, mért nem voltunk már tegnap is itt…

Újabb két fröccs. Hogy honnét jöttem. Budapest. Most? Most Ulmból. Sejtette, úgy nézek ki, mint aki Ulmból jön. Ulmból idejönnek az emberek, Mauthausenbe, mert azt hiszik, Ulmban erőre kaptak. Ő nem tagadja, ő is fölmászott Ulmban a dómtorony tetejére, és azt hitte akkor, hogy ő az Úristen. De butának ő nem volt buta, ebből a mászásból nem vont le se magára, se az Úristenre nézvést következtetést, semminemű következtetést, tudván tudta, hogy veszélyekkel jár a végest végtelennek tekinteni, amiképpen veszélyes, ha nem is *annyira,* ha a nem létezőt tekintjük végtelennek. És hogy a szomszédasszonya csak úgy emlegette fanyalogva Marxot, hogy az a zsidó, aki Isten helyébe tolta magát.

Az amerikai táncosok összepakoltak. Fecske nincs. Két fröccs. Hogy én értem-e, ha már Ulmról van szó, Einstein iker-paradoxonát. Nem értem, de el tudom magyarázni. Ne. De vegyünk csak egy ikerpárt! S az egyik mássza meg a 768 lépcsőt ott fölfelé Ulmban, a másik meg itt – a háta mögé bökött, *oda* – azt a 186-ot a kőbányában. Hogy ez a 186 ugyanaz, mint az a 768. Tovább. Nézzük a legendát. Az öt másodpercet. Hát itt ha megtaszítottak egy zsidót vagy cigányt, amíg az legurult… szóval az ugyanaz az öt másodperc, a pallérfiú öt másodperce. Vagy még inkább az ejtőernyősök percei. Tudja ő, hogy most ejtőernyővel ugrálnak az ulmi szentek. Persze, hogy lehet verset írni, hogyne lehetne verset írni, mindenki verset ír, az ikrek, az ejtőernyősök, hát éppen ez az! hogy verseket *lehet* írni! Hogy én nyilván afféle felvilágosult pofa volnék, azok közül való, akik azt hiszik, tudják, mi a dörgés. Hogy Isten él! Hogy Isten halott! Milyen szép, milyen anekdotikus, ahogy állnak sorban a lágerlakók, arra kényszerítve, hogy végignézzék egy gyerek kivégzését, és valaki azt sziszegi, hogy akkor most hol az Isten?, mire a mellette álló a gyerek felé bök, nem látod?, ott! Igen! Igen! De én nem az Istenről beszélek, hanem a

kőről! A kőbányáról! Nem is a kőbányáról, bármilyen kőről, kavicsról, kis patakról, a Dunáról, erdei tisztásról! Az Istentől lehet kunyerálni, de a természettől nem. Ha a természet ellenséges, azt nem tudod kiengesztelni. Ha félsz a széltől, mit tudsz csinálni?! Megmondom: félni tudsz.

– Maga is itt volt?

Nem válaszolt. Hogy régebben, a nagy háború előtt… Az nem volt mindegy, hogy egy ember élt vagy meghalt. Hogyha valaki elszólíttatott e Földről, nem állt rögtön valaki a helyére, hogy elfelejtsük őt, hanem ott lett valami lyuk, rés, és a halott hiányzott. Minden, mi nőtt, sok időt kívánt e növeshez, és mindent, mi pusztult, csak hosszú idő után felejtettünk el… Akkoriban az emlékekből éltünk, míg most abból a képességünkből, hogy gyorsan és alaposan felejtünk. Luther kérdése az volt: találok-e egy irgalmas Istent. Az én kérdésem: találok-e egy irgalmas embert.

Hirtelen torkig lettem evvel az emberrel. Az amerikaiak eltűntek, a sokfogú lány is. A számlát kértem, die Endlösung, mondtam, s hogy kimondtam, azt is tudtam, ok és okozat hiába cserélt helyet, ez a szeplős, magas férfi is fél minden kavicstól, nemcsak akiket őrzött.

Én meg az a férfi vagyok, aki ide-oda caplat a büfé meg a telefonfülke között, pontosabban az, akit „én”-nek hívnak, s mást nem is tudsz róla.

UTAZÓ ÉS A MIÉRT
(Öt wachaui bagatell)

Ahogy a Wachauba ért, *miért?*, talán a Willendorfi Vénusz miatt, Utazó azonnal szerelmes lett.

*

A melki késő gótikus plébániatemplom tőszomszédságában, melynek feltámadási domborműve valószínűleg a híres Raffael Donnertől származik, Utazóra rábízta egy asszony a gyerekét, vigyázna rá azon a délután. A fiúcska, akár egy angyal, már akinek ez mond valamit. Utazó mogorván bóklász körülötte. Útkereszteződésnél belemarkol, ahol éri. Ő maga érzi a szorításkor az ellenszenvét, de a kicsi olyan gyönyörű, hogy nincs lelkifurdalása. Eszébe jut az apja jó nagy keze. Fölidézi az apja

testét, a különböző helyzeteket, a cséplőgép tetején, a fürdőszobában, az ágyban, a Duna-parton. Szégyenkezve megsimogatja a kisfiú fejét, aki erre azonnal sírva fakad. A Dunához keverednek. Dunáj, dunáj, csicsergi a kicsi. Utazó órájára pillant. Megint nem lesz fehér karácsonyunk. A part kopasz. A fiúcska hirtelen futni kezd, totyogásból váltott ebbe a tehetetlenségbe, nem számolván a csónaklejáró meredekségével. Utazó már látja, ahogy toccsan bele a jeges, sodró árba. Hatalmas – hétmérföldes – léptekkel ugrik utána, akár egy futballkapus, rá a gyerekre, akit jószerével beledöngöl a sóderba. Lihegve fekszenek egymáson. Egyszerre látja a kisfiú sugárzó szépségét és az apátság sziklából kinövő, csipkefinom architektúrájú, barokk épületcsoportját, mely elbűvölő összhangban áll a természeti környezettel. Hogy ne üsse meg a kölyköt, gyorsan fölállt, porolja a nadrágját, nem emelkedik föl, magába görnyed. A gyerek, mint egy kismacska, mocorog, nyöszörög. Hullám loccsan. Utazó ekkor kérdi, ez az ő egyetlen kérdése, *miért.*

*

Ez pedig Tulln környékén történt, ott már megint nyugodt a Duna, ott körülbelül, ahol Sobieski János lengyel király seregei egyesültek 1683-ban a Bécs felszabadítására induló német csapatokkal. Reggel még mindent köd takart, de mire kiértek a partra, sütött a nap, felszállt minden szürkeség, s az ősz ellenére zöldellt a vidék. A fény arany. Utazó belekarolt a barátjába, egy padon ültek hallgatag, és nem törődtek azzal, hogy túl szép minden. Áteveztek egy kis szigetre, ott ebédeltek, rácpontyot ettek. Barátja a jó és a rossz harcáról beszélt. Utazó izzadni kezdett, tátogott, nem kapott levegőt. Barátja ezt félreérthette, fölugrott, kérdezett tőle valamit, de ő nem tudott válaszolni, csak tátogott, amaz otthagyta. Hallgatja az evezők csobbanását; *miért.*

*

A ház most épülhetett, mészszag érződött. A szoba egyik ablaka a Dunára nézett, a másik a szeméttelepre. Ebben az ablakban áll Utazó. A mész szaga az asszonyéval keveredik. De mikor a szeméttelep mögött nagy zajjal, zörgéssel egy mezőgazdasági repülőgép szállt le, akkorra már teljesen eltűnt a testéből az asszony emléke. Szokásos kérdését az

ablaküvegre leheli. A *miértnek* ez a finomsága egyszerűen mindennel ellentétes. Ezért azután e wachaui reggelen mindenért magát hibáztatja; álnokul ettől kicsit megnyugszik.

*

Amiképpen Utazó szerelmes lett, azonképpen, *miért?*, minden évben hevesen várta a márciust, vágyakozva és szorongva, félelemmel – lehet, hogy ez volt benne az egyetlen, *a* félelem? –, hogy talán most, idén, idén majd elmarad a március. Nem gonoszságból, még csak nem is hozzá nem értésből, hanem valamiféle figyelmetlenségből. Hogy mit számít egy hónap ide vagy oda. És a március, az ugyan fontos hónap, forradalmi is, de hát február végén már nagyon sok az emberben a türelmetlenség, a fáradtság a konok hideg miatt, sötét alagútban él bizony az ember, már nincsenek emlékei és még nincsenek reményei („a jövő örök, s a múlt majd csak eztán lesz”); a február az az iszonyatos, gyökértelen jelen, a február a kegyetlen pillanat, nem állítván, hogy az igazságé, de ha kiderülne, mégis, ez mégis az igazság pillanata, akkor mi volnánk az arénában a bika. Bikaviadalról álmodtam, mondta Utazó egy márciusi reggel. És?, kérdezte a távoli, gyöngéd hang. Vesztettünk, ismerte be Utazó. Bizonyítékokat keresett tehát folyamatosan a márciusra, biztató, ragyogó jeleket, ősi följegyzéseket forgatott, naplókat böngészett, azután zsebnoteszokat, naptárakat; így telt el a január második fele s a február. Majd jött a március, a bolond április, és így tovább.

BESZÁMOLÓ

Mintha magunk közt volnánk, intettem a steini raboknak (kik a rossz nyelvek szerint Köchel-jegyzékszámmal vannak ellátva), KREMS UND STEIN sind drei Städte, jut eszembe a régi és (und!) tréfás szójáték, sóvárogva hagytam magam mögött Favianaet (Frau Bacher), majd hajóra szálltam. Amikor gázlós részekhez értünk, vízmélységet mértem. De előtte még igencsak fájt, hogy engem nem búcsúztatott senki, és amikor asztmás köhintéssel, majd egyenletes duruzsolással megindultak motorjaink, úgy integettem az egyre távolodó, egyre kisebbedő, sok lobogó hajú, lobogó kendőjű asszonynak, visongó gyereknek, mintha mindegyik az én édesanyám, szeretőm, feleségem, gyermekem lett volna.

Olykor meg is tréfált a jó 5 méteres, erős marokba való vastagságú mérőléc. Sokszor mesélik még ma is egyik fedélzetmester esetét (Hegedűs Hubertét). Jó humorú, kiegyensúlyozott ember volt már matróz korában. Mérették vele a vizet, tempósan szurkálta a feneket, s közben az előírásoknak megfelelően kiabálta fel a parancsnoki hídra a mért mélységeket, 24, 24, 33, majd mikor a léce már nem ért feneket: nincs fenék, nincs fenék, majd váratlanul, ám ugyanazon az egykedvű hangon: nincs léc!, az történt ugyanis, hogy a fenék egy váratlan dombja valósággal kilőtte, kinyomta kezéből a mérőlécet.

A Duna olyan, mint volt a nagyapám: neki is vannak törvényei.

I was not settled, ahogy mondják.

Az utazás önmagamra ismerés; benne nem az újat és ösmeretlent keresem, hanem a régit és ismerőst, hogy végre fölismerjem azt, aki fölismer. Ha utazom, a létező védangyala vagyok. Azt keresem magamban és a világban – s e kettő közt, így a munkahipotézis, nem érdemes különbséget tenni –, azokat a *mintákat*, amelyekhez tapasztalataimat mérhetem.

A hajó kapitánya, „mívelt, emberséges angol”, ugyanaz a Sir John Andrews, akit Kazinczy is említ. Végigmért, majd hogy álltam a tekintetét, acélosan megszorította jobbomat.

– Látom, Ön igazi utazó. Az utazó él-hal a klisékért… – Hallgatva az angol férfit, fölrémlett az a gőgös időszak, mikor a travel writer-séggel kacérkodtam. Kontinensbéli azonban ne próbálja megérteni az angolt. A szemrevételezés higgadtsága, a tárgytisztelet már-már definiálja őket, mintha evvel ki volnának merítve, a világuralom mint mesterség, a nagyság mint közepesség! És akkor egyszercsak észrevesszük a szemükben lobogó kékes fényt! Hiszen ezek, ismerjük fel, veszedelmes őrültek – és ettől kezdve ugyan a megbízhatóság megbízhatóság marad, de tudjuk, ez valami alapvetően bizonytalanra épül, tőzeg és láp, egy ismeretlen vágyra, hévre, bűnre.

A kapitány is éppen itt tartott lobogó ars poeticájában, hogy tehát él-hal a klisékért, az emblémákért, nem kertel, a mítoszért, de annak újkori, silány változataiért is, a giccsért, az önismétlésért, az eredetietlenségért, és ez nem lemondás volna a részéről, azaz nívótlanság, illetve csak úgy, ahogy a vereség a győzelem egyetlen hiteles formája, ellenkezőleg, a kutatás vágya munkál itt, sőt, és ez a legfontosabb, a szenvedély, a megismerés szenvedélye!

Elengedte a kezem. Igaza van, kit nem tölt el szívörömmel, hogy az utazás története egyidős az ember történetével, mert amikor a rénszarvasok, bölények és barlangi medvék által tört csapáson első hosszabb vadászkalandjára indult a vaskos fejű, rövid lábú, bozontos sörényű ősember, megkezdődött a nagy *utazás,* amely azóta is tart.

TÁVIRAT
Térjen végre rá a Korall Hölgyre! Stop. Megbízó (Bérlő)

BESZÁMOLÓ
A világ legudvariasabb embere vagyok, szeretem a barna pontyot, és olykor hiszek a föltámadásban, azért hát azt feleltem: „Valóban nagyon szép az idő."

Ez ama al-dunai férfi-vacsorán történt, melyet a kapitány egy kapitális ponty tiszteletére adott, amihez tudnunk kell, hogy az al-dunai tőponty zömök, és testét (9. ábra) aranysárga pikkelyek borítják. Az is igaz azonban, hogy – mint az közismert – a nyurgaponty profilindexe magasabb. Arra a kérdésre tehát, hogy mi szinte a legnagyobb élmény, amelyet hazai vizeink nyújthatnak, a válasz így hangzik: egy több kilós nyurgaponty kifárasztása 30-35-ös zsineggel, peremfutó orsóval!

A vacsora végeztével a Vaskapuhoz közeledtünk. A nyúlpástétom naranccsal, az erőleves fürjtojással, a zöldborsos bélszín, majd a karamellszuflé egyenként több, mint elfogadhatók voltak (a hasé tűnt egy hajszállal szárazabbnak a kelleténél), azonban mégis megtörtént az, ami a vacsorák legnagyobb ellensége, hogy az *egész* egyben volt kiábrándító, amennyiben olyan *nehéz* lett egy pillanat alatt, hogy az nemcsak minden elemet kérdőjelezett meg visszamenőlegesen, hanem minket magunkat is, egy mondat maradt ahelyett a mámoros zsibongás helyett, melyet egy *jó* vacsora jelent: túlzabáltuk magunkat; anélkül, hogy sokat ettünk volna, túlzabálódott.

Ez a régi konyhák kísértése, nem is a sok, inkább, hogy tömős. Egy magányos rántott hús, javítás, bécsi szelet, ahogy lelóg a tányérról, az sok, de elég. A régi konyha minden vacsorát utolsónak tekint, s van egy kis szociális felhangja (mellékíze), hogy most aztán annyit ehetsz, amennyit nem szégyellsz. Ezt változtatta meg a Francia Új Konyha, mely levetkezve a kezdetek ideologikus túlzásait, tényleg megváltoztatta a világot, egy sorban említhető a Nagy Októberi Szocialista Forradalommal, már akinek

ez mond valamit. Hiába voltak a hajón bécsi szakácsok, minden hájjal megkent, a trendeket jól ismerő szakemberek, Bécstől lefelé nem lehet ugyanazt ugyanúgy főzni, mint a Grabenen (vagy a Rasumofsky Gasse-ban). Igen, Európa eltörött, hiába ragaszgatjuk most nagy erővel, többnyire valamilyen Alles Eleberrel (Ulm). Nota bene Beethoven *is* a Rasumofsky-vonósnégyesekben rugaszkodik el végérvényesen Haydn papától. Egy harmincéves fiatalember összekapcsolja az érzelmességet a szenvedéllyel!

A kapitány egyenként búcsúzott tőlünk. Kedves hólyag. Mindeközben összeboronálódtam az első tiszttel. Ő nagy véleménnyel van a főnökéről, azt mondja, hihetetlenül *tehetséges.*

– Hogyan tehetséges egy kapitány? – kérdeztem.

– Csak egyet mondok – nevetett az első tiszt –, *messze* a leggyorsabban oldja meg a magazinok tesztföladatait.

– Ön viccel?

– Természetesen. De a víz, uram, a víz nem viccel. Ahogy az ősi hajós mondás tartja, ne tegezd a Dunát!

– Én ezt úgy ismerem, hogy ne tegezd a labdát, ez meg egy ősi futballista mondás…

– Ilyenek, tisztelt szárazföldi barátom, az ősi mondások.

Rápillantottam e derűs férfiarcra, és ekkor lehullt a hályog –

TÁVIRAT

Utazó! Mért kell állandóan figyelmeztetnem! Ceterum censeo, vagy hogy is. Azt hiszi, nincs jobb dolgom? Magánemberként jegyezném meg, hogy magam is bizonytalan volnék a realizmus megítélésében, de a picsába! – ha egyszer *férfi*-vacsora *volt,* akkor abból nem *lesz* Korall Hölgy! És mi az, hogy Al-Duna?!, amikor még Bécs előtt vagyunk? Ne mondja nekem, hogy lehullt a szeméről a hályog! Elhiszem. De nem hihető. Valószerűsítse a valóságot, hát erre szerződtettem! Arra kértem, hogy éljen! Nemdebár? Jelzem, a kiegészítő megállapodás szerint: hogy éljen és haljon. Tudja jól: itt – ott – élnie s halnia kell!

Vagy bajban van? Küldjek pénzt? Aggódom Magáért, drága barátom!
Megbízó (Bérlő)

VÁLASZTÁVIRAT

Küldjél! Utazó.

TÁVIRAT

Gyere ki az utcára, ha akarsz valamit?! Úgy szájon kaplak, hogy a taknyodon csúszol a Vaskapuig, te kis tetves szemét. Yours sincerely. Megbízó (Bérlő)

VÁLASZTÁVIRAT

Én nem tartom a valóságot banálisnak. Nem azért élek, hogy utazhassam. A nagyságosasszonynak kézcsókom. Utazó

BESZÁMOLÓ

Az asszony vállán mintha szeplőket láttam volna. Húsos váll. Hátul a dekoltázs a faráig zuhant. Attraktív, nagydarab fiatal férfi társaságában volt, jókedvűen hangoskodtak. „Szeretem azt a nagy böhöm testedet.” A férfi zavartan köhécselve körbepillantott. Ezt elunhatta a Korall Hölgy, mert fölugrott, erre mi, férfiak is fölálltunk, ő biccentett, s kiviharzott a kapitányi szalonból. Ahogy elhaladt mellettem, dühösen sziszegte:

– Hányas kabin? – És én megmondtam. Boldogan láttam, hogy mégis szeretnek, s méghozzá *par ce qu’il est bien*! – ahogy ezt a gyöngédség titkos nyelvén mondani szokták.

Futó pillantást vetettem Dürnstein hóhmec szirtjére, annak idején itt raboskodott sok színes film hőse, Oroszlánszívű Richárd, mi csak Oroszlánszagúnak neveztük; már nem is tudom, milyen apropóból, de errefelé menekedett álruhában, és a konyhán nyert alkalmazást, de annyira beléivódott a királyság, annyira beléette magát a hatalom, annyira nem tudott eltekinteni önmagától, hogy a mafla nem vette le díszes királyi gyűrűjét –

TÁVIRAT

Azt hiszi, nem tudom? Azt hiszi, nem tudom, hogy arcátlanul másol és honnét? De tudom. Közben pedig a Korall Hölgy hoppon marad. Nincsen gardírozva. Vagy ő is menekül? Sok a jóból. Ne higgye, hogy csak maga van a világon. Nemcsak maga van a világon. A vágódurbincs (19. ábra) kétségtelenül: szép. De azért pedzhette volna, az „ördögi greini szoros” témáját. Titkos informátorom szerint Ferenc József az *Adler*rel itt zátonyra futott. Titkos informátorom szerint a kapitánynak sikerült (mit Müh’ und Not!) a hajót a Haustein nevű sziklánál partra vontatni, hogy azután a *Hermine*-n folytassák az útjukat, a beamtercsászár és a

melankolikus sorsú Wittelsbach Erzsébet! Múltkor azt írta, hogy Ferenc József alapította a Dunát! Nocsak, nocsak, Széchenyi gróf azt képzelni magáról, hogy ő fedezte fel a Dunát, tréfált volt Metternich. (Ez hiteles!) Mégcsak egyet: mi köze a Korall Hölgynek Erzsébethez?? – Üdv.: Megbízó (Bérlő)

VÁLASZTÁVIRAT

Soha nem állítottam vagy sejtettem, hogy önálló kutatásokat folytattam volna, erre a szerződés semelyik pontja és semelyik titkos záradéka se kötelez, de mégcsak nem is animál, noha titkos záradékból, anélkül hogy fenyegetni kívánnék, mint a pelyva, fölteszem, az adó miatt. Én is tudom, hogy Megbízó (Bérlő) tudja – tőlem –, hogy főforrásom: az Antos-Berényi-Vígh-Tímár-Magris Dunai horgászkalauz, mely a pecsét tanúsága szerint a Textil Szakszervezet III. kerületi (Budapest) könyvtárának tulajdona. Kérem engemet nem vegzálni, önállóságom látszatát meghagyni, méltóságom árnyékát nem reflektorozni, a kegyelem és megváltás esélyeiről nem nyilatkozni, egyáltalán Bérlő nyalja ki a seggemet! Utazó

UTÓTÁVIRAT

Előző távirat sztornó. Varrva nyomda ördögének nyakába. Kérve érintettek elnézését. Utazó

BESZÁMOLÓ

A kappant a nyárson gyűrűben forgatta hát a titkos, finom angol úr, miközben a szemtelen (fitos?) orrocskájú, cserfes konyhai segédfehérszemély folyamatosan locsolta a szárnyas állatot, cselesen el-elkapva kis kanállal a csöppenést, s mikor nem, a zsíros (bár némi tárkonyt sem nélkülöző) létől fölsercenő, magas lángok úgyszólván pofon ütötték a lányt, aki kipirult arccal, sikkantgatva hőkölt vissza. A Buckingham-palota (?) kétkulacsos ura hallgatag forgatott. Tetszett a lánynak ez a Richard (ejtsd: ricsöd).

– Csak nem akarod, hogy egyedül aludjam?! – vetette oda az ismeretlennek valami förtelmes dialektusban, mert mondanom sem kell, cserfessége mellett nagy lotyó is volt. Nem akarnék itt huzakodni az ábrázolással, mindenesetre az angol trón méltó várományosa állva, hátulról jól meglegyintette a cserfest, aki meglepetésében hirtelen a nyárstartóba

kapaszkodott meg (ennek gasztronómiai mellékkövetkeztetéseit most nem vonom le), azonban részint mert fölismerte a gyűrűt, részint mert nem jutott el az orgazmusig, nem tudott addig nyújtózkodni, elárulta a „serény" kuktát. Kuktával dicsérd a napod! – igen, reggel még ebben reménykedett (lefordíthatatlan, azaz leutazhatatlan szójáték), csak hát közbeugatott a kónya nagypolitika. Robin Hood meg csak várt odaát a setét, száraz sherry woodi erdőben… Hát csak várjon!

16. A bécsi fordulat

Bécsig már sok víz jött össze a Dunában, már nem lehet visszatáncolni, és hivatkozni sem lehet semmire-senkire – itt már: folyni kell. Bécsben gondol először a Duna a Fekete-tengerre. De az még messze van. Bécs a Duna mélypontja. Se előre, se hátra. Akarni itt már nem lehet semmit. Bécs mindig is az akarat viharos hiányaként volt leírható. A legyintés városa.

Ach, Bécs… valcer… kávéház… könnyű lány… rántott csirke… fiáker… parlamenti botrány. Ach. Bécsbe a magyarok valamelyest kevélyen érkeznek. Erre semmi tárgyi okuk sincsen, még ellen-okuk se, azaz az állandó megkésettség sem az; mindez csak fokozza nagyképűségüket. Ok tehát nincs, de alap az van, mégpedig álom és káprázat e fennsőbbség alapja, az az álom s káprázat, melyet a magyarok Budapestről dédelgetnek magukban. Minden magyar egy Woody Allen, aki, tudhatni, naponta találja ki magának New Yorkot.

A fennhéjazást egy rövid időre a gazsulálás és hajbókolás váltotta föl. A magyar szögesdrót – melyet azután 89 végén, kétszáz évvel a francia forradalom után, piros-fehér-zöld pakkocskákban igyekeztünk pénzzé tenni –, ez a vasfüggöny nem volt áthatolhatatlan, meg-meg volt lebbentve, s a kikukucskáló magyarok egyszerűen elkábultak a látottaktól. Hifi banán. Annyira formátlan lett minden, hogy aránytalanul vágytunk a formára. Eszünkbe nem jutna különbséget tenni forma és formalitás közt. És a formák kiürüléséről se tudunk semmit, elfelejtettük, kiment belőlünk ez az európai érzés (mely nem divat, hanem történelem); nyakló nélkül hálásak vagyunk a bécsi kereskedők bornírt gépies mosolyáért, a rezervált udvariasságért, a puha semmitmondásért; kétségbeesetten fölértékeltük a szalvéták rendjét, szeretetnek gondoljuk a pincér előzékenységét, és morális tartást olvasunk ki egy tisztességgel megterített asztalból.

Bennem keveredik a gazsulálás és nagyképűség. Otthonról egy nyugati metropolisba érkezem, egy idegen, csillogó helyre, s hálatelt szívvel rogyok le egy tiszta abrosz mellé. A másik irányból jőve azonban Bécs éppenhogy ismerősnek tetszik, *unheimlich* érzés fog el, látva az esti

kihalt utcákat, toporgó öregembert, dámát kutyával vagy egy politikai kommentárt, az otthonosság unheimlich érzése ez, arra kell gondolnom, hogy ez az ország meg az én országom régebben egy ország voltak.

Nem szerettem Bécset, elsődlegesen azért, mert nem ismertem, nem ismertem a Semmi Bécsét (ami minden), én a Sok Bécsét ismertem (ami elég kevés a Mindenhez képest), mindig ugyanabban a két-három kipucolt belvárosi utcában flangáltam. Talán mert rendszerint csak *át*utaztam. (Átutazó, az is egy szakma; frivol egyszerűsítés volna azonban ezt a hívő, vallásos utazóval azonosítani.) Mindent túlzón úrinak találtam, görcsösen úrinak, azaz csupán úriasnak, okos rezignáltság helyett magabiztos nyakkendők, a legendás gemütlichkeit pedig egyszerűen hülyeség, foszforeszkáló hülyeség. Ami a provincializmust illeti, Bécs természetesen provinciális. Ezt főleg a bécsiek állítják ragyogó szemekkel, úgyhogy itt jobb óvatosnak lenni. Amúgy is úgy tartják, hogy mára az egész világ lett provinciális, a Föld lett a végek; nincsen Róma, ahová minden út vezet, csak Ulm van, ezer Ulm. Ulm Ulm hátán. Ulmmal Dunát lehetne rekeszteni. Világprovincia – ez nyilván annyira érvényes, ahogy a Goethe ötölte világirodalom. Ha nincs a *mitől*, nincs a *messzi* se?

Voltaképp azonban a bécsiek tekintete kedvetlenített el. Hogy rám se hederítettek. Nem a „rám”, hanem a se-hederítés! Hogy ne legyen félreértés, átteszem harmadik személybe: Utazó az ismeretlen nők pillantásaira gondolt, a mozgólépcsőn, egy könyvesboltban, az utcán. Hogy valaki csak úgy rajta felejtse a szemét. Úgy látta, ez itt nem szokás. Az ilyen, szerinte, rossz fényt vet egy városra. Egy jó kis városban csak úgy zúdulnak a férfi s női tekintetek ide s oda. Nem valami bonvivános kivételezettségre gondol, csak ami statisztikailag, magyarán emberileg jár; nincs ő elkényeztetve, de ami jár, az jár. Két Bécs után olyan szürkének érezte magát, akár egy betonbunker, egy törékeny betonbunker, melyet, mondjuk, Mária Terézia építtetett bánatában, melyet egy Fischer v. Erlachhal folytatott rosszízű perpatvar okozott. (A méltatlan vita tárgya a Trautson-palota volt, Bécs egyik legszebb barokk palotája, és ne felejtsük, a barokk az, ami leginkább nyomasztja a kései Bécset, a barokkra nem emlékezik oly negédesen Bécs, a barokk titka nem nyílik meg Bécs előtt, a barokk Bécs „törvény kapuja”; viszont ez volt valaha a Trautson, a magyar testőrség székháza, olyan testőrökkel, mint Bessenyei György, Kisfaludy Sándor, később Klapka György.) Ez volna – ahogy a szakírók említik – a

liberális tolerancia, amely olykor cinikus egykedvűségbe csap át, a leben und leben lassenből a sterben und sterben lassenig (Polgár)? És hogy Utazó szíve szerint a lapos lieben und lieben lassennél vetne horgonyt? Volna valami Dylan Thomas-verssor, hogy a szeretők összeroppannak, de a szerelem túlél vagy hogy. (Ez igaz az utazásra is.) Mindenesetre, ha egy idő után belenéztem, mondjuk a Rotenturmstrassen egy tágas kirakatüvegbe, a visszatükröződő alak láttán azt kellett hinnem, hogy mégiscsak igazuk lehet ezeknek a fonnyadt bécsi pillantásoknak.

Egy *szapora* bencés!, jutott eszembe a göttweigi anekdota, mely szerint uralkodása elején II. József meglátogatta – mondanom sem kell, fagyos hangulatban – az apátságot, s állva ott az „impozáns részlet" előtt, a mámoros XVIII. században, a dombok közt egy, a kocogás divatját századokkal megelőző fiatalembert láttak futni (a kálomista verzió egyértelműen a mustra vezeti vissza a mozgást), mire a kalapos király elismerően biccentett, ó, egy szapora bencés, fűzte még hozzá maliciózusan.

Megint itt voltam Bécsben, *szaporán*; nem sokat végeztem. A Josefstadtban foglaltattam magamnak szobát. Megfeneklettem a Roberto-kutatásaimmal. Mondatokra emlékszem, csak az egészre nem. Roberto egyszerre csak eltűnt, én pedig elsétáltam Nelly nénihez, becsöngettem, a szobalány, amikor meglátott, sírni kezdett.

– Megjöttem – mondtam a nagynénémnek, aki láthatóan legszívesebben megölelt vagy felpofozott volna.

– Egy parti? – kérdezte aztán köszönés helyett halkan, s a sakktáblára mutatott. – Lehetsz világos. – Ahogy a bábukat állította, láttam, remeg a keze.

Roberto megváltozott, ahogy visszaértünk Bécsbe. Ha lett volna eszem, és nem gyerek lettem volna, ráadásul hiú, akkor megijedtem volna, de ehelyett büszke lettem.

– Most jött el a te időd – állította a rokon, és én ragyogtam, és észre se vettem, hogy már ő is úgy beszél velem, mint a sigmaringeni nők, a szivárványszínűek, és azt sem vettem észre, hogy felelősséget raktak rám, igen, a vállaimra, melyek gyöngék voltak. Nagy szerencsém volt, utólag ezt lehet mondani. Tönkremehettem volna.

Egyszerre bujdokoltunk és mutogattuk magunkat. Aztán megint elfogyott a pénzünk, és almát és zsömlét ettünk vacsorára, de hozzá szmokingba öltöztünk, és nagyokat nevettünk. Azután megismerkedtünk egy hivatásos sztepptáncossal, őt néztük esténte. Egyszer Roberto is táncolt a színpadon, nem emlékszem, hol lehetett, mindig taxival mentünk, ő volt a nő, amit nagyon mulatságosnak találtam. Láttam, hogy kapott pénzt a férfitól. Volt egy rózsaszín, nagyon szűk kordbársony farmerem (vettük), Roberto szerint azt követte a sztepptáncos. Máskor meg egy egész grinzingi kocsmát megénekeltetett. Sok sört ivott már, állt középen, és vezényelt. Mindenki boldog volt. Kint hánynia kellett. Én fogtam a fejét. – Jó hűvös a kezed – nyugtázta később. Időnként embereket mutatott, pincéreket, eladókat, taxist, sőt egy rendőrt is. – Jegyezd meg. – Valamilyen terv szerint fonta körém a várost, átjárókat mutatott a belvárosban, mély kapualjakat.

– Itt megbújhatsz.

– Miért?

– Egy férfi ne kérdezzen.

Gyerek voltam, de azért ezen nevettem, ezt nem vettem be, erre rájöttem, hogy ez etetés, ez a férfiszöveg, nem szóltam. Ahogy azt is csalásnak vettem, amikor egy nap azt mondta, nem tud lábra állni, annyira fáj a lába. – Csonthártya. Vagy köszvény – mondta komolyan. És hogy egy levelet kell elvinnem a Riemer Gassé-ba. Ő addig paradicsompakolást tesz a lábfejére, mert állítólag az használ. Hogy nem drága-e a paradicsom, illetve, hogy én talán szólnék egy orvosnak.

– Nem! – kiáltott. – Senkinek, szólni senkinek. – És hogy elég már ebből, úgy beszélek, mint a szegények, és a szegények sose fognak meggazdagodni. Ránéztem, és, amit még nem csinált, elkapta a tekintetét, és akkor gondoltam először arra, hogy ő sem tud mindent, hogy talán épp ő volna *ez* a szegény, aki nem fog sose meggazdagodni, pedig mást se akar. Ekkor megint az édesapámra gondoltam, akit, így éreztem, abban a pillanatban megcsaltam vagy elárultam, anélkül hogy tettem volna ellene valamit, és én is elkaptam a tekintetemet.

A Riemer Gassé-val kezdődött. Egy helyen kétszer sosem voltam. Minden utamra más öltözetben kellett mennem. Többnyire az előzőleg megmutatott embereknek kellett vinnem levelet, néha hoznom. Mindig ugyanazt a mondatot kellett elsőre mondanom: *Ich bin in einem sehr*

kompliezierten Sinn heimatlos geworden, amire a válasz az kellett legyen: *Gelernter Österreicher?*

Ez így is történt, az első eset kivételével. A Rondell mozi pénztárosnőjéhez kellett mennem. Nem vettem észre, hogy az egy szexmozi. A pénztárosnő ősz hajú nagymama volt, dühösen el akart zavarni. Én bölcsen mosolyogtam, majd diadalmasan, kihasználva egy levegővételt, odasziszegtem a betanult mondatot, hogy én milyen bonyolult értelemben lettem hazátlan. Eddig úgy beszélt velem, szigorúan, mint az unokájával, most eltátotta a száját, a fogai közt nyál-húr feszült, láttam, és iszonyodva meredt rám, mintha legalábbis azt mondtam volna, hogy kezeket föl. Hátra is fordultam, ki ijeszthette meg ennyire. Ettől a mozdulattól borulhatott ki, hogy én se azonosítottam magamat magammal, avval, akit vélhetően a titkos mondat definiált. Váratlanul magyarul kezdett kiabálni, hogy nem!, ezt már nem!, hogy orgyilkos gyerekeket(?) használjanak föl, ezt ő már, ez már sok!, sikoltozott, hadonászott, s szórni kezdte a mozijegyeket szerteszéjjel, ekkor egy öltönyös férfi termett ott, olyan vörös pajesza volt, mint a tornatanárunknak, nyugodjon meg, itt az asszony nevét mondta, nem akarom leírni, hátha még él, én közben húzódtam hátra, és egy vastag, szőnyegszerű függöny mögé kerültem. Egy lány állt a fal mellett, szoknya és melltartó volt rajta (fekete), és cigarettázott. Szótlanul néztük egymást. Kint a férfi egy „kölköt" keresett ordítozva. A lány felém nyúlt, én hátrahőköltem, vicsorogni kezdtem, mint egy állat.

– Maradj csöndben – mondta szomorúan. Mutatott egy hátsó kijáratot. Mindenféle szagok jöttek ki a lányból. Mikor kiértem a szabadba, barátságosan meglökött, és ugyanolyan szomorúan, mint az elején, így szólt: – A kurva anyád!

A Stephanskirchében egy meghatározott gyóntatószékbe kellett ülnöm. Macska szaladt a padsorok közt. Pater Czakó, Montag, Dienstag 11-12. Amikor elmondtam a mondatot, kihajolt a helyéről. – Jesszusom. Tessék. Itt van. Tessék menni. Tessék gyorsan. Gelernter Österreicher, gyorsan. Egy zacskó narancsot nyomott a kezembe, és már tuszkolt. Aznap Robertóval madarat lehetett fogatni. Elmentünk a sztepptáncoshoz. Elaludtam az asztalnál. Ölben vitt Roberto a taxihoz. Másnap egy bankba kellett vinnem a narancsot. Arra emlékszem, hogy állandóan Prága volt irányként kiírva. A Dunán is átvillamosoztam. Roberto lépésről lépésre

elmondta, mit csináljak, illetve, hogy én mit fogok csinálni és a bankban mit fognak. – Nem érhet meglepetés. A nevemre volt íratva egy széf. Amikor a bankos elfordította a kulcsát, vártam, menjen ki, úgy mondta Roberto, hogy ki fog menni, végül vállat vont és tényleg kiment. Utált, cserébe pökhendi voltam, bosszúból otthagytam neki az összes aprómat, borravalóként.

A Dunánál leszálltam a villamosról. Telihold volt. Lesétáltam a partra. Mögöttem a Gelhaftskeller. Még nem viseltem szemüveget, de szívesen hunyorogtam – ne szűrd a fényt, fiam – mondogatta nekem az öreg rajztanárom, kivételezett velem, annyira utálta az oroszokat, de azt már nem tudom, hogy engem hogyan kapcsolt össze az oroszokkal. Ide-oda hajlongtam, úgy lestem a vízen ugráló fényeket. Nagy és szürke volt a folyó. Mikor egyszer egészen közel került a fejem a vízhez, egy regényben ezt úgy mondanák, hogy 6 *inch*-re volt az arcom a Dunától, egyszercsak megpillantottam a fenéken egy tankot, egy igazi tankot, ott állt, ácsorgott a folyómederben. Elfutottam. (A mai napig ott van. Bárki ellenőrizheti, keresse a Gelhaftskeller főpincérét, Merrill Overturfot, kedves, szolgálatkész fiú, majdnem annyira, mint az Oberfrank Feri, már akinek ez mond valamit. Hat inch, nem elfelejteni.)

Feladatomat elvégezvén tilos volt barangolnom, sétálnom vagy fagylaltoznom, úgynevezett technikai kerülők alkalmazásával, lesve, hogy nem követnek-e, *egyenest* haza kellett mennem. A Rotenturmstrasse tengelyében épített Marienbrückétől befordultam a kis Griechengasseba, elhaladtam az ikonokkal díszített, hangulatos kis *görögkeleti templom,* majd a Fleischmarktra érve, egy nyolcszögletű toronnyal díszített *görög katolikus templom* előtt, s akkor ott a Griechenbeisel vendéglő előtt megpillantottam a hadonászó Robertót és az úriszabónál már látott szép direktriszt, aki nem volt más, mint az az amazon, aki szétvert a két könnyű nő, Breg és Brigach közt. Most is ugyanazt a kis táskát lóbálta. Megtorpantam. Veszekedtek. Aztán Roberto sarkon fordult, és meglepetésemre erősen bicegve, a fájdalomtól vicsorgó arccal távozott. Ekkor láttam utoljára. Lényegében. Vagyis… nem, nem utoljára láttam. A Griechenbeiselről manapság mérvadó körök azt tartják, hogy se nem „griechen”, se nem „beisl”, inkább üveggyöngy a turistáknak (Turistenglasperlenspiel). A romantikus légkört árasztó vendéglőház díszes

erkélyével, boltíves szobácskáival, lépcsőfeljáróival mindazonáltal egy darab itt felejtett középkor. A kis Griechenbeisel évszázadokon keresztül együtt élt, örvendett vagy bánkódott Béccsel, átvészelte a kétszeri török ostromot (az épület toronyszerű, meredek tetős része a XIII. század elejéről származik, valószínűleg római kori torony alapjain építették), átvészelt földrengést, tűzvészeket, árvizeket, pestisjárványokat. A XVII. század közepén itt született meg az Oh, du lieber Augustin című sláger. A vendéglő vendégkönyvében Beethoven, Wagner vagy Mozart neve mellett megtaláljuk a világhírű német sebész, Billroth nevét csakúgy, mint Saljapinét. De megfordult itt Sven Hedin is, csakúgy, mint a léghajó fölfedezője, Zeppelin is, pontosabban – magyar sors! – a merev vázú, kormányozható léghajó feltalálója, a magyar Schwarz Dávid egykori fakereskedő, viszont gróf Zeppelin megvette az özvegytől a jogokat, ez az igazság.

A szobában, amit a Hohe Markt mögött béreltünk, Roberto helyett egy levél várt. Pupák! Dolgom van. Te holnap a Café Landtmanban 1 órakor találkozol „Effi Briest"-tel. Tudod, ki. Itt van ezer schilling. Te fogsz fizetni. Azaz hívd meg, ragaszkodj ehhez. Vigyázz magadra. Holnaptól kezdve miénk a világ! R.

BÉCS: UTAZÓ LELKI ÉLETET ÉL

Bécs nem Duna-város. Bécs nem becsüli a Dunát, épphogy észreveszi, mutatóba bekéreti a Kanálist, és kicsit locspocsozik a holtágban. Tán e figyelmetlenség is oka, hogy ideérve Utazó – ne feledjük: Donau-utazó! – el-eltűnődik az életéről. Kiül egy parkba, egy bécsi parkba, a parkok Bécs varázstükrei, melyekben magát nézegeti a város, egyszerre van ott mindenki, Schnitzler és Trakl, „rokokó élvhajsza" és „száraz, barna őszi halálharaszt" (nem zörög a halálharaszt, ha nem fújja az élvhajsza), halottak sétálnak az ápolt utacskákon, Bécsben könnyebben halottak az emberek, a Burggarten hátsó traktusában füveket, porokat nyíltan csencselő fiatalok, a kravátlis öregurak, a tipegő úriasszonyok, képek valahonnét, „anzikszok, melyeket senki nem küld sehová", Bécs halottakban gazdag vidék, szép bagatell tradíciója van ennek itt, az élve halottságnak. Utazót heves és nevetséges önsajnálat fogja el.

Fiatalon vadul és viharosan utazott, igenekből állt össze az élete, mindenre igent mondott, mindent elfogadott, kipróbált, minden után vágyakozott, utazni is alig utazott, nem tartotta *fontosnak*, úgy érezte, ráér még, úgy érezte, teli van idővel, és ha mégis utazott, azt olyan próbának tekintette, amely nem okvetlenül érvényes, illetve vagy érvényes, vagy nem, ezt még csak eldönteni sem érdemes, ha akarom, számít, ha akarom, nem számít, de egyik sem számít; minden feléje nyújtott kezet elfogadott, megszorította vagy megsimogatta vagy megcsókolta őket, vagy beléjük csapott és sok foggal nevetett. Volt, hogy a „gömbölyű" Passaunál megvonta a vállát, és hagyta a fenébe a Dunát, a francba, a homályba, illetve éppen nem a Dunát, hanem az utazást, azt hagyta, és tanulmányozni kezdte a mathezist, kicsit összevissza, ahogy a kölyökkutyák kaffognak csaholva a vízparton, majd kisvártatva szeszélyesen atletizálni kezdett Mohács és Baja közt, a szünetekben, a halálos, perces négyszázak döglesztő szüneteiben Rilkét fordított, ezer életet képzelt magának, egyet Eschingenben, egyet az obligát Ulmban, egy aranyszélűt („katolikus pogányt") Melkben, egy kicsi életet Bécs után Petronellnél (alias Carnuntum), Marcus Aurelius árnyékában, egyet Komáromban (a barátja itt volt jampec az ötvenes években), egyet Szentendrén, egyet a Mohácsi síknál, a Csele-patak partján nevelné rakoncátlan kölykeit egy gonosz lelkű, de nemileg vonzó asszony jármába kényszerülve, egy életet Újvidéken, a partra futó bulvárok egyikén, albérletben, egyedül, savanyún, egyet Orsován, egyet Ruszéban, özvegyei emlékét ápolva (kiket, Nicola Bedő nyomán, halálra szeretett), egy szánalmasat Tulceában és egyet meg a hajdani viadal emlékét őrző, sárkányfarok vájta, kanyargós medrű Szent György-ág végében, némán, egyre mélyebbre süllyedve a rothadó parti iszapban, ezer életet!, s minden könnyen múló nap jelezte is ezt az ezerséget, nem fájt a szíve a napok után, röpült, nézett és nevetett, habzsolta, szívta magába, amit látott, a különféle halfajtákat, a fehérborok kezelési útmutatásait, a mártásokat és bárkákat, az árvizeket és templomtornyokat, a homok padlatokat, a kacsákat, kormoránokat, pelikánokat, a szürkegémeket, darvakat, kócsagokat, verssorokat, regényhősöket, gázlókat, hidakat, halászokat, hajósokat, a ringó halmokat, a reszketést, a kis csontokat, a csupaszságot, azt, amit látott, ami van.

Egy alkalommal Greinnél, „a szörnyű szirteknél", megrándult a nyaka, nem is rándult meg, ide érve észlelni kezdte, fáj a nyaka. Még ennél is kevesebbet, annyit csak, hogy van. Van nyaka. Odanyúlt – abban a

mészszagú szobában – a nagy csuklyásizomhoz, és így ügyetlenkedve, hátulról végigtapogatta, markolászta, fogdosta magát. És ahogy ott fogta ezt az *idegen* izomköteget, rémülten észlelte, hogy csapdába esett, hogy ő is csapdába esett, talán nem figyelt, túl magabízó volt, de hát ő is *valamilyen.* Mert addig azt gondolta magáról, hogy… hogy nem is gondolt magára, a Dunára gondolt, az ezer Dunára, melyet ő néz, errefelé tudni, ezer éve. Csak ezt a nézést gondolta valódinak, érvényesnek. Igaz, volt ebben a várakozás felelőtlenségéből is, hogy mindez így vagy úgy van, de majd lehet másképp is. Most arra kellett rádöbbennie, miközben a komp nehézkes kikötését nézte, hogy ugyan mindez valóban így vagy úgy van, és lehet, hogy majd lehet másképp is, de *most* így vagy úgy van. Az idő, az érintette meg, az szólt hozzá brutálisan: az idő ott görcsben összerándult, és öklendezni kezdett.

Ekkor két dolog történt. Ijedtében becsvágyó lett. A hajnallal kelt, és öreg estig utazott. Szigorú volt önmagához, ó, ti cannes-i pezsgőszámlák! Megtörtént, hogy két nap alatt letűzött Sulináig. Máskor éveket töltött egy Duna menti porfészekben (ismét: név nem fontos!). Életének minden pillanatát az utazásnak szentelte: úton, sínen, vízen és a levegőben. Baráti sörözéseket kellett lemondania, hogy még aznap Regensburgba utazzék, hogy ott igyék hivatásból szép bajor söröket, s mindeközben barátai annyira hiányoztak, hogy e vad magány egészen összenyomta, zsugorította, olyan gyerekes védtelenség, kiszolgáltatottság áradt belőle, hogy a szomszéd tölgyfaasztalnál söröző négy nőből kettő azonnal átült hozzá, és ugyancsak azonnal kedvesen nyomogatni kezdték a lábát, s ha tévedésből egymásét, prüszkölve nagyokat nevettek; Utazó lelkiismeretesen átnézett a másik kettőre, a két maradékra, ám azok jól megvoltak, csülköt ettek, Utazó úgy vélte, jóasszony módra; amikor azután az egyik – itteni, átült – fölnyúlt a combjához és a másik a két térde közé fogta az övét, egy minutumra mind a hárman elkomorultak, majd vihogva, nevetve, bukdácsolva a nyikorgó, széles falépcsőn fölszaladtak a szobájába, és tovább viháncolva egymásnak estek (a sötét lépcsőházban hátranyúlt a két nő öléhez, és megmarkolva, ahogy a kismacskák nyakát, vonszolta őket maga után, ciii, ciii…); az ágyon meg a földön, a savanyú szőnyegen birkózva folyton a szájába repült a nők haja, bizonytalanul beleharapott; reggel egyedül állt az ablaknál, a rakodóhajókat nézte (a nők kis cédulát hagytak: Nem tudunk mit mondani, csaó!!! P. s. Álmodban kiabálva a Csepeli Szabadkikötőt emlegetted. Ez németül nagyon nem

jelent semmit, de talán neked segít. Utólagos engedelmeddel, míg aludtál, végignyaltunk, mint a kutyák, az Achilles-inadtól a homlokodig. Úgy érezzük, vigyázz magadra!), folyt a rakodás, a daruk akár a gázlómadarak; a Duna-Majna csatornát hol az évszázad baklövésének, hol az évszázad nagy művének nevezik; a tükörbe nézett, és szépnek látta azt, akit ott látott; idegen szagokat érzett magán; a lányok nem voltak szépek, fiatalok voltak, és Utazó emlékezett, hogy *valaha* ő is lehetett ennyi esztendős.

És ez volt a másik dolog. Emlékezni kezdett. Gyűjtögetni kezdte az időt, sőt koldulni, kukákban kaparászott, szemétben matatott. Azt mondta például: Most éppen annyi esztendős vagyok, mint apám a deportálásunkkor. Most meg annyi, mint volt az a bizonyos tanárom (az épség maga) az érettségimkor. Ilyenkor apámnak három gyereke volt. Most annyi vagyok, mint amikor őt megverték az ávósok. Mozart meg már halott. Van egy al-dunai mondás arra, ha valaki figyelmetlen, elbambul: *magadat halászod*! (ez lipován eredetű, a román variáns így szól: *magadra veted hálódat!*, valamelyes kritikaibb, keményebb nézetet tükröz; Utazó ezt Constanzában hallotta egy K. u. K.-s tiszt özvegyétől, parányi, lezüllött öregasszonytól, aki bugyi nélkül sétált, ő maga mondta, fiam, én római asszony vagyok! én levonom a melegből a konzekvenciákat! én római asszony vagyok, azzal nevetve, táncolva pördült egyet, a szoknya meg a nyakába, hogy Utazónak leesett az álla, ott állt a forró Constanzában, és épp egy idős asszony szavainak igazságáról győződött meg, állt és győződött), valóban magát halászta, próbálta összeállítani magát az elmúlt idő szemetjéből, mert ez most fontosnak és véghezvihetetlennek tűnt föl.

Múltak az évek megint. A becsvágy átalakult, nem szűnt meg, csak mintegy a célját vesztve vagy változtatva, általános vággyá alakult, azzá, amelyből mindennap érezni kell valamit, hogy el tudjon múlni a nap. Nézte a Dunát: a víz folyik. A víz mindennap folyik, most Immendingennél van, most Eckhartsaunál, most Apatinnál, most Chilia Veche-nél, most megint Immendingennél. Ha nagyon jó napja volt, mi mást gondolhatott, mint hogy a Duna örök, és ő az a Duna.

Viszont az emlékezés kötelessége az a halállal való szembenézés kötelessége. Más a tó, más a folyó, más az óceán; és minden folyó más; és minden Duna más.

Így kanyargott az élete.

Már nem akart mindenáron *jobban* utazni, mert tudta, tudni vélte, hogy amit tudni lehet, azt ugyan tudni kell, de attól le lehet még késni az

esztergomi csatlakozást és átaludni azt a gyöngéd mozdulatot, ahogy a Száva belénk érkezik, szóval, hogy a tudáson túl kezdődik az utazás, még direktebben, tudni és nem tudni egyszerre, elhajítva és fölhasználva a tapasztalatot, mely csöndes morotvákról beszél, hol pettyes vagy tarajos gőték lebegnek békésen, gazdag holtágakról, sodorvonalról, melyet eltéríthetnek a kiálló sziklák, bedőlt fák, szigetek, sarkantyúk, gátak, a limányokról, mely vadvízi túrákon jó barát, forgókról beszél a tapasztalat, és örvényről (Magyarországon örvények nincsenek!), bukókról, fortyogókról, zátonyokról, gázlóról, szigetről, hídról, átereszről, duzzasztógátról, hajózózsilipről, vízi erőműről, csónakcsúszdáról vagy csónakliftről, szivattyúállomásokról, kikötőpontonokról, bójákról, főleg a jelzőbójákról, ezek távolba futó horgony- és kikötőkötélzetéről, melynek veszélyessége napfényben a víz csillogása miatt és szürkületkor megnő, a sarkantyúkról, a párhuzamművekről és keresztgátakról, az átvágásokról és a partokról (hogy például a homokos part jó, de ha száraz a szél, könnyen felkavarja, a vizesnek jó a tartása, de könnyen behordjuk a csónakba, vagy hogy az iszapos part, ha kiszárad, összerepedezik, törik, így ott a járás bizonytalanná válik, a nádas parton pedig a nádtorzsák miatt lehetetlen meglenni).

Utazó nem változott sokat, alig lett mélabúsabb és kiábrándultabb, és nem lett romantikusabb, kicsit tán későbben kelt. Olyan félórácskával szeretett többet aludni, mint régebben. Az ébredései… rosszabban ébredt. Nem rosszkedvűen, hanem törődöttebben, fájt a bokája, a nyaka; nehezebb lett. Magányra is többre vágyott, többre lett szüksége, de utálni nem utálta jobban az embereket, sőt fiatalkori hisztérikus elzárkózásaival szemben, most sokszor órákat tudott beszélgetni az utcában egy-egy uszálykormányossal, hajóskapitánnyal, szabadságolt fűtővel, igaz, nem mindig figyelt, álldigálni szeretett, és hallgatni azt a Duna-morajhoz hasonló zenét, amely az emberi beszéd. Nem lett bölcsebb és nem lett szigorúbb, nem lett alaposabb és nem lett komolyabb – csupán másképpen aludt el és másképpen ébredt. Mégcsak kopárabban sem utazott, mint hajdan; ha mégis, akkor barokk kopárságban. Utazó nem volt bécsi.

Üldögélve a Burggartenben, nem kétséges, hogy a világ nem kaotikus, nem töredékes, éppenhogy rendezett, kicsinyke, átlátható.

17. Bécsi titkok

Engem örökösen cédulák várnak, különféle cédulák különféle szobákban.

Kedves Uram, az a benyomásom, hogy találkozni kíván velem. Lehetett volna tapintatosabb is. Várom holnap déli egykor az Eilesben. Akadályoztatása esetén… Illetve érjen rá! D. P. S Ne ijedjen meg. Címét a Literaturgesellschaftban adták meg.

Ilyen ízléstelen borítékot még nem láttam, vakító rózsaszín, parasztrózsaszín, mondanák a gőgös Pesten, és tele sötétebb, világosabb szívekkel. És még mintha *szaga* is lett volna. Mindenesetre a kislány a recepciónál finoman pofákat vágott, ahogy átadta. Akkor már közel egy hete laktam ott a Josefstadtban. Lassan kialakult a napjaim rendje is, a nap ritmusa. És arra is rájöttem, hogy ha a tusolófülke ajtaját visszatolom egészen a falig, akkor nem verem bele minden egyes alkalommal a könyököm, ha amikor a mosdóhoz lépek, és így nem kell minden egyes alkalommal arra gondolnom, hogy – így, szó szerint – mily szegényes körülmények közt kell élnem!

A legnagyobb fogás azonban a Café Eiles volt. Végre megértettem, mi a kávéház. Budapesten hajdanában sok szép kávéház volt, egyetlenegy sem maradt, csak gyorspresszók és palizab a turistáknak, egyetlen élő sem, ott hevernek a városomban a temetetlen holtak, és senki sem akarja ezt tudomásul venni, ellenkezőleg, szemforgató módon folyton róluk beszélnek, a régről, a hogy-is-volt-ról és a de-jó-lennéről. Elvileg tudtam, miről van szó, mi ez a köz-tér, az elfelejtett barokk világszínpadról való ábrándozás, az idő lassú és elegáns múlásának és múlatásának színtere, a pillanat és nem a pillantás tere, a káprázaté, a játék tere, a csalásé, a félreértésé, a szándékos félreértésé, a szándékos félreértés mint erkölcsi tett, ez a kávéház, a szándékos félreértés mint a megértés kizárólagos alapja! A tulajdonságok nélküli történelem tere!

Hogy így megültem Bécsben, hirtelen egyedül lettem, mondhatni egyedül éltem, és mert ez ritkán történt meg velem, sokat körülményeskedtem, igyekeztem mindent előre, ha nem is kiszámítani, de kipuhatolni. A megtalált napszerkezethez hozzátartozott a nagyon könnyű ebédszerűség kora délután, valami kis hideg, salátatál a közeli imbiszben, esetleg egy *kebab*, bár az a hagyma miatt rányomhatja a napra bélyegét, veszélyeztetve a vacsorát. De sokszor mégis elmulasztottam az ebédet, ilyenkor estére nagyon éhes lettem. Kutyaharapást a szőrével, gondoltam akkor, ma semmit! Én tudok koplalni, azt is az evés speciális esetének tekintem, és enni pedig nagyon szeretek. De úgy tízre tarthatatlanná vált a helyzet. Minthogy a közeli Lange Gassében fölfedeztem egy barátságos helyet („fiatal, becsvágyó szakács"), figyelemre méltó konyhával és csak kicsit volt drágább, mint kéne, természetesnek kínálkozott leugrani, ahogy mondani szokás, egy könnyű előételre. Ám többször is visszahőköltem, egyszerűen nem „tudtam" lemenni, irtóztató volt arra gondolnom, hogy megszólítanak vagy rám néznek. És egyáltalán, mit fogok csinálni evés közben? Hova fogok nézni? Megint valakire? Vagy magam elé? A tányérba, az üres tányérba? A szobámban viszont elviselhetetlenül egyedül voltam. Emberekre vágytam és irtóztam tőlük.

Ezt oldotta meg a Café Eiles. „A Central Kávéház a bécsi szélességi fokon és a magány hosszúsági fokán található. Vendégeinek többségében épp akkora az embergyűlölet, mint a társaságvágy, olyan emberek ők, akik egyedül akarnak lenni, ám ehhez társaság kell nekik", írja Alfred Polgar, kivéve a szót a számból, a Theorie des „Café Central"-ban (tán Umberto Eco is idézi Az abszurd mítosz az osztyák irodalomban című munkájában, az én fejem se káptalan).

Végigjártam a 63-as színtereket. Úgy éreztem, semmit sem találtam, de – és ez jellemző az *ilyen* ügyekre – engem valamelyest megtaláltak, erre utalt a kapott levél. Big Brother. Pincért, taxist, eladót az akkoriakból egyet sem találtam. A bankszéf nem volt a nevemen. Visszafelé jövet kimentem a Duna-partra, arcomat hat inchre a víztükör fölé lógatva kerestem a tankot, hiába, igaz, nem sütött a hold. A Gelhaftskellerben Overturf nevű pincérről nem tudtak. A Rondellában homoszexuális ajánlatot kaptam, melyet a tőlem telhető legszívélyesebben hárítottam el. Viszont megtaláltam Czakó pátert a Stephanskirchében. Montag, Dienstag 11-12. Megörültem, mintha barátra bukkantam volna. Ahogy letérdeltem,

Laudetur helyett a mondatot mondtam: Ich bin in einem sehr kompliezirten Sinn heimatlos geworden. Úgy csinált, mint aki nem érti, mire utalok, úgyhogy gyónni kezdtem a heimatlosból kiindulva. Rossz volt. Néha már úgy éreztem magam, mint egy pap. A Duna gyóntatója, Montag, Dienstag. Faggatom a forrásokat. Nem lehet könnyű gyóntatni. Aki mindenkit meg tud hallgatni, hogyan tud egyet meghallgatni. Azért az elég grandiózus elgondolás, hogy a világ a szeretetre van fölépülve. Szolidnak nem szolid, de grandiózus. Mi más volna az utazás is?

RÉSZLET UTAZÓ SZERZŐDÉSÉNEK
(EGYIK) TITKOS ZÁRADÉKÁBÓL

Megbízó (Bérlő) hiánya esetén ő fiktívnek tételeztessék, egyébként utazás *ugyanúgy* (!) bonyolítandó (bizonylati fegyelem stb.), jelentések Ulmba küldendők, poste restante. Elszámolás júniusban és decemberben. (Aláírás hiányzik.)

Lesétáltam a Josefstädter Strasse-n, s beültem az Eilesbe. Az öreg pincér futtában megtorpant, színpadiasan az órájára nézett, és felkiáltott:

– Mi történt, doktor úr, meghalt valaki? – S futott tovább. Négy napja ismert, de úgy viselkedett, mintha apámnak és apám apjának is ő hozta volna a Kleiner Braunert, amitől természetesen én is másképp viselkedtem, nem magabiztosabban, de nyugodtabban (hisz voltam *valaki,* nem nagy vagy fontos, hanem olyan valaki, akinek apja és apjának az apja stb.). Mindig délután négykor érkeztem, és mindig ugyanahhoz az asztalhoz ültem, kis benyíló, kerevetszerű kettős ülés, *kuckó egy szalonban*, Polgar szellemében. A negyedik nap FOGLALT táblácska állt a márványlapon. Bizonytalanul toporogtam, körbenéztem, de csak itt volt tábla. Furcsa. Akkor odalibbent az öreg, meglegyezte az asztalt (hangendli!), a tábla el is tűnt – parancsoljon doktor úr, a szokásos, doktor úr? Szóval, hogy az a tábla az nekem volt odatéve, hogy tehát megjegyezte a kisöreg, mostanában ilyentájt jön ez a szemüveges – innét a doktor úr –, és biztosította a helyem. Ettől én természetesen, említettem, nagyon ellágyultam, a formátlanság országából jöttem. Lágyulásomat az öreg

tartotta kordában (mintha ismerte volna Lehmann frivol szakmunkáját A Himmelpfortgassétól a Café Prücklig, Függelék: Gitáriskola, ott olvashatjuk, hogy egy kávéházat *azonnal* ott kell hagyni, ha a pincér túllépi a beszélgetés kívánt személyességi határait, mely határokat a pragmatikus Lehmann az időjárás tematikájában határozza meg). Az öreg pincér még csak az időjárásról sem beszélt, nem tudtam, miről beszél, de folyamatosan.

Kellemes zsongás vett körül; mintha az emberek egy barátságos állatsereglet lettek volna, szuszognának, csiripelnének, morognának. Néha hosszan és szemérmetlenül követtem tekintetemmel egy belépőt, a bepárásodó szemüveg kapkodó törlését (apám jut ilyenkor eszembe, minden párás szemüvegről az apám), vagy a határozott vonulást az asztalkák, benyílók, bokszok felé, néha meg újságok, feuilletonok mélységes mély felszínébe bújtam, nem láttam, nem hallottam.

Az öreg pincér szakadatlan futott, folyton késésben volt, hátrányban, ez nem akadályozta meg, hogy egy-egy asztalnál percekig ne álldogáljon, mint akinek ez az egyetlen dolga, tipegett, táncolt, röpült, éppenhogy össze nem dőlt „a rendszer”, éppenhogy tökéletes rendben ment minden, magában is beszélt, ha ilyenkor rendeltek, dühösen legyintett, csitt!, legyen csitt! itt mindenki akar valamit!, és mind egyszerre akarja!, kávét, tortát, fizetni, micsoda népség!, pörölt, veszekedett, aztán hirtelen bűbáj és figyelmes lett, azonnal sprintelni kezdett, a keze, a kézfeje libegett utána.

Az öreg nem volt hibátlan, hanem egyedi volt, tehát hibátlan.

Épp Handkéról olvastam, hogy mostanában (akkoriban) mennyit utazik, hogy kimegy egy reptérre, kikeveredik, és ami ott az Indulási Táblán hely neki megtetszik, odautazik, elrepül, mint az Ég madarai, szép az a története, hogy valaki *nagyon* kipucolja a cipőjét Splitben, a spliti szent, gondolja egy pillanatra, a gondosság szentje, az Apró Súlyok Szentje, és még hónapok múltán, Japánban is tükrös lett a cipője orra, és megcsillant a spliti promenád hajdani, eredeti fénye épségben; utaztatni kéne ezt az embert, kiküldött tudósítónk Handke István – itt tartottam (magamban), amikor árnyék vetődött az újságomra. Fölpillantottam félig, fejem egy női ágyékkal volt egy magasságban, aminél van rosszabb helyzet.

Amikor tizenhét éve beléptem a Landtmanba, szemben ott trónolt ez a nő, akinek akkor a nevét se tudtam, legföljebb, hogy ő Effi Briest

(gyanítván, hogy ez ál- vagy becenév), és hogy szereti a harsogó, piros blúzokat, és néhanapján szigorúan elveri a nőket Roberto mellől. Mintha egy divatlapból lett volna kivágva, úgy trónolt. Az ajtóig virítottak a korallkörmei. Amikor meglátott, fölugrott, majdnem felöklelt a pillantásával, olyan dühös volt. Magázott.

– Hát magát küldte ide?! – Vicsorgott tehetetlenségében. Hirtelen kisimult az arca, mutatta, üljek le, és mint valami megoldást, nyugodtan mondta: – A gyáva szar.

Ezt én hallatlanra vettem, és közöltem, hogy meghívom őt ebédre. Hosszan rám nézett. Ó, azt nem. Hogy már késő. Majd ő meghív. Nem lehet, nekem Roberto szigorúan meghagyta, hogy én lássam őt vendégül.

– Roberto nincs. Te vagy és én vagyok. – Akkor nem, de most belepirulok ebbe a mondatba. Valamiért úgy éreztem, ragaszkodnom kell Roberto (utolsó) utasításaihoz. Azt javasoltam, fej vagy írás, és a vesztes fizet.

– Vagy a győztes – tettem még hozzá. Fürkészve, hosszan nézett. Valamiért fölénybe kerültem. Bólintott, és kotorászni kezdett apróért. – Nem, nem – és pimaszul kivettem a kezét a táskájából. Hogy majd a végén, az ebéd végén, addig ne tudjuk, kiét dőzsöljük. Egykedvűen intett. Én tomboltam. Kétféle előételt kértem, pástétomot és provance-i csigát, tejszínes hurkalevest, pisztrángot pihenésül, nyulat mustárszószban, sajtot, édességet, gyümölcsöt. (Nemcsak mondatra, ételre is tudok emlékezni.) Közben egyszer mintha Gigit láttam volna. Amikor az asszony feldobta az egyschillingest, olyan izgalom fogott el, mint még soha. Semmi más nem maradt az agyamban, csak ez, nyersz, vagy vesztesz. És ez valamiképpen most mindenre vonatkozott. Most vagy soha. Ekkor tanultam meg, hogy mi az a játékszenvedély. Nyertem, az asszony fizetett.

– Jót ettünk – mosolygott. De én így válaszoltam:

– Nem. Játszottunk és Maga veszített. – Ő csak tovább mosolygott, mint aki nem tulajdonít ennek jelentőséget. – Robertónak el kellett utaznia. Ne is menj haza, menj rögtön Nelly nénédhez.

Megint egészen kisgyerek lettem. Nelly néni másnap feltett az Orient expresszre. A határon a magyarok azonnal leszállítottak. Mogorva férfiak kísértek egy szobába. Féltem, meg fognak verni. Fölvették az adataimat, aztán Robertóról kérdeztek, de mintha nem nagyon érdekelték volna őket a válaszaim. Magamra hagytak. Besötétedett. Rémülten jutott az eszembe,

hogy Roberto utolsó levele a zsebemben van. Ekkor úgy kezdtem viselkedni, mint egy regényben (ezt soha ne tedd, Olvasó!). Az ajtónak hátat fordítva enni kezdtem a levelet, téptem és gyűrtem össze, és gyűrtem le. Fuldokolva ettem a papírt.

– Köpd ki, te ganéj! – rontottak hárman is rám. A földön feküdve *megvallottam,* hogy nem tudom, drága barátaim, nem tudom, higgyék el, nem áll módomban, nyeltem egyet, a legnagyobb jóakarattal sem! Nem bántottak mégse. Ekkor, ebben a hegyeshalmi sötétségben ért valójában véget a Landtman-ebéd.

TÁVIRAT

Kellemes este volt. Jobb, mint a nürnbergi per.

Woody Allen

– Magát persze Roberto érdekli. – Kibújtam az újságból, akkorra ő már ült, elhelyezkedett, rendelt, teázott, elrendezte a teret. Mintha mindig ugyanaz a feszes szürke szoknya volna rajta. Megint akár egy divatfotó. Hagyta, hadd nézegessek. Szépen, ráérősen értem föl az arcához. Megöregedett, de nem ez volt az igazi változás. Elsőre észre sem vettem, pedig később láthattam, hogy nem próbálja rejtegetni, nem szégyenli és nem büszke rá. A jobb szeme sarkából körülbelül az arccsontig széles, durva sebhely húzódott. – A hernyót nézi? Hát csak nézze, hátha holnapra lejjebb mászik. – És váratlanul lágyan hozzátette: – Mert ugye holnap is látom? – Nem válaszoltam, ő meg, mint egy kamasz, vállat vont. A seb egyszerre volt rettenetes, mintha egy rés, szakadék lett volna az arcán, valami *régi* ügy, valami ott maradt, archaikus botrány, amiről inkább nem beszélünk, és egyszerre bagatellizálta is mindezen elképzeléseket, inkább megfiatalította az arcot, egy rosszcsont kölök képét vetítve az asszonyéra. Mindez, azt hiszem, a szemének volt köszönhető, az volt olyan rejtélyes, rejtélyes ékkő, tigristekintet (a lelkesültség ismétli magát?), de nemcsak: hanem egy rémült kisgyereké is, egy cserfes kamaszlányé, sugárzó fiatal nőé, egy önző, vad asszonyé, egy megkeseredetté, egy nagyvonalúé, egy kegyetlené, egy pitié, egy boldogé, egy vidámé, egy mélabúsé, egy

fölületesé, egy rémült öregasszonyé, aki nem hisz semmiben, csak a testében, de a teste meg épp megcsalni készül őt, elhagyni, elfonnyadni. Elég; csatlakozom Waldstein grófhoz, aki Széchenyi útitársa volt ama nevezetes 1830-as Duna-túrán, ő írja naplójában: „semmi tájat, semmi festményt – bless us – semmi, semmi festőit, pittoresque-et le nem írni: csak célozni rá, csak bedobni a kanócot a képzelet puskaporos hordójába”. Az arc is táj.

– Nem, nem, arra ne is számítson, Robertóra, fiacskám… Van öngyújtója? Mért volna… Herr Ober…!

Az a legkevesebb, hogy nem tudtam követni. Ettől kezdve, az Eiles asztalától, mást se próbáltam, mint őt követni. Még az utcán is fél lépéssel előttem ment, én meg baktattam utána, akár egy hűséges ló, ha éppen nem kutya. Jókat sétáltunk, sétára kényszerített, mászkáltunk ide-oda, rendszerint az Eilesből indulva, olykor *társalogva*, olykor hosszan hallgatva. Ezt nem hittem volna róla, hogy tud hallgatni. Nagyon tudott. Egyszer kiültünk az Öreg-Duna partjára, őszből hirtelen nyár lett, és egész délelőtt egy szót se szóltunk, olyan csönd volt, mint éjszaka. Volt egy hattyú is. A Zur Alten Kaisermühle be volt már zárva, ezért elsétáltunk a Danubióhoz, ahol a vendégek, mióta a Zur Alten Donau pizzériává vedlett, egyenest Olaszországban érezhetik magukat.

De Olaszország se segített. Nem volt helyünk, azt kerestük. Hogy hogyan is vagyunk. Hol. Ő ki, én ki. Mi van köztünk. Roberto volt köztünk, világos, nem falként, nem elválasztott, hanem nem tudott összekötni, végül is azt kerestük a városban, hol tudnánk őróla beszélni. Hol tudnánk elkezdeni. Hogy Dalma rászánja magát, mert látná az arcomon vagy rajtam vagy a környezetemen, hogy nemcsak lehet beszélnie, de kell is.

– Idekérettem két fiatal barátomat – mondta egy nap az Eilesben. Hogy ne legyünk kettesben… az mégiscsak jobb. – Nem nézett rám.

A „két fiatal barát” egy tüneményes pár volt, húszvalahány évesek, a lány talán olasz, mindenesetre gyakran olaszul beszélt, rengeteget nevetett („csak hiszitek, hogy én egy butuska, vidám olasz lány vagyok!”), sugárzott róluk a tehetség meg az erő, látszott, övék a világ, most rugaszkodnak neki a világnak, okosak, műveltek, mindent akarnak. Ha Dalma nem volt ott, hihetetlen nagy respekttel beszéltek róla, Dalma zenetörténeti írásaiból mondatokat tudtak fejből, a gyöngédség és a tisztelet bonyolult hangján beszéltek.

Bécs repülni kezdett, hurcolásztak minket ide-oda, helyesebben csak engem, mert Dalma azonnal (és idegesítően) hozzájuk fiatalodott, átvette ritmusukat, szempontjaikat, még a szavaikat is (áruló!, sziszegtem neki egy hajnalban, tudta, miről beszélek, hallgatott), én lettem a legöregebb, morgó, mogorva, szürke pofa. Élveztem ezt a sodródást, semmiről se kellett döntenem, repült Bécs. Ezek csacsogtak, különböző nyelveken fecsegtek, nevetgéltek, belém karoltak, elengedtek, egymásba karoltak, megérintettek, nyíltan és titokban, azután úgy is, hogy a titok legyen nyílt, olykor egy-egy pillantás megmagyarázhatatlanul hosszúra nyúlt. („Tudod, amikor minden jó, vidám, jókedvű, csak legbelül nincsen valami rendben.") Színházba jártunk (a Burgtheater közönsége sértetten, de élvezettel nyelte le, amit a színpadról az arcába vágtak), koncertekre és vacsorázni (Dalma éjfél után már csak osztrigát és chocomousse-t evett és barackot ivott), ide-oda vetődtünk, a Salzamtból az Oswald és Kalb-ba, onnét a Santo Spiritóba, ahol Beethoven úgy szól, mint a Pink Floyd, aztán föl taxival az Európába, Dalma váratlanul azt kérte, vakarjam meg a hátát, és amikor félénken elkezdtem, éreztem, hogy az én hátamat a lány vakarja, mire Dalma a fiúét, ő a lányét, körbevakartuk egymást az Európában, megint vissza valahová a Bauernmarkt környékére egy bárba (Bela live), ebben a bárban mindig jó beszélgetéseim vannak, sóhajtott Dalma, de ott sem sikerült („ebben a teremben más ritmusban kell játszani"), máskor szisztematikusan és sikkesen az ún. Bermuda-háromszögben, leragadva a Mapitom-ban vagy összevissza sörök mellett a Krah Krah-ban. És kifelejtettem a Miljöö-t, ahol disznótorost ettünk. Extravagáns ismerete egy ismeretlen városnak: ez volt egyre kellemesebb. Ehhez képest Budapest: a nem ismerete az utolsó zugig ismert helynek: ez egyre kellemetlenebb.

Vége lett (apránként) Bécsnek, mennem kellett. Mondtam Dalmának. Bólintott. – Kezdődik a Szegényduna.

Egy hajnalban a következő üzenet várt rám (négyzet alakú sárga papíron, majdnem nyomtatott betűkkel):

Zimmer 411 Clara aus San Francisco
hat angerufen. Sie versucht vielleicht
morgen nochmal. Danilo ist gestorben.

Anruf 13.25, 16. 10. 89.

Próbáltam ide-oda telefonozni, hiába. Akkor aztán egyedül indultam neki a városnak, hogy módszeresen berúgjak, de eluntam, és visszamentem a hotelba aludni.

Az utolsó nap a szokásokkal ellentétben hazakísérhettem. De csak a Schwarzenberg Platzig. Sötét, meleg este volt. Az orosz katonai emlékmű előtt beindult a szökőkút a színes fényekkel együtt, és azonnal le is állt. Olyan volt, mint egy lélegzetvétel. Egész délután a Kleines Café-ban ültünk a Franziskaner Platzon („wer viel hingeht wird leicht alt da"). Egy sötétebb részhez érve hirtelen, szilaj mozdulattal megmutatta a mellét. (A pulóvert, melyet fölhúzott, előző nap még a lány viselte.) Fehéren világított. – Addig nézd, amíg érdemes. Ne halogass. – Ha utazom, olvastam egy könyvben, megnő bennem a szeretet. Úgy intett utánam, mintha hozzám tartoznék.

Ha én én volnék, egy anekdotával búcsúzhatnék Bécstől, amely nagyapámról szólna, aki vasúton kizárólag másodosztályon utazott, mondván „ugyanoda visz", akkor is – de ez ki volna „csattanóra" dolgozva –, amikor miniszterelnökként Károly királyhoz kellett mennie, „föl Bécsbe".

A XX. századi regényíró úgy járt az „én"-nel, mint az egyszeri bojtár a mesében, aki tréfából farkas után kiált, majd segedelmére siető társait kineveti, mígnem egyszer ténylegesen megjelenik a farkas, de akkor már hiába könyörög, senki nem mozdul. Anélkül, hogy e hasonlatot aggályosan leképezném az úgynevezett valóságra, megmondván, ki, mi volna a bojtár, a farkas, a tréfa, a mese, a nem mozdul, a könyörög, folytatom: mondhatom, öntsünk tiszta vizet a pohárba – a pohár lyukas (csőnek is csak azért nem nevezem, hogy ne kedvetlenedjünk el *egészen*); mondhatom, Bovaryné én vagyok, mondhatom, figyelmet kérve, hogy E. P. – c'est moi, és mondhatom, hogy én, ez az „én" azonban nem koholt személy, hanem a regényíró, dolgokban jártas, keserű, csalódott ember, én – de semmi én-től nem fog hevesebben verni a szívem, és nem szorítok „érte", hogy jól menjen a sora. *Szükségből nem lesz erény.* Segítség. Farkas.

De félre bú, hajóra!

18. Hajónapló

Utazó számára nem voltak kézenfekvőek az utazás és a kaland összefüggései. A szerződések e pontokon szándékosan voltak… nem is bizonytalanok, inkább tehetetlenek. Volt olyan Megbízó (Bérlő) – bár Utazó egyre kevésbé tudott és akart köztük különbséget tenni, vannak és kész, ő meg utazik és kész, a szerződést meg fújja csak a kónya őszi szél –, volt, aki ragaszkodott ahhoz, hogy az utazás eleve kaland. Volt, aki a cselekményességhez kötötte, ebet a karóhoz, a vállalkozást. Az ilyent nem érdekelte a történet, illetve az a gond, hogy van-e történet („Ön nem Vándor, útja nem ott vezet – honol –, ahol az egyik történet véget ér s a másik készülődik, nem az ébrenlét és alvás határán, nem álmok és rémálmok szorításában, nem a tények és fantázia közti hasadékban!"), pontosabban, hogy van-e történetünk (Európa egyik fele sokáig egy nagy közös történetnélküliségben élt, míg a másik fele személyek ezernyi, elbeszélhetetlen történetében), csak a kollektív történet a történet. A cselekményes Megbízót (Bérlőt) hidegen hagyta ez az európai állapot (ami már amúgy is megváltozott, bár hogy hogyan, azt nehéz volna megmondani), ő a történetet kimondva-kimondatlanul győzelmesnek gondolja, diadalittasnak, akár a folyamszabályozás, nagynak, akár a vízi erőművek.

Túl volt azon, hogy minősítse Megbízót (Bérlőt). Végül is nem az-e a történet, ki hogyan törik meg? Ki volna itt töretlen? Nem állítja, hogy senki. Utazó kérdező. – Elébe ment az igényeknek, egyet fizet, kettőt kap elven működtette „A dunai hajós" fedőnevű szolgáltatást. Exkluzív részletek! Kalandok! Kémek! Nők! Férfiak! Szerelem! – Annyit azért elismert, hogy az utazás keresés, ezért romantika, utazó menekül, miközben tudja, nincs menekülés.

Die grellsten Geschichten sind Zitaten, a legvadabb történetek: idézetek – Bécsből ezt hozzuk magunkkal.

Martin Fiegl, ez a XVII. századi csudabogár („a salzkammerguti Sterne") írja Duna-regényében – mely egyként látszik H. C. Artman és Italo Calvino elődjének –, hogy meglehet, van, akinek hosszabb, szélesebb,

vidámabb a Dunája (figyeljünk föl e paradigma értékű reneszánsz életörömre, mely minden jelzőből úgy csap ki, mint kamasz kénköves éjszakáján a robbanó új, fölkavaró és félelmetes és ismeretlen erő, árvíz és jégzajlás, buzgár és örvény), de nincs még egy olyan Duna, amely ennyi történelmen, időn, társadalmi alternatíván, életformán folynék át. Bécsnél elhal a Wirtschaftswunder kísérőzenéje, elhagyjuk a „Weisswurstäquatort". Májas hurka, nemde. 1929 km van még hátra. Egy folyó se marad szerény. Nagyobb, durvább és vadabb valami következik. Egyszer olvastam egy riportot Izraelről, s ott egy idősebb magyar zsidó asszony ezt mondta: „Beszélhet nekem a magyar kultúráról, költőkről, amit akar: ameddig én a Duna színét véresnek látom, addig nekem nem *köll* a magyar kultúra." A Wiener Blut, ahogy beömlik Novi Sadnál a Donau Walzerba. Die Donau so… Wie ist sie? A részeg Duna, a csőcselék Duna. Fájdalomduna, volt: Don Au. Most már csak titkok és fordulatok lesznek. De van-e, ha minden az? Közép-európai kérdés. Hogy leplezzem le a leplet? Nem kéne talán annyit beszélni.

Dalma átvette a hatalmat, kijelentvén, hogy én menjek csak a fejem után, úgy lesz az a legjobb. Öcsémuramnak szólított. És hogy már beszélt is az Erste Donau-Dampfschiffahrts-Gesellschaft vezérigazgatójával, bizonyos Herr Z.-vel, aki igazán *elbűvölő, segítőkész* és *nagyvonalú,* miképp az egész hajózási társaság cuki, melyet 1829. március 13-án alapítottak.

– Öcsémuram, ezt írja föl!

– Mit?

– Elbűvölő, segítőkész, nagyvonalú.

– Mért?

– Még jól jöhet egyszer. Magának mindig jól jöhet egy szó. Öcsémuram a Dunát akarja szavakba foglalni, ha jól értem?! – Harsányan nevetni kezdett, aztán gyorsan elhallgatott, mint az a szökőkút. Kérdőn rám nézett, egy kislány. – Vagy ellenkezőleg, szavakból akar Dunát építeni? – Csönd. – Nem mindegy? Lehet-e *más,* mint nem mindegy?! – És hogy van két kabinunk a Fekete-tengerig a Theodor Körneren. A kabinban lesz tus és WC, klímaberendezés is, mondani se kéne, bár nem kezelhető individuálisan, mint az MS Mozarton vagy az MS Wolgán. Ami Körnert illeti, őt 22 évesen ragadta el a napóleoni halál. Zrínyiről írt nagy sikerű tragédiájának Kölcsey Ferenc adta lesújtó bírálatát.

Fiegl mintegy Metternich szájába adja a szót, leírva a Mexico-Platz nyüzsgését, az embert megcsapja a Balkán lehe, a csencselők, a cserebere, a feketézők, aranyfog csillan a lágy napsütésben, öregember ölelget tarisznyásmellű öregasszonyt, majd büszkén körbenéz és megemelinti a tökeit. Egy pakli KENT majd meg fogja könnyíteni az életüket. Ez Közép-Európa varázsa és fenyegetése, hogy egy pakli KENT megkönnyítheti az életünket. A Lajtától nyugatra még sose könnyített meg semmit egy pakli KENT, hacsak nem a nikotin rabjainak életét. Hogy Ausztria is Közép-Európához tartozik, az csak Ausztriát elhagyván merül föl.

Ha Prága Közép-Európa szíve, mondja Konrád György, akkor Budapest az öle. Rendben, ez jó, szív, öl, itt sokat nem lehet veszíteni. De már a mellek, a segg, hogyan zeng vagy kornyikál, táncol vagy kókad, nem mindegy. Mely város, ki ilyesmit emelt fővel (kebellel stb.) elvállalna? Közép-Európa bokája? Zágráb, mint Közép-Európa csecse? Bécs meg a fülcimpája. És milyen a nő? Milyen, milyen?! Hát szereti a hazáját és szép a fülcimpája.

Szerintem Közép-Európa nem más, mint egy szépséges szép üveggolyó, melyet Kundera talált ki magának párizsi magányában és bánatában. (Szomorú volt ott a messzi Párizsban, és tudta, hiába menne vissza Prágába, az is *messzi* lesz…) Egy időben volt is egy társasági játék, adták körbe néhányan az üveggolyót, kicsit fogdosták, aztán továbbgurították, de hiába hangzott el sok jó bon mot, szegény Kundera úr csak búsult tovább, és hol Prágára gondolt, hol nem.

TÁVIRAT

Nekem nyolc! Ha akar, irigykedhetik, bár elég gyerekes dolog… üveggolyót mondott vagy üvegburát? (Tréfa, bocsásson meg.) De hát mostanra valóság lett… Addig-addig álmodtak, míg tessék… Igaz, inkább műanyagból látszik lenni vagy fából vagy al*a*mínium. Alamínium üveggolyó. A németekről nem is beszélve. Bon voajázs.

Még valami: azt írja itt nekem, hogy „Dernschwam a Fuggerek ügynökeként 1553-ban végighajózta a Dunát a törökhöz, elkövetvén azt a hibát, hogy nem ismerték föl Amerika fontosságát; tönkre is mentek”. Fölteszem, a Fuggerek. Látom, két előétel közt szereti szórni a *tárgyi*

apróságokat. Kedves Barátom, hülye és próféta közt választva ne habozzon, az előbbit.

Mondja, nem öregszik Maga? Persze, szamár kérdés, hisz ha nem öregszik, azt válaszolja, nem, ha meg öregszik, akkor épp az öregedést nem veszi észre – ez az öregedés –, mi mást válaszolna, mint nem. Tehát tudomásul vettem: nem, nem öregszik.

Az tényleg igaz, hogy Dernschwam Veraniccsal Ankara környékén megtalálta Augustus politikai testamentumát? És Maga szerint ez akkora szenzáció volt, mintha egy új Szophoklész-drámára bukkantak volna. Mért pont Szophoklész?

Még valami: megint szórakozik! Én szeretem, ha jól érzi Magát, ez engem is animál, de az sok, hogy „a Lady jeges pillantással végigmért”. A jeges, az sok. Apám figyelmeztetett volt, hogy ha elkésünk az iskolából, akkor vagy azt kell mondani, hogy a Kálvin téren leszakadt a villamos vezeték, vagy azt, hogy megtámadott egy tigris, de hogy a leszakadt vezetékű villanyost tigris tartotta sakkban, ez sok, az osztályfőnök gyanút fog. Gondoljon erre, kisszívem.

Én meg Magára gondolok sokat. Ugye, nem haragszik rám? Vagy történt volna valami, amit nem vettem észre? Egy-egy Beszámolóját többször is elolvasom. Elképzelem egy napját, ahogy reggel fölkel, lezuhanyozik, fogat mos, aztán csak utazik, utazik… Azt olvastam valahol, hogy a magyarok barátságosak és egyszerűek. Maga nem valami barátságos. És hogy Magyarország boldoggá teszi az embereket. Maga boldog? Flaubert „a félbemaradt gyönyörök esztétikájáról” ír. Nagy marhaság. 5.99 dollárért 24 szál vörös rózsát vittem apám sírjára. Stop. Megbízó (Bérlő)

VÁLASZTÁVIRAT

A Duna állandóan változik, s dolgait örökkön homály fedi. Utazó.

Csatlom (sic!) Timothy Garton Ash megfigyeléseit, akiről bízvást elmondhatjuk, hogy cárt, vékonyka angol vállain cipeli a közép-európai drímet, ő állítja A dunai halak ívása a kommunizmus romjain című briliáns New York-i esszéjében: Akié a hal, azé a hatalom. Valóban, ez a térség nyitott alapdrámája. Ash persze úgy teszi fel a kérdéseit egy, mondjuk,

szerda délután, hogy azokban ott van két-háromszáz év. Ash angol. Hogy ez őt *ennyire* megnyugtatja, az legyen az ő problémája. Michnik elementáris erejéről, viharosságáról elismerően említi: Pisces vivunt in aqua. Teljes szívvel csatlakozom a nagy lengyelt dicsérő sorokhoz. Kunderáról lényegében nem nyilatkozik (csak sejtetni engedi, hogy pl. a Dosztojevszkij-vitában Brodszkijjel ért egyet): Hal a halat bántja is meg nem is. A „fejétől hal a hal” kétértelműsége (bűzlik!!!) nem Havelnak szól, nem is a szlovákoknak, hanem az „egésznek”, illetve, hogy egész-e az egész, hal-e a hal, ha a fejétől az. A meddig hal a hal? kérdését is csak egy angol teheti föl anélkül, hogy a nemzeti elfogultság Trianont ne kiáltana. Konráddal szemben elköveti azt a gorombaságot, hogy egy ideig Joseph Conrad-ra is gondolhatunk, s mikor végül kiböki: Jobb ma egy hal, mint holnap egy halász!, úgy érezzük, a könnyebbik utat választotta. A befejező passzus mesterien foglalja össze az új Európa zavarát: a halnak négy lába van, mégis megbotlik (mely szemérmesen visszautasítja „a nagy halak megeszik a kishalakat” pesszimizmusát). Stop, hogy úgy mondjam. Ach, Mittel-Európa…

Déli fél egy órakor taszították el hajónkat a bécsi parttól a „Hugelman” kávéház elől. Minden rangosztály és minden nem együtt van itt; puderos, kabátos fodrász és vén kofa épp úgy eljön ide kávézni, mint a báró vagy a gróf likőrözni. A víz sodra visz minket lefelé, de amikor lehet, a vitorlát is kifeszítik. Ha pedig elül a szél, vagy ahol kiszélesül a Duna és folyása meglassul, evezőt ragadnak azok az utasok, akik ilyenfajta szolgálataik ellenében ingyen utaznak.

– A Bucintoro! – kiált fel mellettem Antalffy Gyula, s valóban Batthyány Tivadar rejtélyes szerkezete az. A hatalmas lapátkerekekkel fölszerelt kerek faalkotmány 1797 óta kelt feltűnést; a partról nem vontatják, gőz és füst nem távozik belőle, s zakatolás nélkül, csendesen halad a víz ellenében is. Formájából arra lehet következtetni, hogy a hajótestben körbe járó lovakkal forgatott járgányféle hajtja a lapátkerekeket. Vagy tinók. Van olyan pletyka is, hogy nők. Meztelen fiatal nők körbe-körbe. És nem rabok; állítólag jószántukból. Tivadar meg ül a hajó feneketlen mélyibe vezető lépcsők tetején, s nézi az „asszonyhordát”, ahogy csattan a lábuk, feszül az izmuk, s lopva mosolyt küldenek a férfi felé. A reformkor bölcsője, mondaná a kellemetlen Grillparzer.

Orthban megnéztük a kastélyban a Duna-kiállítást. Untam. Rudolf vadászgatott volt errefelé; akkor is untam. Kikocsiztunk az Uferhausba, jót ettünk, egy haltüdőlevest, meg egy fokhagymás szerbpontyot. Több bort ittunk, mint kellett volna. Szuszogva kiültünk a Duna-partra, süt a nap, folyik a víz, fokhagymaíz a számban.

Ekkoriban – mikor Orthba értünk? – éppen változott Európa, kiderült, hogy a véges nem végtelen és a történelem nem egy befagyott tejesüveg, aminek eddig látszott. Az utazók úti jelentéseikben már nem is említettek neveket, börtöntöltelékekből lettek miniszterek, államelnökök, miegymás; akár egy Balzac-regényben, sorsokat sodort az áradó víz, egyik pillanatról a másikra születtek karrierek, s láthattuk, néha még a tévé is közvetítette, hogy valakinek leáldozott a csillaga, épp ott áldozott le, percek alatt.

Ezt is, azt is lehetett gondolni. Hogy végre fölszámolható az az űr, ami a Monarchia helyén támadt. Itt behorpadt Európa, akár egy rossz gumilabda. Hazug nyugalomban élt a világ, beszorítva, mint két satupofa, a nagyhatalmak közé. Ahogy a *Bikini* együttes énekli: Amilyen jó nő Amerika, pont olyan férfi Oroszország, s valahogy úgy folytatódik, hogy a Dunát a lábuk közé kapják, és szorítják, szorítják.

Olyan volt ez a vidék, mint a zseniális művek: bizonytalanságot és nyugtalanságot ültetett a világba. („Tudja, uram, hol lett Közép-Európa elszabva? Hát amikor nem vették be a Monarchia-buliba a cseheket!")

Bruck an der Leitha (Királyhida) magasságában Vodička, az öreg árkász oda nyilatkozott, hogy a begyében vannak a magyarok, mire Švejk megjegyezte:

– Nem minden magyar tehet arról, hogy magyar.

– Hogyhogy nem tehet – fortyant föl Vodička –, mindegyik tehet róla! Mindegyik tehet róla, marhaság.

A Szentföldre tartó Babenberg Ottó freisingi püspök (a II. Géza királyunkkal harcban álló II. Henrik osztrák herceg testvére) hasonló riadt és gyűlölettel teli tekintettel nézi a parton álló magyarokat: kinézésük marcona, szemeik beesettek, termetük alacsony, viseletük vad, nyelvük barbár, úgyhogy vagy a sorsot kell hibáztatni, vagy az isteni türelmet csodálni, amely e szörnyeteg embereknek ilyen gyönyörűséges országot adott.

Grillparzer említi igen szórakoztató Duna-naplójában, hogy az, amit a magyarok folyvást akarnak, az nehezen volna ócsárolható, ha legalább 30 millióan volnának, de így, ahogy van, elég nevetséges. Ezt Pozsonyban rögzíti éppen az országgyűlés alkalmával 1843-ban! A reformkor teljében! Lejjebb hajózván valamelyest visszakozik, úgy érzi, nézve ezt a varázsos vidéket, hogy jobban megérti a magyarok magasra törő écáit. Ich habe mich ein wenig mit ihren Superlativen ausgesöhnt.

Alig tudok elmenekülni tőle, hogy így csikar a hasa meg úgy. Ez az egyetlen témája. Meg valami szép Horváthné. És hogy milyen förtelmes a kiejtésem.

Hárman álltunk a fedélzeten, Grillparzer, Lady Mary Montague (Wortley török követ felesége) és jómagam. Grillparzer magában beszélt, ami részint kínos volt, részint kapcsolatot teremtett köztem és az asszony közt.

Hogy, bittschön, összeomlik itt minden, új üresség támad a régi helyén, s elhízott méteres patkányok fognak a házakba betörni, Európa összeomlott, ezt az omlást hívjuk új Európának, de senkinek semmi sincs a fejében, a régi jogi keretek nem működnek, s új nincsen, és nincsen esély a legocsmányabb és totális háború befejezésére, a természet elleni háborúra gondol.

– Indeed nothing can be more melancholic than travelling through Hungary. Nincs a világon szomorúbb, mint Magyarországon utazni, írja a Lady 1716 januárjában kelt levelében Győr alól Pope-nak (nota bene Csokonaink tőle lopta a Dorottyát).

Elegem lett Európából. Általában elegem szokott ebből (belőle) lenni. Még nem értük el Komáromot. A Concó-patak torkolata fölötti kis szigetet kőgát köti össze a parttal. A sziget alsó sarkán gyakran rabol a balin! Kicsit lejjebb, Almásfüzitőnél annyira szennyezett a víz, hogy különösen alacsony vízállásnál a kifogott hal gyakran élvezhetetlen. Kit kárpótol, ha tudjuk, hogy Neszmély környékén sok paduc tartózkodik, kit?!

Neszmélyben meglátogattuk Hegedűs Fricit és borait. Berúgtunk derekasan. Sikamlós részeket olvasott föl nekünk Martin Opitz: Buch von der deutschen Poeterey c. könyvéből. Levágták tőből a lábát, de úszik, tornázik, erősebb, mint valaha. A szív nem ráncosodik.

Gyönyörű hajnalra ébredtünk. Olyan szürke volt, szürke, szürke, szürke, mintha semmi, de semmi nem történt volna előző nap. Ahogy Ulmban mondják: Jó szándékból még nem születik utazás.

Ezalatt a hajón fertőzés ütötte föl a fejét, mire mi visszaértünk, teljes káosz fogadott minket. A kapitány sápadtan mentegetőzött. Későbben értettem meg, de akkor jól megértettem, miért: azt hittem, a beleimet is elhagyom, hogy kiszakadnak a beleim belőlem, s hűtlen kígyóként elinalnak, el, el tőlem, előbb a beleim, a vastagbél, a vékonybél, a vakbél, (IV. vakbél, deleatur), azután a belső szerveim szakadnak le rólam, így aztán ez az „én" egyre kevesebb lett. Behúzódván kajütöm részterébe azonnal fölfogtam a posztmodern életérzés dezintegrációs törekvéseit, azt, hogy csak kontingens, decentrált és széttartó „rendszereket" ismer el.

Széttartottam.

Nem térhettem ki a radikális meghatározatlanság következményei elől, az ontológiai bizonytalanság kérdése nyert abszolút centrális értéket, s kinézve az apró, kerek ablakocskán, nyögés, nyöszörgések és *valódi* szenvedések közt, látva a *szürke és erős* sodrást (valamiképpen abban a husserli értelemben, mely szerint a logosznak az az alapvető lételméleti sajátossága, hogy nem birtokolja senki, nem tartozik senkihez: *van*), szakadva le rólam, így éreztem, mind mi máj és lép, s lombos tüdőm szép cserjéi önmaguk örvényében el, hogy végül be a Dunába: mintha önmagamat szültem volna meg. Ezért értelmezendő a Duna mint önmagát megszülő műalkotás.

Költészetből nem vezet közvetlen út az életbe és az életből sem a költészetbe, nyögtem fel, s továbbra is ott kuporodva a kajütvécé kétséges bensőségességében, szükségszerűen teremtettem meg, magam épp szűnőben, a szubjektum lebontásának föltételeit, Visegrád csipkés kontúrját csúf köd lepte be, nyugtalan, kavargó eső fonódott körénk, minden-minden húzódott ki belőlem, a nyelvem is – ami üdvösen kétértelmű szó itt Pannóniában –, száraz, elfehéredett „végtag" lóg belőlem, miközben én éppenséggel azzal, azzal az anyaggal helyettesítem magamat, mely távozik belőlem.

Ahogy már említettem, eltöröltem az „én"-t, és beláttam, az embert új módon kell összerakni: beszédmódokból, közmondásokból, értelmetlen vonatkozásokból, árnyalatnyi, nevesincs finomságokból. Ecce homo, egy ember, idézőjelben.

Szavak és motívumok ismétlése – bevert szögek módjára ötleteket rögzítünk és tréfákat függesztünk rájuk.

Származás, életút – ostobaság! Jüterborgból vagy Königsbergből származik a legtöbbje, és a Fekete-erdőben végzi valahány!

Most gondolatmeneteket csoportosítunk, bevetjük a földrajzot, álmodozásokat illesztünk bele s hajítunk félre ismét; semmit se fűzünk egybe többé motivikusan és lélektanilag, mindent csak megkezdünk, de semmit nem viszünk végbe, minden nyitott marad, ellen-szintetika.

Ehhez ragaszkodunk – szemközt az összeegyeztethetetlennel. Hogy történjék esztétikai megjelenítésem? Esztétikai megjelenítésem csakis a centrumát veszített életvalóság nem organikus szerkezetének megfelelően történhet. Ez a teória.

Összeismerkedtem a két fűtővel, egy dunaszerdahelyi ikerpár, az anyjuk szakácsnő a gönyüi halászcsárdában, az apjuk jugó vendégmunkás, hórihorgas, örökké vidám, horvát fickó, aki szüntelen vicceket mesélt a gyerekeinek, például elmagyarázta a teória és a praxis közti különbséget, a lurkók arca feketén csillogott a fekete gyémánttól, menjetek ki a konyhába, s mondjátok meg anyátoknak, hogy akkor most 50 ezerért le kéne egy idegennel feküdnie, hosszú győzködés után jelentik a fiúk, hogy a mama hajlandó, rendben, akkor most menjetek be a nővéretekhez, hasonló föladattal, azonnal jelenthetik, hogy rendben, látjátok, teoretice van 100 ezer forintunk, praktice van két kurvánk, akkor kopogtak, ki az?, suttogtam, Lady Montagu, súgta Lady Montagu, azonnal menjen innét!, suttogtam, higgye el, tudom, mit érez, súgta a lady, nem érdekel, már megbocsát, hordja el az irháját, suttogtam, megyek már, súgta Lady Montagu, noha ön kitűnő társalgó, menjen, suttogtam, de ígérje meg, hogy soha nem lesz 35 éves, megígérem, megígérem, súgta, s lépései távolodtak. Vágyam és kijózanodásom minden erejével a heroikus elem után nyúltam…, kinyitottam az ablakot, a kalóz eső vékony, hideg szálai szúrni kezdték arcomat, kezemet, a levegő sűrű lett, akár egy gőzkamrában, a hajón mindenki a „kanyar”-t várta, a híres, veszélyes Dunakanyar-szelet (amelyet annyiféleképp jellemeztek, ahány hajóst kérdeztünk), LESZ, AMI LESZ, kinn a bárány, benn a farkas, szerteszéjjel van gondolva a világ, hazudott a mítosz, woher, wohin, nicht Nacht, nicht Morgen, egy utolsó mocskos rohammal futna minden belőlem, minden „elveszett én” veszni készült, a kajütvécé fölmelegedett deszkáján úgy éreztem magam, akár egy térbeli Moebius-szalag, dióként a dióban. Amott már Budapest fényei.

19. Le città invisibili

(Láthatatlan városok)

I.

TÁVIRAT
Nem hiszek Magának. Megbízó (Bérlő)

VÁLASZTÁVIRAT
No comment. A torkolathoz közeledve szaporodnak a metaforák. Utazó.

És magában még ezt gondolta: *Minden* Megbízó (Bérlő) *életében elkövetkezik a pillanat, amikor túljutnak a végtelen meghódított területek fölött érzett büszkeségen, és a bánaton és megkönnyebbülésen, amit a tudat okoz, hogy hamarosan le kell mondani ezek megismerésének, megértésének akár csak a lehetőségéről is* – és ha ilyenkor Megbízó (Bérlő) kinéz magányos szobájának ablakán, olyan ürességérzet fogja el, olyan lehetetlen kizárólagosság, mozdulatlanság, mintha befagyott volna a Duna, és eluralkodik rajta a kétség, a kétségbevonás, melyet aggályosan megkülönböztet a kétségbeeséstől.

Ez a pillanat azonos avval, amikor ő, Utazó, szülővárosába érkezik…

A városok és az emlékezet. 1.
Elindulván arra és három napon át kelet felé haladva, az Utazó Budapesten *találja magát, a városban*, amely gyönyörrel engedi két keble közé a Dunakígyót. Nagy itt a folyó. Ezt látva az idegen azonnal otthon érzi magát.

A városok és az emlékezet. 2.
Aki sokáig lovagol elvadult vidéken át, vágyódni kezd egy város után. Végre megérkezik Budapestre, a városba, amely úgy pörög-forog saját

emlékezete körül, mint egy ócska vásári ringlispíl, a városba, ahol *ha az idegen két nő közt habozik, talál egy harmadikat*, ahol az öregek a Duna-parton (többnyire a pesti oldalon) egymásnak gonoszul gáncsot vetnek, majd harsányan nevetve sikoltoznak: 11-es! 11-es! Ezeket tapasztalva az idegen olyan idegennek érzi magát, hogy vakaróznia kell, vakarózási roham fogja el, s ez már közel áll az otthonosság érzetéhez.

A városok és a vágy. 1.

Budapest *városáról kétféleképpen lehet szólni:* beszélhetnénk „a város formájáról", azaz a topológiáról, a centrum és periféria, a városmag és városszél viszonyáról, a munkás- és úri negyedekről, a kultúráról és a természetről (a városban), s mindez nem volna más, mint azok a képek, melyeket csukott szemmel látunk hosszú, céltalan kószálásaink után, geometriai álmodozásnak nevezhetnénk ezt; *megemlítendő, hogy az eladósorba jutott lányok minden kerületben más kerületből származó ifjúval kötnek házasságot; számításokat lehet végezni, melyek alapján megtudható minden a város múltjáról, jelenéről és jövendőjéről; vagy elmondható az is, amit egy utazó mesélt, miközben engem odavezetett: „Kora ifjúságom idején érkeztem meg egy reggelen,* s alig voltam még két napja Budapesten, amikor megismerkedtem egy kis fekete asszonnyal, és nagyon beleszerelmesedtem. Az asszony alig beszélt, inkább csak mosolygott. Minden áldott nap fölkeresett a szállodámban, pontban tíz órakor érkezett és pontban negyed egykor távozott. Nagyon jó volt együtt lenni vele, egyszerre nyugodt és viharos. Olykor mint a gyerekek birkóztunk, kis pofonokat adtunk egymásnak, nevettünk, vetődtünk ide-oda az ágyon. Vidám tudomány! Olykor meg mozdulatlanul feküdtünk egymásban. Évek múlva meghalt, de én nem hagytam el ezt a várost. Pontban tíz órakor lehunyom a szemem, és pontban negyed egykor kinyitom. Gyűlölöm ezt a várost."

A városok és az emlékezet. 3.

Hiábavaló kísérlet volna, nemes lelkű Megbízó (Bérlő), *leírni neked,* hogy a nyelv *milyen magas bástyafalával körülkerített* város Budapest, hiábavaló volna e nyelv idegenségét éreztetni, a szavak idegenségét, ami épp azért elemi erővel hat a látogatóra, amint áll a Nagymező utca és az Andrássy út sarkán (a pesti Broadway és a magyar Champs-Elysées, ez utóbbi a Hősök terére vezet, ellentétben a franciával, mely, úgymond, a

végtelenbe), áll a látogató a forgatagban, és (ahogy a *ruszcsuki álmodó*) „olyan emberről álmodik, aki elfelejti a föld nyelveit, míg végül egyetlen országban sem érti, mit mondanak. Mi rejlik a nyelvben? Mit takar el? Mit vesz el tőlünk? A látogató a Magyarországon töltött hetek alatt egyetlen magyar szót nem próbált megtanulni. Nem akart semmit elveszíteni az idegenszerű kiáltások erejéből. Azt akarta, hogy benső valójukkal érintsék meg a hangok, hatásukat ne gyöngítse hiányos és mesterkélt tudás. Semmit sem olvasott erről az országról. Az a kevés ismeret, ami egy élet során minden országról és minden népről ránk ragad, az első órákban lefoszlott róla."

Nagy jó uram, nemes Megbízó (Bérlő), fölösleges volna e nyelv természetének idegenségét ecsetelnem, azt a váratlan készségességet, melyet olykor tanúsít (a magyarok büszkén mondogatják, hogy nyelvük olyan, akár a kurva, mindent megtesz, amire kérik – hadd ne minősítsem ezt a szexuális kultúra szempontjából), azt a furcsa trehányságot, mely egyszerre látszik szabadságnak és bárdolatlanságnak, lebegésnek és pontatlanságnak, költőinek és költőieskedőnek, nagyvonalú látomásnak és homályos pepecselésnek. Hol tömör, ősi és zengő ez a nyelv, hol kellemkedő, gügyögő, pösze.

Hiába! Mert ez a város néma, hallgatag, megnémult, nyelve elveszett. *A leírásnak, hogy milyen ma* Budapest, *magában kellene foglalnia* Budapest *teljes múltját. De a város nem beszél múltjáról, magába zárja, mint tenyérvonalait a kéz, felrajzolva az utcák hajlatába, az ablakok rácsaira, a lépcsők korlátaira, a villámhárítók antennáira, a zászlók rúdjára, minden vonalat át- meg átszelnek a még újabb karcolások, fűrésznyomok, vésetek, vonalkák.*

A városok és a vágy. 2.

E város lakói így definiálták a boldogságot: A Szentendrei-szigeten, a naplemente előtti ragyogásban, abban a ragyogásban, melyben – ha egy apró görög szigetről volna szó – a görög bölcselet született, abból és nem másból, ott ülve egy rozoga, kiszolgált széken, mely majdnem összedől, összeomlik, figyelve a Dunáról hazatérő halászok komótos, régi mozdulatait, egy pillanatra nem tudva, én vagyok-e a parti homok, a víz, a halász, a kagyló, a hal, a fény avagy a roncs szék. Ilyen hatalommal rendelkezik Budapest, *a csalárd város.*

A városok és a jelek. 1.

Minden városnak van titka. Budapest titka a csalárdsága. Valami rossz fátyol borul erre a városra, akár egy harmadosztályú táncosnőn, látod lecsüngő hasát, a háj gazdag redőit, a horpadt combokat, a megduzzadt bokát – és akkor egy apró szellő meglebbenti ezt a fátylat, talán csupán azért, mert megérintett egy vad pillantás a zsinagóga előtt, vagy a buszsofőr fütyülni kezdett egy kis Donizettit (Don Pasquale nyitány!), dübörögve végig az Andrássy úton, vagy csaknem akaratlanul meglesed, ahogy a Városligeti tavon két ifjú megfogja egymás kezét, majd nagy nevetéssel ladikjukkal vízbe fordulnak, cápa! cápa!, kajabálják, és ebben a pucérságban rálátsz egy őrületes városra, amelynek nem Bécshez volna köze („Budapest olyan, mint Bécs, csak az működik"), hanem inkább a húszas évek excentrikus Berlinéhez.

Hagyod, hogy nézzenek, belefütyülsz a Donizettibe, sóvárogva pislogsz a két fiú felé, és látod, hogy ez a város: szép. Kihívó, veszélyes, ordenáré, nagyvonalú és önző és hiú: szép. Szomorúság fog el, már várod, hogy visszalebbenjen a fátyol, s a művésznő „fáradt farát" megrázza. Ehhez a nőhöz tényleg nincs közöd, nyugodtan bujdokolhatsz tovább.

A városok és az emlékezet. 4.

A titokról nem lehet beszélni. Minden városnak van titka. Vérfürdőváros, mondja Örkény.

Városok és a vágy. 3.

Egy régi rác olvasókönyvből: Ha valaki a hamisítatlan magyar temperamentumot a konyhaművészettel párosítva akarja megízlelni, és a bohém légkört jobban kedveli a makulátlan tisztaságnál, akkor ebédelni okvetlenül a rómaifürdői három máminál kell a Bivalyosban.

És még azt olvashatni itt: Az utazás betegség.

A városok és a jelek. 2.

Akkor, amikor a Lenin körútból Teréz lett és élelmes diákok „A szocializmus utolsó lehelete" föliratú konzervdobozokból csináltak pénzt, élt akkoriban egy asszony a Majakovszkij (akkor már ismét Király) utca 13-ban, a Gozsdu-udvarban, mely talán Budapest „legnagyobb s legtitokzatosabb átjáróháza", egy asszony, aki kövér és rózsaszínű volt, akár egy malacka, mégis mindenki nagyon szerette a környéken, de még

Ráckevén is akadt tisztelője, meg Újpesten is, talán a szaga miatt, mert olyan jó szaga volt. Az asszony, aki amúgy egyedül élt, kis fiolákba gyűjtötte a Dunát. Volt neki esti Dunája, hajnali Dunája, tavaszi Dunája, haragos Dunája, zajló Dunája (ezt a jégszekrényben tartotta), volt zöld Dunája, szőke, szürke és kék Dunája, és ki tudná mind felsorolni; ott sorakoztak az ágya fölött egy kézzel faragott polcon, és aki ott járt, az asszony minden tisztelőjének végig kellett nézni a kollekciót.

Ez a Duna, morogták a férfiak.

A karcsú városok. 1.

Nem tudni, hol laknak e város (Budapest) istenei. Vannak föltételezések.

II.

TÁVIRAT

Nem tudok hinni Magának. Megbízó (Bérlő)

VÁLASZTÁVIRAT

Konkrétan! *A hűs szellő iszapos folyótorkolat illatát hozza.* Utazó.

Magában pedig ezt gondolta: Azt kérded, *azért utazom-e, hogy újra átéljem a múltamat?* Azazhogy *megtaláljam a jövendőmet?* Válaszom ez lenne: *A távol nem más, mint negatív tükör. Az utazó felismeri azt a keveset, ami a sajátja, miközben felfedezi azt a sok mindent, amit nem ért el, és nem ér el soha.*

A városok és az emlékezet. 5.

Budapest olyan város, hogy 1980. augusztus 14-én egy nevesincs forgószél fölkapott egy egész dunai kirándulóhajót, majd átemelte, átdobta a legpatinásabb magyar Duna-hídon, a Lánchídon. Az 1842-es alapkőletételhez (és egyáltalán!) Mauthausenből hozták a gránitot. Amikor az 1849-es avatás után az éles tekintetű pest-budai nép csúfolkodni kezdett azon, hogy a hídfőknél heverő grandiózus oroszlánoknak hiányzik a nyelve, a szobrász, bizonyos Marschalkó János, a legenda szerint,

elkeseredésében a Dunába vetette magát. Ki ment át először a hídon? Haynau bizony, az a hóhér! És ki nem ment át rajta sosem? Igen, Széchenyi. A vaporettószerűség minden utasa vízbe fúlt, egy Szörényi nevűt kivéve. A szerencse fiának tartották, pedig ő járt a legrosszabbul, mert az összes utas, az összes áldozat – legalábbis az Úristen állítása szerint – mind a Mennyországba került.

A városok és a vágy. 4.

Amikor Cortázar megérkezett Budapestre (titokban, sötét szemüvegben), azonnal – itt egy kézmozdulat következett: egy hullámot mutatunk így, vagy a lesiklást, alámerülést, Vidám Parkban a siklót, vagy lavinát, fejesugrást –, szóval, hogy *így*, azonnal, egy gyönyörű cigány nővel, nőnek, nőben, a mozdulat értelmezésétől függően. Ó, Julio.

A városok és a jelek. 3.

Budapest városa, amelyet akkor teljes hosszában bejártunk, nem látszik sűrűn lakottnak. Megparancsoltuk a kocsisnak, hogy a legjobb fogadóhoz hajtson. A kocsis rákanyarodott a hídra, mely mintegy négyszáz százseny hosszú (1 százseny=2,134 m). A hídról csodálatos látvány tárul elénk; a Donau-Wörth től Kiliáig hömpölygő Duna, annyi véres csatának szemtanúja, annyi ezer szerencsétlen harcos temetője kanyarog a széles partok között.

Láttuk a színházat az egyik sétatéren. Elég masszív épület. Thalia templomának előcsarnokában egy olasz bohóc ütötte fel a sátrát. Kisszámú néző figyelte a púpos nápolyi halhatatlan, de kissé hervadásnak indult drámáját. „Povero signor Pulcinella!” De milyen fülekhez szólt, milyen fülekre pazarolta szarkazmusának kincseit, gúnyos kacaját és a lazzaronik vaskos tájszólását? A komoly magyarok, akik megálltak előtte, bolondnak nézték, és legtöbbje azonnal továbbállt, pipájukból füstkarikák megvető jeleit eregetve.

A karcsú városok. 2.

Az év vége felé, mikor hideg van már, hamar sötétedik, s a köd nem ritkán, akár egy kóbor, kiéhezett farkascsorda szállja meg a várost, az ember levelet kap Donaueschingenből, egy szerelmes levelet, egy hóbortos, gyönyörű, alpári, viharos levelet. Egyes föltételezések szerint a város istenei ezekben a farkasokban laknak.

A városok és a cserék. 1.

Nyolcvanmérföldnyit hajózva a misztrál ellenében, az ember Budapest *városába érkezik, ahol hét nemzet* gyűlölete *gyülekezik minden napéjegyenlőség idején.* Cserebere fogadom, többé vissza nem adom.

III.

Magában pedig ezt gondolta:

…valahányszor megérkezem Budapestre, szülővárosomba, kétség és kétségbevonás uralkodik el rajtam, amelyet ugyan aggályosan megkülönböztetek a kétségbeeséstől, mindez azonban nem változtat a már-már rituális tehetetlenségemen.

Próbáltam a járt utat járatlanra nem cserélni, külföldi kiadványokat lapoztam, melyek a városomról énekeltek (Geo Spezial, Stern stb.), akkoriban Közép-Európába éppen *in* volt, a Napnyugat kicsiny időre nem önmaga dicsőítésével ütötte el az idejét, illetve ennek egy összetettebb, ezért rokonszenvesebb módját választotta.

Lényegében Adam Zagajewski példáját követtem. Aki Wysoki mur (A magas fal) című írásában (in: Zeszyty Literackie, 7 [1984], 16–42.) azt a kérdést teszi föl, hogy mi lenne, ha én, az író, dánként jönnék Lengyelországba, mit látnék, értenék, hinnék, mit fognék föl a váratlan indulatokból, s vajon képes volnék-e kúszni a nemzeti bensőségesség és cinkosság láthatatlan, föld alatti furataiban, ahol többnyire csak a bársony sötét a társam.

Evvel a fikcióval jártam a turisták ösvényeit, hogy dán vagyok, német és holland. Emlékszem, a hetvenes évek elején a nyugati látogatónak éttermi bonokat kellett kötelezően beváltania, és a nagynéném hátrahagyott bonjait (hisz értelemszerűen nálunk lakott és evett) mi ettük föl, és ehhez külföldinek kellett eladni magunkat. Emlékszem, nagyon udvariasan bántak velünk, ettünk a Rózsadomb étteremben, meg a Kárpátiában is. Apám volt a főbohóc, soha nem láttam olyan *biztosan vidámnak,* mint akkoriban, pedig akkor talán még mindig segédmunkás volt valahol…

A városok és a vágy. 5.

Hat nap és hat éjszaka után az ember Budapestre *érkezik. A fehér várost a holdfény szabadon beragyogja, utcái gombolyagfonalként tekerednek. Alapításáról ezt beszélik:* az őskőkorszak embere után, akinek ittlétét több helyen, például a Remete-barlangban feltárt emlékek bizonyítják, a kelta-eraviscusok alapítottak telepeket a mai Budapest helyén. Történt, hogy ezek a kelta-eraviscusok egy éjszaka, mindahányan *azonos álmot láttak: egy asszonyt, aki rohan éjszaka egy ismeretlen városban, háttal feléjük, hosszú haja lobog, meztelen. Azt álmodták, hogy üldözőbe veszik. Körbe-körbe futottak, de mindannyian szem elől vesztették.*

A városok és a jelek. 4.

Álmukból ébredve elindultak megkeresni azt a várost; nem találták meg, de elhatározták, hogy fölépítenek egyet, amely olyan, amilyen az álombeli volt. Az utcák elhelyezésénél mindenki újra bejárta az üldözés közben megtett útvonalát; ott azonban, ahol elvesztette a menekülő asszony nyomát, másként rendezte el a tereket és a falakat, hogy a nő ne tudjon előle többé megszökni.

Ez lett Budapest városa.

A karcsú városok. 3.

Új emberek érkeztek más országokból, akik ugyanazt az álmot látták, amelyet a régiek. A rómaiak a Krisztus utáni I. században érték el itt a Dunát. Ők Aquincumot építették föl a nő kedvéért (úthálózat, közművek).

A városok és a cserék. 2.

A népvándorlás hullámainak nyomására egyre jobban visszavonuló rómaiak helyét a hunok foglalták el. Majd Nagy Károly, majd a szlávok. Ez volt az az idő, amikor *az utcán járó-kelő emberek nem ismerték egymást, ha szembetalálkoztak, ezerféle dolgot képzelt a másikról mindenki: találkozásokat, amelyek létrejöhetnének közöttük, beszélgetéseket, meglepetéseket, simogatásokat, harapásokat.*

Ez volt a városnak az az ideje, amikor *senki nem köszönt senkinek.*

A városok és a szemek. 1.

A középkori Pest és Buda emlékhelyeit (román stílus), ahol az álombeli nő megfordult, elsodorta az 1241-es tatárjárás. Később a

gótikában a Belvárosi templom szentélyrészén tűnt föl a szőke lobogó haj, a margitszigeti domonkos rendi apácazárda szigorú udvarán, később Zsigmond palotájában, mely egész Európa figyelmét magára vonta, később a török megszállás idején a fürdőkben látták, a Királyban, a Rudasban, az Imrében, illetve a rózsadombi Gül Baba-sírkápolnában, később a barokkban főként a Kriszt-házban (melyben ma a Százéves vendéglő működik), az 1838-as kora tavaszi árvíz idején a hős Wesselényi ladikjában, az eklektika idején Budapest legnagyobb középületein és bérházainak túlnyomó részén.

Az újabb s újabb korok (a munkásmozgalom kialakulásának ideje, a Horthy-korszak, a felszabadulás satöbbi) mind *fölismertek valamit az álmukban látott utcákból, aztán oszlopcsarnokokat és lépcsősorokat helyeztek át, hogy jobban hasonlítsanak az üldözött nő bejárta útvonalhoz, és hogy ott, ahol eltűnt, többé ne tudjon menekülni.*

A korábban érkezettek nem értik, mi vonzza a későbben érkezetteket Budapestre, *ebbe a rút városba, ebbe a csapdába.*

IV.

TÁVIRAT

Nem hiszek Neked. A te Budapested nem létezik. Talán sohasem létezett. Bizonyos, hogy nem fog létezni többé. *Miért áltatod magad vigasztaló mesékkel? Jól tudom, hogy birodalmam rothad, akár a mocsárban a holttest, amelynek mételye megfertőzi a belőle lakmározó hollókat éppúgy, akár a nedveivel trágyázott talajból kinövő bambusznádat. Mért nem beszélsz nekem erről? Miért hazudsz* Megbízódnak (Bérlődnek), *idegen?* Megbízó (Bérlő)

VÁLASZTÁVIRAT

No comment. *Felfedező útjaim célja ez: a még fellelhető boldogság nyomait kutatva, felmérem ínségét. Ha tudni akarod, mekkora sötétség vesz körül, éles szemmel kell nézned a távoli, pislákoló fényekre*. Utazó.

A városok és a jelek. 5.

Senki nem tudja nálad jobban, bölcs Megbízó (Bérlő), *hogy a városokat sohasem szabad összetéveszteni az elbeszéléssel, amely leírja őket. Mégis a kettő között szoros összefüggés van.* Ha leírom neked a budapesti nők csípőjének mozgását, melytől kivilágosodik az Oktogon, és megárad a Duna, és vidám kis sajkák kóborolnak a vízzel borított belvárosi utcákon, „Közép-Európa Velencéjében", akkor *ebből az elbeszélésből Te azonnal megérted, micsoda koromfelhő lepi be* Budapestet, *és milyen ragacs tapad a házak falához, s hogy az utcai tolongásban a manőverező járművek a falhoz lapítják a gyalogosokat.* És ha az elegáns kalapokról számolok be és egy elnyíló, korallpiros rúzsozású szájról, akkor csak azért, hogy emlékeztesselek az éttermi számlák botrányos „állapotára".

A következőket kell tehát megértened, ó Vándor: ha mondjuk a Hungária kávéházban hibátlan öreg dámákat látsz, súlyos, régi ékszerekkel, vagy elhagyván a híres McDonald'sot, a Vörösmarty téri Gerbeaud-hoz érsz, és úgy érzed, szemrevételezve a kis asztalok körül az éltes, csokornyakkendős urakat, hogy a Monarchiában jársz (csak egy kopottabb verzióban), nem, nem arisztokratákat látsz, nem hírnököket, hanem *öreg embereket*, akik őrzik ezt az időt, amely az övéké volt, és amely már nincs. Nincs.

A hazugság nem a szavakban, hanem a dolgokban rejlik.

A karcsú városok. 4.

Hogy Budapest *azért ilyen-e, mert félbehagyták építését, vagy mert lerombolták, varázslat van-e mögötte, vagy csak szeszély, azt én nem tudom.* Tény, hogy évekkel ennekelőtte patkányok lepték el a várost. A kisebbek malacformájúak, a nagyobbak teherautónyiak (Csepel). De ritka köztük a vad vagy akárcsak a rosszindulatú is. Az őslakosokkal való konfliktusoknak – ha voltak egyáltalán! – inkább az értetlenség meg a félreértés volt a szülőanyja. Van, ki közülük turistákat vezet, insider-városnézés, kultúr-túra stb., vagy csak fölcammognak a Bécsi kapuhoz, ahol a középkorban a vásárok voltak, megnézik a bronz lányka szobrát, aki állítólag a Kazinczy Ferenc (1759-1831) múzsája volt, majd beugranak az evangélikus templomba, ahol nyaranként orgonakoncertek vannak és az istentisztelet német nyelvű. (Koncertjegyek a Vörösmarty téren kaphatók, telefon: 117-6222.) Azt azonban nem kívánnám elhallgatni, hogy az angol kiejtésük nem túl jó, sőt, kifejezetten pocsék az angol kiejtésük.

Nagy Megbízó, dicső Bérlő! Ez az az ügy, sötét árnyék vagy játékos napfoltocska, melyről, ha kedves az életed, ne kérdezd a budapestieket! Akkor se, ha egy patkány kiharap egy darabot nagyon drága kígyóbőr retikülödből, és akkor se, ha egy másik az ágyba hozza a reggelit. *(Most mindenesetre úgy tetszik, boldogok ezek a* lények: *reggelenként hallani, hogy énekelnek.)*

A városok és a cserék. 3.

Italo Calvinót aligha kell a magyar olvasónak bemutatni, de bizonyára meglepetést kelt, hogy sokan a „nemesi rangra emelt" sci-fi egyik legkiválóbb olasz képviselőjének tartják. Ez a könyve Marco Polo és Kublai kán párbeszéde. A nagy világutazó feltárja a zsarnok Megbízó (Bérlő) – és az olvasó – előtt világunk tarka sokféleségét, hihetetlen változatosságát, szívet dobogtató fantasztikumait, s csupán a párbeszéd végén derül ki a világot járt Utazó tréfája: mindvégig egyetlen városról – a szülővárosáról beszélt.

A városok és a szemek. 2.

Budapest *formáját az adja meg, hogy milyen hangulatban van, aki nézi.* Gyere, gyere, bárki vagy is, csinálj egy Budapestet!

A városok és a név. 1.

„Maga egy intelligens ember. Magának magyarázzam, hogy mi az érdeke a pártnak? Egy nevet kérünk. Maga is tudja, én is tudom… Értem… Azt hiszed, patkány, hogy a fájdalom valami alsóbbrendű, *testi* dolog? Tévedsz. Ha tört üveggel átmossuk a húgyvezetéked, akkor majd érezni fogod a faszod metafizikai dimenzióit. Fogod akkor te érteni az egész sein-t meg sollen-t… És fogadj el egy jó tanácsot éntőlem. Ingyen adom: féljél, most igazán féljél…"

A szimmetrikus négy épület a hajdani November 7. téren (ma Oktogon) Szkalnitzky Antalt (1873) dicséri. A körúton jobbra az első ház, a Házasságkötő terem a firenzei Palazzo Strozzi mása. A Pallavicini-palota (Andrássy út 98.) belső udvara egyike a legszebbeknek (vadszőlős átrium satöbbi). A kettő közt, az Andrássy út 60-ban volt az Államvédelmi Hatóság… mije is? Hauptquartierja.

V.

…elment a közeli kispostára, hogy föladja a választáviratot.

VÁLASZTÁVIRAT

Csatolom a számlákat. *Ha a lét minden pillanatában teljességgel azonos önmagával,* Budapest *városa az oszthatatlan létezés színhelye. De hát akkor mire való a város? Miféle határvonal választja el belsejét külsejétől, a kerekek dübörgését a farkasok vonításától?* Utazó.

Szóba elegyedett a postáskisasszonnyal, aki sovány és sápadt volt, és ha kimondott egy számot, elpirult; ötvenhét forint, suttogta például, és rőt fényben úszott a hivatali szobácska. Megbeszélt a lánnyal egy randevút a Duna-partra, és ezt azonnal el is felejtette.

Valahogy mégis találkoztak. Kéz a kézben sétáltak, fújt a szél, levelek szállldostak, akár a papírrepülőgépek. Nagy itt a folyó. A férfi néha gonoszkodva olyan kérdést tett föl, amelyre a lánynak számmal kellett válaszolnia. Olyan rőt lett a Duna vize, mint naplementekor. Akkor így szólt a lány:

– Azt tudja-e, hogy lehallgatják a telefonját? – A férfi derűsen ingatta a fejét, nem, nem, ő sosem gondolt ilyesmire. – Volt kint nálunk egy fiatalember a központból, az mesélte. – A lány keze hideg volt és izzadt. A férfi megszorította, majd kedvetlenül, mint aki az ellenkezőjéről van meggyőződve, azt mondta:

– Nem vagyok én olyan fontos ember. – A lány rajongva fölkiáltott:

– Hát persze, hogy nem! Nem is maga! Hanem valami régi ügy! Roberto vagy hogy hívják…

– Nem ismerek semmiféle Robertót – válaszolta szívdobogva a férfi, és átölelte a postáskisasszonyt. A délutáni bécsi hajó szelte át a vizet, és a potrohos hajó olyan méltóságteljesen evickélt tova, mint egy kövér pap. A kémények gőgösen füstölögtek, a kerekek hűségesen és komolyan lapátolták a vizet, míg a fedélzeten fehérabroszos asztalok látszottak, ahol kövér idegenek sonkát esznek, és hozzá jégbehűtött sört isznak; a korlát mellett színes ruhájú asszonyok és leányok állnak, nagy szalmakalappal a fejükön, és kis zsebkendőiket a férfi felé lobogtatják.

– Mondja utánam: egy, kettő… (Ilyenkor emberünk, nevezhetnénk szerényen Szindbádnak, fehérnadrágos és aranyos sapkájú hajóstiszt

szeretett volna lenni. Hófehér cipőben ábrándos lépésekkel megy végig a fedélzeten, és hódító pillantásokat vet a nyersselyem ruhás, nagyszemű román asszonyokra.)

A karcsú városok. 5.
Ha hisznek nekem, jó.

A városok és a cserék. 4.
Már a legöregebb emberek is alig emlékeznek azokra az időkre, amikor az Antikrisztus uralkodott itten (vesd össze: szakszervezeti bélyeg és úttörő – alias pionír – nyakkendő). Hogy érzékeltessem a helyzet fonákságát, ekkor Budapest volt Szolnok, Szolnok volt Lovasberény, Lovasberény volt Szeged (következésképp a Tisza a Duna, a Duna a Jenyiszej, a Jenyiszej a Tisza), Szeged volt Kőszeg és Kőszeg volt Budapest. Nagyon kellett figyelni. Aki például a Jenyiszejt Jeszenyinnek értette, az az életével játszott.

A városok és a szemek. 3.
Van egy másik Budapest a Dunában, a Duna tükrében. A Duna *olykor növeli, olykor megsemmisíti a dolgok értékét. Ami a tükör fölött értékesnek látszik, nem mindig bizonyul értékállónak visszatükrözve. A két ikerváros nem egyforma, mert abból, ami* Budapesten *létezik vagy történik, semmi nem szimmetrikus: minden arcra és gesztusra a tükörből egy pontosan megfordított arc és gesztus válaszol. A két* Budapest *egymásért, állandóan egymás szemébe nézve él, de nem szeretik egymást.*

A városok és a név. 2.
„A kukucskálón át ma egész délelőtt téged néztelek. Siralmas állapotban vagy… a véraláfutások… a duzzadmányok… Azt is láttam, hogy kézzel feszítetted szét az állkapcsodat, hogy beléd tudják nyomni a vizes kenyeret. Te nem látod magadat, de én látlak téged. Nagyon szép vagy. Tudom, hogy tudod. Látom a szemeden. Érdekes, hogy ez ennyire megtéveszt. Pedig mi egy név? Betűsorrend. Vagy nem?”
Az Andrássy út 39-ben büszke reneszánsz épület állít meg, a volt Nagy Párizsi Áruház (1909). Itt működött a Terézvárosi Kaszinó. A főterem mennyezetén Budapest városának allegóriája, körbe-körbe figurák, melyek a művészetet és a kézművességet testesítik meg. Ma

kempingfelszerelést s ágyneműt árusítanak benne. Az Andrássy út 88-90. épülete toscanai stílusban épült. A homlokzaton azon vidékek címerei találhatók, mely vidékeken áthalad a magyar vasút. E kettő közt, az Andrássy út 60-ban volt az Államvédelmi Hatóság Hauptquartierja.

A városok és a holtak. 1.

Budapest egy nagy falu. Mindenki ismer mindenkit. Engem is ismernek. Ismerlek, szép maszk, mosolyognak rám a falumbéliek. Egyikőjük éppen befőz. – Marmelád – mondja. Istenem, sóhajtok, egy marmeládasszony, és akár egy jókedvű orgyilkos, behúzom magam mögött a konyhaajtót. Búcsúzáskor ez az illető azt állítja, hogy a megszólalásig hasonlítok a nagybátyámra, Robertóra. És beletúr a hajamba.

VI.

…ez a fikció, hogy egy nyugati turistaként, idelátogatóként járom végig ezt a várost, eléggé szimpla (szimplicsek) ötlet volt, de sok játéklehetőséget adott. Azért nem működött igazán, azért nem lehetett következetesen végigcsinálni, mert eluntam, és azért untam el, mert a fikció szükségszerűen tett turistává a vágyott utazóság helyett. Azt mondhatnám az ismert közép-európai kevélységgel, hogy a nyugatiakhoz hülyültem. Ezt önmagában élveztem – legyünk hálásak minden új hülyeségünkért –, csak ismertem már, és őszintén szólva új dimenziókkal nem gazdagítottam e terrénumot.

Laktam a Fórumban, és rajongtam a dunai látkép szépségéért, órákat tudtam állni szobám hatalmas panorámaablakában, nézve a vizet, a hajóéttermet (kínai konyha), a Lánchíd lüktetését, szemben a budai hegyeket, a Várat, a siklót. Kocsit béreltem, játékkaszinóban ültem, és magán kártyaklubokba is eljutottam, rózsadombi újgazdag és belvárosi értelmiségi partikra jártam, és voltam az összes számon tartható étteremben, a kiadásoknál leosztottam a márka feketepiaci árával, nem is volt veszélyes, igaz, különösebben érdekes se. Aztán kimentem lakni a városszéli kempingbe, blicceltem a metrón, nix dajcs, pardon ungaris, állva ettem, tudtam, hol vannak a jó lángoshelyek, hot dogig nem züllöttem, de étkezdéket fedeztem föl, a Klauzál téren a Kádárt például, vagy a

Nagymező utcában a Kistitokot, én voltam az utolsó keletnémet, az eltűnt idő nyomában…

A városok és a cserék. 5.

Nagytekintélyű Megbízó (Bérlő), a városról a város könyveiben ezt olvashatod (Utazó *tudta, hogyan kell szembeszállni* Megbízó (Bérlő) *sötét hangulatával*): „Engem újra meg újra meglep, mert váratlanul ér, ha arról a helyről, ahol életem telik, egyszerűen *mint* városról beszélnek – többnyire külföldiek. Hogy Budapest város volna? Ahogy Párizs, Amszterdam, Stockholm? Szóval tényleg ott feküsznénk a Duna két partján festőien? Hídjaink csak úgy ívelnek, mint szebbnél szebb gondolat? Volnának titkos tippjeink éttermekre vonatkozóan, ismernénk egy kiskocsmát vagy még inkább egy nőt, egy ladyt, ahol az egészben lesütött libamáj, egy meglepő, hagymás alapozásban, jobb, mint Lyonban, és volnának, ugye, ezek a századvég érzéki hanyatlását idéző, életteli kávéházak… És egyáltalán: az atmoszféra! Ez a sajátos zsongás meg rejtett tánc, mely megkülönbözteti a városokat, meg az arcok az utcán, melyekben a sajátunk fürdik és tükröződik, azért, hogy magunkról tudjunk meg olyat, amit *sehol* másutt. Kulturális életünk pezseg, mint híres fürdőink? – Budapest fürdőváros! – Zubog az elpusztíthatatlan élni akarás, a túlélés kelet-európai vicce, rafináltan, tehetséggel és ravaszdin. Švejktől kicsit délkeletre? Már megint irodalmi nagyhatalom vagyunk valami költőszimpóziumon? Ne kerteljünk: kicsiny, duplafenekű ékszerdoboz a Kárpátok ölén, az vagyunk, ahogy a sláger mondja: én mindig Pestről álmodom, nekem csak ő a Párizsom? Ilyen jól állnánk?”

A városok és a szemek. 4.

„Budapesttel soha nem voltak terveim, azt magától értődőn bírtam és használtam. Geográfiailag lényegében futballpályák és a környékükön lévő kocsmák szerint ismertem meg szülővárosomat. Én ugyanis sokáig ígéretes jövő előtt álló külvárosi futballista voltam. Aztán ez elmúlt. Az ígéretes jövőket ígéretes jelenek, majd ígéretes múltak váltják föl, et nos mutamur in illis. – Láthatatlanul szelik át meg át a várost ezek a rejtett ösvények, egyik kis lepusztult, földes pályától a másikig, ösvények, melyeket nem ismer más, csak a lecsúszott, harmadosztályú focisták, illetve egyesületek köröttiek titkos társasága; fantasztikus figurák verődnek össze itt, exkluzív, kihalóban lévő állatfajták. Városismeretem így teljességgel ki volt

szolgáltatva a Budapesti Labdarúgó Alszövetség által felügyelt sorsolás *szeszélyének.* Egy Csillaghegyi Munkás Torna Egylet (ahol én játszottam, bírván a hozzáértő szakvezetés bizalmát) csak elvétve jutott mondjuk Soroksárra, legföljebb kupameccs alkalmából. A kupákból meg hamar kiesik az ember… Budapestért egy szalmaszálat se tettem keresztbe, eszembe se jutott."

A városok és a név. 3.
„Egy nevet."
Tájleírás.

A városok és a holtak. 2.
Képzeld azt, jó Megbízó (Bérlő), hogy éjszaka van, azaz nemcsak sötét, de a sötét tonnákat nyom, s te a hegyen állsz, domb az inkább, csak itt mondják hegynek, előtted egy város, kicsi, akár egy babaház, sok kis fénypont csillog és lüktet… (Majd később küldök egy hasonlatot is… példa: akár a balaklavai öbölben a foszforeszkáló rákok… ott van egyébként egy szikla alatt az oroszok flottája… Aki ezt mesélte, ott volt hadifogoly. Képzeld csak el, női alsót kaptunk, az egész láger csipkés bugyiban virított, szőröstül-bőröstül. Fél Jalta rajtunk röhögött.) Mögötted egy asszony áll, olyan közel, hogy olyan nincs is. Hallod, ahogy a tüdejében fordul a levegő. Talán le akar döfni. Volna egy jó tanácsom: félj. Suttogva beszél egy régi férfiról, akit ő nagyon szeretett, aki pedig *akkor* már egy senki volt, egy senki se volt, üresség volt, egy rakás nulla volt, már mindent kivertek belőle, a testét, a lelkét, a múltját, az emlékeit, egy nevet, a nőket, a nőket, még a nőket is kiverték belőle. (Dalma beszélt Robertóról.) Nagy itt a folyó.

A városok és az ég. 1.
A külváros eme részének ez az út az alle-ja, jegenyékkel szegélyezett, nyílegyenes út fut le egészen a Dunáig. A sínektől számított harmadik sarkon, minden szombaton, 25 éve minden szombaton, ha esik, ha fúj, hol hálóingben, hol pokrócban, 1/2 8 és 1/2 10 között ott álldogál egy asszony. Már 25 éve is öreg volt, most még apróbb, még ráncosabb, még fehérebb, időközben a feje is remegni kezdett. Aki arra jár, attól megkérdi, hány óra, majd köszönésképp meglódítja a botját. Ha engem meglát, úgy tesz, mint aki örül. Én mindig féltem tőle. Sosem mertem megkérdezni, mért áll ott.

Ma végre elszántam magam. Undorító vigyorgás mászott az arcára, hernyó, vihogás rázta. A menyem… meg a fiam… csak egy szobánk van… Förtelmes volt ez a fölényes, fuldokló röhögés. De akkor szokása szerint lódított egyet a botjával, föl az égig, és elsimult minden.

VII.

Utazó Beszámolójában *leír egy hidat, egyenként mindegyik kövét*.

TÁVIRAT
De hát melyik az a kő, amely a hidat tartja? Megbízó (Bérlő)

VÁLASZTÁVIRAT
A hidat nem az egyik vagy a másik kő tartja, hanem a belőlük formált ív vonala. Utazó.

TÁVIRAT
Mért beszélsz nekem kövekről? Engem csak az ív érdekel. Megbízó (Bérlő)

VÁLASZTÁVIRAT
Kövek nélkül nincsen ív. Utazó.
Vagy ahogy egy nőismerősöm mondja: nincsen farok.

A városok és a szemek. 5.
Goethe szeme az egyetlen nevezetesség, amellyel Weimar rendelkezik.

A városok és a név. 4.
„Higgye el, én is fáradt vagyok, nem csak Maga. Mondanám, nézzen ki az ablakon, de hát az alagsorban ez rossz vicc volna. Vagy azt hinné, heccelem… Én is csalódott vagyok, nemcsak maga. Én is rosszkedvű vagyok, nemcsak maga… Gondolom, most már megértette, ha a vártnál lassabban is, hogy itt, az alagsorban, nincs jelentősége a kiemelkedő erkölcsi erőnek és a kiemelkedő fizikai erőnek. Nem ott különbözünk, ahol

szeretné. Jelzem, egyedül élek. Valami mást kell kitalálnia. Én nem mondom, hogy nem lehet. De látni még nem láttam. Innét ember úgy még nem ment ki… Aki megúszta, az belehalt… Kár ezért az ablakhistóriáért… A tetőerdő akár Párizsban… Európa… Tudom, hogy elcsigázott. Majd én mondok nevet, maga csak bólintson. Ne féljen.”

A városok és a holtak. 3.

Megmutattam Dalmának azt a helyet a Duna-parton, ahol valamikor régen egy lánnyal feküdtem.

– Öcsémuram ízlése nem nyomasztóan igényes. – De kedvesen belém karolt. Hosszú, üres csontszipkát szopogatott. – Tudja, a maga bácsikája… tudom! távoli és nem is rokon, ne védekezzen!… az egy báb lett a maga bácsikája! Azt csináltak vele, amit akartak. Csak egy helyen kell a falat megbontani, s akkor már egyik tégla épül le a másikról… míg csak nem marad ott a semmi! Ez a semmi volt Roberto, ezen a semmin feszültek azok a jó tweedek… talán azért álltak olyan jól rajta… nem volt, ami elrontsa. – Görcsösen szorítottam a karját. A zöldár olykor lombos, egész fákat is sodort a Dunán. – A forradalom után Nyugatra küldték. Előbb kisebb munkák, hírek az emigrációból, hangulatjelentések, apróbb beszervezések, nagyobbak, ügynöklisták, ellenügynöklisták, átállt ügynökök visszafordítása, nagyon jól dolgozott, hiányzott belőle a természetes félelem, vakmerő volt, mint a Sátán, egészen addig… – Elhallgatott. Beleharapott az ajkába.

– Egészen addig?

– Tudja, mit kérdi?

– Amíg magába nem szeretett.

– Ő nem szeretett senkit, én szerettem őt.

– Engem se szeretett? – Az asszony vállat vont. – De! Engem szeretett.

– Senkit se szeretett, ezen ne tessék rágódni! Aztán jött 63-ban a Duna-terv! Avval már nem lehetett volna viccelni… Az már orosz vezérléssel ment… ahogy mindig… Robertóval nem lehetett bírni… hogy ő, így mondta, megduplázza a Dunát… sokat ivott akkor… És valóban megduplázta! Oda-vissza befutóra, egyszerre az oroszoknak és az amerikaiaknak. Nem pénzért. Akkor őt már csak úgy en passant érdekelte a pénz. Hanem… Hogy az orránál fogva vezeti az egész világot. Hogy mégis valaki. Pedig egy senki volt.

Hirtelen megtorpant.

– Miért nem csókol meg soha? Nem figyelte meg? Még soha se csókolt meg… Ne higgye, hogy nem látom, hogy ma is ugyanaz az ing van magán, mint tegnap. – Mindig mindent észrevett rajtam. Ez olykor bosszantott, olykor jóleső kevélységgel töltött el. – Még Magyarországról ismertem őt, jártam hozzá a Hortobágyra. Egyike voltam a szeretőinek… csak később, Bécsben vett észre. Minden hónap harmadik péntekén buszoztam le… Késő délután érkeztem, mindig kutyavonításban… kolompolni kellett… volt egy kolomp a kertkapun… én szeretem az Alföldet… ahogy beléptem hozzá a vályogházba, rögtön az ablakhoz mentem. Ha megcsalt, volt ott egy csoki, fájdalomdíjként… A Landtmanban ért véget a Duna.

– Nem értem.

– Hát mit nem ért?! Valaki elárulta.

– Ki?

– Én. – Elkezdtem rohanni. – Álljon meg! Álljon meg! Maga szamár! Hát nem féltékenységből, csak mert láttam már, hogy megsemmisítik! Én megmentettem őt! Álljon már meg! Halt! Halt!

A városok és az ég. 2.

Ha hisznek nekem, jó. Budapest olyan város, hogy ömlik az eső, mintha dézsából öntenék. Egy férfi nagyméretű képet cipel. Látszik, nehéz. A kép egy műterembelsőt ábrázol. Legalul, már majdnem le- vagy kicsúszva egy szék van, profán kereszt. A kép szent. Ami Vermeerből kimaradt – így lehetne okoskodni. Mindez a Mártírok útján történik, ahol a szénmonoxid-koncentráció a legnagyobb a városban, valahogy beragad a levegő a házak közé. Európa legbüdösebb utcája, mint ilyen, unicum.

A folyamatos városok. 1.

Volt egy nap Budapest városának történetében, amikor mindenkinek és mindennek meghalt az édesanyja, minden giliszta anyja, minden cserebogár anyja, minden jegenye anyja. Sőt, azoknak az anyja is meghalt, akik maguk már nem is léteztek, röviden, minden volt és leendő anya meghalt a városban. Aznap ez a halál volt Budapest, de változni semmi nem változott. Amikor erre értelemszerűen zokogni kezdtem, egy lágy asszonyhang azt mondta: Ne sírjon, drága. De amikor tovább hüppögtem,

ezt mondta: Sírjon csak, drága. És amikor elhallgattam, ijedten a nevemen szólított többször, és azt mondta: Ugye, nincs baj? Ugye, jól van?

VIII.

…kezdetben azt is gondoltam, hogy az egyes fejezeteknek ételcímeket adok, például A pacal vagy A szarvasgombás töltött borjúszegy, és egy-egy nagyobb egység végén közreadok egy ünnepi menüt. Egy Duna-menüt. Hogy mi a Duna-menü, azt persze nem tudtam, azt ki kellett találni, leveleket írtam híres szakácsoknak, hogy gondolkodjanak, fecsegjenek vagy blöfföljenek erről, pénzt s fáradságot nem kímélve, fölkerestem nagy Duna-szakácsokat, egy németet, Herr Aspachert Ulm mellől, Illereichenből, azután Frau Bachert a Wachauból, eszegettem a neves Kövi Pállal, és körbeettem az élő legendát, Gundel Imre bácsit.

De valahogy haspókságomnak nem tudtam igazán közép-európai dimenziókat adni, inkább csak a sznobkontúrok erősödtek, s ezen nem segítettek a kocsmák egytálételei sem. Pedig az ételleírások valóban tájleírások, s a szakácsot természetesen lehet mitikus figurává növelni, szolgálóvá, szakemberré, művésszé, szórakoztatóvá, teremtővé, anyává, aki etet.

A beszélgetésekből és ételekből és receptekből és evésekből összeállt volna a Duna, illetve az ezekben megnyilatkozó hagyomány, álom és mindennapi gyakorlat mutatta volna a Duna menti azonosságokat és különbségeket. De túl fényűző a szempont, ha felette gyümölcsöző is. Mindig tartsd, ó Megbízó (Bérlő) szem előtt, hogy levest olasznál sohase égy! (Reiseführerprosa)

A városok és a név. 5.

„Ez is Budapest. Itt az alagsorban nincs különbség férfi és nő közt, üldöző és üldözött közt, itt csak a pillanat van. Ne tegyen szemrehányást magának, csupán az történt, ami történhetett. Nekem se tegyen szemrehányást, ez nem harc, ahol győztes és vesztes van, ez inkább olyan, mint amikor esik az eső vagy süt a nap. Az igaz, hogy van aszály és van árvíz. Ezt nem figyelmeztetésül mondom. Már nem fogják bántani. Holnap

haza fog menni. Holnapután a Hortobágyra fogják kitelepíteni. Nem veszélyes. Meglátogathatom? Dalma a nevem.”

A városok és a holtak. 4.

Vagy azt képzeltem talán titkon, hogy a Duna-parton másként lesz? Dalma a víz különféle mozgásait mutogatta, az örvényeket, a sokszor rejtett sodrásokat, kisebb bukókat. Hogy milyen sokat evezett erre. Volt egy társaságuk, egy igazi banda, benne ő az egyetlen lány. Aknákat is találtak, volt, amit a szigetcsúcson ők maguk robbantottak föl. Meg hogy amikor a Szovjetunióban járt, megmutatták a Jenyiszejen a Nagy Bukót. Egyedülálló a világon, szinte bukfencet vet a víz. Ott nincs hajó, amely átmenne. Ez persze gazdaságilag nagy csapás a Szovjetuniónak. Dalma sokat beszélt, igaza volt, féltünk a csöndtől. Elkenődött a rúzsozása, szeme alatt a könnyzacskók lüktettek, az arca nem egyszerűen csúnya lett, hanem ijesztő. Mintha csupán jelezné saját magát, ilyen s ilyen voltam, ilyen *szép:* és ez rettenetesen csúnya.

– Öcsémuram rám unt – mondta hirtelen. – De most ne kezdjen újra rohangászni.

– És mért vitt engem Roberto magával?

– Te voltál az egyetlen a világon, akiben megbízott. Az egyetlen Tokiótól New Yorkig.

– És Maga?

– Ugyan.

– És az apám?

– Ugyan.

– És az anyám?

Erre nem válaszolt. Újra kérdeztem, hallgatott. Újra kérdeztem.

– Ha még egyszer megkérdezed, felpofozlak. – Erre elkezdtem nevetni, pedig nyilván úgy értette, hogy akkor megöl, megsemmisít, Dunába taszajt. Robertót 63-ban lecsukták, és csak 83-ban szabadult, azaz leülte az egész büntetést, ami ritka, de valamiért nem akarták őt kicserélni.

– Roberto él?! – Ugyanazon a hangon folytatta. Hogy neki, Dalmának, az az érzése, hogy féltek tőle, mindenkinek jobb volt Roberto elzárva. Ő mindenesetre soha nem szerette annyira, mint e húsz év alatt. 83. szeptember 2-án, amikor kiszabadult, és becsöngetett az ő Mariahilfer Strasse-i kis lakásába, akkor már nem szerette, akkor már ő is csak félt. Roberto nagyon megverte, módszeresen, sokáig ütötte, agyonverte szinte,

aztán beköltözött a hátsó kis szobába, és onnét csak a fürdőszobába jön ki. Akár egy regényhős, gondoltam fitymálva.

– És mit csinál? – Dalma vállat vont.

– Térképeket böngész. Terveket sző. Följegyzéseket készít. Mindegy. Most… most azt mondta, hogy csináljuk meg együtt a Duna-tervet… Hátha most nem árulom el. Mindegy.

– Nem értem.

– Nem érteni kell. Le kell hajózni Tulceáig.

– Én meg azt hittem… hogy én… hogy Maga meg én. – Megint vállat vont.

– Hinni se kell. Öleljen meg. – Megöleltem, mint egy fadarabot. Szégyelltem, hogy öreg. A szipka szagát éreztem. Láttam, hogy ritkul a haja. De azért megcsókoltam felülről a feje tetejét.

– És Roberto tudja, hogy én… hogy mi…

– Mindent tud.

– És nem üzent nekem semmit?

– Nem.

– És nem akar látni?

– Nem. Már senkit nem akar látni. Olyan, mint egy öregember. Mint egy magányos özvegy, aki már csak a halált várja gyűlölködve. És minden nehezére esik, minden lépés, orrfúvás, levegővétel. Egész éjszaka nyöszörög, és mindennap addig iszik, amíg bírja. Semmit nem akar… illetve egyet, egy valamit még akar…

– De én akarom látni!

– Maga itt nem akar semmit… Magának nem üzent, de nekem üzent. Hogy kerüljem őt.

– Most hol van?

– Ne akarja tudni.

– Mondja már meg, nem vagyok gyerek. – Elhúzta a szája szélét. Még mindig átölelve tartottam.

– Engedjen már el! – Lesöpört magáról. Szemben a bécsi hajó pihent, a miénk; olyan méltóságteljesen ült a vízen, mint egy kövér pap… Dalma halkan mondta: – Ott van. Velünk.

Este lett. Egy csónak látszott a régi ezüsthöz hasonlatos Duna hátán, a csónakban fehérruhás nők ültek, és egy kibontott, hosszú fehér fátyolt lebegtettek a víz felett, majd megjelent a rév lámpása a túlsó parti sötétségben, és erre csend lett a nagy Dunán. A habok láthatatlanul,

álmodozva suhantak tova, és elvitték hírét félelmünknek és tanácstalanságunknak a messzi tengerekre…

A városok és az ég. 3.

Ha hisznek nekem, jó. Budapest olyan város, hogy a fürdőszobámban évek óta reggelente egy idegen mossa a fogát. Még sose láttam. Egy tonnát nyom, flanelpizsamáját nem számítva. Önmaga hullája, így beszélik.

A folyamatos városok. 2.

Volt egy nap Budapest városának történetében, amikor mindenkinek minden sikerült. Álmomba ne jöjjön elő! Annyi szenvedést város még nem látott.

A rejtett városok. 1.

Budapest nincs, elmenekült.

IX.

TÁVIRAT

…Talán ennek a kertnek teraszai csak gondolataink tavára nyílnak… Megbízó (Bérlő)

VÁLASZTÁVIRAT

Íme, idejutottunk, valóban. Utazó.

A városok és a holtak. 5.

Budapestet *az különbözteti meg más városoktól, hogy levegő helyett föld borítja. Az utcákat teljesen eltemeti a föld, a szobák a mennyezetig tele vannak agyaggal, a lépcsőkre másik lépcső lenyomata borul, a háztetők fölé úgy nehezednek sziklás földrétegek, akár a felhős égbolt… Éjszakánként, ha a fülünket a talajra szorítjuk, olykor hallani egy ajtócsapódást.*

A városok és az ég. 4.

Egy időben, talán ma is, a városban a legjobb birkapörköltet a *Góbé*ban lehetett enni, a József körúton. A hatvanas évek második felében történt, latinóra után – sic itur ad astra –, ültem a nagy (díszes?) panorámaablak mellett, amely a Bérkocsis utcára nézett, ahol egy fiatal nő állt centiméterekre tőlem, az üveg másik oldalán, hasított műbőr szoknya volt rajta, és valakivel üvöltözött, akit nem láttam. Kértem cseresznyepaprikát a pincértől. A nőt akkor már verte egy férfi, hatalmas pofont kapott, eleredt a vére, odanyúlt, kapott még egyet, félfordulattal az ablaküvegnek dőlt, arca, ajka rányomódik az üvegre, szinte fogódzkodik az üvegbe, lassan csúszik lefelé, nyál- és vérnyomot hagy maga után. Mintha egy akváriumban volnánk, nem eldönthető, mi a kint, mi a bent. Közben folyamatosan eszem, és nagyon félek, a birkapörkölt remek. A nő inge fölszakadt, kilátszik a fehér melle. Olyan, mint a kelt tészta. Akkor láttam életemben először női mellett élőben.

A maszatos vérnyom az ablaküvegen – addig ért volt a vízszint a borzalmas jégszakadáskor és Duna-kiáradáskor, mely 1838 böjtmás haván következett be, minthogy a Csepel-sziget fölött, a Kopasz-zátonynál a jég nagyon összetorlódott. A jégsánc által visszanyomult víz a töltést először a Klopfinger-háznál szakasztotta be („a nyílás azonnal berakatott”). Legmagasabban a víz – ezt jelzi a vérnyom – március 15-én este 11 órakor volt: 29 láb, négy hüvelyk, 9 vonál.

A folyamatos városok. 3.

Volt egy nap Budapest történetében, amikor mindenkit belső szelek kerítettek hatalmukba. Innét a sok szélmalom a Csepel-szigeten, de nem váltak be, talán a széntabletták miatt. Egy város, *amely csak kakálás közben nem számítgatja érdekeit*.

A rejtett városok. 2.

Van egy gonosz Budapest, van egy élvezkedő Budapest, egy hatalomvágyó, egy könnyed, egy búskomor, egy mély, egy szellemes, van egy ganéj Budapest, egy hazug, egy lator, egy úriember, van egy formátlan Budapest (műanyag), egy rímfaragó, egy közgazda, a túlzott fölény és a túlzott alázat városa. Ezt így is lehetne írni: Budapesten *nem boldog az élet. Az utcán az emberek kezüket tördelve járnak, szidják a síró gyerekeket, öklük közé szorítva halántékukat, a folyó menti párkányokra könyökölnek, reggelenként rossz álomból ébredve, és máris újabb*

kezdődik… És mégis – satöbbi, ezt is le lehetne írni, hogy *a boldogtalan város minden pillanata magába foglal egy boldog várost, amely azt sem tudja magáról, hogy létezik.*

A városok és az ég. 5.

Budapest városának dolgozó népe az 1947. április 1-jén kezdődő hároméves terv során újjáépítette a várost, soha nem látott mértékben fejlesztette Budapest gyáriparát, modern, új városrészeket, lakótelepeket teremtett. Budapest olyan város, ahol egy ilyen új lakótelepi lakásban egy öregasszony minden este lefekvés előtt büszkén azt üvölti: – Már alig hallok! He! Mi! Már alig látok! Magam alá csinálok! Fáj minden! Senki nem szeret! Bugyognak a beleim! – Diadal zeng a betonfalak közt. Mintha azt üvöltené: – Egyre közelebb vagyok az Istenhez!

A folyamatos városok. 4.

Volt egy nap a város történetében, amikor megtelt, completo, completo, nem volt egy szem üres ágy sem. Az idegenek egyre türelmetlenebbül keringtek a városban, föl a Várba, be a Belvárosba, kifelé a Volga Szállóba, majd vissza a Feneketlen-tóhoz, őrült rohangászás folyt, az ember ugyanazokkal az arcokkal találkozott, egy ikerpár, egy dán csoport, egy elegáns korall hölgy, egyre fáradtabban, completo, completo, s ha a város nem Budapest, hanem Velence volna, akkor az ember már Mestrében volna, zúgna, mint a méhraj egyik szállóból a másikba, aztán végig a Brenta partján Bologna felé, a sötét estében egybenőttek az árnyaikkal az elegáns patríciusvillák, a hold is completo, a villák belógnak a vízbe, s mindőjük előtt, akár az autó, motorcsónak, az első motelek itt is foglaltak, ekkor hirtelen világossá válik, hogy veszítettek, a vesztesek közé tartoznak, a világ összes hotelja, motelja completo, Budapest nincs, megszűnt, és elmenni se lehet, nincsen a nagyvilágon számukra hely, az ember most már bármit elfogadna, tetűfészket, luxusproccot, semmi nem számít, már az se, hogy valahol azután mégis bebocsáttatik az ember, vén boszorka bólogat, van hely, s átad egy óriás kulcsot, benyitnak egy szobába, mely szinte terem és majdnem üres, illetve teli van az ággyal, hajónyi ágy tölti be, és az ágy tele van, sorban fekszenek a vendégek, az ember tanácstalanul visszafordul, de az öreg boszorka szelíden visszalöki, az emberrel ekkor már bármit meg lehet tenni. A koffert az ágy mellé tesszük (olyan, akár egy gyerek), gatyára vetkőzünk és ágyba bújunk,

ruhánk a kofferen, mellettünk idős, nagy darab asszony fekszik, hosszú ősz haja szétterül a párnán, éjjel, alvás közben, ha egymáshoz érünk, érezzük, milyen forró ez az öreg asszonytest.

Ilyen napokon olyan Budapest, mint Lennon és Yoko Ono sakk-készlete: csak világos figurák vannak, 32 darab.

A rejtett városok. 3.

Budapest nincs, ellopták, eltűnt, nyoma veszett, elkoncsorgott, fölszívódott, mint egy vakbélműtét, elkujtorgott, akár egy hűtlen eb. A megbízást a sintérek felé kieszközöltük. Most az utcácskák helyén utcácskák vannak, a lendületes félkaréj körút helyén a körút, s a műemlékekben oly gazdag Vár hűlt helyén a műemlékekben oly gazdag Vár áll, s ugyanez igaz az emberekre is, e sorok írójára is, a Dunára is, és a Joliot-Curie térre is persze.

A folyamatos városok. 5.

Volt egy nap, amikor minden budapesti férfinak fölállt a farka. Alig fértek el egymás mellett a szűk sikátorokban (középkori városmag). Emiatt a várost *finoman* átépítették. Ha ezt nem látod, idegen, semmit se látsz a városból.

A rejtett városok. 4.

A rejtett városok. 5.

Egy város az, amit képzel magáról. Amit képzeleg magáról. Amit fantáziál. Amit hazudik. Füllent, lódít. Amit ferdít, kohol és linkel. Egy város az a csillag, amelyet letagad az égről!

Elbeszéléseimből *nyilván azt a következtetést vontad le, hogy az igazi Budapest a különböző városok időben történő egymást követése, melyek felváltva igazak és igazságtalanok. De amire figyelmeztetni akartalak, egészen más: az, hogy valamennyi jövendőbeli* Budapest *már jelen van ebben a pillanatban, egyik a másikba csavarodva, összeszorulva, egybepréselve szétbonthatatlanul.*

20. Az igazság

Mikor Bécsből megérkeztem, üzenet várt rám hajóügyben. Budapestig résztávonként „teljesítettem” a Dunát, és a kezdetek kezdetén úgy terveztem, látván a Duna-Gőzhajózási Társaság hirdetéseit, hogy levitetem magam Sulináig meg vissza (szigorúan munkaköri kötelességből), meg is állapodtunk egy tavaszi időpontban, ám közben, ahogy az újságírók mondják, kitört a szabadság, s boldog-boldogtalan szemügyre kívánta venni ezt a szabadságot (a sajátját már megszokta, unta is kicsit, de ezek az újak érdekesnek tetszettek), így én egyre hátrébb kerültem a listán, sőt végül le is maradtam, amit enyhe sértődéssel vettem tudomásul.

Bécsben zenés felolvasásom volt, Jörg Laederach szaxofonozott (a maga kíméletlen *free* módján, szépen), én meg kitöltöttem a szüneteket. A felolvasás éppen akkor kezdődött, este nyolckor, amikor a Mödling Filmszínházban (Babenberger Gasse 5.) vetíteni kezdték Ferry Radax Sonne, halt! utópisztikus, experimentális rövidfilmjét (Thomas Bernhard Praschl kifejezésével: ein verspieltes Traktat über Liebe und Einsamkeit), amelynek főszereplője az a Konrad Bayer volt, aki 1964-ben önkezével vetett véget életének (Wiener Gruppe). Annak idején Radax állítólag Walt Disney vejétől kapott egy 35 mm-es kamerát, azzal ment le a stáb Monterosso al Mareba, ebbe a siralmas, távoli Duna-menti faluba. A film legendájához tartozik még az a botrány, amely a tévében való vetítésekor tört ki, ekkor jelent meg vélhetően az első fedetlen kebel az osztrák képernyőkön, így érthető volt e nagy múltú kis nemzet fölindultsága.

Az üzenet szerint a hajóút mégis elintéződött(?), kell, nem kell, döntsek.

Ez váratlanul ért, már lemondtam róla, amúgy sem szeretek dönteni, inkább megvárnám, hogy dőljön, aminek dőlnie kell. Nem volt egyszerű. Utazásaim során állandóan lelkifurdalás gyötört (ami amúgy nem rendes szokásom), lényegében a teljesség igézete fogott el, a Neweklowsky mérnök „Duna-abszolutizmusa”, e lehetetlenségnek a megérzése, folyamatosan úgy éreztem, elmulasztok valamit, kihagyok egy *fontos*

centimétert a Dunából, és bármennyire tudtam ennek a nevetséges voltát, nem tudtam megnyugodni. Komolyan gondoltam, hogy ha igazán *becsületesen* utaznék, akkor ténylegesen előfordulhatna, hogy valahol ottragadok, évekre valahol a folyó egy sáros vagy festői szakaszán. És tudtam, hogy nem ragadok ott sehol. Az írást (vagy nagyképűen az írói létezést) egyre inkább az utazással azonosítottam (és az utazásról való írás egyre kevésbé érdekelt, vagy egyre kevésbé akart érdekelni), és akkor önkritikusan meg kellett állapítanom, hogy nem vagyok utazó! És a legnagyobb csábító és félrevezető maga a Duna! Egyszerűen rossz példát mutat, mégpedig azzal, hogy állandóan folyik előre! Mintha itt valami győzelemről volna szó, hogy lám! oly sok viszály után mégis! és ha törik, ha szakad, bele fogunk torkollni a tengerbe.

Azt azért nem gondoltam komolyan, hogy megváltoztatom az életem. A lelkifurdalás tehát onnét adódott, hogy az írásban soha nem korlátoztam magam (magától természetesen korlátozódott), az utazásban viszont igen, minthogy csak úgy tettem, *mintha* utaznék – és valójában csupán csak írtam. Meglehet, rossz fényt vet rám, de én most éltem át először az írást mint önkorlátozást. Nem volt jó érzés.

Mindeközben a könyvvel jól haladtam, leértem Budapestre, azaz abszolváltam a Gazdag Dunát, s következhetett a Szegény Duna, ebbe már nem illett bele a hajókázás, és egyébként is már lemondtam a további tapasztalatok gyűjtéséről (Belgrádig ismertem a vidéket, és 20 éve egyszer a barátaimmal lényegében végigjártam az „alsó vizeket” is), már túl voltam a könyvtározáson is, quantum satis olvastam a Duna-könyveket, álmomba ne jöjjenek elő; teljes erőbedobással dolgoztam (*csak* írtam), egy rövid ideig ugyan áltattam magam, hogy a kabin nem volna más, mint egy úszó dolgozószoba, de a szavak, a leírt szavak már túlontúl fogságukban tartottak, körbekerítettek, s annyira már kitapasztaltam magam, hogy tudjam, ilyenkor *minden* befolyásol, nem mertem tehát kockáztatni. (Ellene vethető volna ennek, hogy ha minden befolyásol, akkor a nem-hajózás is befolyásol. Valóban.) A hajóutat lemondtam.

BESZÁMOLÓ

Welcome aboard, bienvenu à bord. Szerettem, ha kényeztetnek, bár tudtam, ilyenkor semmi nem elég, pénz pénzt, nagyvonalúság

nagyvonalúságot, kényekedv kényekedvet szül, ha van szauna, hol a fitness-center, ha naponta friss a törülköző, hol az obligát dressing gown, illetőleg az mért nem *alap*szolgáltatás. Mert minél nagyobb luxusban utazik az ember, annál garasosabb lesz.

– Maga csak pénzről tud beszélni? – kérdezte félvállról Lady Montagu.

Az ember úgy hozzászokik a vidám és szellős svéd stewardokhoz, mint kutya a balhához. Minthogy az étel balról, az ital jobbról közeleg, s minthogy az italos steward piros és az ételes kékben van, ezért ha az ember szeme sarkában piros villan, balra, ha kék, enyhén jobbra dől. Ennyi az egész.

A lady föltételezése szerint a zakómon egy 76-os Chateau Latour ejtett foltot, melynek alakja a Csepel-szigethez hasonlatos. Bridzskurzusra menjek vagy a Lukács Györgyről szóló előadásra? Ezer gond. És ideje volna rendbe hozni a teniszadogatásomat is.

– Ön tud balra valcerozni? – rohantam le az asszonyt.

– Csak az élvezetekről tud beszélni? Másról egy szót se?

Még megemlíthetném a madárcsontú szőke nőt, sápadt, fehér bőre átlátszott, kezei madárként röppentek, mindenütt csontokat lehetett látni (érzékelni) rajta, kézcsont, arccsont, kulcscsont, bokacsont, orrcsont, sose láttam ilyen érzéki csontokat. Éjjel-nappal Joseph Conradot olvasott, s a kapitánynak bevallotta, hogy ő is hajóskapitány szeretne lenni. A hajóskapitány lehajtotta a fejét, és elpirult.

– Megkeményedett az életem, ahogy a beleimben a szar – mondta csöndesen.

UTAZÓ A HAJÓN EGYET FIZET, KETTŐT KAP

Utazó a hajón történeteket koldul/vesz.

– Hát történjen valami! – sugallta egy nő a parancsnoki híd alatt.

– Pardon – mondta ő, és gyáván visszavonult belső termeibe. Máskor viszont: – Oké, bébi, csapjunk a lovak közé! – kurjantotta ugyanilyen gyáván. De volt olyan férfi vagy nő, aki nem hülyítette így el. Ezeket azután szerette, és rakosgatta őket magában, ide-oda, a szívébe, a tüdejébe, a májába stb.

21. Az igazság folytatása

A sok Dunától meg az elharapózó Közép-Európa-ima mormolástól – az nem jó szó, hogy megcsömörlöttem, inkább feldühödtem. (Hazafias ügyekben mégiscsak Thomas Bernhard kell mérvadó legyen, csak, ami Magyarországot illeti, a hochgebirgetrottl-t tiefebenetrottl-ra kell változtatni…) Az a tengernyi Duna-gondolat, Duna-ethosz, Duna-múlt, Duna-történelem, Duna-fájdalom, Duna-tragédia, Duna-méltóság, Duna-jelen, Duna-jövő! Miről beszélünk? Gyanús lett ez a sok folyás. Duna-semmi, Duna-gyűlölködés, Duna-bűz, Duna-anarchia, Duna-provincializmus. Duna-duna. Szegény Gertrud Stein, ha ezt megérhette volna: a Duna az Duna az Duna…

Arra a kérdésre, hogy mi tartja össze a futballcsapatot, a link vicc azt válaszolja, hogy részint az alkohol, részint az edző iránti töretlen gyűlölet. Ennyi. Ennyi volt Közép-Európa. Legalábbis Kundera definícióját csak a Szovjetunió tartotta életben. Jaj de tetszett annak idején! Vagy mennyire értetlennek és éretlennek gondoltam volt Handkét, amikor pusztán meteorológia-fogalomnak titulálta Közép-Európát. Pedig menynyire igaza van! És ez egyáltalán nem lekezelése volna a tárgynak. Nem kicsi dolog a természet, amelyre hivatkozni lehet. Tessék megpróbálni egy murmanszkival beszélgetni a hidegről. Egy indiaival a melegről vagy az esőről. Hideg van, esik az eső, ítéletidő tombol, árad az Inn, tudom, miről beszélünk. Felhők, csillagok, szelek és viharok, vízállás, csapadékmennyiség, népi tapasztalatok (jégtörő Mátyás, májusi eső, Medárd).

Összefoglalva: szomszédok vagyunk. Ugyanaz a ló néz be az ablakon, ugyanarra a kertre látunk, lehet hivatkozni ismeretes jégesőkre és árvizekre, villámok ágbogaira, az augusztusi firmamentumra, ködfoszlányra, hajnali síkosságra, egy varázsos nőre, angyali kisfiúra, mozdíthatatlan férfira, nagy, közös, orgiasztikus félreértésekre.

A szomszéd az, aki van; nem vagyunk és nem lehetünk egyedül, a szomszéd örök. És lát. És mi is szomszéd vagyunk, a szomszédunk szomszédja. A kelleténél tehát kicsit jobban ismerjük egymást. Rejtve soha semmi nem marad. Színről színre: „szerelem, gyűlölet, álnokság és jóság,

vesztes és győztes, élet és halál”. Mindennel szembe kell nézni. A szomszéd szabadságra kényszerít… Tudunk mindent – a másikról. Magunkról kevesebbet, ezért a szomszéd az idegen. Aki korlátoz. Akadályoz. A szomszéd a rabság, a kerítés. És ha még egyszer átjön az az elhízott, hájas tyúkja, a két kezemmel fojtom meg. Vagy megfőzöm Újházy-tyúklevesnek, és megkínálom. Évekig fogunk emlékezni erre a kolosszális közös zabálásra. Plusz uborkasaláta. Majd későbben meg fog rágalmazni, hogy övé volt a tyúk! Was für eine tyúk?! Jó, hogy már nem, hogy az ubisaláta is onnét mászott át! Aztán ő hív meg egy jó kis ebédre.

A gyanúsan ismerős kövér tyúkot megtisztítva, feldarabolva 3 1/2 liter vízzel feltesszük főni, beleteszünk fél kiló marhacsontot, só, bors, késhegynyi pirospaprika, evőkanálnyi paradicsompüré, leveszöldség, vöröshagyma, fokhagyma, 4-5 db gomba. Lassú tűzön puhára. Ha elkészült, egy evőkanálnyi hideg vízzel meglocsoljuk a leves tetejét, és lefödve 5 percig állni hagyjuk (nagyanyám módszere). Szűr, tyúk ki, hús lefejt. A levest újra tűzre téve, májgombócot főzünk bele, a finomra vágott sampinyongombát, finommetéltet, a feldarabolt tyúkot, a zöldség egy részét karikára vágva, a többit egyben, valamint személyenként egy tojást engedünk bele – vigyázva, 3 percig főzzük, hogy a tojásfehérje kemény, a sárgája lágy maradjon. Levesestálba, snidlingre vagy zöldpetrezselyemre öntve tálaljuk. Nyáron, ha kedvünk tartja, zöldborsót is főzhetünk bele.

Valami megmagyarázhatatlan és dölyfös emelkedettség van a Közép-Európáról szóló beszédmódban – egy simulékony idegenvezető puha, fisztulázó hangja hallik, kellemes, behízelgő, egy parányit sértett hang, a római kori fragmentumokról, a barokk diadalokról és Grillparzer titkos szeretőjének a (szintén barokk) zsebkendőjének a Wittgensteint előlegező hiányáról, mely mint ilyen, a térség mementója, egyáltalán a kultúrtörténet mint nyugtató tabletta! A műveltség mint múzeum, a múzeum mint andalítás és úgynevezett megoldás – itt még a szenvedés és megalázottság is afféle győzelmi plecsni, egy magas kitüntetés ékkövei. Mintha ez a szenvedés *eleve* valami fölé emelne minket. Mintha itt a „nehéz évek” alatt összegyűlt volna valami rejtett tartalék, valami tudás, a másként gondolkodás gyümölcse, melyre szüksége van a világnak. Illetve ez talán valamelyest igaz (minden *más*ra szükség van), de hát nem ezen az aufklärista, didaktikus módon, hanem rejtetten, és az *egyénbe* zárva, és nem a közösségbe, az egyénbe, aki része a közösségnek. De ez a tudás nem *valami,* nem valami megnevezhető, inkább a hang, a hangfekvés – és hogy

én is emelkedett legyek: egy szín Európa kórusának palettáján, cincogás a gregorián farkasüvöltésben.

Abban a filmben, amelyről itt már tettem említést, a magyar férfi áll egy nővel egy New York-i felhőkarcoló ötvenedik emeleti üres irodájában, a férfi megpróbálja a nő arcára rárajzolni Magyarországot. Ujjával finom vonalat húz a homlokon végig (Győr, Komárom), bekanyarodva a szemgödörbe (Visegrád), le a remegő orr mentén a korallpiros ajkakig (Baja).

– Duna – mondja a nőnek bizakodva.

UTAZÓ ÉS RÁCKEVE

Hébe-hóba vállalt mellékmunkát is, svarcban, ezeket a főszerződés általában tiltotta (kettős adózás stb.), de Utazót mérsékelten érdekelték a szerződések. Ugyan aggályosan átvizsgálta őket, százalékokon vitázott és előlegeket emeltetett, de lényegében csupán azért, hogy megadja Megbízónak (Bérlőnek) a tiszteletet, ki önbecsülését kizárólag nagyvonalúságából nyeri.

A ráckeveieknek ingyen utazott; Szőke Laci ötlete volt, ő bérelte ki Utazót minden évben néhány napra. Szőke Laci megszállottan szerette Ráckevét, amelyet a török elől menekülő Arszenije Csarnojevics pátriárka vezette negyvenezer szerb alapított a Csepel-szigeten, melynek idegenforgalmi vonzerejét a csaknem állóvíznek számító Soroksári-Duna határozza meg. Zsilippel el van zárva, fönt is, lent is. Csónak, csónakház, nádas, horgásztanyák, nyaralók, parkok, sétányok, parkerdők, strandok, halállomány. Ráckeve egyik nevezetessége a XV. századi, gótikus, görögkeleti templom, melynek egyedülálló voltát külön épült tornya és a XVI. századi bizánci stílusú freskók és ikonok adják. Nem messze, a Kiskunságon van Apaj (lovasiskola), és a lacházi bányatavak, Délegyháza!, öt kristálytiszta vizű tó, a strand+naturista telep! (Ilyen csöcsök, apám!)

Szőke Lacitól lehetett tudni, hogy Ráckeve a világ közepe, a Duna varázsos, az öregemberek itt bölcsek, a fiatalok hamvasak, a középkorúak pedig szorgosak, a Pataki Jóska rácpontya pedig – arra kevés is a szó.

– Ráckeve elfelejtette Ráckevét – mondta Szőke Laci sötéten. Utazó bólintott, egy területet fölfedezni magának (értsd Megbízónak [Bérlőnek]),

illetve az ottélőkkel önmagukat fölfedeztetni – ez Európában rutinföladatnak számított. Sok eredménnyel sosem kecsegtetett, de hát Utazót nem diadalra szerződtették, hanem… hanem a mulandóságra, afféle Sziszifosznak, csak neki nem kellett állandóan magyarázni magát; fecsegni mindig ott volt a Duna.

Most különösen szívesen ment, cseppben a tenger, halászlében a Duna, ez is *megismerés*. Stílhű és komoly ötlet. Ahol megszállt, ott azonnal családtagnak tekintették. Megkapja, mondjuk, a kamaszfiú padlástéri szobáját, aki azonban csodával határos módon nem kezdi gyűlölni, hanem kedvéért kiporszívózza a nehéz szőnyegeket. A férfiak a házban természetesen nem veszik komolyan, afféle távoli kótyagos nagynéninek tekintik. Mindenesetre örökké láb alatt van. A szigorú matriarchátust nagy és gonosz férfikitörések szakítják meg. Magyarország praeemancipált ország. Erős asszonyok *és* férfiuralom, megfélemlített férfiak *és* kizsigerelt nők.

Utazó helyzetén és besorolásán az sem változtatott, hogy szerette az erőspaprikát és bírta az italt; zakson, mondták, ez egy ilyen tanti. (Ez ügyben Utazót kizárólag Kasza Bandi bátyám tudta zavarba hozni, nála ugyanis, ha Lizi nénje kiment a szobából, azonnal, rohamszerűen inni kellett a dugi almapárlatból, melyet, ki tudja, miért, Calvadosnak neveztek. Ha, emelték föl szigorú ujjukat a ráckeveiek, ha hiba történt, akkor a hiba a Calvadosnál történt.)

A férfiak – hát persze! – nem voltak féltékenyek rá, ebben ugyan kicsit tévedtek, de lényegében mégsem. Mindig nők vették körül, mindenféle korú nők, lányok, asszonyok, anyókák. Főleg a vénasszonyok kényeztették, babusgatták, likőrrel kínálták, és sipítozó, vihogó hangon mesélték régi-régi terhességeiket. Elaludt a méhem, így mondta az a tökfej doki, elaludt a méhem, miközben a negyedik hónapban voltam már. A bakfislányok az új szerelmeikről tájékoztatták, be is mutatták őket, ott toporogtak előtte, ő pedig bólintott, rendben. Néhanap átugrott a szomszédasszony, hogy kóstolja meg a cseregefánkot. Vagy a körömpörköltet. „De szépen sokat tud maga enni”, sóhajtozták.

Szőke Laci árnyékként kísérte, látni akarta, hogy nyílik meg hőn szeretett városa Utazó átható és barátságos tekintetének, mert bizony nem arról volt szó, hogy Ráckeve elfeledte Ráckevét, hanem hogy a Szőke Laci feledte el. Azaz a Ráckevék úgy feledkeznek meg magukról, hogy a Szőke Lacik feledkeznek meg róluk (s így talán magukról is).

Először Pesta Misiéknél tették tiszteletüket, ez volt a rend. A legnagyobb Duna-horgász. Mindent tud a Dunáról. Mindenki ezt a két mondatot mondta róla. Fuvarozók voltak régebben. A régi garázs helyén most kocsma van.

– Látod, itt ment be a busz. – Ezt mindig megmutatta Utazónak. Az édesanyja volt a sofőr, a Pesta néni. – Egyszer pöröltük a Kis Ujságot, mert azt írta, hogy szivarozik, pedig nem is szivarozott. – Tönkrementek az első világháborúban, fölálltak, tönkrementek a másodikban, fölálltak, aztán kuláklistára tették őket. Bérlemény (ha rosszkedvű volt, Utazó így gondolt magára) nagyot sóhajtott, folyton-folyvást ugyanaz a történet. Kijöttek a hivatalosságok államosítani, no, Pesta néni, tudja, mért jöttünk. Mért, édes fiam? Volt egy velük Pestről, az tudta, mit kell mondani. Visszavesszük a népnek, ami a népé. Pesta néni, született Vida Rákhel derűsen bólintott, az jó, az jó, ha a népé lesz megint. Bement a házba, nyugodt, sima volt minden mozdulata, mintha borért ment volna, no Isten, Isten, igyunk a népre, én is nép, te is nép, szebb a szépnél a szép.

Nem bort, kötelet hozott. Átment a férfiak közt – rebbentek, mint a tyúkok –, el a kis körtefáig, átvetette az alsó ágon a kötelet, míg kötögette, babrált vele, beszélt, a két kezem munkája itt minden, fejből elmondom 1928 óta az összes buszjáratot, az összes kilométert felmondom nektek, az összes rongyos métert, minden kerékcserére emlékszem, hóban, homokviharban, tavaszi áradásban, a házban mindegyik tégláról el tudom mondani, hogy mennyibe van nekem, mennyi verítékem tapad hozzá, az utasok nevét is tudom, ekkor a férfiak felé fordult, a te apádét, a tiédét, az apád apját, a tiédét, a tiédét…, s mutogatta végig őket. Amikor a pesti emberhez ért, akinek senki fia-borját nem fuvarozta, s belenézett abba a kelttészta arcba, eszébe jutott minden szenvedésük, a háromszori újrakezdés, a tűz, az árvíz, az oroszok, már nem düh vagy rettegés fogta el, hanem fáradtság, és már nem is látta a férfiakat, a házat se, semmit se látott a kis körtefán és a kötélen kívül.

– Meséltem ezt már neked? – kérdezte Pesta Misi.

– Bizony, előfordult – bólintott Bérlemény.

– Tudod, aztán mégse államosították a házat…, illetve nem vették el. Elfújta őket az anyám *viharos szomorúsága.*

– Viharos szomorúsága – morogta Bérlemény minden évben. Mentek horgászni. Ő csak nézett. Pesta Misi egész kicsit izgatott lett a Duna mellett, inkább csak figyelmesebb. A Pesta Misi mindig tudja, hol a hal.

Bérlemény próbált közelebb jutni ehhez a titokhoz, hogy miben is áll az a képesség, de soha semmi. Ő meg a Mike Pista. Ők tudják itt Ráckevén a legjobban.

– Látod? Látod, mekkora?! – Bérlemény sose látta, legföljebb, ahogy a nád mozdult, rágicsálták a pontyok a torzsát.

– Látom. Kapitális példánynak tűnik föl – hazudozott udvariasan.

Órákat üldögéltek így kettesben, hang nélkül, Pesta Misi nem produkálta magát, ott!, mutatta néha, legtöbbször halat se fogtak, Bérlemény kapott gumicsizmát, viharkabátot, messziről olyan volt, mint bárki más. Jót tett neki a csönd, de nem hatódott meg a keviektől, tette, ami egy Utazó dolga – jönni, menni kvártélyt szerezni, hajó- és vonatmenetrendekhez igazodni. Megtanulta, hogy a szárcsa hal ízű, hogy a paptetű az egy kis hal, hogy mi a villantó, hogy süllőzéshez botot felszerelni a Mike Pista tud legjobban, hogy a „kutyogatás” állítólag a harcsa nemi ingereire hat, hogy a tavi ponty olyan buta, hogy elegendő a vasladik hangját utánozni, már be is kapta a horgot, mert úgy megszokta, hogy a halgazdaságban vasladikból hajigálták be a tápot, tudta, hogy a híd alatt hol csapott az óriásharcsa a libák közé, csak úgy forrt a víz, volt vagy ötven kiló, nevet is adtak neki, de soha nem mondták ki a nevét, respektből, Bérleménynek is húzódkodva árulták el, Csukás Vilinek hívták, becézték (Dzsugasvili, azaz Sztálin nyomán), tehát nem is tiszteletből, hanem félelemből nem mondták ki a nevet, legföljebb, hogy „itt járt a Vili”, „látták a Vilit lent a Rózsaszigetnél”, magukhoz húzták így a rémet, a rettenetet, amely akkor minden pillanatukra, lélegzetvételükre ráült, antropomorfizálták Sztálint, és *reálisan* reménykedhettek, hogy egyszer kifogják majd, voltak is följelentések, kihallgatások, de hát, mondták *bent*, hogyan is lehetne egy harcsát *csukás*nak nevezni, s minthogy a rendőrök is gyakorló horgászok voltak, elsimult az ügy. Pesta Misinek még a legyintése is büszke.

– Soha nem tudtuk megfogni. Soha.

Szertartásosan rendre megtekintették a Szále Jani „csiperke-istállóját”. *Nő, mint a Szále Jani csiperkéje*, mondják már századok óta huncutul itt a szigeten, ami valami olyasmit tesz, hogy nő is, meg nem is, labanc is, kuruc is, valami, ami olyan, amilyen, de ha azt mondjuk, olyan, akkor inkább emilyen és így tovább, a kanyargó holtághoz hasonló magyar történelem mély átélését mutatja a mondás. A Szálék nevezetes család itt, minden másodikuk János, volt köztük törökverő vitéz, orvhalász, nevüket

szeretik a *szála* szóból eredeztetni, hogy ti. a nagy szálákban táncoltatták meg az ősök a kevi lányokat; a másik magyarázat a *csálé*-ból indul, hogy afféle falubolondok lettek volna, ami szintén megtisztelő múlt s hagyomány. Bérlemény szerette ezt a nagydarab embert, maga is olyan, mint a csiperkés-mondás, afféle ide-való ember, aki tudja, hol él; nem művelt, hanem intelligens. Bérlemény gonoszkodó interpretációja szerint, életét a csiperkének szentelte, családját, a sok kis Szálét egyetlen szobába zsúfolta össze, a többit a csiperkék rendelkezésére bocsátotta.

– Ez itt, kérlek, a vezércsiperke – szokta Bérlemény szerint Bérleménynek mondogatni –, ez a legerősebb, bandába tömöríti maga mögött a többieket, és aztán hajrá! Nőni kezdenek, mint a gomba. Kérlek, ez olyan, mint az anyakirálynő a méheknél.

Azután tettek egy tisztelet-calvados-kört Kasza Bandiék felé, aki tiltott határátlépésért ült 56 után, „vagány, kemény gyerek”, már szabad földön volt, amikor visszament a barátja cipőjéért, és akkor fogták el (a másik verzió szerint a nyakkendőjéért ment vissza, ez a piperkőc-verzió, s volt a kurvapecér-verzió, hogy egy női bugyin bukott le), mindezekért minden év október 23-án hivatalból, előre megfontolt szándékkal berúg, határozott terv alapján, alapozó sörök, majd könnyű fröccsök homoki fehérből, nehezebb vörösborok, közben pedig véletlenszerű, hiszterikus „calvadosok”, illetve egy-egy egészségügyi séta a Kiskormoránig (kocsma), és utána 24 óra alvás. „Én őriztem a forradalom emlékét.” Ilcsi néni kezdetben megpróbálta bezárni, de Bandi bátyám egyszerűen kiment az ablakon, tokkal, szúnyoghálóval, mindenestül. „Egy Kasza Andrást még egyszer nem csuknak be.”

Nyaranta Szőke Laci megmutatta Bérleménynek a strandot, a fák közti tisztást, ahol a legendás és vérre menő fejelő meccsek mentek, megmutatta, hol hányt vért a Garai Szepi, pedig csak vörösbor volt, mert rúgott egy négyest a Lórévnek, megnézték a most már nádassal benőtt zugot, ahol 64-ben az egész csatársor befordult a ladikból a vízbe, s belefulladt a Zsák Marci, „ahogy a Manchester United, pont úgy!”, csónakáztak is kicsit, megkerülték a Senki-szigetét, és nem találták a gázlót, ahol át lehetett sétálni a Kerekzátony-szigetre…

Egyre fásultabban hallgatta ezeket az örök-történeteket, nézte ezeket az embereket, ahogy a régi időkről meséltek, amikor a tévé még nem rombolta széjjel azokat a jó beszélgetéseket (eközben bekapcsolva a tévé, egyáltalán Bérlemény itt látta meg először, hogyan is tévézik az ország,

hogy a tévé az állandóan megy, de senki nem nézi igazán, legföljebb percekre, tiszta Amerika!), szóval önáltatás, nosztalgia, Szőke Laci keresi elveszett ifjúságát, elérzékenyültség, méz-máz. Meg kéne mondani. Édes öregem, ha hiszed, ha nem, Ráckeve nem a világ közepe. Amire Szőke Laci majd nyilván boldogan rázni kezdi a fejét, hogy neki! neki mégiscsak az! Amire ő kénytelen majd végérvényesen vállat vonni, na és?

Arra mindig szakított időt, hogy csak úgy, toronyiránt nekiinduljon a határnak. Menni, amíg a szem ellát. (A könyv egy dunakanyarában elhatároztam, hogy végiggyalogolom a folyó egész magyarországi szakaszát. Akinek meg-megemlítettem, finoman szólva kétségének adott hangot, mind kinevetett, egyedül K. volt az, aki gyakorlatias tanácsot adott, bár mintha ő is somolyogva, fölhíva a figyelmemet a megfelelő cipőkre. Alapvető, szerszám, mondta szokásos szűkszavúságával. K. egy meglehetősen szerencsétlen házasságban él, két fia van és két lánya; megpróbált kitörni, beleszerelmesedett egy fiúba, egy tanítványába, de azután mégsem akart annyi fájdalmat okozni annyi öröm árán [föltéve, ha fájdalom és öröm állnak párban]. Egyszer találkoztam evvel a fiúval egy belvárosi hotel liftjében. Szólt a zene, surrantunk fölfelé, sokáig néztük egymást, aztán a fiú köszönés helyett így szólt: Minden jót kívánok neki. Ezt mondjam meg neki? Ezt. Csak ennyit. Ez elég sok, mondtam én fontoskodva. Viszontlátásra, biccentett, s ahogy kilépett, megérintette a vállamat. Biztosan szobára megy, acsarkodtam. Most hirtelen nem is emlékszem, átadtam-e az üzenetet.) Végigmenni a kis töltésen egy kora tavaszi napon, amikor hál' Istennek még minden üres, a kis kalyibák, hétvégi pihenők tárva, legföljebb egy-egy serény nyugdíjas szöszmötöl a fészerben. Iszonyú lehet, ha ez teli van emberrel, egymásba ér minden, minden kicsi, alacsony és szűk. Közepes. A *buhera.* Buherált házak, buherált hétvége, buherált házaspár, buherált házasság, buherált életek. A buhera alapszó. A Kádár-rendszer főszava. Vannak szabadságok, de nincs szabadság. A buhera mintha ugyanaz volna, mint ami a „legvidámabb barakk" kifejezés volt, kívülről, feuilleton-szinten – ez belülről, praxisból.

Belülről a legvidámabb barakk nem vidám, se nem vidám, se nem szomorú, hanem szürke, és belülről a barakk nem is látszódott, csak a linóleum, a szigszalag, a flakon, a spéci kombifogó (légsámli! légsámli!), a Bonanza-szekrénysor vagy mi, belülről csak az a tengernyi erőlködés látszódott, a műanyag, a szkáj, a habszivacs, a ragasztás, a pótlás, a honkongi nyílászárókeret, az a sok toporgás, varia, trükk-mükk, tompaság

és rátermettség, amnézia és figyelem, mindaz, amivel építődött az, amiről nem lehet tudni, hogy micsoda, de valamicsoda volt, mert emberek éltek benne (úgymond irreálisan nem létezve), valami összegányolt, kotyvasztott, zabrált: buherált.

A buhera egyszerre ügyesség és ügyeskedés, egyszerre terepismeret, annak tudása, hogy mitől döglik a légy, hogy hogyan lehet a jég hátán is megélni, és kinek kell szólni és neki mit adni; kiügyeskedés. De nem egyszerűen, de legalábbis nem kizárólagosan csalás, nem csupán a körülményekhez való ravaszdi alkalmazkodás. A buhera, a buherálás először is győzelem: hogy hiába vacak itt minden, és az sem igaz, hogy én kivétel volnék, de azért *ezt* mégis összebuheráltam. Ám nemcsak győzelem, hanem vereség is: aki buherál, annak nincsenek álmai, az soha többé nem fog álmodni. A buhera: a döntetlen, a vereséggel fölérő döntetlen, mindazonáltal kapunk egy pontot, amely majd jól jön a bajnokság végén. A buhera a túlélés – csak nem tudni, mi volt az ára.

Bérlemény a Bitang-völgyben gyalogolt tovább, a tavakig, a horgásztanyákig, majd befelé, el a parttól, a becsei holtág mentén. Bedőlt fák, száraz nád, „léptei neszére” úgy ugráltak a békák, mintha rugdosta volna őket, elvetélt futballista. Akkor ott, úgy a Kisházi-dűlő magasságában egyszerre csak megszületett benne az a kép, amelyért minden utazás van: *fölfogta Ráckevét*. Azt tehát, hogy száz meg száz ilyenféle település lehet a Duna mentén, de ez: ez. A történetek inventára véges, egyhangú, és mindenütt van egy Pesta Misi, de csak ez az egy zihálja öt óra hallgatás után, asztmásan, izgatottan, hogy: Ott!, minden strandon fejelnek, de csak itt látni apát és fiút egymással szemben *ugyanolyan* testtel (később a nagyapa már szinte sok, ráadás: három generáció izmokban). Bérlemény megtorpant. Egy poros ZIL teherautó trappolt el mellette, mint egy (indokolatlanul) lelkes elefánt. Megint az *egyszeriség* kérdésénél tartott. Ráckevének is a halál ad értelmet. Ezért van ő itt. Gyorsan betért Becsén a kocsmába (minden útba eső kocsmába, gyorsan, lassan, betért) egy „gyógyhatású” hosszúlépésre. Ennyi volna? Egy asztma, egy izomköteg, egy lejtős partszakasz, törött ág? Ennyi kell ahhoz, hogy egy hely a világ közepe legyen? Lehet. Szokása szerint beugrott az André Kertész múzeumba, hogy megnézze a „Falusi madonnát”, egy fiatal parasztasszony szoptatja a gyereket, minden szegény körülötte, csak a melle gazdag, a felvétel 1920. szeptember 26-án készült Szigetbecsén.

Külföldinek nézték, a jegyszedő asszony barátságosan nógatta: – Menjél csak be, menjél csak… ne nézzél… nix Geld… csak siessél, aranyom, mert ebédelnem is kéne valamikor. – Bérlemény hosszan nézte az asszonyt.

Meleg lett. Az aszfalt gőzölgött, poroszkált vissza az országúton. Minden buszmegállóban megnézte a menetrendet, és ellenőrizte a járatokat. Körülbelül öt perc csúszás volt. Megint eszébe jutott az a film, ahol a kabinos azt mondja, hogy nincs is a világnak szíve. Ezt nem fogja megmondani a Szőke Lacinak. Illetve meg fogja. Megint látta magát, délibábot – szimpla nietzscheiánust, nem ich denke, es denkt –, ahogy olvasztgatja az én-jét, szórja széjjel, gyömöszöli be a vízmolekulák közé, a rothadó sás aljába, potykák szájába teszi és persze nők dunaszagú ölébe.

Ráckeve szertartásosan a Pataki Jóska rácpontyával ér véget. Szőke Laci Jani bátyjának udvarán, a diófa alatt terítik meg az összetolt asztalokat. Mintha egész Ráckeve ott ülne, nők sürögnek-forognak, kínálnak, öntenek bort, a távoli konyhából Marika rendelkezik. Komoly dolgokról esik szó, hogy Cousteau kapitány le fogja ellenőrizni a Dunát, hogy a Nílus és az Amazonas után fel fogja mérni a Duna helyzetét, víztisztaság meg a bős-nagymarosi vízlépcső, mert a kapitánynak az a véleménye, hogy minden élet a vízből fakad; Bérlemény ül hallgatag, figyel és eszik, a rácponty tényleg hibátlan.

– Fűszer és szaft – bólogat szerényen Pataki. – Hidd el, öregem, a szalonnán múlik. – Ezt többször megismétli, mintha Bérlemény ezt kétségbe vonná. – A szalonnán. Meg az időn. – Ezen nevetnek. Nevetnek mindenen. Valaki *lófestő* volt Amerikában. A borospoharat, ahogy a szépasszonyt, alul kell megfogni, hogy szépen szóljon.

– Szépen szólok? – Bérlemény keresi, ki szólt. Távolabb csillogó női szempár. Vagy macska? Cí, cí. Macska. Könnyű szél lóbálja meg a diófáról lelógó lámpát, imbolyog az asztal, az udvar. Buherált udvar ez is, de az égbolt, a nagy fa, a terített hosszú asztal, a tányércsörgés igazi, mintha egy Csehov-kertben ülnénk, igaz, a széles kalapú, fehér ruhás nők, a három nővér, hiányoznak, és azt sem gondoltuk, hogy Moszkvába, Moszkvába, Moszkvába kellene eljutni, és ott majd minden jó lesz.

– Csak *alulról* lehet utazni – morogta Bérlemény, de már senkihez sem akart szólni. Szóba elegyedni valakivel, megszólítani, tudta, az nincs minden veszély nélkül.

BÉRLEMÉNY EGY CSÚF, HALSZAGÚ BAJAI

REGGEL A TÜKÖRBE NÉZ

„Gondosan beretvált arcom és dús, szénfekete hajam után ítélve nem lehetek több harmincévesnél.” (A magyar férfiak ugyanis erősen emlékeztettek a „Dnyeper Nimfája” című opera zsákugróira.) Reggelire halászlé – ezt nem nézte volna ki magából.

22. Az igazság folytatásának folytatása

(útinapló)

A hang a telefonban távoli volt, halk, kikerülhetetlen, finom és brutális, mintha egyenest az Égből szólna, pedig Tüske Andris volt az Nagyváradról, igaz, mintha a világvégéről, ami azért mégse az Ég (szerintem). Hogy áll-e, amit megbeszéltünk, hogyne állna, az mindig áll, így én, még csak nem is sejtve, miről van szó, jól van, Mester, mondta ő alig csúfolkodva, akkor várom péntek éjjel Kocsárdon, és megszakadt a vonal.

Tüske Andrissal a nyár elején ismerkedtem össze Kolozsvárt. Ezer és egy okom lehetett volna megismerni őt (röviden: szeretetreméltó ember), de én akkor már olyan voltam, mint a boldogult Pavlov kutyája, csak a „Duna” szóra indultam meg, és hallottam, hogy Tüske Andrisékat annak idején kitelepítették a Duna-deltába. Babusgatva lecsaptam hát rá, ültünk egy hodályszerű étteremben, és olyan sört ittunk, ne kerteljek, lóhúgyot, hogy azonnal letagadom, ha valaki azt állítaná, hogy azt a sört én ittam. Kétségkívül megivódott. Aztán mégse a Duna-delta-történeteire figyeltem – az édesapját, lelkész, lecsukták volt, őket meg, édesanyját a hét gyerekkel kivágták a Deltához, Feteşti-be, a Kis-Duna partján, a Borcea-ágnál, az édesanyjuk nem tudott románul, meg hogy volt egy *rabhajó,* amit a románok a franciáktól vettek, a Gironde, a gyarmatokra vitte volt a fegyenceket, s a gyerekeknek kellett megtudni, hogy a hajón van-e az apjuk, meg hogy 10-15 m magas homokfal volt a vízparton, és akkor ők egymás mögé ültek, összefogózva, legelől a Miklós testvérük, aki olyan bátor volt, mint az oroszlán, és ő letúrt, lehasított egy-egy darabot ebből a falból, lényegében maga alól, amely aztán nagy robajjal dőlt bele a Dunába, de nemcsak bátor volt, hanem egy elképesztő technikai őstehetség, aki 12 évesen mosógépet szerkesztett az édesanyjának, nemsokára a környékbeliek is a gyerekhez hordták a kacatjaikat, és a jég, meg az áradás, meg a hal, egyáltalán, ahogy egy életet teljes egészében meghatároz a víz, a folyó… – volt Tüske hanghordozásában valami kiegyensúlyozott, derűs, nem humoros vagy ironikus, inkább annak a nyugalomnak a kifejeződése, hogy valaki megértette, megérti a vele

történteket; kizárólag szenvedésről, rosszról, meghurcoltatásról beszélt, a későbbiekről is, amikor a Securitate őt figyeltette, a kihallgatásokról, a félelemről; szemernyi önsajnálat se hallatszott a hangjában, csak az a szép bizonytalanság, amely a legbiztosabb igazságnak is ismérve, a kimondástól való félelem és a kimondás mámora; lestem, ahogy beszélt, ahogy tette a szavait egymásra és visszavonta és mégis otthagyta, ittuk a löttyöt, egy leírhatatlanul bizarr zenekar készülődött, hegedűs, billentyűs, dobgép, két szakszervezeti bizalmi a hetvenes évek elejéről, a fal mellett, távolabb, hosszú asztaloknál öltönyös férfiak tósztokat mondtak (délután négykor ebédeltek vagy vacsoráztak), szám szerint egy darab nő volt velük, kipirultan, egyre többen lettünk, jött a város a zenére, fiatal, idősb vegyest, afrikai diákok is, vagy arabok? palesztinok?, hallgattam ezt a finom, fiatal férfit, néztem a vékony csuklóját, áldva a szerencsémet, hogy így beléje botlottam. Nem a szeretet vagy a barátság érzése fogott el, ennél több és kevesebb, kevesebb, mert nem rólam volt szó, több, mert arra gondoltam, hogy van akkor valami alapvetően *barátságos* a térben, a térben, ahol vagyunk, ha így, ilyen egyszerűen, erőfeszítés nélkül ilyen emberekbe lehet botlani.

A vonal szétment, evvel a dolog eldőlt. Kelet-Európában (tudom: Közép! Közép!) a sors sokszor a telefon alakját ölti magára, malaclopóként. Románia gyakorlatilag elérhetetlen távbeszélőn. Mint valami melegség, bizsergés, áradt szét a testemben a tehetetlenség és kiszolgáltatottság érzése. Nyugodt és jókedvű lettem – nem kell gondolkodnom, mérlegelnem, holnapután éjjel várnak Kocsárdon vagy hol. Kis túlzással ebben a pillanatban mondta be a rádió, hogy a Deltában kolerajárvány van, már halottak is vannak, és a bolgár határt lezárták. Jól van. Ezt írjam tovább vagy a végrendeletemet? Vagy ezt komolyan kéne venni? Mennyire veszélyes ez? Utánanézni.

*

Ma végre megtaláltam a térképen ezt a Kocsárdot. Székelykocsárd valójában. – Ó, Székelykocsárd! Éltem sötét titoka!

Meg akarom úszni a jegyváltást. Igyekszem majd a sógornőmre rálőcsölni, aki a pályaudvar közelében dolgozik, vagy az öcsémre, az úgyis

mindent el tud intézni. De előbb megpróbálom a fiammal. – Nemrégiben volt itt vendégségben egy finom, abendlandi hölgy, nagy lelkes magyarbarát, első ízben hosszabban itt, és első ízben egyedül, és kicsit egyedül is hagyva a városban. Nagy megelégedéssel, jóleső kárörömmel hallottam, hogy átesvén azokon a kis megpróbáltatásokon, melyeket mi már észre sem veszünk, amikor végül bement vonatjegyet venni egy utazási irodába, és köszönésére a kisasszony még csak a fejét se emelte meg, elsírta magát. Állt, és zokogott. (Azt csak mellesleg jegyzem meg, hogy *ott*, a köszönéstől függetlenül, úgysem kapott volna jegyet…)

Most telefonozott a fiam, hogy 300 méteres a sor, mit csináljon.

– Állj be – mondtam az apám indignálódott hangján, és letettem a kagylót.

Ülök a szobámban, és mások változtatják az életem. Du musst sein (ihr) Leben ändern. Szamárság.

Sógornőm itt a jeggyel. Bonyolódik. A Balt-Orienttel ne is próbálkozzam, nem lehet rá fölférni, és egyébként sem áll meg Kocsárdon, csak Războieniban. De van délutáni mentesítő. De hát Kolozsvárt így is, úgy is át kell szállni. Sógornőm két hét múlva szül; szépen kerek most mindene.

Aggódom. Korunk jelentős aggódója vagyok. Elgondolom, hogy ülök majd a kihalt, éjszakai kolozsvári pályaudvaron, a távolban kutya vonyít, s az éj leple alatt szomorú gebék húznak szekeret. A szalma alatt kék arcú halott. Sötét lesz, csönd lesz, és fázni fogok. És félni. Már régen féltem, gyerekkoromban utoljára. Éjszakai fölriadás hangos felnőtt szavakra. „Ha még egy szót szólsz, megöllek.” (Női hang, mezzoszoprán.) Vagy amikor eltévedtem egy második világháborús bunkerban. Az volt a legrosszabb. Mert olyan volt, mint egy filmben, ami azt jelenti, hogy bármi megtörténhetik, de minden pillanatban tudtam, hogy mindez valóság.

Azóta azt a bunkert és azt a félelmet keverem a Claráéval. Őt is a Dunáról kérdezgettem, mondjon bármit. Levél helyett egy cédula-halmot küldött, feladót se írt a borítékra, de fölismertem az írását. A cédulák meg voltak számozva. (Miért?)

1. Der Tod ist ein Meister aus Deutschland. (Celan) Ismeri?

2. Ceauşescu=Vón király

legendák → Attila, Szulejmán, Nagy Károly; a Duna hat neve; a Rajna, Majna, Duna=Attila folyói

Passau=Bajor Velence

A Piazza Navona; Bernini szoborcsoportján a Duna Európa szimbóluma

Linz=a kis Ruhr-vidék; ritmusa belekerült Bruckner 7. szimfóniájába

Ady=nyugatra nézünk – keletről nyomnak el

a Dunán jönnek le az ideák

3. Sajnos a Dunáról az is eszembe jut, hogy Tölgyesi Gabi udvarlómat (11 és 1/2 éves volt) a szüleivel együtt belelőttek 44-ben, a Taub Márti, aki 15 volt, a 3 lövés ellenére túlélte, megkapaszkodott egy uszályhajó valamijébe, és egy-két órát töltött a jeges vízben, mielőtt kiúszott volna az akkor már üres partra, félig megnyúvadva. (Nagy pofájú, szép zsidó nő lett belőle, aki mindenkivel megismerkedik, és azt szokta hazudni, hogy négy gyereke van, és ezt mindenki el is hiszi, akkora mellei vannak. Mindig begyulladnak az ízületei, az ujjain például pingponglabda nagyságúra. De most van egy orosz „energetikusa”, aki kézrátéttel gyógyít. Valami Júra. Harmincéves! Harmincéves!, kiabálja nekem a telefonba. Ja, mert állandóan kiabál.)

Mint én már meséltem, kimentem a sorból, mert a pisiszagú alagúton azelőtt se tudtam átmenni, amikor ott játszottunk. Kiléptem a sorból. Nem jöttek utánam. Nem tudtam, hogy hová akarnak vinni, visszamentem a zsidóházba, a Sziget utca 41-be, hogy hátha visszajött az anyám, akit elvittek. (Nézem, amit írtam, és látom, hogy úgy fölizgatott, hogy egy csomó íráshibát vétettem, illetve csináltam.)

Esik az eső. Vajon létezik-e olyan cipő a teremtett világban, amelyik nem ázik át? – Viszek egy félrúd szalámit meg pálinkát – ezt magunknak. Kávét nem. Már múltkor is alig tudtam *átadni.* Hogy is van ez? Gyöngy a vadaknak vagy egyszerűen segítség? Milyen hevesen szerettem a nyugati rokonaimat a Suchard-csokikért… A kávé mint nemzetmegtartó erő. Ha a világ Isten kalapja, Magyarország a bokréta rajta. Ha. If you need me, Jagger-Richard, ha.

*

Pályaudvar (Nyugati). Idős asszony veszekszik fiával, topog, kapkod, pánikban. „Siess már, gyorsan”, zavarja a fiát. Látszik, ez a fiúság nehéz.

Véletlenek sorozata nyomán kiderül, hogy Războieni és Székelykocsárd az ugyanaz. Istenem, de jó, hogy beszélek magyarul és ismerem a várost, mint a tenyeremet: így éppenhogy eligazodom. Öt évvel ezelőtt a Bécsbe visszautazó sógornőmet (ez egy másik, és már nem is sógornő) föltettem, tapasztalt világfi, a Bécs*ből* jövő Bucureşti-be tartó vonatra. (Ez a bécsi vonat?, kérdeztem, igen, válaszolták.) Az utolsó pillanatban ugrottunk le a vonatról, akárha egy villamosról, és kóboroltunk át a sínek közt, mintha egy mezőn. Hat (6!) koffert vittem egyszerre. Engem a büszkeség, öcsém feleségét a gyűlölet érzése töltötte el. Mindkét érzés halványult azóta, de egészen nem tűnt el.

Van helyjegyem, ez most az egyetlen biztos pont. „Az öcsém elment nadrágot venni. *Hisz* van még tíz perce!”, hallom a folyosóról. – Vagy túlstilizálom a „keleti-utazás” okozta szorongást? Reise-Fieber volna csak? Lehet. De azért itt tényleg más világ kezdődik. Más az igen, más a nem, más a soha, más az örökké, más a végtelen, azaz más a geometria; más a becsület, az adott szó, a bosszú, mást értenek jogon és kötelességen: egy szó mint száz: utazom néhány száz kilométert, és egy egészen más értelmezésével fogok találkozni – Arisztotelésznek. (A szórendet beáldoztuk a szerény csattanóért.) (Majd látni fogom, hogy ez a másság nem *ilyen.* Egyszerűbb. Szótalanabb, szó nélküli. – Utólagos bejegyzés.) „Pöpec nadrág. Ez nem gyűrődik, komám. Beülsz, komám, a vonatba, Tordán, és úgy szállsz ki Aradon, mint egy úr.”

Mennyi zsíros arc! Nyekkenve elindultunk.

BÉRLEMÉNY DÉLI IRÁNYBAN,
A DUNÁVAL KARÖLTVE ELHAGYJA
MAGYARORSZÁGOT

Pá! (Értsd: Derék nép, szabad föld, elbűvölő ország – búcsút kell vennem Tőled, emlékezeted kitörölhetetlenül fog élni elmémben és szívemben, lics, locs. Történt mindez az 1433. folyókilométernél, ami

többé-kevésbé éppen a folyó fele, figyelembe véve a kezdeti ötölést-hatolást.)

TÁVIRAT A HA-MAJD-RÓL

Hajónk Novi Sad felé közelített, ahol hajdanán felpuffadt holttesteket vitt Belgrád irányába a szenvtelen víz. A Duna, akár az ember, mindent kibír. A folyó itt olyan, mint aki nem tudja, mit akar: mint egy jó színész, aki részeget alakít, azaz nem dülöng, nem dadog, okádni sem okád, hanem egy merő erőfeszítés, hogy senki ne vegyen észre semmit, egy merő – és ha igazán tehetséges – hiábavaló erőfeszítés. A távolból a Fruška Gora figyeli vergődésünket. A hegy nyugodt, mondják az itteniek, mondják a hegynek, hogy a Duna is értsen belőle. A hegy nyugodt, a Duna megbocsát.

Mindent szerbnek gondoltam, szerbek voltak a nők, szerb a Duna, szerb a levegő, a Nap, szerb az éjszaka, szerb a mozdulat, szerbek a szavak és szerbek a szerbek. Én bárkit tudok szeretni. Eszembe jutott egy táviratod, nagyon dühös voltam rá. Ha majd bárkit gyűlölni tudsz, akkor fogsz csöndben nyugalomra térni, utad végére értél. – Akkor tegeztél először.

BESZÁMOLÓ HOLTTESTEKRŐL,
FOGÁSZATRÓL, MATEMATIKÁRÓL

Georges Tim Aar korabeli följegyzéseire támaszkodunk, ki kótyomfity gyermekkora óta a Savoyai Eugén lábainál sertepertélt. Szavahihetőségét egy rövid anekdotával dokumentálom. Estefelé megkérdezték a rangidős Lotharingiai Károlyt, hogy mérjenek-e 1683. szeptember 12-én döntő csapást az elbizakodottságában hezitáló Kara Musztafára vagy ne mérjenek, hanem csak másnap reggel mérjenek, amire a tapasztalt Károly az egész hadtörténetben egyedülálló okfejtéssel rukkolt elő: Öreg ember vagyok, és kényelmesen akarok hálni éjszaka.

Harminchárom év múltán a herceg tanácsadói gondterhelten vakarták a fejüket. De Jenő herceg mai szóval szólva tehetséges volt, akár a Nap. A török nagyvezér, Damad Ali, mit sem sejtve vackolt a péterváradi erőd tövében (Petrovaradin) azon a fátyolos 1716-os augusztusi reggel, amikor a savoyai, miközben seregének egyik szárnyát maga az erőd, másikat az európai értékeket támogató Duna fedezte, rárontott a mit sem sejtő törökök jobb szárnyára. Mint minden nagy ötlet, a Jenő hercegé is egyszerű volt

(„ő azt gondolja, hogy én azt gondolom, tehát nem gondolom azt”), egyszerű volt, de nem triviális, azaz igen sok ember halt meg. Csak törökből hatezret nyelt el a parti mocsár.

Nagyétkű erre a Duna. (42. január, 44. november satöbbi, jégen lékvágás, zsidók, szerbek belepuskázása, csecsemők falhoz csapása, magyar kivégzendők összedrótozása, tarkónlövése, égetése, parázson sétáltatás, elevenen megnyúzás, here tépése harapófogóval, gyerek lábára akna erősítése, majd lövöldözése találatig, fűrészgéppel derékban kettészelés, karóba húzás satöbbi. Satöbbi: ez a történelem másik neve. Satöbbi: ez az idő súlya, a mocskos személytelenség. Satöbbi: a törvény; uram-királyom, életem-halálom kezedbe ajánlom.)

Damad Ali személyes bátorsága sem segített. Irdatlan díszsátra méreteiről csak annyit, hogy felállításához ötszáz ember együttes munkája volt szükséges.

Aar, mit is tehetne mást, beszámol von Breuner gróf szörnyű pusztulásáról. Róla tudnunk kell, hogy az akkor még gyermekcipőben járó Schwarzenbergek nagybátyja, univerzális tehetség, verset ír, orvos, és hódol a mathezisnek, Jenő vezérkarának kedvence.

Fogászati munkásságára a zágrábi könyvtár kézirattár részlegében bukkantam, Mágris Klaudia följegyzései közt. Ez a maga nemében, talán nem szerénytelenség a részemről kijelenteni, igazi szenzáció, ha érdektelen is. Von Breuner, a fogászat atyja!

Mágris Klaudia érdekes színfoltja volt a korabeli magyar világnak, a XVIII-XIX. század fordulójának neves és hírhedt aufklärista emancipája, George Sand levelezőpartnere, a szemtanúk szerint gyönyörű, bociszemű asszony, ki azonban állandóan vészt hozott saját csinoska fejére, irodalmi ambíciói is voltak, a Habsburgokról írott könyve azonban csak II. József tetszését nyerte el. (II. József pedig alig volt Habsburg…) A pletyka szerint Mágris, még gyerekként, a nagy tekintélyű császárnőbe, majd később ugyanilyen fejetlenül Kossuthba zúgott bele. Kiköpött közép-európai fenomén, pedig az akkor még nem is volt (mert nem volt szükség rája). Erre az ellentmondásra érzett rá a kor, a győzelem százada nem tűri a vereség mégoly szenvedélyes asszonyát, a szép Mágris Klaudiának menekülnie kellett, mégpedig lóhalálában és férfiruhában, mely utóbbihoz – különösen a finom, könnyű olasz zakókhoz – sajátos vággyal vonzódott. Trieszteben telepedett el, s lett a város afféle Grande Dame-ja. Italo Svevo

róla mintázta A vénülés éveit. És Flaubert-től tudjuk, aki könyvön kívül bámulatosan nagy fecsegő volt, egy pletykafészek, tőle tudjuk, hogy bizony Turgenyev se ment a szomszédba, ha erről az eklektikus sorsú, nagy tehetségű, remek csípőjű, kivételes trieszti asszonyról volt szó. Állítólag a Dunáról tervezett könyvet írni, ennek írásos nyomát seholse találni, hacsak nem – főhajtás! főhajtás! – *itt!*

Von Breuner őrölt Duna-kavicsot kevert össze higanyban oldott rézzel és ezüst-ónnal, amivel megteremtette a fogtömés alapjait. (Lyukgyilkos, volt a táborban a csúfneve.) De főleg az a finom, empátikus közeledés az idegen szájakhoz, ez volt von Breunerben a forradalmi. A kor nem szentelt volna sok figyelmet egy-egy odvas fognak vagy elgennyedt tályognak. Prinz Eugen azonnal fölismerte a fogászat mentális jelentőségét, rátermettségét nem türtőztetve ragaszkodott a grófhoz. (Volt még egy másik, személyes oka is, de erről szeméremből hallgassunk. Kizárólag a félreértések elkerülése végett teszem hozzá, hogy nem szexuális indíttatású szenvedélyről van szó – igen, bármilyen furcsa, van ilyen!, állítólag –, de ennyi legyen elég, hisz ez még szörnyűbbé, megalázóvá és ördögivé teszi az esetet, mely kínosság és nagyszabásúság közt billegni sosem szűnt meg.) Sok csatát nyertek meg így ketten, tömések, hidak, pótlások, gyökérkezelések, viplafogak az oszmánok ellen! Krisztus segíts! – Nehéz szívvel, kedélytelenül gondolunk arra a tényre, hogy a történelem folyamán az emberi értelem mindig a háborúkban érte el csúcspontját, az ott megvalósult szervezettség foka sokszorosan fölülmúlta a mindennapokét (*ilyen* volt a tehetség iránya!). S vajon a lineáris programozás, amely a számítástechnika bölcsőjének tekinthető, vajon nem az amerikai hadsereg megrendelésére, annak igényeit, vágyásait, hobbijait kielégíteni született? De igen.

Amivel azonban von Breuner valóban beírta magát a művelt ember emlékezetébe, az a barokk matematikában játszott jelentéktelen, de érdekes szerepe. Ha Fermat az amatőr matematikusok fejedelme volt, akkor von Breuner egy névtelen vidéki rokon, akinek azonban szintén terítenek az ünnepi lakománál. A gróf a késő barokk hullámain evezve ért saját, szűk helyére. Von Breuner olyan lefegyverzően és rokonszenvesen keveset tesz hozzá, nos éppen az infinitezimális számításokhoz, ami már önmagában komoly, pozitív állítás a teremtés szerkezetéről, dicsőséges hallgatás annak fenségességéről, a XVIII. század elején – vagyis: az utolsó pillanatban.

A Bernoullikhoz fűzte bizalmas viszony. Az egész család a leibnitzi „kalkulus” lelkes művelje volt. Bernoulliból Dunát lehetett volna rekeszteni, amivel nem állítom, hogy helyben volnánk, hisz ha igaz volna is, hogy mindenek alfája és ómegája volna is a Duna, maradna még a kérdés, melyet az embernek legkésőbb Tulcea-nál föl kell tennie: hogy mi az alfa s ómega. Von Breuner Jakobbal (Jakob I.) állt baráti viszonyban, annak 1705-ös halála igen megviselte, főként mert haragban maradtak. Ez így történt: Az ifjabb Bernoulli, Johann, azt a föladatot adta bátyjának, Jakobnak, hogy határozná meg, melyik az a görbe, amely mentén a nehézségi erő hatására, az A pontból induló test az alacsonyabban fekvő B pontba a legrövidebb idő alatt érkezik el. (Több mint 200 év múlva a termékeny, kedves Simenon adta ennek egyik legszellemesebb fölhasználását a Horaszáni Szőnyeg című krimijében, ahol épp az volt a tét, hogy a feleséggyilkos (tehát férj) tud-e satöbbi, satöbbi tizenhét másodpercen belül. Maigret felügyelő avval érvelt, hogy két pont közt a legrövidebb út az egyenes, megfeledkezve arról, hogy a legrövidebb idejű utat kellett keresnie. Tévedését bravúrosan belátva szomorúan elfogta a gyilkost, aki ezt az attribútumát leszámítva igazán rokonszenves, mélabús fickó vala.) Jakob – helyesen – a cikloid egyenletét adta meg. E görbéről az is kiderült, hogy bármely pontjából induljon is a görbe mentén eső test, mindig ugyanakkora idő alatt jut a legmélyebb pontig, vagyis a cikloid tautochron (egyidejű) is. – Gondoljunk csak Jézusnak a szőlőmunkásokról szóló példabeszédére. Azaz mintha a munkások egy cikloid mentén csúsznának a szőlőbe, és időarányosan kapják a pénzt, *ezért* mind ugyanannyit. Vannak korok, ahol ez már istenbizonyítéknak számítana…

Jakob, fogat fogért!, viszonzásul kitűzte öccse számára az izoperimetrikus problémát, azaz, hogy az egyenlő kerületű síkidomok közül melyik a legnagyobb területű. Ezt későbben az I. világháborút lezáró szemét francia békéknél használták föl a határok megállapításakor, akkor még tréfásan (ó, a francia szellem!) emlegetve a szögesdrótot, illetve Vyx egyszer a vasfüggöny kifejezést is használta (rideau der fer), nagy sikert aratva, nem tudván, hogy a jövőről beszél. Hallgatni csak Apponyi gróf hallgatott, négy nyelven, hibátlan kiejtéssel. A nemzet öntudata és önbizalma sérült meg, ez volt az igazi baj, nem az iszonyú méretű területvesztés. A közös külügy Czerninre tartozott. Közte és Clemenceau között Zita királynő nőtestvére közvetített. Emlékezhetünk a Clemenceau inspirálta szalagcímekre: Czernin gróf hazudott! – Hát nem hazudott!!!

Mármost Johann helytelen megoldást adott – a Versailles környéki döntések azóta is ébren tartják a nacionalizmus pusztító tüzét –, ezt Jakob nyilvánosan megbírálta, és emiatt köztük testvérekhez méltatlan hangú vita kerekedett, melyben von Breuner a ifjabbik Bernoulli pártját fogta, amely tévedés konkolyt hintett közé és a barátja, Jakob közé.

Továbbra is találkoztak… csak már valahogy nem úgy volt, mint régen. Becsülték és nagyra tartották egymást, az ölelésük hevessége csökkent talán, azaz becsülték a másik jó tulajdonságát, és bosszankodtak a rosszakon. Így múlt el lassan Bázelban egy nagy férfi-barátság, körülbelül a hetyke Thököly Imre fölkelésével egy időben – egy ostoba matekpélda miatt…

Egyébként Jakobnak a síkgörbék közül különösen (már-már különösen) a logaritmikus spirál tetszett meg ($r=ae^{k\varphi}$), annyira, hogy a sírjára is ennek a görbének a rajzát tetette, a fölirattal: eadem mutata resurgo, megváltozva bár, de ugyanannak támadok föl, ami arra utal, hogy a szóban forgó görbéből származtatott új görbék egy része szintén logaritmikus spirális.

Von Breuner iszonyú halála nem ezt látszik bizonyítani. A holttestre, vagyis arra, a rémes *maradékra*, a győzelmesen előrevágtató Pálffy-huszárok bukkantak. A pétervári magaslattól nem messze egy kisebb templom mellett álló vénséges-vén fa törzséhez kötözték a grófot, nyakát-lábát béklyóba verték, őt pedig halálra ütlegelték, miközben Damad Ali a már általunk is megcsodált díszsátra bejáratánál állva elégedetten szemlélődött, nem sejtvén, hogy ő is így végzi majd. Valójában azonban von Breuner nem így végezte, szörnyűbben, nem halt bele ugyanis az ütlegekbe, a későbbi boncolás (a bőr *korai* elszíneződése, a fulladásos jelleg) egyértelműen kimutatta, hogy a halált egy ritka vad hangyafajta okozta, mely egyszerűen szétette a sokoldalú grófot, Jenő herceg kedvencét, egy Bernoulli barátját… Micsoda Dunapart!

Ha így, ha úgy, Európa új matematikát teremtett.

Mármost, ami a Karlócán 1699 januárjában kötött békét illeti, annak egyedüli vesztese az ettől függetlenül daliás és tehetséges magyar nép volt, török cseberből osztrák vederbe pottyanva… ami meg a Rákóczi (1676-1735) nagyszabású álmát illeti, hagyjuk… A Napkirály is szarban hagyott minket.

Itt, most a budapesti butikokban árulnak öntapadós Magyarországot. Elkelt volna néhányszor. Tapadj, magyar…

23. Az igazság folytatásának a folytatásának a folytatása

(útinapló)

Gyöngéd hagymaszag tör be időnként a fülkébe. Kinézek: Szolnok.

Társalognak. Milyen zavaró így a hallgatásom. Majd mondok valamit.

„Azt mondja, fiatal úr, keletre megy? Egyre csak keletre? De ha nem adja föl, hová jut? No? No? Hát éppen nyugatra! A legnyugatabb nyugatra. Nagy dolog ám az, hogy a Föld gömbölyű! Érti? A remény. Hogy nincs legkeletebb!”

Áll a mezőn egy disznó, fejét fölvágja. Egy büszke sertés, íme.

Próbálok olvasni. Jonathan Harper (Bram Stoker: Drakula gróf válogatott rémtettei) megerősít abban, hogy elkezdődik a Kelet. Útitársaim szemfogát vizsgálom. A házaspár férfitagja jóindulatúan oktatgat. Hogy inkább németül, mint magyarul szólítsak meg ismeretlent. „Bajos lehet.” De már Ó-Romániában vagy a Duna-delta környékén nyugodtan beszélhetek magyarul, az ott már nem jelent semmit. Semmit. Nem ijesztgetni akar, hanem segíteni. „Nem tanácsos.”

Mesélik a budapesti élményeiket. Úgy beszélnek, ahogy mi beszéltünk a hetvenes években Bécsről. Az asszony csóválja a fejét, nem érti, hogyan *lehet* többet akarni annál, mint ami a pesti Sugárban van. „Annál többet akarni, az már nem normális.”

Később elszenderülnek. Nyilván ugyanazt álmodják, mert egyszerre teszik az ölükbe – ki-ki – a kezüket.

Biharpüspökinél kimegyek a folyosóra. Az állomás épülete majdnem teljes sötétben, enyhe sárga fény világítja csak, hangulatlámpa a szalonban. A mellettünk futó sínpárt nézem, a mi ablakunkból esik rá a fény. Szemét, üvegek, papír, száradó szarhurka. És akkor az egyik talpfán megpillantok két tárgyat, két tökéletes formát, formáját a természetnek, úgy, mintha

mondjuk egy Vogue-fotó volna: Chanel üveghez (Eau de Toillette Egoiste für den Mann) tyúktojás támaszkodik. Őrült csendélet.

Az éjjeli kolozsvári pályaudvar tömve van emberekkel. Képzelgéseimnek annyira ellentmond, hogy már-már ugyanaz. Ugyanaz az ijedtség. Mintha háború volna. Olyan az egész, mint a Brazil, Brazil című filmben, vagy a régi, fekete-fehér Orwell 1984-ben, azaz lepusztult díszlet mögött valami fejlett, rejtett működés. Fejlett: értsd, ismeretlen. Elsőre a váróterem is hatalmasnak tetszik, gigantikus, de ahogy kiismerem lassan, úgy zsugorodik.

Mindenféle ember van itt. Egy úr, mintha a tengerpartról, hibátlan szalmakalappal. Nádszálvékony, minden tagjában reszkető, savanyú szagú alkoholista. Miniszoknyás csaj (jó). Ugyanez fiúban. Stricik. Egy gyereklány, végigmér, mintha tízzel több volna. (Vagy így nézett csak *vissza*?) Árusok, sorsjegy, kávé, fölvágottas kenyér. Mennyi pénzért ennék meg egy ilyet? Eszembe jut Chatwin, Bruce Chatwin, aki valami kínai tojástól halt meg. Nagy utazó volt. Az elárusítónők rút öregasszonyok, már elmúlt az életük, sose alszanak. Éjjel két óra.

Apródonként kiismerem magam az eddigi kusza, össze-vissza mozgásban, kijárat, információ, WC. Így csökken a félelem. Olyan vagyok, mint egy finnyás nyugati. Nézem, van-e magamban más érzés, mint az el-innét. Nincs. Ulrichként nem félek, de félelmetes itt minden. Félelmet keltő.

Időről időre megszólal a hangszóró, ilyenkor nagy tumultus támad, emberek futni kezdenek, egy-egy sarok kiürül, majd újra telik. Véletlenszerűnek tűnik minden. Majd észreveszem-e, ha jön a Kocsárdra tartó vonat, a vonatom?

Van cigány, van szőke cigány, klasszikus „keleti figura”, belvárosi farmeröltöny. Van, aki pénzt számol, cserélnek. Az egyik oldalfolyosó ablakmélyedésében *hard porno.* Amikor a banyaszerű takarítónő elmegy mellettük, odacsap a partvis nyelével. Erre azok szó nélkül kilépnek, visszarendeződnek, szoknya le, cipzár föl, sétálnak vissza. Nézem az arcukat, nem látok semmit.

A peronon járkálva egy másik váróterembe látok. Padokon ülnek, alszanak az emberek. Mint a halottak: egy mozdulat, egyetlenegy sincs. Pompeji. Percekig nézem; semmi.

Fekete hercegnő a sötét kupéban. Ha kinyitom a szemem, őt látom. Néz. Olykor *ugyanezt* álmodom. Telik az éjszaka. Amikor leszáll, messziről látom, hogy igazoltatják. Hallom, hangosan nevet. A rendőr is.

*

Tüske Andris bátyja, György házában vagyok a Maros partján. Csöndes, szigorú ház a világ végén – a teljesség természetes és magától értődő igényével. Nézem a Marost, azt képzelem, hogy a Duna. Nem kerül semmibe. György meséli, hogy decemberben kikapcsolták a villanyt. Így még vizük se volt (villanymotor). A pelenkát is a Marosban kellett mosniok. „A Maros megeszi a partot.” Egy meredek, ingatag létrán kellett lemenni. Mutatja. „Medret váltott a folyó. Ott folyt régebben.” A víz elképzelhetetlenül piszkos, belógatom a kezem, kiveszem, látni, meddig ért. A közeli erőmű melegíti a folyót, ezért a halak el vannak kényeztetve. „Halásznak, vadásznak üres a tarisznyája.”

Egy szigorúbb életfelfogás körvonalai. – Tegnap őspápista létemre két kálomista istentisztelet abszolválva. Sok. Szűzanyám segíts, súgtam Andrisnak belépve a második templomba. Ökuménikus vigyorgás.

„Csendességet tartottam”, mondja reggel a nagymama. Este együtt zsoltárokat énekelnek, a testvérek meg a feleségeik, fiatal nők, fiatal férfiak. Velük hallgatok. Már régen gondoltam arra, amire most: jó volna tudni (akarni) énekelni. Eszembe jut egy hajdani ministrálás: jó szándékom jeléül a Himnusz második szólamát énekeltem, amelyet azonban – miért – *hamis elsőnek* vesz a plébános úr (Brogli atya, már akinek mond ez a név valamit), odaszól, lesziszeg oldalra: „Nem kell. Fiam, nem kell. Vagyunk elegen.”

Nagymama szerint a kolera a levegőben is terjed. (Innen a mondás: aki papot lát, meghal – merthogy esetleg kolerást temetett…) Nem tudjuk, féljünk-e. Ezért nem indulunk a Dunához. Pontosabb úgy mondani talán, hogy indulunk is, meg nem is. Más itt az idő. – Erre reggel, véletlenül, finom ropogással, mint mikor cserebogárra, rátapostam az órámra. A középső szobában fekszem. Időnként, mint egy Mándy-novellában,

felbukkan valaki, tapintatos mozdulatot tesz felém, biccent vagy lehunyja a szemét vagy sóhajt, majd eltűnik. Minden finom és halk itt. Miközben durvák a messzi, komoly hegyek, durva a sáros udvar, durva a folyó, durva a falu, durva a sötét, hideg éjszaka. (A kocsárdi állomásról jőve: egy autó, ahogy siklik a halott sötétben, kátyúk, gödrök közt, le-lelassítva, kopott házak, gyárfalak mellett – mintha rajtunk kívül más élő nem is volna.)

Hajnalban végigtrappolnak rajtam a gyerekek (3+2), félálomban leszögezik, hogy én egy közelebbről meg nem határozott hal vagyok, amelyet, közös reményeink szerint majd ők kifognak a Marosból. (Undine-kezdetek.) Tegnap hallottam a kicsi fiút imádkozni (kemény fejű kis vagány): „Most aztán már utoljára kérlek, édes Istenem, hogy hadd legyek jó." – Egyébként, talán nem túlzás, az egész házat áthatja, mondjuk így, Isten jelenléte, illetve, ami nem ugyanaz, a jelenlétére való hivatkozás. Mindez egyszerre fegyverez le és tesz ingerültté.

Belelapozok egy könyvbe (valamilyen Biblia-kommentár). Egy Oscar Wilde mondatot találok: Mindennek ellen tudok állni, csak a kísértésnek nem. – Indeed, sir.

Bebújnak a legyek a hajamba. Mondhatnám, fészket raknak.

Kirándulás a tordai hasadékhoz. Megint a természet *idegesítő* szépsége, hegyi csermely, égigérő sziklafal plusz ősmagyar monda. („Ott állunk a hasadék torkolatában. Erőtlen a szó e pont leírására. Egyszerre mintha Egyiptom ezer gúláját vihar sodorta volna egymásra; vagy mintha egy sereg leégett templom és torony állana előttünk; mintha az ég keskeny pántlikája alatt egy sereg barnára, vörösre, fejérre égett oszlopzat, templom- és toronyhomlokzat romja magaslanék. Néma hallgatás mindenfelé, csak a patak zúgása zavarja a nyílás csendjét. A kebel megborzad e nagyszerű dúlás felett.") Megismertem viszont a mici-t, amit azt hiszem, mics-nek kell ejteni, én azonban csak mici-nek hívom, ez egy miciben gazdag vidék, úton-útfélen sütik, roston, nyílt lángon, fűszeres darált hús, nagyon ízlik. Nincs azonban se sör, se bor. Sőt víz se, csak valamilyen lehetetlen üdítő, sárga ragacs, még leghelyesebb *lónyál*nak nevezni. Az üveg szájában légytetem, kikerülhetetlen, csobog, ugrál át a lónyál a légytetemen – a Duna a Vaskapunál? Nem én túlzok. Lónyál románul: suc.

Jelenet: A Maros két partján horgásznak. Van, aki sátort is vert, ott aludt az éjszaka. Még a borostát is látni vélem. Át-átkiabálnak egymásnak, románul. Afféle „férfias évődés”. Fakezű! Bálnavadász! Valamin összevesznek. Az egyik levetkezik, hogy átússzon és elégtételt vegyen. Át is úszik, de ott közben megérkezett egy fiatalember, „valaki, akinek respektje van”, amikor ezt amaz meglátja, hátrálni kezd, és túlzón, megalázkodva kérleli a fiatal férfit, hogy bocsásson meg neki. „Nagyon kérlek benneteket. Nagyon-nagyon kérlek. Bocsássatok meg.” Utána vágnak egy követ. Házigazdáim láthatóan élvezik, hogy nem értem a jelenetet, nem értem, hogy a heves harciasság hogyan változott ilyen gyorsan e heves visszakozássá. Magyarok, románok, Maros.

Andrásnak és Györgynek is van irodája, egyikőjüké a Szamosra, másiké ide, a Marosra nyílik. Nekem is kéne már egy iroda (ahogy pénztárca, doktori cím, egy nővér és titkárnő – főleg ez utóbbi: intézné a levelezést, gépelne, a kisebb utazásokat maga bonyolítaná, lovakat bérelne és szerezne indigót, porszívózna, szerződéseket kötne, fordítana és bankhiteleket venne föl, nem próbálna velem szerelmi viszonyt létesíteni, de hűvös kezét olykor viharosan rongyos homlokomra terítené, és szivarozna, és csak kicsit volna okosabb nálam, és szó nélkül, tapintatosan befejezné a Dunáról írott regényeimet). Az én irodám, mit tehetne mást, a Dunára nézne, ez a virtuális, immaginárius, elvi és eszmei, káundká, habsburg, középeurópai, keleteurópai, posztmodern, realista, jó, legyen: narcisztikus – iroda. Három folyó tapasztalata találkozik bennünk.

Vágjunk neki. Ha láthatóan nagy a baj, visszafordulunk. Elképzelem, ahogy fortélyosan kijátsszuk a vesztegzárt. Bottal ütik a nyomunk. – Látunk valakit egy faházban, kopár nyírfaliget közt, mintha egy szegényes orosz filmből volna roppant unalmas (és szinkronizálatlan) részlet, az ember, egy halász, egy öreg lipován, kínok kínjával hal meg épp, fölugrik, eszelősen kiront a házból, szalad a tocsogókon át, üvölt és karéjozik, csapkodja őrülten a vizet… „Figyelj ide, Andriska, menjünk innét. Majd, mint rendesen, kitalálom én magamnak a Duna-deltát.”

A következő kifejezéseket vettem a testvérektől (elfogadható áron): „fűtűre álljon a kasza” (a fű tövére tudniillik); „vkit villára venni” (évődés,

gúnyosság)

Vásárhelyt véletlenül összefutunk a szüleikkel. Kicsi, sugárzó anya. Gátlástalanul kiélhetem – másfél percig – anyaéhségemet. Mintha tudná. Mintha mindent. Már-már annyira idegesítő ez, mintha tényleg az enyém volna, enyém anya. Bemutatkozom. Hogy a nevem, hallja, jó; a kérdés, hogy jó-e a szíved. „Valóban ez a kérdés”, vigyorgok boldogan. Erre azt mondja évődve és szigorúan: „Nem szeretek így utcán találkozni. Jobb volna otthon, nálunk, ott jól megnéznélek, akkor látnám, hogy szidjalak-e.” „Én egy jól szidható valaki vagyok”, mondom büszkén.

Az apjukról már sokat hallottam. Irigykedve hallgattam, ahogy rajongva meséltek róla. Hogy amikor kijött a börtönből, az évek alatt összegyűlt pénzen egy lemezjátszót vett. Nem kenyeret vagy tejet, lemezjátszót. És föltette Mozart g-moll szimfóniáját. „Mozartot, hogy legyen kedvünk élni, de a g-moll-t, mert nem akart megkímélni semmitől.” Eszembe jut a saját apaságom. Soha semmilyen lemezt nem fogok föltenni, és soha nem fognak a gyerekeim ilyen történeteket mesélni rólam. Ha Tüske Andrisék apjára gondolok, akkor ezt – ezt a csenevészségemet – nagy hibának tartom; nem is hibának, hanem valaminek, aminek „rossz” következményei lesznek. Tragédia ennek a valaminek a neve.

Mondjuk, hová igyekszünk. És hogy a kolera. Erre az apa kezet nyújt: „Sok sikert, fiaim. – Mintha én is a fia volnék. – Győzzön a jobbik.” Az anya átölel. „Ti őrültek vagytok. Ennek semmi értelme. Menjetek.”

A SZOCIALISTA EMBERTÍPUS

A szocialista embertípus – aki vagyok – fogta magát és elutazott egy szomszédos országba, melyet most nem neveznék néven, mindenesetre egy olyanba, amely szintén a minap nyerte el, úgymond, a szabadságát, és még azt is dicséretére lehet felhozni, hogy ott előbb kel föl a nap, mint itt.

Megérkezett emberünk a hegyek közé, egy kicsinél is kisebb faluba, ahol várt már rá két tüneményes fiatalember, aki segített neki az utazásban. De most nem róluk fogok beszélni, és nem is erről a *csöndes házról* a világ végén, nem is az örökmozgó gyerekekről, akik magukban, egyedül kell játsszanak az udvaron, mert a faluban (már) nincs korukbéli, aki magyar volna (vagy tudna magyarul), és nem is e csöndes házban finoman

ellebbenő nőkről, és nem is arról a váratlan *teljességről* (a teljesség mindig váratlan), amit ott két nap alatt megtapasztalt ez az ember, ahogy örömmel meglátta, mert megláthatta, hogy mennyire másmilyen föltételek közül is lehet valahogy ugyanarrafelé tartani, törni – ennél sokkal érdektelenebb vagy szerényebb, de azért tanulságos dologról lesz szó.

Ez a szocialista embertípus sok mindent gondolt magáról – nem sokat, hanem sokfélét –, de az álmában se jutott volna eszébe, hogy ő szocialista embertípus. Nem okvetlenül mondta magát szabadnak, óvatos duhaj volt, de azért végül is, valljuk be őszintén, azt gondolta, hogy nem fertőzte őt meg ez a rendszer, az a rendszer, amelyik már nincs is. Megvolt mindennek az ára, megfizette, kész, passz. És nagyon örült, hogy ez az egész így szépen összedőlt, fölszabadulásnak érezte, minthogy nagyon sok ereje fölszabadult, minthogy már nem kell folyamatosan résen lennie, vagy csak annyira, amennyire ez természetes.

Az első, amit ebben az idegen országban észrevett, az a sör hiánya volt. Aztán a boré. Aztán az ásványvízé. Ami három nap múltán azért már mégsem csak vicc, merthogy inni híján, enni sincs kedve az embernek, a szája is összeragad és így tovább. Ezután a szegénységet vette észre, ez ötlött a szemébe. A kopottság, elnyűttség, a por, az iszonyatos és látnivalóan fölösleges gyármonstrumok, a széjjelcincált természet, völgyzárógátak, melyekhez külön meg kellett építeni a völgyet, őrült csatornák, melyekbe poharanként kellett a vizet hordani, szegénység, olyan *heves* szegénység, melyhez foghatót aligha talált hazájában.

Ez megerősítette az utazót abban, hogy országának az az önképe, miszerint vele különösen kicsellózott volna a sors, ez teljességgel hamis, hazug, nem más, mint önsajnálat. Sértődöttség és panaszkodás mint magyar nemzeti sajátosság. A jammer. Hogy így a vad törökök, úgy a kehes osztrák, így a szégyenteljes trianoni békekötés, amúgy az angolok, és akkor mindenek tetejébe: az oroszok. Ó, ó, minő balszerencse. Szerintem pedig ez csupán egy átlagos európai sors. Itt időnként országok megszűntek, arrébb tolták őket, mint egy szekrényt, és előbb-utóbb az oroszok is jöttek. Nincs mit sajnálni magunkon.

De térjünk végre rá az eszmei mondanivalóra. Megérkeznek ezek hárman este egy hotelba, hogy kivennének szobát. Sötét van, fáradtak, nincs sok választás. A szocialista embertípus elég sokfelé járt a világban, ha világfi nem volt is, de azért portással, pincérrel elboldogult. A hotelfoyer egy kommunista pártközpont és egy pályaudvar nászából

született. Ekkor még nem fogott gyanút. Ám akkor elkezdődött valami fura tárgyalás a portás és a két fiatal férfi között, és ha ő közbekérdezett, csak intettek, mint egy gyereknek, s benne egyszercsak nőni kezdett a félelem, látta, hogy a portás az úr, tér s idő kizárólagos ura, hogy itt csak az lehet, amit ő akar, hacsak valami ismeretlen furfang nem hoz változást.

Ez első este volt. Attól kezdve ő pincérnek nem parancsolt, csak kért; ha becsapták, fizetett és hallgatott. Érezte, idegen helyen van, idegen törvények közt, és örült, hogy élt. Semmi drámai nem történt, csak halkabban beszélt, s mint az állat, éjjel-nappal figyelt, hegyezte a fülét, előjött minden kiszolgáltatottsága, minden ijedelme, gátlása, minden, amit mégiscsak megörökölt a rendszertől, ő, a szocialista embertípus.

Aztán hazajött, s most boldogan él, míg meg nem hal.

BÉRLEMÉNY RENDÜLETLENÜL HALAD: ELŐRE

Hosszan követett Nándorfehérvár (Beograd) felől a harangszó, amelyet II. Gyula rendelt volt el, még Hunyadi jeles csatája előtt, Aar szerint könyörgésképpen és fogadalomként, nem pedig, ahogy a közhiedelem tartja, a (ritka) győzelem emlékeként, és aki hallotta már a Magyar Rádió bömbölős déli gépharangszavát, már eddig is sejthette, hogy itt valami nagy magyar kompenzálás folyik.

Danilo Kiš országában jártunk.

Egy bús őszi nap felhívták volt Bérleményt Párizsból. Nevetős, *rekedt* hang szólt a kagylóból, figyelj ide, te buta magyar. Bérlemény nagyon szerette a hang gazdáját, akiről többnyire azt mondták, szerb, holott az édesanyja crna-gorác volt, az apja meg magyar zsidó, ő maga valójában vélhetően az egyetlen jugoszláv, benne csúcsosodott ki az a képtelen ötlet, ami Jugoszlávia, ő volt erre szinte az egyetlen egzisztencia bizonyíték, arra, hogy a különböző népek nemcsak gyilkolni képesek egymást, hanem gazdagítani is. *Ez a gazdagság volt Danilo Kiš.* A világon, az egész világon neki volt a legszebb ádámcsutkája. Igazi franciás ádámcsutkája volt, legalábbis Bérlemény szemében ez a középkeletkeverékeurópai testesítette meg a francia férfit mint olyant, okosság, erotika, szellemesség, szigorúság, férfias méltóság és férfias önirónia, bohóc és morális instancia, már bocsánat a szóért, és könnyedség; súly és súlytalanság, ez volt Danilo Kiš halál és halhatatlanság egy *személyben.*

Első találkozásuk így esett: tartottak egyszer egy igen előkelő konferenciaszerűséget, olyan fényeset, hogy amikor Bérlemény első este kilépett a felvonóból, ebből az aranyozott, díszes fülkéből, s körbenézett a fogadóteremben, látva látta, hogy ottan valaki vagy Nobel-díjas, vagy milliomos. Lényegében saját magát is így, kizárásos alapon tudta azonosítani, belenézett egy barokk tükörbe, látta, hogy az ott se nem ez, se nem az, bólintott: akkor tehát ez én vagyok. Megállt a szélen, nézte a forgást, sistergést, pezsgőspoharakat, szmokingokat és fülönfüggőket, színes amerikai film, bálterem, zene: Csajkovszkij. Senkit nem ismert, legföljebb képről.

Ekkor fekete szél kerekedett a szála túloldalán, s egy langaléta, nyakigláb tünemény robbant át a társaságon, kockás sportzakóban, mintha mindenkit feldöntött volna ez a szélvész, de mégis úgy, hogy rögtön föl is állította őket egy graciőz kézcsókkal…, nem, nem kézcsókkal, déliesebben, durvábban, a nőket tehát a seggüknél, a férfiakat az ingmellnél megmarkolva, de egy kézcsók könnyűségével, nehéz bájjal – s ott állt Bérlemény előtt a bátyja (mert Bérlemény bátyban szegény férfiú volt, és szerette viszonyait *le*családiasítani, nővérekre vágyott és anyákra, apákat talált ki magának és testvéreket, satöbbi, satöbbi, egyszerű ez, akár a zsákbafutás), az ismeretlen kiabált, mint egy Ottlik-regényhős, ölelgette, lapogatta, nézegette Bérleményt: Te! Mi! Hát! Szóval! Jól van. Magyar! – és ebben a pillanatban mindenki megtudhatta, az egész csillogó társaság, hogy kicsoda is Bérlemény, Bérlemény tehát az, akit ez a rekedt hangú, mondjuk így, szeret.

Figyelj ide, te buta magyar, szólt Párizsból a hang („rekedt vagyok, berúgtam Dubrovnikban”), és hogy állítólag volna Magyarországon *valamiféle* csepp, ha azt Bérlemény neki elküldené, de nem fontos, főleg csak a nők miatt kéri, hogy azok megnyugodjanak, na szia, te marha. A hang finoman tudott magyarul, nem akcentus nélkül, de hajlékonyan, belülről, invenciózusan. Bérlemény elég jól tudott hallgatni, azon a tanácskozáson is, sokat járkáltak együtt, karonfogva, mint két barátné, s Bérlemény hallgatta a férfit, izgatottan és meghatottan, ahogy mindenféle belső, szakmai ügyeibe beavatta, hogy két éve nem ír már, s hogy mennyire értéktelennek tartja az értékeit, éppen azokat a tulajdonságait unja, amelyeket dicsérnek, és aztán hosszan az „élet”-ről, ami más volna, mint az „irodalom”, hogy aztán azt mondja legvégül: Engem csak a forma

érdekel, a forma, érted?! Buta magyar, fel tudod ezt fogni? Föl, te szerb vérszopó nacionalista.

Azt a gyógycseppet akkor éppen nem lehetett kapni, Bérlemény ide-oda futkosott, elment a filmrendezőhöz is, aki a csepp szocialista kálváriájáról készített volt filmet, a föltaláló meghurcoltatásairól, megígérte, hogy segít (segített is), de elment mindenkihez, szervezeteket hívott föl és barátokat, gyógyszertárakat és esküdt ellenségeit, aztán átszaladt a szomszédokhoz, el a közeli iskolába, majd hazament és lefeküdt és aludt, mintha meghalt volna, és akkor egyszerre csak elindult az áradat, ismeretlen emberek csöngettek, férfiak, nők, öregek, fiatalok, gyerekek, jó napot kívánok, ennek a Danilónak hoztuk, és hozták és hozták a félig telt üvegcséket, a maradékot, mind mutatta föl a fény felé, és megrázogatta, hogy lássa Bérlemény, nem üres, színes üvegek, fiolák, mustárospoharak, sörösüvegek, a tanári kar nevében, a futballcsapat nevében, az egyház nevében, Kis Dánielnek hoztuk, úgy mondották, nehéz beteg, úgy beszéltek erről az ismeretlen betegről, mintha nagyon is jól ismernék és szeretnék, mintha mindenik fogta volna azt a csontos, nagy kezet, mintha látták volna nevetni, mintha ismerték volna azt a vészes villanást a szemében, amit egyetlen más szemben még nem láttam, azt a furort, mintha, horribile dictu, olvasták volna.

Utoljára telefonon beszéltek, október legelején, hogy nem érti a leírást, amelyet Bérlemény mellékelt a cseppekhez, persze sejtette ő, hogy Bérleménynek a fogalmazás nem erőssége, mutattak erre *jelek*, de…, és így tovább, frivolan, rezzenéstelenül a saját haláláról, mert hát miről másról lett volna szó, éppen arról fecsegtünk, hogy a halálához vezető úton 3 × 3 avagy, kérlek szépen, 1 × 3 a teaarány. De akkor már olyan rekedt volt a hang, olyan kásás, olyannyira nem a Danilo torkából jött, hogy azt már nem lett volna szabad földi lénynek hallania.

Van egy polca Bérleménynek, IKEA, a maradékkal, a megmaradt üvegek, a cseppek, s ha csak ránéz, hallja annak az elvarázsolt délutánnak a hangjait, az öregasszonyét, a becsípett kántorét, az utcaseprőt, jó napot kívánok, itt van ez a csepp, annak a Danilónak, akit tetszett mondani, hogy meg kell neki gyógyulnia, annak hoztuk, hogy gyógyuljon meg, majd meg tetszik látni, meg fog gyógyulni, és minden jóra fordul.

TÁVIRAT
Gondolj arra, hogy nincs más választásod. Megbízó (Bérlő)

TÁVIRAT

Választ kérek. Előző Távirat szövege: Gondolj arra, hogy nincs más választásod. Megbízó (Bérlő)

VÁLASZTÁVIRAT

Gondolok. Sincerely: Bérlemény

Egyáltalán nem rendületlenül haladtunk előre, igenis rendülten. Az idő fölrepedt, mint a dinnye héja, még inkább mint a tordai hasadék, és Dalma belezuhant. Hiába hajóztunk napok óta együtt, beszélgettünk, ácsorogtunk, eszegettünk, semmit-tettünk, ahogy illik, a múlt fennhatósága alatt álltunk. A múltat Robertónak hívták. Kajütje állandóan zárva volt. De láttam, hogy Dalma éjjelente beoson hozzá. Nem féltékeny voltam, inkább hülye. Ám hülyeséget ártatlanságnak nevezni hiba.

Lassan, méltóságos nyugalommal úszott velünk a hajó a csillagos nyári éjszakában. A bordái, palánkjai, kajütjei, valamennyi fa, vas, réz és kóc alkatrésze, egész teste finoman, szakadatlanul, tetten nem érhetően remegett. Mintha nem is a hajó remegését éreznénk, hanem belül, saját testünk sejtfalainak, vagy csupán a gondolatainknak, vagy csupán a vágyainknak, emlékeinknek lüktetését, vibrálását, eleven, örök lobogását a nyugtalanság biztos hajósúlyába zárva.

– Kiszerettem öcsémuramból.

– Mért? – kérdeztem vidáman.

– Ne legyen ordenáré – komolyodott el Dalma. – Tudja azt Maga nagyon jól. Azért mert Maga nem akar engem. Eltűr, de nem akar. – Lihegve támaszkodott a korlátra. A sötét vizet nézte. – Mért nem őszinte Maga? Hát mondja meg, mit akar?! Engem? Ne hallgasson. Tessék, kérem válaszolni. Engem akar?!… Jó, tudom a válaszát… De akkor mit? A Dunát? Azt akarja, a Dunát? Reméli megint, mi, hogy a Duna az valami több?! Milyen több? Minél több?

Elkezdett rángatni. – Akarja? Akarja látni? Mert megnézheti. Csak leselkednie kell. Azt meg úgyis szeret. Maga nem is néz, maga csak leselkedik. Magának nincs is szeme… Azt hiszi, ezt lehet sokáig csinálni? Hát hogy képzeled? Hogy belelesel az életekbe? Hogy meglesel engem, és nézed a vér rétegeit a kezemen? Vagy a lábamat? A vádlimat? És mit lesel

a nagybátyádon? Mit? Kit? A leselkedésed rád is vonatkozik. És mi lesz a végén? Hogy majd kileselkelődsz a koporsóból? Igazán poétikus gondolat.

Elszaladt sírva. Mit szaladgál. Távolabb megállt. Megvetést érzek iránta. Nézem az arcát, ezt a sárga, félre eső foltot. Teljes erőből beleütni. Ököllel. Vagy fojtogatni. Visszajön, a könnyei közt nevet: akár egy párás szép reggel az arca. – Maga nem ismerne rá a nagybátyjára. Puffadt, nagy, mint egy luftballon. – Kis szünet után: – Olyan undorító a teste. – Az nem lehet, láttam magam előtt a kalapját, a gondozott, jó szagú kezét, fölrémlett egy vaskerítés, ahogy állunk éjszaka, ahogy átnyúl, és én kezet csókolok neki. – Undorító. Hájtömegek lógnak le róla, mintha döghúsok. A saját hájával van betemetve. – Amszterdamban láttam egyszer egy hájával betemetett lányt, ült a kirakatban, a Duna-parton, és látszott a mosolyából, hogy csakis rám vár. Jaj.

– És mit…? – Nem bírtam kimondani.

– Mit mit? – csattant föl az asszony.

– Hát csinálni mit kell! – Ordítoztunk.

– A Dunának képzeli magát… Nézz a szemembe, üvöltötte. Ki vagyok én?, üvöltötte. Név szerint. Nem ál, nem költött, nem művész, nem fedő, a rendes! Név szerint mondjál meg engem, üvöltötte.

– Igen – mondtam, mintha érteném valamit. Tehát, hogy Roberto a Duna, ez a heppje, ezt képzeli magáról, hogy ő a Duna, de konkrétan, tehát, hogy ez Passau, amaz Eschingen, és minden éjszaka végig kellett az asszonynak mutogatnia a Dunát, Roberto fogja a csuklóját, és vezeti a kezét, nézem ezt a kezet, leselkedem, lélegzetvisszafojtva leselkedem, mondja meg, ez mi?, talán a szendrői vár?, nem, kedvesem, ez a farkam, a csuklóján kötés van, átvérzett géz, látja, hogy látom. Régi kéz, meggyötört kéz, női kéz, asszonyi, áruló kéz, gyöngéd kéz, zsidó kéz, anya kéz, mamme, évszázados kéz, gyönyör kéz, fájdalom kéz, az emlékezés keze, a múlt keze, a hallgatás keze, a csöndé, a hazugságé, a szerelem keze, a magány keze, az önfeláldozás keze, a kiszolgáltatottság keze, az önzőségé, a megalázásé, a vereségé, a halálé, repül végig a kéz a Dunán, egy férfi-Dunán, test-Dunán,

– el a Moldovai-sziget fölött, a homlok felpuffadt redői fölött, amely régebben hatalmas futóhomok zátonyként volt ösmeretes; hátrább a galambóci vár, mely talán a legformásabb erődítés a déli Dunán, olyan jól komponált, tudatos módon ül a kupola formájú dombtetőn, mint valami középkori corenett egy csinos lord fiú fején. Ez a csodaszép fiú volt Lady

Montagu nagybátyja. – A szerbeknek állítólag – s a lady rám vetette tekintetét: nem kellemes egy világbirodalmat megpillantani női szempárban: az angol nőknek evvel a handicap-pel meg kell küzdeniök –, a szerbeknek, nyilván a szlovének szerint, még a szerbben is akcentusuk van. – Zavarunkban, mely egy civilizáció zavara volt, egy önmagát elveszítő Európa zavara, gondoljunk a Jaltát követő általános elhülyülésre, s kérdéses, vajon a rezervált Nyugaté volt-e nagyobb, mert ezt észre sem vette, vagy a nyomorgó Keleté, mely észrevette ugyan, de azonnal elnyomóira testálta, zavarunkban nevetgéltünk. Itt a környéken sok a vérszívó légy, a múlt században egész marhacsordákat és méneseket döftek halálra, a kolumbácsi legyek, Galambóc (Golubac)-ról elnevezve. És itt van a híres-hírhedt Babakáj-szikla, akár egy gonosz, jégkorszakbeli szörnyállat öklelő feje emelkedett ki az örvények közül, ez a hely, ahol a tűzről pattant Rozgonyi Cicelle – l.: Kormos István: Rozgonyiné című költeményét – férfiakat megszégyenítő bátorsággal mentette meg Zsigmond királyunk borgőzös életét. Ugyanitt, a partról nem látszik, csak a beavatottak ismerik, első rangú étterem működik a „Chez Babakai”, a szigorú Gault-Millau 17 pontra értékelte ez évben a tapasztalt Juszuf és csapata teljesítményét. (Igazi titkos favorit.) A közeli Pek folyócska aranyban gazdag. A népszáj szerint a Dessewffy család itt alapozta meg a vagyonát, amennyiben egy öklömnyi aranyrög csapódott a lubickoló Tina kontessza combjához, ki hangos jajjal összeesett. Később táncosnő lett Los Angeles és Mexico City közt. Avval vált ismertté, hogy aggályosan betartotta és őrizte az európai időt, egyszerűen aszerint élt (a teste is). Így történhetett meg, hogy egy forró délután a Highway mentén pezsgős pohárral kezében valcerozó alakot pillanthatott meg az arravetődő. A kontesszában éjfél volt és szilveszter;

– a Vaskapuhoz közeledve a kéz a fül mögé bújik, óhatatlanul fölmerül, mi lett volna, ha itt visszafordulásra kényszerül a Duna? Képzeljük el, ahogy megszégyenülten koncsorog vissza, újra vissza a mellékfolyókból is, bocsánat, elnézést, ó hol volna már az a dicső közép-európai folyó, amely ugyan tengernyi fájdalmat hordozott a hátán, de hát mégis egy *valaki* volt, egy nimand hátrálna Esztergomnál kanyarodva, bocsánat – valóban föltehető a kérdés, merre folyt a Duna az elmúlt negyven évben…;

– ha nincs heroikus, milyen a természet?, a heroikus *teljes* hiánya (a visszafelé sündörgő folyó) vajon nem heroikus-e? szemlélhető a heroikus

nem heroikusan? – a hajóskapitány mindenesetre élelmesen kikerülte a depresszió szót, helyette kikezelhetetlen mélabújára hivatkozva ment nyugdíjba a Vaskapu környékén;

– a Vaskapu környékén 1830. június 24-én Széchenyi gróf fölismerte az Al-Duna szabályozásának jelentőségét, majd szerény, ám ízletes ebédjét elköltvén, a Desdemona nevű fahajón végigutazta a Dunát. Legkésőbb Drenkovánál, hol erős zúgás és morajlás hallik, ugyanis a partról beszögellő hegy, a Bosman lába áthúzódik a medren, úgy habzik ott a vízár, mintha tűzkatlan forralná, 120 lábnyi (kb. 40 m) mélységet vájt a sziklába, s a két szörny, a Kozla és a Dojka, szirtek, sziklapadok, melyek egymással veszekedve terelik a vizet, s ha nem Drenkovánál, itt, a rettegett Grebennél, mely Greben szerbül szirtfokot jelent, nem szerbül pedig a rettegést magát, s ha alulról Izmail felől jőnénk, s ha, akkor érccel, vagy ércnél maradandóbbal megrakott uszállyal, e ponton, a nyak undorító foltjain, reszketni kezdene az egész hajótest, itt fel kell tenni a szokásos kérdést, melyre még a nagy Széchenyi se tudta a választ: Imádkoztál-e Desdemona?

– repül a női kéz, ki tudja, hol áll meg (eltűnik a hónalj mocsarában). A duzzasztógát építésekor víz alá került a gyönyörű Ada Kaleh sziget. Agák lefejezése, vámkülföld mint a csempészés melegágya, girbe-gurba, törökös jelleget adó sikátorok, szőrös mellbimbók, viszont a 1878-as berlini kongresszuson elfelejtettek dönteni arról, hogy kié is a sziget, e kongresszuson Andrássy Gyula meghátrálásra késztette az oroszokat, és sajnos nemzetközi jóváhagyást kapott Bosznia és Hercegovina okkupálására, „le beau pendu”-nek, a szép akasztottnak nevezték kedveskedve, célozva arra, hogy a császár, akinek ekkor már külügyminisztere volt, a 48-49-es forradalomban in effigie bitóra ítélte, Gyula gróf, ki egymaga találta ki a századvég Budapestjét, gyakran sétált a berlini folyosókon karonfogva Gorcsakov orosz külügyminiszterrel (akitől elálló metszőfogai miatt sokan viszolyogtak, és a „Farkas” gúnynevet akasztották rá; élete tragikus fordulatot vett, gyermekei és felesége a század első évében, a hírhedt Volgai Nagyárvízkor a habok közt lelték halálukat, még Lenin is így említi „a szegény Gorcsakov”, in: Levelek Tatjana Szamojlovához, Szikra, 1951, Budapest), s mikor a magyar politikust nem minden hátsó szándék nélkül arról kérdezték, hogy vajon valóban ilyen jóban van az orosszal, a szép férfi mosolyogva így válaszolt:

Ha valaki engem a mélységbe akar taszítani, legjobb vele karonfogva mennem;

– közeledve az irdatlan zsiliprendszer felé, a zsiliptorony parancsnoka köszöntőt mondott, a gigászi zsilipkapu azonnal csukódni kezdett, mi a szovjet hajó végéhez álltunk, ahogy „jó modorú kisfiúhoz illik”…, hanem erre a szovjet matrózok, kik egyenkopaszságuk miatt megdöbbentően hasonlítottak az akkor már ereje végén járó, hisztérikus kirohanásaival a barátai hűségét is alaposan próbára tevő Majakovszkijhoz, a korláthoz sietvén, harsány derűvel, mert ilyen a szovjet ember, a homo sovieticus, a bajban igaz barát, az örömben meg… öröm nincs, hajigálni kezdték a kedves matrózajándékokat: emléktárgyak, fotók, gumióvszerek garmadája, néhány romantikus kalasnyikov, egy T54-es, melyből, akár egy lövedék, szőrös kókuszdió gurult elő, fölséges román cujkával, azaz szilvapálinkával mint tartalommal, vágy és gyűlölet az ujjakban, majd megint semmi. Megkezdtük az átzsilipelést, leengedték a vizet, nyolcemeletes lucskos kamrafal tornyosodott fölénk, aknában éreztük magunkat, a zsilip ellentétes kapuzata lassan kitárult, a besütő nap átmelegítette a kriptahangulatot. Ami azonban ekkor történt, azt nem kívánom az ellenségemnek sem. A szűk zsilipkamra vizét úgy megtekerte a szovjet Diesel hirtelen elindított, asztal nagyságú csigája, hogy elsüllyedtünk. A távolodó szovjet hajó parancsnoka, Majakovszkij, udvariasan sajnálkozó mozdulattal intett hátra: a hidrodinamika törvényeivel szemben ő is tehetetlen, elvtársak, ne lőjetek! ez öngyilkosságának hiteles sztorija;

– a kéz unalmát mozgással palástolja, idekúszik, odatoppan, kicsusszant hát a Kárpátok öléből, e kéretlen védelemből, s a Duna oly simán, oly szelíden ballagott le parttalan medrében, akár a Tisza. Hidegen hagyták a kezet a bal part ártéri füzesei (dombra építkezz, ha nem akarod, hogy megmarjon a kutya, értsd a Duna, mondja a román közmondás egy lefordíthatatlan szójátékra mint dombra építkezve), hidegen hagyta a jobb part egyenletes fennsíkja s a bolgár mezőgazdasági öntözés folyamatos fejlődése, Vidint szinte nem is érintette, pedig ott Kossuth Lajos emlékét még emléktábla is őrzi;

– amiképp Svevo a trieszti Joyce, Broch pedig az osztrák, azonképpen Hriszto Botev a bolgár Petőfi, az 1876-os fölkelés alkalmával Kozloduj térségében bevette magát a rengetegbe, ahol azonnal homlokon találta egy eltévedt török golyó. Még hogy eltévedt! Elképesztő kegyetlenségekről

adnak hírt a följegyzések (Driault, Aar), a Porta által odavezényelt irreguláris török harcosok és cserkesz bandák falvakat gyújtottak meg mécses gyanánt, a férfiakat méltóságukban, az asszonyokat húsukban gyalázták le, s darabokra vágtak gyermekeket; pusztán a bataki templomban kétezer embert mészároltak le: Isten segedelmét áhítva ide menekült be az egész falu apraja-nagyja, azonban, vulgárisan kifejezve, Isten tervei kifürkészhetetlenek. Bokáig állt a vér a templomban. Példájukat, jegyzi meg Aar, majd a német fasiszták követik Oradur-sur-Glane-ban, hatvannyolc évvel később. Az a komáromi barátom mesélte, hogy 56-ban ténylegesen bokáig állt a vérben (befolyt a bakancsába fölülről), tehát, hogy ez nem metafora, hanem tocsogás. És ragad és nem is piros! Kozlodujnál pedig, Botev föltételezett lábanyomának helyén, kéz a lábnyomban, fölépült az első bolgár atomerőmű modern épületegyüttese, innét a mondás, hogy „botevvel ütni valaki nyomát”, hisz az atom nem látszik, csak van;

– a simogatás Rusze felé tartott, minden simogatás Rusze felé tart, egy lesz a test?, a Kárpátok csipkés vonulata ködlött fel a távolban, valószínűtlen délibáb, az orjahovói dombok se hoztak remegést, pedig már a rómaiak is fölismerték ennek a pompás megfigyelőhelynek a jelentőségét, és hiába portyáztak itt győzelmes magyarok a XIII. században, és hiába volt újra meg újra napnál világosabb, hogy a nikápolyi (Nikopol) vereségben oroszlánrésze volt a francia gőgnek, túlontúl óhajtották a diadalt, de nem ismerték a török harcmodort és nem hallgattak az *okos* magyarokra; beleért a kaftán a vadas szószba, ezzel a mondással jellemezték évszázadokig Zsigmond tehetségtelen hadvezetését, célozva a balsikerre és a nagyravágyó francia konyhának tett jellemtelen engedményekre;

– a követhetetlen Duna-ágak dzsungele a román oldalon e féktelen, tomboló unalomban, van ebben jó, a kéz nem türelmetlen, ugyan nem céltalan, de célja megnevezhetetlen, még akkor is, ha majd utólag néven nevezünk „dolgokat” (lásd a Flaubert-regények legendás unalmát), folytonosan vándorolnak itt a szigetek, kis zátonyok, melyeknek van egy állandónak tekinthető belsejük, amelyet már végleg megkötött a buja vegetáció, a népnyelv ezt egyszerűen pinának, a sziget pinájának nevezi – érdekes ennek kapcsán a német Inselfotze szó története, amely éppen az Inselfutsch-ból származik, hogy tudniillik fuccs a szigetnek, vége van a szigetnek, tehát a németnek épp az volna a vég, ami mindennek a kezdete,

igaz, valóban, a vége is, ott ér véget az ember, ha férfi, most már a bolgár-német kollektív ész csapását követve;

– a büszke címért, melyik a Duna legdélibb pontja, Szvistov (Novae) és Vardim harcolt, oly ádázul, amiképp Kecskemét és Kiskőrös küzdött Petőfiért. Azt hihetnők, legdélibbnek lenni, ez ténykérdés, ha van két szám, akkor az egyik nagyobb, mint a másik, vagy fordítva vagy egyenlők. Quartum non datur. Nem így a Duna. Ő nem hagyja magát aritmetizálni, és ahogy Wittgenstein, az anekdota szerint, nem volt hajlandó Russellnak elhinni, hogy a dolgozószobában nincsenek krokodilok (nem tudott mit kezdeni a mondattal), a Duna se hitt semminek, más kérdés, hogy Russell ezért rövid ideig ütődöttnek gondolta az excentrikus osztrákot, csak később lett a véleménye differenciáltabb, ám akkor sem bölcseleti vagy logikai alapon, hanem mert megszerette. Hogy aztán *erről* a szeretetről vagy a szeretetről általában mondta-e Wittgenstein titokzatos oslói útja során, hogy: Unterseebote bleiben den Frauen weiterhin versperrt, da sie nicht entsprechend umgebaut werden können, azt eldönteni legyen a szakférfiak keserű kötelessége. Nemcsak arról volt szó, hogy a Duna változtatta a medrét, hanem hogy a két város is tevőlegesen bekapcsolódott a természet munkájába. Az éjszaka leple alatt kiszélesítették a medrét, vagy a másik városban feltöltötték a kérdéses szakaszt. Métereken múlt. A harc elvadult. Vardimi nő inkább pártában marad, hogysem szvistovi férfihoz menjen férjhez. De még csak le sem feküdtek egymással, pedig ott a környéken valaki vagy szvistovi, vagy vardimi – inkább átúsztak Belenszki szigetére kúrni. (Még a haladó szellemű Midhat pasa is belekeveredett e méltatlan marakodásba.) Mikor azután az 1838-as árvíz idején mindkét város fölnyitotta a gátakat és elsöpörte őket a haragos ár, de ők büszkén ordítozták, míg meg nem fulladtak, hogy ők az elsők, ők a legdélibbek, akkor végre észre tértek. A szocialista Bulgária ezt úgy oldotta meg, hogy a Vardim alatt betorkolló Jantrá-t a Duna részének tekintve Novgrad városának adományozta a címet és az evvel járó adókedvezményt; Zsivkov bukása után ezt törölték… ki tudja, mi lesz;

– Rusze (Ruszcsuk), sajátos ösvényei vannak a testnek, és ez utak kacskaringósak, Szilisztránál, a 375,1 folyamkilométernél intünk búcsút Bulgáriának; a herék, a far két dombja, a sötét, a Cernavodai híd; igaz az, hogy lelkecskémnek szólítasz, és azt mondod, én vagyok neked a tenger?, Brăilánál jártak: tömjén és birkaszag. Tudod, mi volt a legelső mondatod,

hogy mit mondtál, amikor találkoztunk? Azt mondtad, kezdjünk búcsúzni, ezt mondtad köszönés helyett. Nem ezt mondtam. Én csak válaszoltam;

– vaduló tájban az utazó is vadabb;

– sötét van, olajos sötétek egyesülnek, a levantei kalmárszellem üli molekuláris torát. Ez a víz már nagyon nagy, meg kell szokni, hogy ezt is Dunának nevezzük. Két test remeg. Galác előtt, „akár egy hű kutya teteme fekszik a háromemeletes kiégett Poseidon nevű hajóroncs”. Évre év jön, évre év megy, mondja Eminescu, akiben a román líra azt ünnepli, amit a magyarok Arany Jánosban. A tenger ismeri a halait, nem igaz? Ahogy a Breg és a Brigach közelsége, úgy a tengeré is megválaszolhatatlan kérdéseket tesz föl. Minden mozdulatod ismerős, nem úgy, hogy ismerem, hanem hogy sohasem idegen;

– te;

– a torkolatvidék brack vizű, a folyó édes és a tenger sós vize keveredik, nem foglak lemosni! koszolj össze! koszolj! Ha már nem szeretlek, azt legalább elvárhatom, hogy kielégíts! Ne beszélj annyit. Az evezők csobbanása töri meg a csendet, amelyre riadtan kelnek szárnyra a sás- és nádtengerben fészkelő vízimadarak. A lecsüngő háj betemeti Tulceát. Nézem Dalma kezét, a kötést. Remeg a szája széle, magából kikelten szinte harapja a levegőt, mintha fulladozna, szemét le-lehunyja, s közben a hasát s ölét simítja, simogatja, masszírozza, mintha kívülről akarná megmarkolni azt, ami belül van. Mintha víz alól bukkanna föl. Ezt a képet őrzöm róla. Egyre hevesebben tarajlik a teste, a szemhatár egyszerre csak végtelenre tárul. Most. Te ezüst sirály, fekete víz – – –

Lassan, méltóságos nyugalommal úszott velünk a hajó a csillagos nyári éjszakában. A bordái, palánkjai, kajütje, valamennyi fa, vas, réz és kóc alkatrésze, egész teste finoman, szakadatlanul, tetten nem érhetően remegett.

Lehajoltam, hogy megcsókoljam Dalma kezét, és ő visszakézből akkorát ütött az arcomba, hogy azonnal folyni kezdett a vér.

24. Az igazság satöbbi

(útinapló)

Reggel kinézve a brassói szállodaablakból (kat. 1A, 500 lei) kaszárnyaudvarra látok; távolabb, akár egy tévedés, aránytalan tömb a hegy, mintha épp csúszna rá a városra, vagy bele. Köddarabok, lepedők lógnak a levegőben – egy lusta óriásháziasszony zavaros, trehány munkálkodását jelezve.

Tegnap a hotelportásnő, ahogy nem köszön, csak iktat, másol, indigózik, átvezet, javít, beír, nyugtát ad. Ez a gép a szocializmus. És az öröm, hogy háromszoros árért *mégis ad* szobát. És a hála, hogy nem fogat le. (*Abban* a filmben azt is mondták: Portásország. Portásország – ez volt Közép-Európa.)

Reggel a következő mondatot hallom: Hau mács klok beziehungsweise dö tájm? – Az én számból.

Óra nélkül: Nem hét óra van, hanem reggel. Újra van hajnal, van dél előtt, van ebédidő, van dél után, és van újra alkony, és este, azaz fáradtság. Jelekből igazodom, a testem jelzéseiből, a környezeteméből, a természetéből. Induljunk azonnal: az nem most, nem öt perc múlva, hanem: ha megittuk a kávét. Nem maradhatunk, azonnal mennünk kell: ez azt jelenti, hogy elkísérjük meghívóinkat a dolgukra, visszajőve valóban nem melegítik föl a birkatokányt, csak bort iszunk, könnyű fenyőpálinkát, hozzá kevéske szendvics, és tényleg indulunk, hisz mondtuk (régen ezt úgy fejeztem volna ki: mondtuk két órával előbb), hogy nem maradhatunk, *azonnal* mennünk kell.

Ez nem lassúbb tempót jelent, nem nyugodtabbat, a mérés módja más, és mások benne a tudomásul veendő elemek.

*

Hotel-verziók: öreg, festett nő a recepcióban, az asztalon előtte hetyke fiatal fiú ül, mellettük nyitott borosüveg, pohár nincs, egy pakli kártya és útlevelek. Nincs hely, mondja az asszony vidáman. Távolról, egy folyosóról vagy az emeletről, női nevetések. Egymásra nézünk, András, György, én. Nagyon szeretnénk itt megaludni. Tovább.

Cabana Fîntînița Haiducului, már bárhol megszállnánk, csak legyen hely. Hűvös az éjszaka. Ez a motel tényleg bárhol. Hárman alszunk két összetolt ágyon, a lepedő szakadt, foltos. A WC-ben hányadék és szar (meg én). Ahogy megyünk föl a harmadik emeletre, a szobánkba, egy férfi alszik ülve a folyosósarkon, feje hátradűlve, horkol, homloka izzadt. Keze az ölében, kezében bicska. Betyár kútja? csorgója?, ilyesmi a motel neve.

Törcsvár. Elunjuk a turistalátványosságot, beülünk a *Hanul Bran* fogadóba. Micit eszünk micivel, nincs mustár, de van bor (Murfatlar). A pincér vagány bukaresti férfi. Kedves és fölényes, nagyszájú, segítőkész, jóképű és szájszaga van. Félhomály, füst, kicsit részeg emberek fájdalmas dünnyögése. Kint, följebb sötét tömb, Dracula vára halott. Hideg holdfény csillan a pincér szemfogán – mondogatjuk egymásnak.

Bérlemény példaképe Visky András, ez a múlt századi erdélyi unicum. Magas homloka miatt Égi Andriskának becézték. Vérbeli utazó volt. Mindent tudott, amit egy utazónak tudnia kell – hogyan kell utószezonban Manchesterből Ulmba Berlinen át… mindent, azt, hogy a Dévény és Szap közti gázlók legkisebb vízmélysége 15 dm, Budapesten 15 év átlagát számítva 32 a jeges napok száma, és a korneuburgi hajógyárban 300-an dolgoznak, míg Linzben 700-an, valamint, hogy az újvidéki téli kikötő területe 7 hektár. Atyámfiai, a pontosságot élni kell, mondta volt gyakran. És mindent el tudott érni, el tudott intézni, anélkül, hogy rámenős lett volna, csak szelíden atyámfiázott, és a gondok megoldódtak. Égi Andriska!

*

Irány Tulcea, Brassóból egész nap.

Románia: egy Tarkovszkij-parafrázis. A gyárkémények: a Sátán falloszai – ahogy a költő mondja. Sárga, kék, bíbor, rózsaszín felhőket

okádnak. Valami nagyon működik, látni, és nagyon hiábavalóan, látni. Hőerőművek, vegyigyárak, olajfinomítók; Ploeşti-csendélet: a mindent ellepő porban, háttérben a működő-monstrummal, kopott, elképesztően görbe lábú anyóka ül sámlin a gyárkapu mellett, öreg keze az ölében, mereven néz előre, miközben a háznyi dömperek centiméterekre tőle kanyarodnak. Ha erre az élőlényre pillantasz, erre a parányi görbeségre, tudván tudod, mögötte a Semmi regnál, e másodosztályú huszadik század.

Lassú, unalmas vidéken járunk, a Ialomiţa mentén. Mi magunk is unalmasak vagyunk: közeledünk, várakozunk: nem vagyunk. Az út szélén dinnyét kínálnak nagyon olcsón, és roston sült húsokat. Nem. Félünk a kolerától. – Forgószél szalad a szántóföld fölött. Hogy dolgozik!, kiált fel András. Mintha sajnálná a keringőző forgószelet. Vagy irigykedne. – A kútnál tehén. Sorba kell állnunk mögötte. Rég láttam már ilyen közelről tehenet, érdekes állat, a nagy szeme, az érdes nyelve. Én még a legyeket is hozzá számítom. Meleg van. – Csikó hever az árnyékban; édes, mint egy kisgyerek. – Valaki zsebre vág két öklömnyi töltött káposztát.

Sloboziánál lekanyarodunk Feteşti felé; ide voltak Tüskéék kitelepítve. Ferdinand Saligny vashídja valóban impozáns. (Följegyzem az adatokat, a fölírásokat, és elvesztem a cédulát.)

A két férfinak ez már ismerős vidék. Bökdösik egymást, látod? ez az! itt vártuk anyát!, mutatnak Feteştiben egy parkra. Hideg volt, sötét és halszag.

A Nagyduna meg a Borcea-ág. Itt már kezdődik ez az ágazódás, „ágak őrjöngő tohuva-buhuja”. Az út elhajlik a Dunától, majd vissza s egy bukkanó után: kiszáradt, széles medret látunk, lent ismeretlen ívű csónakok, rohadó iszap, közeli szemétdomb bűze. Állunk a magas meredek parton, szemben az ártéri erdők, s előttünk a széles Duna-meder. Üres. Eltűnt a folyó. Mérsékelt tréfa. (A véletlen úgy hozta, hogy körülbelül e sorok írásakor e sorok írója összefutott Claudio Magrisszal, aki éppen Budapesten, az Olasz Kultúrintézetben tartott előadást arról, hogy miképpen szentelte életét a Dunának, hogyan tette a kozmikus lelkiismeret letéteményesévé a Dunát, amiképp Joyce Virág urat. Vagy valami másról beszélt. A személyes életnek sem súlya, sem tekintélye, sem tragédiája nincs. Az idő múlik, ez az élet, a fizika törvényeinek a diadala; az ember pedig nem más, mint e törvény sápkóros gyermeke. Az esti

fogadáson azután e sorok írója alattomosan megkérdezte a Duna-könyv súlyát könnyen cipelő kollégájától, hogyan is kell egy efféle Duna-könyvet befejezni. Ha már, mondjuk, Topaluig eljutottunk. Magris válaszra sem méltatva a kérdést, kedvesen elmosolyodott, és így válaszolt: Ki kell szivattyúzni a Dunából a vizet. És vidáman nézett, akár egy gyerek. – E sorok írója bánatosan hallgatott, megint nem fog neki senki segíteni, a szivattyúzáson ő már túl volt, eszébe jutott az a kép, ahogy állnak ott hárman, a bűzben, erdő és ladik, fecskék a magas homokfalban, bűz, erdő, ladik, homok, fecske és a múlt, és alattuk hömpölyög a semmi. – Nota bene nem igaz a pletyka, hogy e sorok írója és a nagy trieszti nyilvánosan összeverekedtek volna. Nem erre a föltételezett párbajra vonatkozik Magris *Illazioni su una sciabola* című munkája, Történelmi következtetések egy kard nyomán.)

Hatvan kilométerre vagyunk Tomitól, ahol a kegyvesztett poéta, Ovidius száműzetésében is hű fia maradt Rómának: Tomi falait fegyveresen védelmezte a barbár betörések ellen.

Izzadságcsuklya, izzadságtüll, újra s újra rám szárad. Megnyalom a kézfejem, sós. (Volnék a tenger? Törölve.) A testvérek mesélnek, olykor magukat ismételve, a játékaikat, a fürdéseket, a korcsolyázásokat, megint azt, ahogy a Duna körül forog minden, a Duna mint totalitás, mint zsarnok, mint önkényúr, kiskirály és király, mecénás, anya és géhás tiszt, és hogy ferencesek is voltak idedeportálva, húsz barátságos fiatal férfi, kik jókedvűen új nádtetőt csináltak nekik a fejük fölé, mert a régi excrementumot se ért, és egyszer meg kiásták őket az embermagas hóból, az egyikőjük a Steauaban futballozott, Bukarestben, és mindig jöttek csábítani őt, de ő nem ment, pedig csak egy vacak papírt kellett volna aláírni, tőle hallották, hogy a Puskás Spanyolországban játszik, de a spanyolok nem engedik, hogy a jobb lábával is rúgjon, mert félnek, hogy a lövése halálos, ezért le is pecsételték a jobb lábát. És ismertek egy lányanyát is, volt két gyereke. Mért? Nagyon jó volt avval a két férfival.

András észreveszi, hogy a történetek nem arról szólnak, amit látunk, hogy a történetek nem *közelítenek*... Ha azt hallod, a görögkeleti papot a küblire állították, hogy onnét prédikáljon – az egy történet. De ha megtapasztalod a sötétet, azt, hogy egy történet történik, azaz a

kiszolgáltatottságot, azt, hogy része vagy a sötétnek – akkor egyszer csak már nyugtalan lesz a Duna-part. Higgye el, fiatalúr, mondta volt a lányanya a focista ferencesnek, higgye el, nemcsak mondatok vannak. És fordítva, folytatta András, az a biztonság-érzet, hogy minden a helyén van, ő kihallgat, én hallgatok, ő úgy nyomorult és én így. Sötét van, de a félelem elmúlt. – Embert még nem hallottam ilyen tapintatosan és szerényen beszélni a szenvedéseiről.

Apró falvakon szaladunk át. Vályogházak, félig bedőlt kerítések, porutcák, soha nem látott, látványos szegénység. Egyszer egy szép villa, gondozott tető, szellős tornác, gyümölcsös, panoráma a Dunára. Lehetne itt élni. (Itt találkozni Dalmával? Aki meghal kolerában? És az agyalágyult Robertóval?)

Dobrudzsa Románia éléstára.

*

Rémes éjszaka volt, a falak okádták a meleget, és én hibáztam: ablakot nyitottam. A tulceai szúnyog gonosz, kíméletlen és kitartó. Félóránként, izzadságban fürödve ébredtem föl. Mintha macskákkal viaskodtam volna, nyávogó, vartyogó, üvöltő macskákkal: ilyen vérfagylaló szúnyogok voltak ezek.

Tegnap este megismerkedtem egy gyerekkel. Vagy ő velem. Illetve nem is ismerkedtünk talán össze, hanem… Helyes kölyök. Patyolatfehér ing, maszatos arc. Fényes fekete haja akár egy indiáné, ha megrázza, repül, mint a fény, fekete fény. A Dunăreában szálltunk meg, már ott fölfigyeltem rá. Amikor meglátott, mosolyogni kezdett, és szinte nem tudta levenni rólam a szemét, úgy hátrált bohóckodva kifelé.

Aztán az utcán is, mintha követne, de ebben nem volt semmi feszélyezettség. Olyan volt, mint egy kiskutya, játékos, hűséges, kiszámíthatatlan, könnyű. Kisétáltunk a Tövisekkel a Dunapartra, hallgattunk, elfáradtunk az egész napos autózásban. Ültünk a Delta Szálló első emeletén, a folyosószerű teraszon, „könnyű fehérborok” társaságában (Călugăreni), a Duna olajos-feketén kanyarodott előttünk, néha ránéztem, hogy a társaim ne vegyék észre – és akkor ismét felbukkant, két barátjával, gitároztak, énekeltek, viháncoltak. S megint láttam, ahogy boldogan rám

bámul, jártak asztaltól asztalig, olykor meg se várták, hogy pénzt kapjanak, továbbperdültek. Amikor hozzánk jöttek, megsimogattam a fényes haját. Majdhogynem megvakartam a füle tövét. Megint nevetett, ekkor vettem észre, hogy lány. Még többször is visszajöttek a lágy nyári estében. Végül lentről integetett, majd beszálltak hárman egy csónakba, és eltűntek a Duna fölött úszó sötétben.

Lekaparom magamról a szúnyogtetemeket. A recepciós hölgy szerint kolera nincs, nem is volt, nem kell inni a Dunából. Fáj a fejem.

25. A hosszú nap

Fájt a feje Bérleménynek. Gonosz kéz terült a tarkójára, egy másik a feje tetejére, megint másik az arcára, és a három kéz megpróbált közelíteni egymáshoz, Bérlemény pedig ellenállt. Mióta meghalt az édesanyja, tíz éve, augusztus 14-én, azóta az augusztus tizennegyedikék hosszúak, nem jók, nem rosszak, hosszúak. Ő maga nem szomorú, nem gondol se anyjára, se az árvaságra, csak vége legyen a napnak, erre gondol, és a nap csak nem akar véget érni. Tíz éve halt meg az édesanyám: ez az a mondat, amelyet majd egész nap nem mondok ki útitársaimnak.

Elővette a noteszét, az úti-noteszét, ahová például a csatlakozásokat följegyezte, végignézte a teendőit, szerette a hétköznapokat, még el kell majd gondolnia a tengert, a nagy tengert, a grandiózus mar-t, ott kell téblábolnia Sulinában, nézni a révkalauzokat, a kotróhajókat, végigmenni a parti sétányon, egy pillantás a *Duna 0-kilométer szelvényjelére* és persze a tengerre. A tenger nem cél, hanem ellenség. Halál. A tenger nem végtelen, ellenkezőleg, az a végesség maga. A Duna a végtelen. Végtelen vége hogyan lehet véges? Ilyeneket szokott a nőknek mondani. Vagy férfiaknak, mintha nőknek. Mintha férfiaknak; mindegy. Nevetgél is ilyenkor. Illetőleg lehet-e a végtelennek más, mint véges a sírhelye? Beszéd. Víz ez, ha sós is, nem folyó. (Wenn man nicht weiter kann, hört man einfach auf, szólt a Duna, anyanyelve német, s beömlött a Fekete nevű tengerbe.)

El fog menni a sulinai Főpostára. Sorbaáll, közben nézegetni fogja a noteszét. Idén már volt március. Megesik, hogy kétszer is van egy évben március, csak nagyon kell figyelni. Egyszer azt álmodta, hogy befagyott végig a Duna, hosszában, és ő végigkorcsolyázta, és mindegyik pontozótól 6 pontot kapott, hiába óvták meg az NDK-sok. Akkor még volt NDK. Megint *minden* eszébe fog jutni: tényleg sietnie kell majd – vissza Donaueschingenbe.

Három táviratot fog föladni (amikor sorra jön).

TÁVIRAT

Szeretlek. Stop. Bérlemény.

TÁVIRAT
Stop. Stop. Bérlemény

TÁVIRAT
Volt nekem egy nagybátyám. Stop. Bérlemény

Ez jó lesz, gondolta Bérlemény ott a tulceai Utazási Iroda előtt, a téren, ez jó végnek. Hosszú nap lesz valóban; hosszú nap a rövid búcsúhoz? – sok. Bérleményen annyira látszott a fejfájás, hogy külföldinek nézték. Nemsokára föl fog bukkanni a kis fekete lipován lány, nevet és szalad tovább az Isaccea utca felé, majd visszatér, csoportban jönnek a fiatalok, várakozva a férfira pillant, az ugyanúgy néz vissza, mint eddig, vigyorog, felületes és kissé nagyképű, mert látja a lányka arcán az örömet, amit okozott.

Crişanig fognak lehajózni a Sulina-ágon a Gödény (Pelicanul) nevű hajón. A tervezettnél később indulnak, állítólag egy olasz csoportra várnak, de azok nem jönnek. Mikor végre elindulnak, a mellettük horgonyzó vízibuszba külföldiek szállnak be, fényképezőgépek, videokamerák és így tovább. A Pelicanul „plebejus” közönsége vidáman kifütyüli őket. Egy asszony korallpiros blúzában fehér öltönyös, éktelen kövér embert segít föl a lépcsőn.

Kecses csónakokat fognak látni, az egyikben ismét a lipován kislány, figyelmesen vizsgálja Bérleményt, majd barátaival elevez, a másikban az öreg halász hallal integet. A crişani Lebăda szállóban fognak enni, savanyú harcsalevest (jó hallevest állítólag csak Duna-vízben lehet főzni, tehát ott, a helyszínen, és olyan friss halból, hogy látni lehet: a melegedő vízben meg-megvonaglik még egy-egy nagyobb konc), Murfatlart fognak inni. Bérlemény elképzelte a harcsát is, kicsit túl zsíros lesz, de nagyon jó, mintha csontvelőt vágna, az lesz az érzése. Két román kisasszonynak fogják csapni a szelet, nem viharosan, csak amennyire a menü megkívánja, amikor, mintha az égből pottyant volna oda, kis barátnéja fog állni az asztal előtt, és észrevétlen egy cédulát nyom Bérlemény kezébe, majd elszalad. A kockás, füzetből kitépett papíron számok lesznek, egy szorzás:

és a következő nagybetűs írás: I AM A WOMAN. A férfi arra gondol majd, hogy ez az első mondat, amit a lány mondott neki. Eddig semmit nem beszéltek, csak örültek. A Dunagrófnő, ő az. Ha három szemem volna, eggyel se a papírt nézném, fogja valamikor mondani hetykén a lány.

A döglött hal rosszkedvű, bizalmaskodik a nyegle pincér. Visszakanyarodnak majd a régi Dunához. A fűzfák ágai szinte végigsöprik a fedélzetet, sűrűsödik a madárvilág, lótusz-szigetek, térdre rogyott fák az alámosott partokon, smaragdzöld nádtenger ingadoz a szélben, süt a nap, erős a fény, egyszer láttam Camargueban, valahol ott, láttam egy feszületet, melyen úgy hevert Krisztus, olyan megelégedetten, eltelten, mintha napozna… a napozó… Az idegenvezetőnő sárga hajú, jókedvű egyetemista lány. Jól beszél franciául. Feladatára tökéletesen alkalmatlan, semmilyen információ nem szivárog ki belőle. Titkaimat mind rá kéne bízni.

Tavirózsa, vízitök, Mila 23. itt született Patzaichin, a világhírű kenus, a lipován naturzseni. Öregasszony evez mellettünk, népviseleti ruhában, kiáltás a hajóról: A Patzaichin édesanyja! Bérlemény sokáig röhög. De később majd ajkára fagy ez, megdöbbenve veszi észre, hogy itt nem három Duna-ág van, hanem szinte tetszőleges, egy kanyar után bármikor előfordulhat, hogy egy Dunára lelünk, olyan nagy folyódarabra, melyet Dunának lehet és kell hívni. Méginkább *dunaszerűnek.* Megszűnik a Duna, és dunaszerűvé válik. Nem megöregedett, a szenvedély halt ki belőle, itt már csak folyik, mert lejt a meder. Talán, gondolja Bérlemény, a Kazán szorosban *él* utoljára igazán. Itt már nincs tét, árvíz vagy ilyesmi, itt már csak torkollni kell.

Ha majd újra kiérnek a főágba, a hirtelen szél meglebbenti egy nő szoknyáját és mintegy Bérlemény arcába fújja, merci, madame, fogja Bérlemény hangosan mondani. Újra elhagyják „a három rozsdás nővért”, a három halott őslényt (Jezer, Mîndra, Costila), lassan múlik az idő, érezni már a hallisztgyár közelét, a bűzt, amikor leelőzi őket a vízibusz az olaszokkal, HALT, SONNE!, hallja majd Bérlemény, a fehér öltönyös kövérség áll a fedélzet közepén, nagy ribillió, kezében géppisztoly, spriccelnek széjjel az emberek, csak Dalma áll mellette, mögötte, várja, hogy megtörténjen mindaz, ami megtörténik, Halt, Sonne!, kiáltja majd újra Roberto, és célba veszi a lenyugvó napot, a Duna kanyarulata mögött, a város fölött billen a Nap, Roberto elkínzott, vicsorgó arccal tüzelni kezd, közben kapálózik, mintha az egyensúlyát keresné, mintha a Napba nyúlna,

markolna. Bérlemény követi tekintetével a lövedékeket, melyek akkurátusan közelítenek a Nap felé, Roberto terpeszben tüzel, arca izzadságtól fényes, szuszog, Dalma hallgat, halt, Sonne!

Bérlemény újra meglátta a téren a kislányt. Kicsit tartott ettől a találkozástól. I am… Mit kell most csinálnia? De nem kellett semmit, a lányka leült mellé a padra, ő az ölébe hajtotta fájós fejét, és megpróbált elaludni. Erősen sütött a Nap, melyet pedig már agyonlőttek. Vége. A lány arcán éles kegyetlen vonal, kifejezéstelen tekintettel a Dunára mered, keze lágyan a férfi hajában. Bérlemény arra gondolt, hogy ha majd fölébred, bemásolja a cédulájáról a füzetbe a neveket, azon hajókét, melyeket ma, augusztus 14-én látott: Razelm, Istria, Salvator, Bucureni, Polar, Malnaş, Izer, Mîndra, Costila, Tîrnava, Somes, Caraiman, Toplița, Polar XI, Cincaş, Snagov, Mizil, Lupeni, Rîureni, Athanassios D, Tîrgu Jiu, Braşov, Vîrsan, Călimăneşti, Gheorgheni, Voiajor, Leopard, Cardon, Cocora, Dorobanți, Cormoran, Pontica, Căciulata, Grădina, Amurg, Colina, Zheica, Semnal.

A fel (nem) használt szakirodalom:

Antalffy Gyula: Így utaztunk hajdanán
Antos-Berényi-Vigh: Dunai horgászkalauz
A régi Pest-Buda (összeállította: Trencsényi-Waldapfel Imre)
Autrement BP Danube Blues Octobre 1988
Ágai Adolf (Porzó): Utazás Pestről – Budapestre,1843-1907
Ingeborg Bachman: Szimultán
Jean Bart: Europolisz
Bedő Iván: Kalóz a Dunán
Berinkey-Farkas: Haltáplálékvizsgálatok a Soroksári Duna-ágban
Bogdán István: Régi magyar históriák
Bokody-Hábl-Susoczky: Vízi túrázás
Richard Brautigan: Hogy el ne fújja a szél
Buda ostroma (Magyar Levelestár, válogatta: Péter Katalin)
Elias Canetti: Marrákes hangjai
R. Chandler: Asszony a tóban
Bruce Chatwin: The Songlines
Ana Clavel: Fuera de escena
F. Cramer: Chaos und Ordnung
Hans Dernschwam: Erdély, Besztercebánya, Törökországi útinapló
Duna (Útikönyvek-sorozat, Panoráma)
Enzensberger: Ach Europa!
Geo Special Bp. 1989/4
Francz Grillparzer: Tagebuch auf der Reise nach…
Gault-Millau Guide
Hegedűs Hubert: Dunán, tengeren
H. Heine: Németország (Téli rege)
Herman Ottó: Halászélet, pásztorkodás
Panait Istrati: Pusztai bogáncsok
Kis J. Botond: A Delta könyve (Sigmond Júlia könyvtárából)
Kolumbusz hajónaplója
Kőrösi József: A főváros földje
Kőváry László: Tájképek, utazási rajzokban

Milan Kundera: L'art du roman
Lázár István: Világjárók – világlátók
Claudio Magris: A Habsburg-mítosz
Claudio Magris: Danubio
Magyar reneszánsz udvari kultúra (szerkesztette: R. Várkonyi Ágnes)
G. G. Márquez: Szerelem a kolera idején
Daphne du Maurier: A Manderley-ház asszonya
Dr. Mátéka Béla: Filléres Budapesti Kalauz
Medriczky Andor: Budapest régi fürdői
Orosz és ukrán utazók a régi Magyarországon (közreadta: Tardy Lajos)
Ottlik Géza: Iskola a határon
Ottlik Géza: Próza
Palotás-Balázs: Általános hídépítés (Felsőoktatási Jegyzetellátó)
O. Pastior: Der Krimgotische Facher
Christoph Ransmayr: Die letzte Welt
Rendszerelmélet (Mányoki István könyvtárából)
Rexa Dezső: Dunamenti nyaralóhelyek
Nat Roid (Tandori Dezső): Túl jól fest holtan
Sterne: Érzékeny utazások
Bram Stoker: Drakula gróf válogatott rémtettei
Székely László: Bécsi utazásomról
Szerémi György: Magyarország romlásáról
Sz. Farkas Jenő: Drakula vajda históriája
Tardy Lajos: Régi hírünk a világban
Timár György: A Duna titkai
Tolnai Kálmán: A Dunától a Nílusig
Váradi Antal: Képek a magyar író- és színészvilágból
Váradi Antal: A régi Pest emlékeiből
J. Verne: A dunai hajós
Edgar Wind: Művészet és anarchia

Név-, hely-, tárgy-, ember-, állat-, növény-, fogalommutató

Pontosan csak dolgozni szépen
Heine: A Rajnánál

Aachen 1, 2
Aach 1
Abusina 1
Achilles-ín 1
Ada Kaleh 1
Alföld 1
Woody Allen 1, 2
Almásfüzitő 1
Amazonas 1
Amerika 1, 2, 3, 4
Amszterdam 1, 2
Andrássy (út, Gyula) 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10
Sir John Andrews 1
Ankara 1, 2
Antalffy Gyula 1
Antos 1
Apaj 1
Apatin 1
Apponyi gróf 1
Arad 1
Aral-tó 1
Arany János 1
Arisztotelész 1
Achim v. Armin 1
Artmann 1
Timothy Garton Ash 1
Aspacher 1

Atlantisz [1]
Attila (hun fejedelem) [1], [2], [3]
Augustus [1]
Marcus Aurelius [1]
Ausztria [1], [2], [3]
Azzoro [1]
Ásvány [1]

Baar [1]
Babakáj (szikla) [1]
Babenberg Ottó [1]
Bach [1]
Frau Bacher[1], [2]
Baja [1], [2], [3], [4], [5]
Balaklava[1]
Baltikum [1]
Balt-Orient [1]
Balzac [1], [2]
Barnes, Julian 59
Batak [1]
Batta [1]
Batthyány Tivadar [1]
Bazel[1]
Konrad Bayer [1], 248
Bedő István [1], 232
Beethoven [1], [2], [3]
Bega [1]
Bejrút [1]
Belanszki szigete[1]
Belgrad (Beograd, Nándorfehérvár) [1], [2], [3], [4], [5]
Gottfried Benn 143, 144
Berényi [1]
Berinkey Farkas [1]
Berlin [1], [2], [3], [4]

T. Bernhard 1
Bermuda -háromszög 1
Bernini 1
Bernoullik 1, 2
Bessenyei György 1
Beuroni kolostor 1
Beuys 1
Bayreuth 1
Bécs 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15 171
– *Babenberger* Str. 1
– *Bauernmarkt* 1
– *Burggarten* 1, 2
– *Burgtheater* 1
– Café *Central* 1, 2
– Café *Eiles* 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7
– Café *Hugelman* 1
– Café *Landtmann* 1, 2, 3
– *Kelines* Café -
– Café *Prückl* 1
– *Duna-kanális* 1 70
– *Európa* 129
– *Fleischmarkt* 1
– *Franziskaner* Pl. 1
– *Gänschaufel* 120, 25
– *Gelhaftskeller* 1, 2, 3
– *Graben* 1
– *Griechenbeisl* 1
– *Griechengasse* 1
– *Grinzing* 1
– *Himmelpfortgasse* 1
– *Hoher Markt* 1, 2, 112
– *Josefstadt* 1, 2
– *Josefstädter* Str. 1
– *Juden Gasse* 1

– *Kärtner* Strasse [1]
– *Krah-Krah* [1]
– *Lange Gasse* [1]
– *Mapitom* [1]
– *Mariahilfer* Strasse [1], [2], [3]
– *Marienbrücke* [1]
– *Miljöö* [1]
– *Reichsbrücke* [1]
– *Riemer* Gasse [1]
– *Rondella* [1], [2]
– *Rotenturm* Strasse [1], [2]
– *Salzamt* [1]
– *Santo Spirit* [1]
– *Schwarzenberg* Pl. [1]
– *Schweden* Pl. [1]
– *Steffl* [1]
– *Stephanskirche* [1], [2]
– *Oswald und Kalb* [1]
– *Volksgarten* [1] 7
– *Westbahnhof* [1]
– *Zur Alten Donau* [1]
– *Zur Alten Kaisermühle* [1]
von Breuner gróf [1], [2]
Biberach [1], [2], [3]
Biharpüspöki [1]
Bikini együttes [1]
Billroth [1]
Bitangvölgy [1]
Blau (Kis, Nagy) [1]
Bodeni-tó [1]
Bologna [1]
Bonanza [1]
Borcea-ág [1], [2]
Bosman [1]

Hriszto Botev [1], [2]
Bovaryné [1]
Ludwig Börne [1]
Bős-Nagymaros [1]
Bosznia [1]
Bräuninger [1]
Breg [1], [2], [3], [4], [5], [6], [7], [8], [9], [10], [11], [12], [13], [14]
Brassó [1], [2]
Éva Braun [1]
Brăila [1], [2]
Brazília [1]
Brenta [1]
Effi Briest [1], [2], [3], [4]
Brigach [1], [2], [3], [4], [5], [6], [7], [8], [9], [10], [11], [12], [13]
Brigli [1]
Broadway [1]
Broch [1]
Brodszkij [1] 59
Brogli [1]
Bronnen [1]
Bruck a. d. Mur (Királyhida) [1]
Bruckner [1]
Buckingham [1]
Bucureşti [1] [2]
Budapest [1], [2], [3], [4], [5], [6], [7], [8], [9], [10], [11], [12], [13], [14], [15], [16], [17], [18], [19], [20], [21], [22], [23], [24], [25], [26], [27], [28], [29], [30], [31], [32], [33], [34], [35], [36], [37], [38], [39], [40], [41], [42], [43], [44], [45], [46], [47], [48], [49], [50], [51], [52], [53], [54], [55], [56], [57], [58], [59], [60], [61], [62], [63], [64], [65], [66], [67], [68], [69], [70], [71], [72], [73], [74], [75], [76], [77], [78], [79], [80], [81], [82]
– *Andrássy út* (Népköztársaság útja) [1], [2], [3], [4], [5], [6], [7], [8], [9], [10]
– *Aquincum* [1]
– *Belváros* [1], [2]
– *Bécsi kapu* [1]
– *Bérkocsis utca* [1]
– *Csepel-sziget* [1], [2], [3], [4]

– *Csillaghegy* 1
– *Feneketlen tó* 1
– *Fórum Hotel* 1
– *Fürdők: Gül-Baba, Imre, Király, Rudas* 1
– *Gerbeaud* 1
– *Gozsdu-átjáró* 1
– *Góbé* 1
– *Hungária kávéház* 1
– *József körút* 1
– *Kádár-étkezde* 1
– *Kálvin tér* 1
– *Király utca* (Majakovszkij) 1
– *Kistitok* 1
– *Klauzál tér* 1
– *Klopfinger ház* 1
– *Kriszt-ház* 1
– *Lánchíd* 1, 2
– *Lenin krt.* 1
– *Margithíd* 1
– *Mártírok útja* 1
– *Nagymező utca* 1, 2
– *Nagy Párizsi Áruház* 1
– *Oktogon* (November 7. tér) 1, 2
– *Pest* 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15
– *Római fürdő* 1
– *Rózsadomb* 1
– *Rózsadomb étterem* 1
– *Szentendrei-sziget* 1
– *Sziget utca* 1
– *Teréz körút* 1
– *Terézvárosi Kaszinó* 1
– *Újpest* 1
– *Váci utca* 1, 2
– *Vár* 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14

– *Városligeti-tó* [1]
– *Volga Szálló* [1]
– *Vörösmarty tér* [1], [2]
Bulgária [1], [2]

Italo Calvino [1] 92
Călugăreni (bor) [1]
Calvados [1], [2]
Camargue [1]
Campe [1]
Canetti [1] 147
Cannes [1]
Cernovoda [1]
Chablis (félliteres) [1]
Champs-Élysées [1]
Chandler 48
Bruce Chatwin [1]
Chateau Latour [1]
Chilia [1]
Celan [1]
Ceauşescu [1]
Citroën [1]
Clemenceau [1], [2]
Conco patak [1]
Joseph Conrad [1], [2] [3]
Constanza [1], [2]
Julio Cortázar [1]
Cousteau [1]
Crişan [1]
Czernin gróf [1]
Csajkovszkij [1]
A. *Csarnojevics* [1]
Csehov [1]
Csele patak [1]

Csendes-óceán [1]
Csepeli Szabadkikötő [1]
Csokonai Vitéz Mihály [1]
Csordás Gábor 187

Damad Ali [1], [2], [3]
Degendorf [1]
Dernschwam [1], [2]
Desdemona [1], [2]
Dessewffy (család) [1]
Délegyháza [1]
Dévény [1]
Dielhelm [1]
Dirac [1] 25
Walt Disney [1], [2]
Dnyeper [1]
Dobrudzsa [1], [2]
McDonald's [1]
Dojka (szirt) [1]
Don [1], [2], [3]
Donaueschingen [1], [2], [3], [4], [5], [6], [7], [8], [9], [10], [11]
Donauwörth (Schwabischwörth) [1], [2]
Donizetti [1], [2]
Rafael Donner[1]
Dosztojevszkij [1]
Dracula gróf [1], [2]
Drenkova [1], [2]
Driault [1]
Dubrovnik [1]
Dugonics (osztrák) -
Dunadelta [1]59, 197, 199, 212
Duna-Gőzhajózási Társaság [1]
Dunarea [1]
Duna-Majna csatorna [1]

Dunaszerdahely 1
Dürnstein 1

Eckhartsau 1
Umberto Eco 1
G. Ecsejsztov 1
Eger 1
Egyiptom 1
Eining 1, 2, 3
Einstein 1, 2
Elz 1, 2
Eminescu 1
Engels 1, 2
Entenburg 1
Fischer von Erlach 1
Eschingen 1, 2
Érd 1, 2
Északi-tenger 1
Esztergom 1
Erzsébet (Wittelsbach) 1, 2
Savoyai Eugén (Jenő) 1, 2, 209, 214
Európa 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42

Farkas 1, 2, 3
Favianae 1
Fábry Sándor 193
Fekete-erdő (Schwarzwald) 1, 2, 3
Fekete-tenger 1, 2, 3, 4, 5, 6
Ferenc József 1, 2, 3
Fermat 1
Feteşti 1, 2, 3
M. Fiegl 1, 2 127, 128, 130
Fischerviertel (Ulm) 1, 2, 3

Flaubert [1], [2], [3] 137, 141
Flusser [1]
Franciaország [1]
Frank-Júra hegység [1]
Freiburg [1], [2], [3]
Lally Frenzel [1]
Fridingen [1]
Frigyes (Barbarossa) [1]
Fuggerek [1], [2], [3]
Fruška Gora [1]
Fürstenberg-park, herceg [1]
Fürstenbergek kastélya [1]

Galambóc [1], [2]
Galat [1], [2]
Garzanti [1]
Gault-Millau [1]
Gemenc [1], [2]
II. Géza [1]
Gironde [1]
Goethe [1], [2], [3], [4], [5], [6], [7]
Gombrowicz [1]
Gorbacsov [1]
Gothár Péter [1], [2], [3], [4]
Gounod [1]
Göbbels [1], [2], [3], [4]
Gönyü [1], [2]
Göttweig [1]
Greben [1], [2]
Grein [1], [2]
Grillparzer [1], [2], [3], [4], [5]
Gundel Imre [1]
Győr [1], [2]
II. Gyula [1]

Hableány [1]
Habsburg [1], [2], [3]
Hahn-Hahn grófnő [1], [2], [3]
Hamburg [1], [2]
Peter (István ?) Handke [1], [2]
Hankiss Ágnes 149
Hanul Bran [1]
Jonathan Harper [1]
Haydn [1]
Haynau [1]
Vaclav Havel 133
Sven Hedin [1]
Hegedüs Frigyes 137
Hegedüs Hubert 91
Hegel [1]
Hegyeshalom [1]
Heidegger [1], [2], [3], [4], [5], [6], [7], [8], [9]
Heidenschloss [1]
Heine [1], [2], [3], [4], [5], [6], [7], [8], [9], [10], [11], [12], [13], [14]36, 54, 57
II. Henrik [1]
Henschel [1]
Hess [1] 15
Hercegovina [1]
Hindemith [1], [2], [3], [4], [5], [6], [7], [8], [9]
Hitler [1], [2], [3]
Hoffman (és Campe) [1]
Johan Hofman [1]
Hohenzollern (vár) [1]
Holbein [1], [2]
Sherlock Holmes [1]
Holzweg [1]
Robin Hood [1]
Hortobágy [1], [2], [3]

Horthy (korszak) [1]
Leslie Howard [1]
Hölderlin [1] 12
Huangho [1]
Huizinga [1]
Hunyadi [1]
Husserl 138

Ialomița [1]
Iller [1], [2], [3]
Illereichen [1]
Ilz [1], [2]
Immendingen [1], [2], [3], [4]
Inn [1], [2], [3], [4], [5], [6], [7], [8], [9], [10], [11], [12], [13]
Izmail [1], [2]
John Irwing 110
Isten (Jézus, Krisztus, Úr, Úristen) [1], [2], [3], [4], [5], [6], [7], [8], [9], [10], [11], [12], [13], [14], [15], [16], [17], [18], [19], [20], [21], [22], [23], [24], [25], [26], [27], [28], [29], [30], [31], [32], [33], [34], [35], [36], [37]
Isaccea utca [1]

Mick Jagger [1]
Jalta [1], [2]
Jantra [1]
Japán [1]
Jákob [1]
Jelcin [1]
Jenő l. Eugen [1], [2], [3], [4]
Jenyiszej [1], [2], [3], [4]
Jókai Mór [1]
Joliot-Curie [1]
Josefslust-vadászlak [1]
József Attila [1], [2], [3]
II. József [1], [2], [3]
Joyce [1], [2]

Júdás [1]
Jugoszlávia [1]
Jugoszláv tengerpart [1]
Jöteborg [1]

Kádár (korszak, rendszer, étkezde l. Budapest) [1], [2], [3]
Kafka [1]
Kallenberg [1]
Kara Musztafa [1]
Karlóca [1] 36
Karsai Lúcia 155
Kazinczy [1], [2]
Wim Kayzer [1]
Károly király [1]
Kazán (szoros) [1]
Kárpátia [1]
Kárpátok [1], [2], [3], [4]
Kecskemét [1]
Keleti-tenger [1]
Kepler [1], [2], [3]
Kerekzátony-sziget [1]
André Kertész [1]
Kilia [1]
Danilo Kiš [1], [2], [3]
Kis J. Botond 247
Kisfaludy Sándor [1]
Kisházi dűlő [1]
Kiskormorán [1]
Kiskőrös [1]
Kiskunság [1]
Kitte Fennestadl Marmarkicken [1]
Klapka [1]
A. Knopp [1]
Knopfmachenelsen [1]

Kolozsvár 1, 2, 3
Komárom 1, 2, 3, 4, 5
Konrád György 1, 2
Kopasz-zátony 1
Kopernikusz 1
Kormos István 1, 2
Koznenburg 243
Kossuth 1, 2, 3
Kozla (szirt) 1
Kozloduj 1
Kőbányai János 1
Köchel-jegyzékszám 1
Kölcsey F. 1, 2
Köln 1, 2
Königsberg 1
Theodor Körner 1
Kőszeg 1, 2
Kövi Pál 1
Kőváry László 216
Karl Kraus 1
Krämpelstein (Szabó kastély) 1
Krems 1
Krúdy 1174
Kubla kán 1
Kulcsár Szabó Ernő 142-144
Kundera 1, 2, 3, 4

Jörg Laederach 1
I. Lajos 1
Lajos csatorna 1
Lajta 1
Landtman 4
Niki Lauda 1, 20
Leirha (Királyhida) 1

Lengyelország 1
Lenin 1, 2
John Lenon 1
Lichtenstein 1
Linz 1, 2, 3, 4, 5
Lom 1
Lórév 1
Los Angeles 1, 2
Lotharingiai Károly 1
Lovasberény 1, 2
Ludwigshafen 1, 2
Lyon 1
Lukács György 1
Luther 1

Maggi (leves) 1, 2
Claudio Magris 1, 2, 3 19, 48, 77, 121
Mágris Klaudia 1, 2, 3
Magyarország 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16
Maigret 1
Majakovszkij (utca l. Budapest, Király) 1, 2, 3
Majna 1, 2
Manchester 1
Manchester (United) 1
Golo Mann 1
Thomas Mann 1, 2
Mándy 1
Maros 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8
Marschalkó János 1
Marx 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7
Mauthausen 1, 2, 3, 4
Mária Terézia 1
Maupassant 29
Megyik János 1, 2 16, 17

Melk [1]
Wolfgang Menzel [1]
Messkirch [1], [2]
Mestre [1]
Metternich [1], [2]
Mexico City [1]
Adam Michnik 133
Midhat pasa [1]
Mila [1] 23
Milano [1]
Mikes Kelemen [1]
Moebius [1]
Mohács [1], [2]
Moldovai-sziget [1]
Monarchia [1], [2], [3], [4], [5]
Monspart Sarolta [1], [2]
Lady Mary Montagu (Wortleyné) [1], [2], [3], [4]
Monterossa al Mareba [1]
Lola Montez [1]
Ruprecht Moosheim [1]
Moszkva [1], [2], [3]
Mozart [1], [2], [3], [4], [5], [6]
Mödling Filmszínház [1]
Murfatlar [1], [2]
Murmanszki [1]
Robert Musil -

Nagy Károly [1], [2]
Nagy Októberi Szocialista Forradalom [1]
Nagyvárad [1]
Napkirály [1]
Nápoly [1], [2]
Piazza Navona [1]
Nándorfehérvár (Beograd) [1]

NDK [1], [2]
Nemo kapitány [1]
Németország [1], [2], [3], [4]
Neszmély [1], [2]
Neweklowsky [1], [2], [3], [4]
New York [1], [2], [3], [4], [5], [6], [7]
Nibelung ének [1]
Nietzsche 195
Nikopol [1], [2]
Nílus [1], [2]
Nobel (díj) [1]
Normandia [1]
Novgrad [1]
Novi Sad [1], [2], [3]
Nürnberg [1]

Oberfrank Ferenc [1]
Olaszország [1], [2]
Olt [1]
Yoko Ono [1]
Martin Opitz [1]
Oradur-sur-Glane [1]
Orient expressz [1]
Orjahovo [1]
Orlando [1]
Orsova [1]
Oroszország [1]
Orth [1], [2]
Orwell [1]
Ottlik Géza [1] 172, 229, 240
Otto (Babenberger) 135
Merril Overturf 106, 117
Ovidius [1]

Örkény István [1]

Pacific Palisades [1]
Pallavicini-palota [1]
Paks [1]
Pannónia [1]
Pascal [1]
Passau [1], [2], [3], [4], [5], [6], [7], [8], [9], [10], 108, 136, 201, 228
Patzaichin [1], [2]
Pálffy-huszárok [1]
Párizs [1], [2], [3], [4], [5], [6], [7], [8], [9], [10]
Pavlov (kutyája) [1]
Pek (folyó) [1]
Petőfi [1], [2]
Petronell (Carnuntum) [1]
Pétervárad (Petrovaradin) [1]
Pilinszky [1], 44
Pink Floyd [1]
Ploeşti [1]
Alfred Polgár [1], [2], [3]
Marco Polo [1]
Pompeji [1]
Pope [1]
Thomas Bernhard Praschl [1]
Prága [1], [2], [3], [4], [5], [6]
Prager [1]
Pragstein torony [1]
Ptolemaiosz [1]
Puskás [1]

Ferry Radax [1]
Rajna [1], [2], [3], [4], [5], [6], [7], [8], [9], [10], [11], [12], [13]
Rajna-Szajna csatorna [1]
Rajka [1]

Ráckeve 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15
Rácz Péter 149
Rákóczi 1
Rasumofsky 1, 2
Rebner 1
Regensburg 1, 2, 3, 4, 5, 6
Remete-barlang 1
Keith Richard 202
Richard (Oroszlánszívű) 1, 2
Rilke 1, 2, 3
Róma 1, 2, 3
Románia 1, 2, 3, 4
Rommel 1, 2, 3, 4, 5
Rosenberg házaspár 1
Joseph Rothe 1
Rozgonyi Cicell 1
Rózsasziget 1
Rudolf (trónörökös) 1
Ruhr-vidék 1
Russell 1, 2
Rusze 1, 2, 3, 4, 5

San Francisco 1
Sain Márton 208
F. Saligny 1
Saljapin 1
Salzkammergut 1, 127
George Sand 1
Sátán 1, 2, 3, 4, 5
Schnitzler 1, 103
Scholl (testvérek) 1
Schratt Katalin 1
Schwarz Dávid 1
Schwarzenberg 1

Schwarzwald [1], [2]
Securitate [1]
Senki-szigete [1]
Sigmaringen [1], [2], [3]
Simenon [1]
Slobozia [1]
Sobieski János [1]
Soroksár [1], [2]
Soroksári-Duna [1]
Spanyolország [1]
Split [1]
Spree [1], 13
Ritter Peter von Stauffenberg [1], [2]
Steigerwald Ferenc [1]
Gertrud Stein [1]
L. *Sterne* [1]
Stockholm [1], [2]
Bram Stoker [1]
Steaua [1]
Steinerne Brücke [1]
Straubing (Ágnes) [1]
Stroheim [1]
Strozzi (Palazzo) [1]
Suchard (csoki) [1]
Sugár [1]
Sulina [1], [2], [3], [4], [5], [6]
Švejk [1], [2]
Svevo [1], [2]

Szajna [1]
Tatjana Szamojlova [1]
Szamos [1]
Szap [1]
Száva [1]

Széchenyi (gróf, István, Ödön) [1], [2], [3], [4], [5], [6], [7], [8]
Szeged [1], [2]
Szendrő vára[1]
Szentendre [1]
Szentföld [1], [2]
Szent-György-ág [1], [2]
Szent Pál [1]
Székelykocsárd (Kocsárd, Rázboieni) [1], [2], [3], [4], [5], [6]
Szepesi György [1]
Szigetbecse [1]
Szkalnitzky Antal [1]
Szijj Ferenc [1]
Szilisztra [1], [2]
Sziszifosz [1]
Szolnok [1], [2], [3]
Szophoklész [1], [2]
Szovjetunió [1], [2], [3]
Szörényi [1]
Sztálin [1], [2]
Szulejmán [1]
Szvisztov (Novae) [1]

Tarkovszkij [1]
Temesvár 39
Thália 148
Dylan Thomas [1]
Thököly Imre [1]
Timár György [1], [2], [3], [4], [5], [6], [7], [8] 84, 100
Tina (Dessewffy) [1]
Tisza [1], [2], [3]
Tokio [1]
Tomi [1], [2]
Topalu [1]
Torda [1], [2], [3]

Toscana (-i dombok) 1
Törcsvár 1
Trabant 1
Trakl 1
Trautson 1, 2
Trianon 1
Trieszt 1
Tulcea 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9
Tulln 1, 2
Turgenyev 1

Uferhaus 1
Újházy (tyúkleves) 1
Újvidék (Novi Sad) 1, 2, 3 243
Ulm 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39
Ulmer Spatz 1, 2
Ulpius Escus 1
Undine 1, 2, 3

Vajda Mihály 57
Váncsa István 1 37
Van Basten 1
Vandim 1
Vásárhely (Maros) 1
Vaskapu 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7
Várhegyi Miklós 1, 2, 3, 4, 5
Velence 1, 2, 3, 4
Veranics 1
Vermeer 1
Verne 1
Versailles 1
W. Victor 1
Vidin 1, 2

Vigh 1
Visegrad 1
Visky András 1
Vodička 1, 2
Volga 1, 2
Vörös Október Ruhagyár 1
Vyx 1

Wachau 1, 2
Walhalla 1
R. Wagner 1
Waldstein (gróf) 1
Weber 1
G. Weidenfeld 251
Weissenhorn 1
Weltenburg 1
Wesselényi 1
O. *Wilde* 1
Wildenstein 1
Willendorfi Vénusz 1
Wimbledon 1
Wittgenstein 1, 2, 3, 4, 5

A. Zagajewski 1
Zagrab 1, 2
Zeppelin 1, 2
Zrínyi 1

Zsigmond (király) 1, 2, 3
Zsivkov 1

Tartalom

- Hahn-Hahn grófnő pillantása
  - 1. „Ne csácsogj. Növeled a káoszt.”
  - 2. A Nelly-holtág
  - 3. Ein Wintermärchen
  - 4. „Ó, Roberto, nagyon kemény szavak ezek!”
  - 5. Könyörgés mondatért
  - 6. Roberto mesél
  - 7. A kékszakállú herceg vára
  - 8. A baj
  - 9. Hindemith nagy szerelme
  - 10. „Természet a visszához…”
  - 11. Tévézés Biberachban
  - 12. Az ulmi torlasz és forgó
  - 13. A szív
  - 14. Az ulmi torlasz és forgó folytatása
  - 15. Grádicsok
  - 16. A bécsi fordulat
  - 17. Bécsi titkok
  - 18. Hajónapló
  - 19. Le città invisibili
  - 20. Az igazság
  - 21. Az igazság folytatása
  - 22. Az igazság folytatásának folytatása
  - 23. Az igazság folytatásának a folytatásának a folytatása
  - 24. Az igazság satöbbi
  - 25. A hosszú nap
  - A fel (nem) használt szakirodalom:
  - Név-, hely-, tárgy-, ember-, állat-, növény-, fogalommutató

Table of Contents

Hahn-Hahn grófnő pillantása
1. „Ne csácsogj. Növeled a káoszt.”
2. A Nelly-holtág
3. Ein Wintermärchen
4. „Ó, Roberto, nagyon kemény szavak ezek!”
5. Könyörgés mondatért
6. Roberto mesél
7. A kékszakállú herceg vára
8. A baj
9. Hindemith nagy szerelme
10. „Természet a visszához…”
11. Tévézés Biberachban
12. Az ulmi torlasz és forgó
13. A szív
14. Az ulmi torlasz és forgó folytatása
15. Grádicsok
16. A bécsi fordulat
17. Bécsi titkok
18. Hajónapló
19. Le città invisibili
20. Az igazság
21. Az igazság folytatása
22. Az igazság folytatásának folytatása
23. Az igazság folytatásának a folytatásának a folytatása
24. Az igazság satöbbi
25. A hosszú nap
A fel (nem) használt szakirodalom:
Név-, hely-, tárgy-, ember-, állat-, növény-, fogalommutató